

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AİLE ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

**PROFESYONELLERİN ÖZEL GEREKSİNİMLİ
ÇOCUKLARA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ VE
DENEYİMLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA**

ARZU TEKELİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. NEVİN USLU

BURDUR – 2025

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

PROFESYONELLERİN ÖZEL GEREKSİNİMLİ
ÇOCUKLARA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ VE
DENEYİMLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA

ARZU TEKELİOĞLU YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN DOÇ. DR. NEVİN USLU

Üye: Prof. Dr. Firdevs Savi ÇAKAR

Üye: Doç. Dr. Fahriye PAZARCIKCI

BURDUR – 2025

ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim- Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum “Profesyonellerin Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddete İlişkin Görüşleri ve Deneyimleri: Nitel Bir Çalışma” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz vebilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Arzu TEKELİOĞLU

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanma sürecinde desteklerini esirgemeyen birçok kişiye teşekkür borçluyum. Öncelikle, bu çalışmanın her aşamasında bilgi, deneyim ve yönlendirmeleriyle bana yol gösteren saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Nevin USLU'ya en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisinin yapıcı eleştirileri ve akademik rehberliği, bu çalışmanın şekillenmesinde büyük katkı sağlamıştır.

Araştırmanın sahada yürütülmesinde destek olan ve görüşmeye katılarak değerli deneyimlerini benimle paylaşan tüm meslek profesyonellerine gönülden teşekkür ederim. Katkıları, bu çalışmanın anlam ve derinlik kazanmasına vesile olmuştur. Tez sürecinde maddi ve manevi desteğini her zaman hissettiren annem Nasibe TEKELİOĞLU ve babam Süleyman Hilmi TEKELİOĞLU'na, bu süreçte ilgimi ve sevgimi yeterince hissettiremediğim değerli ablam Selma TOZAR eşi Mehmet TOZAR ve biricik abim İzzet TEKELİOĞLU ve değerli eşi Aysel TEKELİOĞLU'na, yeğenlerim Mustafa TOZAR, Süleyman TOZAR ve Aybars TEKELİOĞLU'na, bu sürecin tüm yükünü benimle paylaşan her aşamasında yanımda olan değerli Muhammet ARSLAN'a sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca, tüm içtenliğimle belirtmeliyim ki tez yazım sürecinde birlikte düşünme fırsatı bulduğum değerli dostum Mehmet Murat DOĞUSAN, kıymetli eşi biricik arkadaşım Merve ALTINDAL DOĞUSAN olmasaydı bu süreci tamamlayamazdım. Dostluğuyla sosyal hayatıma olduğu gibi akademik yolculuğuma da renk katan gerektiğinde benimle sabahlayan ve tüm birikimini benimle cömertçe paylaşan değerli Gizem BEKTAŞ'a tüm içtenliğimle teşekkür ediyorum. Benim için manevi bir anne olan Nurten ÖĞÜT ve kazanılmış kız kardeşim saydığım Hande AYHAN'a yaşamıma ve akademik sürecime sağladıkları eşsiz destekten ötürü teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırma sürecinin kritik dönemlerinde desteğini esirgemeyen kıymetli Serçin ŞENEL, Ahmet YANIK, Haydar BEKTAŞ, Sevgi BEKTAŞ, değerli meslek büyüğüm Sosyal Hizmet Uzmanı Sultan YILMAZ'a ve emeği geçen ismini sayamadığım herkese teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, özel gereksinimli çocukların şiddetten korunmasına katkı sağlayacak farkındalıkların gelişmesine vesile olmasını temenni ediyorum.

Burdur, 2025

(TEKELİOĞLU, Arzu, “Profesyonellerin Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddete İlişkin Görüşleri ve Deneyimleri: Nitel Bir Çalışma”, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2025)

ÖZET

Bu nitel araştırmanın amacı, profesyonellerin özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet olgusuna ilişkin görüş ve deneyimlerini ortaya koymaktır. Tanımlayıcı fenomenolojik desende yürütülen çalışma, Antalya’da görev yapan ve ölçüt örnekleme ile seçilen 61 profesyonel (13 avukat, 12 doktor, 14 hemşire, 13 öğretmen, 9 sosyal hizmet uzmanı) ile bireysel derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Veriler yüz yüze toplanmış, kelimesi kelimesine deşifre edilmiş ve MAXQDA 2020 ile tümevarımsal tematik analizle çözümlenmiştir. Bulgular dört ana tema altında toplanmıştır: (1) Sessiz riskler ve kör noktalar (ailenin bakım yorgunluğu, çocukların savunmasızlığı, toplumsal duyarsızlık dışlanma ve ötekileştirme, adalet sisteminde özel gereksinimli çocukların görünmezliği, fiziki koşulların yetersizliği, tarama ve tedavi süreci ile ilgili yetersizlikler, eğitim süreci ile ilgili yetersizlikler, ataerkil normlar); (2) Çocukların çok katmanlı şiddet deneyimleri (duygusal/psikolojik, fiziksel, ihmal, cinsel, akran zorbalığı, ekonomik istismar; etkiler ve göz ardı edilen mağduriyetler); (3) Profesyonelin koruyucu rolü ve etik sorumluluğu (sevgi sabır ve mesleki adanmışlık, eğitim ve farkındalık eksikliğinde koruma mücadelesi, profesyonellerin dolaylı travmatizasyonu, şiddete karşı duyarlılık ve koruyucu empati); (4) Şiddetin dönüştürülmesi önleme ve müdahale perspektifleri (aile dayanıklılığını güçlendirmeye yönelik müdahale yaklaşımları, aile rehberliği ve bilgilendirme hizmetlerinin geliştirilmesi, toplumsal farkındalığın ve sosyal entegrasyonunun güçlendirilmesi, devlet destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, hukuki koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi, hukuki koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi). Sonuçlar; kapsamlı hizmet-eğitim paketleri, kurumlar arası koordinasyon, erişilebilir ve denetimli hizmetler, mola/evde bakım uygulamaları, çocuk dostu adalet süreçleri ve erken bildirim-müdahale protokollerinin güçlendirilmesi gereğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli çocuklar; çocuk koruma; şiddet; profesyonel görüşleri; nitel araştırma

(TEKELİOĞLU, Arzu, "Professionals' Views and Experiences Regarding Violence Towards Children With Special Needs: A Qualitative Study", Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2025)

ABSTRACT

The aim of this qualitative study is to reveal professionals' views and experiences regarding the phenomenon of violence against children with special needs. Conducted in a descriptive phenomenological design, the study is based on in-depth individual interviews with 61 professionals (13 lawyers, 12 physicians, 14 nurses, 13 teachers, and 9 social workers) working in Antalya, selected through criterion sampling. The data were collected face-to-face, transcribed verbatim, and analyzed through inductive thematic analysis using MAXQDA 2020. The findings were organized under four main themes: (1) Silent Risks and Blind Spots (family caregiving fatigue, children's vulnerability, social indifference, exclusion and marginalization, invisibility of children with special needs in the justice system, inadequacy of physical conditions, deficiencies in screening and treatment processes, and shortcomings in the education system, patriarchal norms); (2) Children's Multi-layered Experiences of Violence (emotional/psychological, physical, neglect, sexual, peer bullying, and economic exploitation; consequences and overlooked victimizations); (3) The Professional's Protective Role and Ethical Responsibility (love, patience, and professional dedication; struggle to protect amid lack of training and awareness; secondary traumatization of professionals; sensitivity to violence and protective empathy); (4) Transforming Violence: Prevention and Intervention Perspectives (intervention approaches aimed at strengthening family resilience; development of family guidance and information services; enhancing social awareness and integration; strengthening state support mechanisms and legal protection systems). The results indicate the necessity of strengthening comprehensive service-training packages, inter-institutional coordination, accessible and supervised services, respite and home care programs, child-friendly justice processes, and early reporting-intervention protocols.

Keywords: Children with special needs; child protection; violence; professionals' perspectives; qualitative research.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Şiddet.....	8
1.2. Çocuğa Yönelik Şiddet.....	8
1.2.1. Çocuğa Yönelik Şiddet Konusunda Risk Faktörleri.....	9
1.2.2. Çocuğa Yönelik Şiddet Türleri.....	24
1.2.3. Çocuğa Yönelik Şiddetin Etkileri.....	31
1.3. Özel Gereksinimli Çocuklar	37
1.4. Özel Gereksinimlik ve Engellilik Kavramı	39
1.4.1. Özel Gereksinimlilik Türleri.....	40
1.5. Özel Gereksinimli Çocuklar ve Karşılaştıkları Riskler.....	44
1.5.1. Bireysel Risk Faktörleri	44
1.5.2. Ailevi Risk Faktörleri	45
1.5.3. Sosyoekonomik Risk Faktörleri.....	45
1.6. Özel gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddetin Tanımı	46
1.7. Özel Gereksinimli Çocukların Şiddetten Korunmasında Profesyonellerin Rollerini ve Yasal Sorumlulukları.....	47
1.7.1. Uluslararası Hukuki Çerçeve.....	47
1.7.2. Türkiye’de Yasal Mevzuat ve Profesyonel Sorumluluklar	48
1.7.3. Profesyonel Rollerin Yasal Dayanakla İlişkisi.....	50
1.7.4. Profesyoneller Arası İş Birliği ve Multidisipliner Yaklaşım.....	51

1.8. Profesyonellerin Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddet Konusundaki Görüşlerine Yönelik Yurtiçi ve Yurt Dışı Çalışmalar	52
1.8.1. Profesyonellerin Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddet Konusundaki Görüşlerine Yönelik Yurtiçi Çalışmalar	52
1.8.2. Profesyonellerin Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddet Konusundaki Görüşlerine Yönelik Yurt Dışı Çalışmalar	57

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli	62
2.2. Evren ve Örneklem.....	62
2.2.1. Araştırmanın Örneklem ve Özellikleri	62
2.3. Veri Toplama.....	65
2.3.1. Veri Toplama Araçları.....	65
2.3.2 Veri Toplama Süreci.....	65
2.4. Araştırmanın Etik Boyutu	66
2.5. Verilerin Analizi.....	66
2.6. Güvenirlik Stratejileri.....	67
2.6.1. Doğrulanabilirlik ve Aktarılabilirlik.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Tema 1. Sessiz Riskler ve Kör Noktalar	40
3.1.1. Alt Tema: Ailenin Bakım Yorgunluğu	41
3.1.2. Alt Tema: Çocukların Savunmasızlığı	42
3.1.3. Alt tema: Toplumsal Duyarsızlık, Dışlama ve Ötekileştirme.....	44
3.1.4. Alt Tema: Adalet Sisteminde Özel Gereksinimli Çocukların Görünmezliği	46
3.1.5. Alt tema: Fiziki Koşulların Yetersizliği	48
3.1.6. Alt tema: Tarama ve Tedavi Süreci İle İlgili Yetersizlikler	49
3.1.7. Alt Tema: Eğitim Süreci ile İlgili Yetersizlikler	50
3.1.8. Alt Tema: Ataerkil Normlar	51
3.2. Tema 2. Çocukların Çok Katmanlı Şiddet deneyimleri	52
3.2.1. Alt Tema: Çoklu Şiddet Sarmalı	53

3.2.2. Alt tema: Şiddetin Etkileri	54
3.2.3. Alt Tema: Göz Ardı Edilen Mağduriyetler	55
3.3. Tema 3. Profesyonellerin Koruyucu Rolü ve Etik Sorumluluğu	56
3.3.1. Alt tema: Sevgi, Sabır ve Mesleki Adanmışlık.....	57
3.3.2. Alt Tema: Eğitim ve Farkındalık Eksikliğinde Koruma Mücadelesi	59
3.3.3. Alt Tema: Profesyonellerin Dolaylı Travmatizasyonu	60
3.3.4. Alt Tema: Şiddete Karşı Duyarlılık ve Koruyucu Empati.....	61
3.4. Şiddetin Dönüştürülmesi: Önleme ve Müdahale Perspektifleri	63
3.4.1. Alt tema: Aile Dayanıklılığını Güçlendirmeye Yönelik Müdahale Yaklaşımları.....	64
3.4.2. Alt Tema: Aile Rehberliği ve Bilgilendirme Hizmetlerinin Geliştirilmesi .	66
3.4.3. Alt Tema: Toplumsal Farkındalığın Ve Sosyal Entegrasyonun Güçlendirilmesi.....	67
3.4.4. Alt tema: Devlet Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi	68
3.4.5. Alt Tema: Hukuki Koruma Mekanizmalarının Güçlendirilmesi.....	69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1. Sessiz Riskler ve Kör Noktalara İlişkin Bulguların Tartışılması	71
4.1.1. Ailenin Bakım Yorgunluğu İle İlgili Bulguların Tartışılması	71
4.1.2. Özel Gereksinimli Çocukların Savunmasızlığı ile İlgili Bulguların Tartışılması	74
4.1.3. Fiziki Koşulların Yetersizliği ile İlgili Bulguların Tartışılması	75
4.1.4. Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Toplumsal Duyarsızlık, Dışlama Ve Ötekileştirme İle İlgili Bulguların Tartışılması	77
4.1.5. Adalet Sisteminde Özel Gereksinimli Çocukların Görünmezliği İle İlgili Bulguların Tartışılması	80
4.1.6 Tarama ve Tedavi Süreci İle İlgili Yetersizliklerle İlgili Bulguların Tartışılması	84
4.1.7. Eğitim Sürecinin Yetersizlikleri ile İlgili Bulguların Tartışılması	85
4.1.8. Ataerkil Normlarla ile İlgili Bulguların Tartışılması.....	87
4.2. Çocukların Çok Katmanlı Şiddet Deneyimleri İle İlgili Bulguların Tartışılması	88

4.3. Profesyonellerin Koruyucu Rolü ve Etik Sorumluluğu ile İlgili Bulguların Tartışılması.....	90
4.3.1. Sevgi, Sabır ve Mesleki Adanmışlık ile İlgili Bulguların Tartışılması	90
4.3.2. Profesyonellerin Dolaylı Travmatizasyonu İle İlgili Bulguların Tartışılması	91
4.3.3. Şiddete Karşı Duyarlılık ve Koruyucu Empati İle İlgili Bulguların Tartışılması	92
4.3.4. Eğitim ve Farkındalık Eksikliğinde Koruma Mücadelesi İle İlgili Bulguların Tartışılması	93
4.4. Şiddetin Dönüştürülmesi: Önleme ve Müdahale Perspektifleri İle İlgili Bulguların Tartışılması.....	94
4.4.1. Aile Dayanıklılığını Güçlendirmeye Yönelik Müdahale Yaklaşımları İle İlgili Bulguların Tartışılması	95
4.4.2. Aile Rehberliği ve Bilgilendirme Hizmetlerinin Geliştirilmesi İle İlgili Bulguların Tartışılması	97
4.4.3. Toplumsal Farkındalığın ve Sosyal Entegrasyonun Güçlendirilmesi İle İlgili Bulguların Tartışılması	99
4.4.4. Devlet Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi İle İlgili Bulguların Tartışılması	100
4.4.5. Hukuki Koruma Mekanizmalarının Güçlendirilmesi İle İlgili Bulguların Tartışılması	101

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç	103
5.2. Öneriler.....	104
KAYNAKÇA	107
EKLER.....	160
EK-1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	160
EK-2. ETİK KURUL FORMU	162
EK-3. MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ KURUM İZNİ	163
EK-4. SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ KURUM İZNİ	164
EK-5. İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ KURUM İZNİ	165

EK-6. BARO KURUM İZNİ.....	166
EK-7. KOLLUK KUVVETLERİ KURUM İZNİ	167
EK-8. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLURU.....	168
ÖZGEÇMİŞ.....	174

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Profesyonellerin Özellikleri	63
--	-----------

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Profesyonellerin Görüş ve Deneyimleri	39
Şekil 2. Özel Gereksinimli Çocuklar İçin Sessiz Riskler ve Kör Noktalar	40
Şekil 3. Ailenin Bakım Yorgunluğu	41
Şekil 4. Adalet Sisteminde Özel Gereksinimli Çocukların Görünmezliği	46
Şekil 5. Çocukların Çok Katmanlı Şiddet Deneyimleri	52
Şekil 6. Özel gereksinimli çocukların çoklu şiddet sarmalı	53
Şekil 7. Profesyonellerin Koruyucu Rolü ve Etik Sorumluluğu	57
Şekil 8. Şiddetin Dönüştürülmesi: Önleme ve Müdahale Perspektifleri	64

KISALTMALAR

ÇŞ	: Çocuğa Şiddet
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Şiddet, yalnızca bireyler arasındaki bir çatışma biçimi değil, toplumsal yapının güç ilişkilerini, eşitsizliklerini ve dışlayıcı tutumlarını yeniden üreten çok boyutlu bir olgudur (Yıldırım ve Terzioğlu, 2018: 286) Fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik biçimlerde ortaya çıkabilen şiddet, bireyin temel haklarını ihlal ederken, aynı zamanda sosyal refahı ve toplumsal dayanışmayı da zedelemektedir (Ferrara vd., 2019: 76) Çocuğa yönelik şiddet ise yetişkinlerin ya da güçlü konumdaki bireylerin çocuklara karşı uyguladığı fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal davranışlarını kapsamaktadır. Bu tür eylemler, çocukların gelişimsel, duygusal ve bilişsel süreçlerinde derin izler bırakmaktadır (Silva vd., 2024: 187-188).

Dünya genelinde sayısız çocuğun yaşamının bir döneminde şiddete maruz kaldığı bilinmektedir. Bu olgu çocuk hakları açısından küresel bir kriz olarak değerlendirilmektedir (Fang vd., 2022: 314-316). Çocukluk döneminde yaşanan şiddet, yalnızca bireysel travmalara yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda kırılgan gruplar üzerindeki yapısal eşitsizlikleri de görünür kılmaktadır (Armstead vd., 2021: 79-80). Bu kırılgan gruplar arasında yüksek riskli olanlardan biri de özel gereksinimli çocuklardır (Elklit vd., 2023: 11411-11415).

Özel gereksinimli çocuklar, fiziksel, zihinsel, duygusal veya gelişimsel farklılıkları nedeniyle toplumsal yaşamda en kırılgan ve korunmasız gruplardan birini oluşturmaktadır. Bu çocuklar, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerden yararlanma sürecinde çok sayıda engelle karşılaşmaktadır. Bunun yanı sıra şiddet, istismar ve ihmal gibi travmatik deneyimlere akranlarına kıyasla çok daha fazla maruz kalmaktadır (Fang vd., 2022, 313–323; UNICEF, 2022, 15–17). Uluslararası literatür, özel gereksinimli çocukların cinsel istismar, fiziksel şiddet ve ihmal gibi eylemlerle karşılaşma olasılığının engeli olmayan çocuklara göre 2-4 kat daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Njelesani vd., 2018: 2; Brendli vd., 2022: 320-324; Fang vd., 2022: 313). Şiddete maruz kalma riski, çocuğun engellilik türüne ve eşlik eden yetersizliklerin varlığına göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Birden fazla engele sahip olan ya da zihinsel ve ruhsal engeli bulunan bireylerde fiziksel engellilere oranla şiddet riski belirgin biçimde artmaktadır (Elklit v., 2023: 1).

Zihinsel engelli bireyler, bu engellere sahip olmayanlara kıyasla hem şiddete hem de cinsel istismara uğrama açısından daha yüksek risk altındadır. Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ve beyin hasarı gibi eşlik eden rahatsızlıklar bu riski daha da artırmakta, saldırı mağduru olma oranlarının 2.0-7.7 arasında değiştiği bildirilmektedir (Dammeyer ve Chapman, 2018: 3-6; Brendli vd., 2022: 320-324; Latvala vd., 2023: 3817, Elklit vd., 2023: 1). Şiddet biçimleri açısından cinsiyetler arasında da anlamlı farklılıklar görülmektedir. Özel gereksinimli erkeklerin fiziksel şiddet bildirme olasılığı daha yüksekken, özel gereksinimli kadınlar cinsel şiddet, aşağılanma ve ayrımcılık gibi daha ağır deneyimlerle karşılaşmaktadır (Dammeyer ve Chapman, 2018, 3-6).

Eğitim ortamları da bu risklerin yeniden üretildiği önemli alanlardan biridir. Yapılan çalışmalar, özel gereksinimli çocukların akranlarına göre daha yüksek düzeyde akran zorbalığına maruz kaldıklarını, bu zorbalığın çoğunlukla psikolojik baskı, alay etme, isim takma ve sosyal dışlanma biçiminde gerçekleştiğini göstermektedir. Öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilerin, sınıf gruplarına sosyal olarak entegre olamadıklarında mağduriyet yaşama olasılıklarının arttığı bildirilmektedir. Bu durum, çocuklarda özgüven kaybı, okul başarısında düşme ve sosyal izolasyon gibi uzun süreli olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Myers vd., 2024: 10-13; Falla vd., 2021: 5-6; Marini vd., 2023: 5-7; Lekhal ve Karlsen, 2024: 1372, Ručman ve Šulc, 2025: 1).

Türkiye bağlamında da benzer bulgular dikkat çekmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun Türkiye'deki Çocuklar 2024 raporuna göre; 2-14 yaş grubunda çocukların görmede %0.8'inin, duymada %0.4'ünün, yürümede %1.5'inin, öğrenmede %1.5'inin ve konuşmada %1.0'mın fonksiyonlara göre zorluk yaşadıkları bildirilmektedir. En az bir fonksiyonda engellilik oranlarına bakıldığında; 2-4 yaş çocuklarda %3.3, 5-14 yaş arasında %4.1 olduğu görülmektedir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, özel gereksinimli öğrencilerin okul ortamlarında akran zorbalığı, sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla sıklıkla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Zorbalığın çoğu zaman alay etme, küçümseme, görmezden gelme ve sosyal izolasyon biçiminde gerçekleştiği, bu deneyimlerin çocuklarda özgüven kaybı, akademik başarıda düşüş ve duygusal sıkıntılar gibi sonuçlar doğurduğu bildirilmektedir (Terzioğlu, 2022: 64; Algüzel ve Bumin, 2024: 174; Aslan ve Erdur-Baker, 2025: 52). Bu bulgular, Türkiye'de özel gereksinimli çocukların eğitim ortamlarında karşılaştıkları ayrımcılığın yalnızca bireysel değil, pedagojik ve sosyal

düzeyde de sistematik bir sorun oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca aile içi şiddet ve ihmalin de bu çocuklarda yaygın ve çoğu zaman görünmez olduğu, tıbbi raporlar veya rutin kontroller sırasında şiddetin fark edildiği belirtilmektedir (Uslu, 2019: 35-57; Yıldırım ve Atbaşı, 2023: 103; Şen ve Çarman, 2022: 127; Kaya, 2024: 35-57). Sonuç olarak, şiddet yalnızca bireysel bir eylem değil aile, okul ve toplum düzeyinde iç içe geçmiş çok katmanlı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çok katmanlı tablo, özel gereksinimli çocuklarla çalışan profesyonellerin erken tanı, koruyucu müdahale ve raporlama süreçlerindeki rollerini hayati kılmaktadır. Öğretmenler, hemşireler, sosyal hizmet uzmanları ve hukukçular, çocukların güvenliğini sağlamada, şiddeti görünür kılmada ve sürdürülebilir koruma mekanizmaları oluşturmada kilit aktörlerdir (Khatip, 2018, 15; Kula ve Akbulut, 2020, 917–932). Bununla birlikte, literatürde profesyonellerin özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddeti tanıma, müdahale ve önleme süreçlerinde çok boyutlu güçlüklerle karşılaştığı görülmektedir. Yetersiz eğitim ve bilgi düzeyi, iletişim güçlükleri, duygusal yük, tükenmişlik, sınırlı işbirliği ve aile katılımı, zaman ve personel yetersizliği, politik boşluklar, kaynak eksikliği, damgalama ve mağduru suçlama eğilimleri bu engeller arasında yer almaktadır. Bu çok yönlü zorluklar, şiddet vakalarının çoğu kez profesyoneller tarafından fark edilememesine yol açmaktadır (Fraser-Barbour, 2018: 207; Jud ve Voll, 2019: 47; MacTavish vd., 2020: 1; Štuopytė ve Linkienė, 2022: 297-300; Demiray vd., 2023: 276; Özgen ve Seçer, 2024: 58; Öztürk vd., 2024: 167, Bragança-Souza vd., 2024:327). Türkiye bağlamında ise bu konuda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Mevcut araştırmalar çoğunlukla şiddetin yaygınlığına odaklanmakta, profesyonellerin olguyu nasıl tanımladıkları, risk faktörlerini nasıl değerlendirdikleri ve çözüm stratejilerini nasıl geliştirdiklerine yeterince yer vermemektedir. Ayrıca özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet çoğu kez özel eğitim alanındaki genel sorunların içinde ele alınmakta ve çalışmaların büyük bölümü yalnızca öğretmenlerle yürütülmektedir (Erturan vd., 2021: 1; Terzioğlu, 2022: 64; Özkan vd., 2023: 1064; Akıncı Düzel vd., 2024: 70; Cincioğlu ve Kurt, 2024: 1880). Bu bağlamda, tüm profesyonel grupların görüşlerini kapsayan araştırmaların eksikliği dikkat çekmektedir. Bu tez, söz konusu boşluğu doldurarak, özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet olgusunu profesyonellerin deneyimleri bağlamında ele almayı ve Türkiye’de çocuk koruma sistemine özgün katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Problemi

Özel gereksinimli çocukların maruz kaldıkları şiddet türleri ve bu şiddetin sonuçları literatürde sıkça tartışılmakla birlikte, profesyonellerin özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddete ilişkin görüşlerinin ve deneyimlerinin ne olduğu, şiddet vakalarını nasıl değerlendirdikleri ve çözüm önerilerini nasıl geliştirdikleri yeterince araştırılmamıştır. Çocuk koruma sisteminde kritik role sahip olan öğretmenler, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları ve hukukçuların özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddeti tanıma, müdahale etme ve önleme süreçlerindeki deneyimlerinin görünür kılınması hem literatürdeki boşluğun giderilmesi hem de uygulamaya yönelik çözüm yollarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırma problemi: Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddete ilişkin profesyonellerin görüşleri ve deneyimleri nelerdir?

Araştırmanın Alt Problemleri

Profesyoneller, özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddete ilişkin hangi risk faktörlerini tanımlamaktadır?

Profesyonellere göre özel gereksinimli çocuklar hangi şiddet türlerine maruz kalmaktadır?

Profesyoneller, özel gereksinimli çocuklara şiddeti fark etme ve müdahale etme süreçlerinde hangi zorluklarla karşılaşmaktadır?

Profesyonellerin özel gereksinimli çocukların korunmasına ilişkin eğitim, farkındalık ve kurumsal işleyişe dair değerlendirmeleri nelerdir?

Profesyonellerin çözüm arayışları ve şiddetin önlenmesine yönelik önerileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın önemi, özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddeti, doğrudan çocuklarla çalışan öğretmenler, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları ve hukukçuların deneyimlerini dikkate alarak incelemesidir. Araştırma, profesyonellerin şiddeti tanıma, müdahale etme ve önleme süreçlerinde karşılaştıkları güçlü ve zayıf yönleri görünür kılmakta, sistemdeki eksiklikleri ve çözüm alanlarını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, özel gereksinimli çocukların korunmasına yönelik eğitim

içeriklerinin geliştirilmesine, kurumsal işleyişin güçlendirilmesine ve politika yapıcıların alana ilişkin düzenlemelerine katkı sunabilecek niteliktedir. Ayrıca çalışma, özel gereksinimli çocukların görünürlüğünü artırarak toplumsal farkındalık yaratmayı ve bu çocukların güvenliğinin sağlanmasına yönelik koruyucu uygulamaların yaygınlaştırılmasını desteklemeyi hedeflemektedir. Sonuç olarak bu araştırma, yalnızca akademik literatüre katkı sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve hukuk alanlarında görev yapan profesyoneller için yol gösterici nitelik taşımaktadır. Araştırma bulgularının, çocuk koruma sisteminin güçlendirilmesine, profesyonellerin eğitim ve farkındalık düzeylerinin artırılmasına ve politika yapıcıların koruma mekanizmalarını geliştirmesine katkı sunması beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, profesyonellerin özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet konusundaki görüşlerini ve deneyimlerini değerlendirmektir.

Araştırmanın Varsayımları

1. Profesyoneller, özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddete ilişkin görüşlerini ve deneyimlerini kendi mesleki bilgi, deneyim ve kurumsal bağlamları doğrultusunda ifade etmektedir.
2. Profesyoneller, çocuklara yönelik şiddete ilişkin risk faktörlerini kendi mesleki bilgi, deneyim ve kurumsal bağlamları doğrultusunda belirtmektedir.
3. Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet fiziksel, duygusal, cinsel ve ihmal biçimlerinde ortaya çıkmakta ve profesyoneller tarafından farklı düzeylerde fark edilmektedir.
4. Şiddetin tanınması, bildirilmesi ve önlenmesi profesyonellerin farkındalık düzeyine, eğitimine ve kurumsal destek mekanizmalarına bağlıdır.
5. Profesyoneller, özel gereksinimli çocuklara ve bu çocuklara yönelik şiddete müdahale süreçlerinde bilgi eksikliği, iş yükü, iletişim güçlükleri ve kurumsal yetersizlikler gibi çeşitli engellerle karşılaşmaktadır.
6. Ailelerin bilgi ve eğitim yetersizlikleri, çocuk koruma sistemindeki mevzuat, eğitim ve iş birliği eksiklikleri profesyonellerin etkili müdahalesini sınırlamaktadır.

7. Profesyonellerin mesleki deneyimi ve çalışma alanı, özel gereksinimli çocuklara ilişkin farkındalık ve müdahale yeterliklerini etkilemektedir.
8. Nitel araştırma yöntemiyle elde edilen veriler, profesyonellerin deneyimlerini derinlemesine anlamaya olanak sağlayacaktır.
9. Katılımcı görüşleri, Türkiye'deki çocuk koruma sisteminin mevcut durumunu yansıtacaktır.
10. Araştırma bulgularının, literatürdeki boşluğu doldurarak profesyonel farkındalık, eğitim ve politika geliştirme süreçlerine katkı sunacağı varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet konusunda önemli bulgular sunmakla birlikte, bazı sınırlılıkları da beraberinde taşımaktadır. Öncelikle çalışma, belirli illerde görev yapan sınırlı sayıda profesyonelin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle elde edilen bulguların tüm profesyonel gruplara ve farklı coğrafi bölgelere genellenmesi mümkün değildir. Ayrıca araştırmada nitel yöntem tercih edilmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı, katılımcıların deneyim ve görüşlerini derinlemesine anlamaya olanak sağlamakla birlikte, nicel verilerle desteklenmemesi bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır.

Katılımcı çeşitliliği açısından da bazı kısıtlar mevcuttur. Araştırmaya katılan profesyonellerin çoğunluğunu öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları ve sağlık çalışanları oluşturmuştur. Buna karşılık, kolluk kuvvetleri ve adli personel gibi diğer meslek grupları araştırmada daha sınırlı şekilde temsil edilmiştir. Bu durum, bulguların tüm profesyonel yelpazeyi yansıtmasını kısıtlamaktadır.

Araştırmaya katılan profesyonellerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum, cinsiyet dağılımındaki dengesizlik nedeniyle bulguların temsiliyetini sınırlayabilir.

Verilerin bireysel derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmış olması da dikkate değer bir sınırlılıktır. Katılımcıların sosyal olarak kabul gören cevaplar verme eğilimi (sosyal arzu edilebilirlik yanlılığı), elde edilen verilerin nesnelliğini sınırlamış olabilir. Ayrıca araştırmanın belirli bir zaman aralığında ve belirli kurumlarda yürütülmüş olması,

farklı bağlamlarda çalışan profesyonellerin deneyimlerinin tam olarak yansıtılamamasına yol açabilir.

Son olarak, araştırma bulguları tamamen katılımcıların öznel anlatılarına dayanmaktadır. Bu bağlamda, gözlemsel yöntemler ya da resmi kayıtların incelenmesi gibi farklı veri kaynaklarıyla desteklenmemiş olması, yorumların kapsamını daraltan bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Bu sınırlılıklar, gelecekte yapılacak araştırmalar için de yol gösterici niteliktedir. Özellikle daha geniş örneklemelerle yürütülecek nicel çalışmalar, bu araştırmanın bulgularını test ederek genellenebilirliği artırabilir. Çalışmalara aileler, kardeşler ve özel gereksinimli çocukların kendileri dahil edilerek çok paydaşlı bakış açısı sağlanabilir. Ayrıca gözlemsel yöntemler, vaka analizleri veya resmi raporların incelenmesi gibi farklı veri toplama stratejileriyle daha kapsamlı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Farklı bölgeler ve kültürel bağlamlarda yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar da şiddetin biçim ve dinamiklerindeki çeşitliliği ortaya koyarak, daha kapsayıcı politika ve uygulama önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Şiddet

Şiddet kavramı, sosyal bilimlerde ve hukuk alanında farklı kuramsal yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Genel bir tanımla şiddet; bir bireye, gruba veya topluluğa karşı kasıtlı olarak uygulanan fiziksel güç kullanımı ya da güç tehdidi sonucunda zarar verme, yaralama, psikolojik zarar, ölüm, gelişimsel bozukluk veya yoksunluk gibi olumsuz sonuçlar doğurabilen davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Breen vd., 2025, 5073–5074).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ise şiddeti; kendine, başkasına veya bir topluluğa karşı yöneltilen, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişimsel bozukluk ya da yoksunlukla sonuçlanma olasılığı yüksek olan kasıtlı fiziksel güç kullanımı ya da güç tehdidi olarak tanımlamaktadır (Helweg-Larsen, 2008, 561–563).

Bu tanımlar, şiddetin yalnızca bireyler arası bir eylem değil, toplumsal, kültürel ve yapısal düzeylerde yeniden üretilen çok boyutlu bir olgu olduğunu göstermektedir. Şiddet, güç ve kontrol dinamikleriyle yakından ilişkili olup bireyler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Armstead vd., 2021:3-5; McAlpine vd., 2024:1-5). Bu bağlamda, çocuklara ve özellikle özel gereksinimli bireylere yönelen şiddet biçimlerini anlamak, toplumsal şiddet döngüsünün kaynaklarını kavramsal düzeyde açıklığa kavuşturmak açısından önem taşımaktadır (Robinson vd., 2023: 2-3).

1.2 Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocuğa yönelik şiddet (ÇŞ), çocukların fiziksel, duygusal, cinsel veya ihmal yoluyla zarar görmesine neden olan, kasıtlı veya sistematik nitelikteki tüm davranış ve ihmalleri ifade etmektedir (Jud ve Voll, 2019: 48–51). Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2019: 1–44) ÇŞ’yi; çocuğun sağlığına, gelişimine, onuruna veya yaşam hakkına zarar veren ya da bu riski doğuran tüm fiziksel ve duygusal kötü muamele biçimleri olarak tanımlamaktadır (WHO, 2019: 14-15). Bu bağlamda, şiddet yalnızca bireysel bir eylem olarak değil, aynı zamanda çocuğun içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve yapısal sistemlerin bir ürünü olarak da değerlendirilmelidir. Araştırmalar göstermektedir ki

çocuğa yönelik şiddetin en yaygın rastlanıldığı ortamlar aile ortamı, okul ortamı, sosyal medya ve kamusal alanlardır (Yıldırım, 2019: 3725; Çetinkaya Yıldız ve Hatipoğlu Sümer, 2010: 639-640).

Çocuğa yönelik şiddet, yalnızca bireylerin davranışlarıyla açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir olgudur. Toplumsal, ekonomik, kültürel ve çevresel unsurların karşılıklı etkileşimiyle biçimlenen bu karmaşık yapı, çocuğun yaşamının farklı alanlarında risklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Breen vd., 2025, 5073–5074). Bu nedenle, çocukları korumaya ve şiddeti önlemeye yönelik stratejilerin etkili biçimde geliştirilebilmesi için şiddet ile ilgili risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin incelenmesi önemlidir. Çocuğa yönelik şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan temel risk faktörleri ve koruyucu faktörler aşağıda Sosyo-Ekolojik Model çerçevesinde ele alınmıştır (Austin vd., 2020: 1–12; Merdović & Jovanović, 2025: 47–63).

1.2.1 Çocuğa Yönelik Şiddet Konusunda Risk Faktörleri

ÇŞ'yi anlamada en yaygın kullanılan çerçeve Bronfenbrenner'in 1979 yılında yayımladığı Sosyoekolojik Kuram'dır (Hardisty vd., 2021: 68-69). Bu kuram ÇŞ'yi çok katmanlı bir sistem olarak ele almaktadır. Sosyo-ekolojik model, toplumsal, ekonomik ve kültürel etmenlerin hem çocukların korunmasına katkı sağlayabileceğini hem de şiddet riskini artırabileceğini ortaya koymaktadır. ÇŞ ile ilgili risk faktörleri; bireysel, ailesel, topluluk ve toplumsal düzeydeki etmenlerin birbiriyle etkileşimidir (WHO, 2018; 15).

1.2.1.1. Bireysel Düzey (Çocuk ve Ebeveyn Özellikleri)

Sosyo-ekolojik modele göre bireysel düzey hem çocuğun hem de ebeveynin kişisel, biyolojik, psikolojik ve davranışsal özelliklerini kapsamaktadır. Bu düzeyde yer alan faktörler, bireyin şiddete maruz kalma ya da şiddet uygulama olasılığını artırabilecek doğrudan risk bileşenlerini oluşturmaktadır.

Çocuğun yaşı ve cinsiyeti, şiddete maruz kalma biçimi ve sıklığı üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Dört yaşından küçük çocuklar, fiziksel cezalandırma ve ihmal davranışlarına karşı daha savunmasızken, ergenlik dönemindeki çocuklar çoğunlukla duygusal, sözel veya dijital şiddet türlerine maruz kalmaktadır. Cinsiyet temelli toplumsal roller de bu riskin niteliğini etkilemektedir. Erkek çocuklar daha çok disiplin gerekçesiyle fiziksel şiddete, kız çocuklar ise cinsel ve duygusal istismara maruz kalmaktadır (WHO, 2024: 1; Centers for Disease Control and Prevention [CDC], 2024:1).

Cinsel azınlık veya cinsiyet çeşitliliği olan gençlerin (LGBTQIA+) heteroseksüel akranlarına kıyasla daha yüksek oranda duygusal, cinsel ve fiziksel istismara uğradıkları bildirilmektedir. Cinsel yönelimin açıklanması, aynı cinse yönelik çekimin ilk farkına varıldığı yaş ve aynı cinsten cinsel temas deneyimi, istismar riskini artırmaktadır (Schneeberger vd., 2014: 1430-1436; McGeough ve Sterzing, 2018: 491; Prior vd., 2021:7-9). Transgender ve cinsiyet çeşitliliğine sahip bireylerin, kadın akranlarına kıyasla her türlü kötü muameleye maruz kalma, erkek akranlarına göre ise duygusal, cinsel istismar ve ihmal yaşama olasılıklarının üç kat fazla olduğu saptanmıştır (Prior vd., 2021: 7-9). Benzer biçimde psikiyatrik ya da davranışsal bozuklukları olan çocuklar da akran zorbalığı, dışlanma veya damgalanma yoluyla duygusal şiddete maruz kalma riski taşımaktadır (Harris, 2024:2290-2296).

Ebeveynlerin yaş, eğitim ve gelir düzeyleri de çocuklara yönelik şiddet riskini artıran önemli bireysel değişkenlerdir. Genç yaşta ebeveyn olan bireylerde ebeveynlik deneyiminin yetersiz olması, yeni doğmuş bebekle bağ kurmada zorluk, çok sayıda çocuğa sahip olmak, düşük gelir ve eğitim düzeyinin neden olduğu ekonomik stresle birleştiğinde cezalandırıcı ya da ihmal edici tutumlara zemin hazırlayabilmektedir (WHO, 2024: 1; CDC, 2024:1). Literatürde kadın ebeveynlerin ihmalden sorumlu tutulma olasılığının daha yüksek olduğu, çocuk istismarı vakalarının yarısından fazlasından sorumlu oldukları bildirilmektedir (Allard ve Hurren, 2018:1; Higgins ve Hunt, 2024; 364). Ancak kadınların varsayılan bakım veren olarak görülmesi, bu oranın yapısal olarak çarpıtılmasına yol açabilir. Çocuk koruma sistemlerinin ihmal veya kötü muameleyi yalnızca annelerle ilişkilendirmesi, babaların veya diğer bakıcıların sorumluluklarının görünmez kalmasına neden olmaktadır (Higgins ve Hunt, 2024; 364).

Engellilik durumu hem ebeveyn hem de çocuk açısından kırılğan bir risk faktörüdür. Düşük doğum ağırlığı, ruhsal sağlık sorunları, üç yaşından önce iki veya daha fazla sağlık sorunu yaşama, istenmeyen bebek/çocuk olma, ebeveynlerin beklentilerini karşılayamama, sürekli ağlama, anormal fiziksel özelliklere sahip olma, zihinsel engelli veya nörolojik rahatsızlığın varlığı gibi durumlar çocukları istismara açık hale getirmektedir (Bor vd., 2013:389-390; Doidge vd., 2017: 52-57; Frederick vd., 2019:326-332; Younas ve Gutman, 2022: 3698-3704; Higgins ve Hunt, 2024; 364). Engelli çocuğa

sahip ebeveynlerde artan bakım yükü, iletişim kısıtlılıkları ve sosyal dışlanma istismar riskini daha da artırmaktadır (Turner vd., 2023; 279-281; WHO, 2024: 1; CDC, 2024:1). Çocuklarda hem fiziksel hem de zihinsel engelin olması, fiziksel, cinsel istismar ve ihmale karşı ve tekrar mağduriyet yaşamada çocukları daha savunmasız hale getirmektedir (WHO, 2024: 1; CDC, 2024:1). Bunlara ek olarak ebeveynlerdeki fiziksel ve zihinsel engelliliğin de çocuk istismarına neden olan faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Kaltner, 2013: 15; Younas ve Gutman, 2022: 3698-3704; Higgins ve Hunt, 2024; 364; WHO, 2024: 1; CDC, 2024:1).

Psikolojik sorunlar ve kişilik bozuklukları, bireysel düzeyde önemli bir risk alanı oluşturmaktadır. Ebeveynlerde depresyon, anksiyete, antisosyal ya da narsistik eğilimler empati kapasitesini azaltarak öfke kontrolünü zorlaştırmakta ve cezalandırıcı davranışların artmasına neden olabilmektedir (Ayers vd., 2019:4-9; Otterman ve Haney, 2024: e2023063611). Özellikle ebeveynleri şizofreni olanların ebeveyn denetiminden ve gözetiminden mahrum kaldıkları ve kuruma yerleştirildikleri görülmektedir (Nevrina vd.,2024:3-7). Sistematik derlemeler, özellikle baba ruh sağlığı bozukluklarının özellikle de baba depresyonunun çocuk istismarı riskini artırdığını göstermektedir (Ayers vd., 2019:4-9; Holdroyd vd., 2024: 5-9). Ayrıca babanın daha az dahil olduğu ailelerde, babaların anneye karşı psikolojik olarak istismarcı, zorlayıcı veya şiddet yanlısı davrandığında çocuk istismarı riskinin arttığı bildirilmektedir (Ayers vd., 2019:4-9). Çocuklara yönelik cinsel istismarın kuşaklar arasında devam etmesini inceleyen araştırmalar, annelerde görülen travma sonrası stres belirtilerinin bu döngünün sürme riskini artırdığını göstermektedir (Ayers vd., 2019:4-9; Langevin vd., 2025:675-682). Bu bulgular, özellikle annenin kaygı düzeyinin çocuklara yönelik olası kötü muamele biçimlerinin önemli bir öngörücüsü olabileceğini ortaya koymaktadır. Nitekim annelerin çocukluk çağı cinsel istismarı öyküsü ile mevcut kaygı düzeyleri arasında ilerleyen dönemlerde çocuklarına yönelik fiziksel istismar veya ihmal riskini artıran anlamlı bir etkileşim olduğu saptanmıştır (Ayers vd., 2019:4-9; Langevin vd., 2025:673-683; Younas ve Gutman, 2022: 3698-3704; Higgins ve Hunt, 2024; 364). Buna ek olarak, literatürde annelerde kaygı, stres, depresyon ve anksiyete düzeylerinin çocuk istismarıyla ilişkili olduğu sıklıkla bildirilmektedir. Ancak, bazı çalışmalar özellikle anne depresyonu ile çocuk istismarı arasındaki ilişkinin doğrudan ve tutarlı olmadığını göstermektedir (Ayers vd., 2019:4-9; Langevin vd., 2019:673-683; Younas ve Gutman, 2022: 3698-3704;

Higgins ve Hunt, 2024; 364). Ayrıca, alkol veya madde bağımlılığı ebeveynin dürtü kontrolünü zayıflatmakta ve öfke yönetimini güçleştirmektedir. Bu durum hem ebeveynin şiddet uygulama riskini hem de çocuğun şiddete maruz kalma olasılığını anlamlı biçimde artırmaktadır (Younas ve Gutman, 2022: 3698-3704; WHO, 2024: 1; CDC, 2024:1; Nkobi ve Kingan, 2025: 1693-1696).

Ebeveyn suçluluğu, çoğunlukla çocuk istismarı ve çocuk koruma müdahaleleriyle bağlantılıdır (Younas ve Gutman, 2022: 3698-3704; WHO, 2024: 1; CDC, 2024:1). Baba katılımının yetersizliği, antisosyal kişilik özellikleri, saldırgan tutum ve davranışlar ile olumsuz ebeveynlik biçimleri, ev ortamında çocuk istismarı ve ihmali olasılığını artıran temel etmenler arasında yer almaktadır (Ayers vd., 2019:4-9; Kim ve Merlo, 2023:779-786). Literatürde, erkek ebeveynlerin ve ailedeki genç erkek bireylerin, kadınlara kıyasla fiziksel ve cinsel istismar işleme olasılığının daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Cale vd., 2021:5-7; Gilbert vd., 2023:6743; Duindam vd., 2023: 4-8; Lee vd., 2023: 9-13) Cale ve arkadaşlarının sistematik derleme çalışması, erkek faillerin çocuklara yönelik cinsel istismar materyali üretme ve dağıtma suçlarında ezici çoğunluğu oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Cale vd., 2021:5-7). Duindam ve arkadaşlarının Hollanda örnekleminde gerçekleştirdikleri karşılaştırmalı çalışmada, babaların annelere kıyasla daha fazla fiziksel istismar uyguladıkları, babaların daha sıklıkla öfke kontrol gücü, madde kullanımı ve antisosyal davranış örüntüleri sergilediği bildirilmiştir (Duindam vd., 2022: 4-8), Benzer biçimde, Lee ve arkadaşlarının ABD’de 56.000 çocuk koruma vakası üzerinde yaptıkları kapsamlı analizde, babaların daha çok fiziksel ve cinsel istismar faili olduğu, buna karşın annelerin ise daha çok çocukları ihmal ettikleri saptanmıştır (Lee vd., 2023: 9-13) Ayrıca Gilbert ve arkadaşları (2023), aile içi şiddet ve cinsel suçların özellikle genç erkek bireylerde sosyal normlar, güç dinamikleri ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan haklı çıkarma eğilimleri ile sürdüğünü vurgulamaktadır (Gilbert vd., 2022:6743). Kim ve Merlo’nun (2023) sistematik derleme çalışmasında, anneler tarafından işlenen çocuk cinayet vakalarında en yaygın psikolojik etkenlerin majör depresyon, psikotik bozukluklar ve özellikle doğum sonrası psikoz olduğu belirtilmiştir (Kim ve Merlo, 2023: 783-789). Doğum sonrası dönemde tanı almamış veya tedavi edilmemiş ağır depresyon, annenin bebeğine veya küçük çocuğuna zarar verme riskini artırmaktadır. Bu tür vakalar çoğunlukla, annenin gerçeklik algısının bozulduğu ve çocuğu “acıdan koruma” gibi yanlış inanışlara sahip olduğu psikotik epizodlar sırasında

ortaya çıkmaktadır (Backhaus vd., 2023: 4-9). Baba failerde ise alkol ve madde kullanımı, dürtüsellik ve düşük öfke kontrolü yaygın olup, bu durumlar genellikle antisosyal kişilik örüntüsü ve davranış bozukluklarıyla ilişkilidir (Yoon vd., 2021:3). Annelerin çocuk cinayet vakalarının önemli bir kısmında intihar eğilimi veya girişimi eşlik ederken, babaların eylemleri sıklıkla eşe yönelik intikam veya cezalandırma motivasyonu ile açıklanmaktadır. Çoğu baba failin geçmişinde aile içi şiddet öyküsü bulunmakta ve bu davranışların gelecekteki ölümcül eylemler için erken uyarı göstergesi olabileceği vurgulanmaktadır (Frederique vd., 2023:37-41). Ayrıca babaların aile içi cinayetlerde ateşli silah kullanımı oranı yüksek olup, eylemlerin genellikle önceden planlanmış olduğu bildirilmektedir (Kim ve Merlo, 2023: 783–789). Baba failerin çoğunun geçmişinde eşe ve çocuğa yönelik fiziksel veya psikolojik şiddet öyküsü bulunduğu görülmüştür. Çalışmada, geçmiş aile içi şiddet davranışlarının gelecekteki ölümcül eylemler için önemli bir erken uyarı göstergesi olabileceğini vurgulanmaktadır (Kim ve Merlo, 2023: 783-789). Bireysel düzeydeki bir diğer önemli etmen, geçmişte kötü muamele veya istismar yaşantısına sahip olma öyküsüdür. Çocukluk döneminde şiddet görmüş ebeveynlerin, yetişkinlikte benzer davranış kalıplarını tekrarlama eğiliminde oldukları ve bunun kuşaklar arası şiddet aktarımı biçiminde sürdüğü bilinmektedir (Madigan vd., 2025:5-11; Lin vd., 4).

Sonuç olarak bireysel düzey, çocuğa yönelik şiddet döngüsünün başlangıç noktasını temsil eder. Bu düzeyde önleyici yaklaşımlar ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi, psikososyal destek hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, bağımlılıkla mücadele programlarının yaygınlaştırılması ve erken çocukluk döneminde koruyucu müdahalelerin güçlendirilmesiyle etkili hale getirilebilir (WHO, 2024: 1; CDC, 2024:1).

1.2.1.2. İlişkisel Özellikler

İlişkisel düzeydeki risk faktörleri, aile, ebeveyn, bakım veren ve akran ilişkilerinde şiddeti tetikleyen dinamikleri içermektedir (WHO, 2018; 15; CDC, 2024:1).

Olumsuz ebeveynlik tutumları, çocuğa yönelik şiddet ve ihmalin ortaya çıkmasında belirleyici bir ilişkisel risk faktörüdür. Bu tutumlar genellikle aşırı otoriter, cezalandırıcı, reddedici veya duygusal olarak ilgisiz ebeveyn davranışları şeklinde gözlenmektedir. Ebeveynin çocuğa yönelik olumsuz tutumu, yalnızca çocuğun

davranışsal gelişimini değil, aynı zamanda öz-değer, güven ve bağlanma biçimlerini de olumsuz etkilemektedir (WHO, 2018; 15; CDC, 2024:1).

Düşük gelirli hanelerde stres, ebeveyn tükenmişliği ve kaynak yetersizliği, olumsuz ebeveynlik davranışlarını artırmaktadır. Luo ve arkadaşları tarafından yayımlanan meta-analiz çalışmasında, düşük aile geliri için çocuk istismarı ve ihmalinde anlamlı bir azalma ve ebeveynin önceki maltreatment öyküsü için yüksek bir risk oranı saptamıştır (Luo vd., 2025:93-94). Buna karşılık, ebeveyn eğitim düzeyinin yükselmesi, şiddet içeren disiplin davranışlarını azaltmakta ve pozitif disiplin uygulamalarını güçlendirmektedir (Ward vd., 2023, 11–12; Lansford, 2025: 3-10). Araştırmalar, cezalandırıcı ve otoriter ebeveynlik biçimlerinin çocukların fiziksel şiddet görme ve saldırgan davranış geliştirme olasılığını anlamlı biçimde artırdığını göstermektedir (Lansford, 2025: 3-10). Cuartas (2023) tarafından düşük ve orta gelirli ülkelerde yapılan geniş ölçekli bir çalışmada, çocukların yaklaşık %63'ünün fiziksel cezaya maruz kaldığı belirlenmiştir. Pan, Chen ve Qu'nun meta-analiz çalışmasında, fiziksel cezalandırmanın çocuklarda saldırganlık ve şiddet eğilimiyle anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu, bu ilişkinin orta düzeyde bir etki büyüklüğüne sahip olduğu belirlenmiştir (Pan vd, 2024:4-7). Fiziksel cezanın, özellikle düşük gelirli, düşük eğitim düzeyine sahip ve yüksek stres altında yaşayan ailelerde daha yaygın olduğu bildirilmiştir. Ayrıca cezalandırıcı disiplin biçimlerinin bazı toplumlarda hala eğitici veya gerekli olarak algılandığı, bu durumun şiddetin kuşaklar arası aktarımını kolaylaştırdığı vurgulanmaktadır (Cuartes, 2023: 1608-1614).

Ward ve arkadaşları tarafından 60 ülkede yürütülen çalışmada, ebeveynlerin 11 farklı disiplin davranışı (örneğin mantıklı açıklama, rehberlik, sözlü azarlama, bağırma, fiziksel ceza, çocuğu dışlama, duygusal cezalandırma vb.) incelenmiştir. Bulgular, fiziksel ceza kullanım oranının Afrika ve Güney Asya ülkelerinde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ancak kültürel farklılıklara rağmen fiziksel cezanın olumsuz etkilerinin evrensel olduğu; hiçbir kültürel bağlamda çocuk için olumlu sonuç doğurmadığı saptanmıştır (Ward vd., 2023 6–10). Çalışmada, fiziksel cezalandırma, bağırma ve dışlama gibi disiplin biçimlerinin, çocuklarda artan saldırganlık, düşük özsaygı ve zayıf sosyal beceriler ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu yöntemler kısa vadede itaat sağlasa da uzun vadede duygusal ve davranışsal sorunları artırmaktadır. Buna karşılık, pozitif disiplin stratejileri (örneğin çocuğa mantıklı açıklama yapmak, sevgiyle sınır koymak,

alternatif davranış önermek) çocukların sosyal uyum, özdenetim ve empati düzeyleriyle olumlu ilişkilidir (Ward vd., 2023 6–10). Backhaus ve arkadaşlarının meta-analizi, pozitif ebeveynlik ve rehberlik temelli müdahalelerin ebeveynlerin fiziksel ve duygusal cezalandırma eğilimlerini anlamlı biçimde azalttığını ve çocuklarda sosyal uyum ile özdenetim düzeylerinde orta büyüklükte olumlu bir etki yarattığını göstermiştir (Backhaus vd., 2023:9-10). Benzer biçimde, Rothenberg ve arkadaşları (2022) tarafından yürütülen bir araştırmada, anne ve baba tarafından uygulanan reddedilme biçimleri (soğukluk/şefkat eksikliği, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal ve farklılaşmamış reddedilme) incelenmiştir. Bulgular, çocuk cinsiyeti ve ebeveyn eğitimi gibi değişkenler kontrol edildiğinde bile, bu dört reddedilme biçiminin her birinin 7–14 yaş aralığındaki çocuklarda hem içselleştirme hem de dışsallaştırma sorunlarıyla anlamlı biçimde ilişkili olduğunu göstermiştir (Rothenberg vd., 2022: 29).

Ebeveynler arası şiddet ve aile içi çatışma, ilişkisel düzeyde en belirgin risk faktörlerinden biridir. Çocuğun aile içi şiddete tanık olması ya da bu şiddetin doğrudan hedefi haline gelmesi, fiziksel ve duygusal istismar olasılığını artırmaktadır. Ebeveynler arası şiddet hem modelleme yoluyla saldırgan davranışların öğrenilmesine neden olmakta hem de güvenli bağlanmaya zarar vermektedir (WHO, 2018; 15; CDC, 2024:1). Bir çalışmada, ebeveynler arası şiddete doğrudan maruz kalan çocukların, bu maruziyetin ardından güvenli bağlanma ilişkisi geliştirme olasılıklarının anlamlı biçimde düştüğü, bunun sonucunda duygusal düzenleme güçlükleri ve dışsallaştırıcı davranışların arttığı bulunmuştur (Hill vd., 2023: 4-5). Başka bir sistematik derleme, çocuğun ebeveynler arası şiddete veya aile içi şiddet ortamına maruziyetinin, ileride hem mağduriyet hem de saldırganlık davranışları geliştirme riskini yükselttiğini ortaya koymaktadır (Chen vd., 2024: 7-8). Ayrıca, aile içi şiddete tanıklığın çocuk bakım veren bağlarının bozulması ve sosyal destek sistemlerinden uzaklaşma ile ilişkili olduğu, bu durumun koruyucu faktörleri zayıflatarak istismar riskini artırdığı bildirilmektedir (McTavish vd., 2022: 12). Bu bulgular, aile içi şiddet ortamlarının yalnızca çocuk mağduriyetine değil, çocuk-ebeveyn ilişkisinin kalitesine, bağlanma biçimlerine ve bakım veren-çocuk etkileşimlerine de zarar verdiğini göstermektedir. Dolayısıyla, şiddet önleme stratejileri kapsamında ebeveynler arası şiddeti ele almak, şiddeti modelleyen davranışları değiştirmek ve güvenli bağlanmayı destekleyen aile içi ortamlar oluşturmak önemlidir.

İlişkisel düzeyde şiddeti artıran bir diğer önemli unsur, evlilik uyumsuzluğu ve buna bağlı olarak gelişen şiddetli ebeveyn çatışmalarıdır. Evlilik ilişkisinde duygusal doyumun düşük olması, iletişim yetersizliği, öfke kontrol güçlükleri ve güç dengesizlikleri, aile ortamında gerginliğin artmasına neden olmaktadır. Bu durum, yalnızca eşler arasındaki şiddet davranışlarını değil, aynı zamanda çocuklara yönelen dolaylı ya da doğrudan şiddet biçimlerini de güçlendirmektedir (Chen, 2024: 2-3). Araştırmalar, ebeveynler arası yüksek çatışma düzeyinin, çocuklarda saldırganlık, kaygı ve davranış bozuklukları gibi psikososyal sorunlarla güçlü biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir (Van Dijk vd., 2020: 7-10; Yoo ve Ahn, 2023: 5-7; Huang vd., 2024: 4-7; Kong, Chen ve Meng, 2024:3-5; Schrodt, 2025:7-9). Çalışmalar, ebeveynlerin duygusal durumlarının, çocukların öfke ve saldırganlık düzeyleriyle anlamlı biçimde ilişkili olduğunu, ebeveyn düşmanlığının ve ebeveyn reddinin, çocuklarda saldırganlığın artmasına ve öz-denetimin azalmasına yol açtığını ortaya koymaktadır (Gülseven vd., 2018: 51-53; Kort Sezer vd., 2023:74-75; Karababa, 2024: 832; Zhu vd., 2025: 439-440). Bu bulgular ışığında, evlilik uyumsuzluğu ve sürekli çatışma içeren aile yapılarının, çocuğun gelişimsel güvenliği ve psikososyal uyumu açısından önemli ilişkisel risk faktörleri arasında yer almaktadır. Ayrıca ebeveynlerin ayrı yaşaması, tek ebeveyn olma ve boşanma da bu uyumsuzluklardan biridir. Tek ebeveynle yaşamak ve aile yapısında değişiklikler olması ikincil şiddete maruz kalmayla ilişkilidir. Eş değişikliğinin erkek çocuklar için kızlardan daha fazla şiddete maruz kalma anlamına geldiğini görülmektedir (Cvanagh vd., 2018: 464-467).

Çocuğa yönelik şiddet bağlamında erken ve zorla evlendirme, aile içindeki güç asimetrisini derinleştirerek ilişkisel düzeyde şiddet riskini artıran kritik bir etkidir. Küresel veriler, bugün dünyada yaklaşık 640 milyon kız ve kadın bireyin 18 yaşından önce evlendiğini göstermektedir. Dünya genelinde 20–24 yaş aralığındaki kadınların yaklaşık beşte birinin (%19) çocuk yaşta evlilik yaşadığı bildirilmektedir. Bölgesel dağılıma bakıldığında; Güney ve Doğu Asya’da %60, Sahra Altı Afrika’da %20 oranında evliliklerin 18 yaşından önce gerçekleştiği saptanmıştır (UNICEF, 2023a). Türkiye’de ise 2024 yılında 16–17 yaş aralığında toplam 9 971 çocuk evlenmiş olup, bunların 9 354’ü kız çocuğudur (TÜİK, 2024). Bu istatistikler hem dünyada hem de Türkiye’de çocuk evliliklerinin hâlen yaygın olduğunu ve bu uygulamanın ilişkisel düzeyde şiddet riskini artıran bir yapı olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çocuk evliliği, uluslararası ölçekte bir insan hakları ihlali ve cinsiyete dayalı şiddet biçimi olarak tanınmaktadır. Araştırmalar, çocuk yaşta evlenen bireylerin fiziksel, cinsel ve duygusal şiddet deneyimleme olasılığının, yaşça uygun evlenen akranlara kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir (Malhotra ve Elnakib, 2021: 850-859). Erken yaşta evlenen bireyler, duygusal ve bilişsel gelişimlerini tamamlamadan evlilik sorumluluklarıyla karşılaşmakta, bu durum iletişim eksiklikleri, problem çözme yetersizliği, ekonomik bağımlılık ve güç dengesizliği gibi sonuçlar doğurmaktadır (Gelchu Adola ve Wirtu, 2024: 4; Bergvall, 2024: 9). Bu koşullar altında, evlilik içi çatışmaların artması ve ebeveynlerin bakım ve koruma rollerini yerine getirme kapasitesinin zayıflaması, çocuklara yönelen dolaylı ya da doğrudan şiddet davranışlarının ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır (Kidman, 2017: 665-671; Malhotra ve Elnakib, 2021: 850-859; Pourtaheri vd., 2023: 4-8; Han vd., 2025: 4-9). Fan ve Koski'nin (2022) sistematik derleme çalışmasında; 18 yaşından önce evlenen kadınların, 18 yaşından sonra evlenenlere kıyasla daha erken yaşta çocuk sahibi oldukları, daha fazla doğum yaptıkları ve sağlık kuruluşlarında nitelikli doğum hizmetlerinden daha az yararlandıkları belirlenmiştir. Ayrıca çocuk evliliği yaşayan bireylerin yakın partner şiddetine maruz kalma olasılıklarının da anlamlı düzeyde yüksek olduğu rapor edilmiştir (Fan ve Koski, 2022: 4-9).

Sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı topluluklarda erken evliliğin yaygınlığı, eğitime erişimde güçlük, gelir kaybı ve yetersiz sağlık hizmeti gibi ikincil risk faktörlerini de tetikleyerek şiddet döngüsünü güçlendirmektedir. Yoksulluk, işsizlik ve hane içi kaynak kıtlığı gibi koşullar ebeveynler arasında stres, tükenmişlik ve çatışma eşiği düşüklüğüne neden olmaktadır (UNICEF, 2023b). Bu bağlamda, erken ve zorla evliliğin yalnızca bireylerin seçiminden değil; toplumsal cinsiyet normları, yoksulluk, eğitime erişim engelleri ve hane içi güç eşitsizlikleri gibi yapısal ve ilişkisel düzeydeki etmenlerle de iç içe geçen bir risk mekanizması olarak görülmesi gerekmektedir. Bu risk mekanizmasını anlamak, çocuklara yönelik şiddeti önleme stratejilerinin etkili biçimde geliştirilebilmesi bakımından kritik öneme sahiptir (Psaki vd., 2021: 16-21). Buna paralel biçimde, düşük sosyo-ekonomik statü (örneğin kalabalık haneler, yetersiz barınma koşulları veya gelir güvencesizliği) aile içi stres faktörlerini artırmakta ve ebeveynler arası gerginliği tırmandırmaktadır (Maguire-Jack ve Sattler, 2023: 4820). Yoksulluk, toplum ve topluluk düzeyinde şiddeti artıran en önemli yapısal risk faktörlerinden biridir.

Küresel ölçekte yapılan araştırmalar, çocukların yoksulluk içinde büyümesinin şiddet ve ihmal riskiyle güçlü biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğın, Nuffield Foundation tarafından (2022) yayımlanan kapsamlı inceleme, düşük gelir ve ekonomik şokların çocuk istismarı ile ihmal edilen çocuk sayısındaki artışla doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye özelinde ise Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2024 yılı Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri'ne göre görelı yoksulluk oranı %13.6, en az bir çekirdek aile ve diğerk kişilerden oluşan hanelerde yoksulluk oranı ise bir önceki yıla göre 0.9 puan artarak %17.9'a yükselmiştir (TÜİK, Yoksulluk ve Yaşam Koşulları, 2024). Bu artış, ekonomik baskının hane düzeyinde yoğunlaştığını ve ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılama kapasitesinin zayıfladığını göstermektedir. TÜİK'in Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu (2024) raporu da çocukların yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında olma eğiliminin sürdüğünü, birçok hanenin çocukları için temel mal ve hizmetlere (örneğin tatil, dayanıklı tüketim malları, konut giderleri) erişimde zorlandığını ortaya koymaktadır (TÜİK, Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu, 2024). Maddi yetersizlik ve sosyal yoksunluk, çocukların eğitim, sağlık ve güvenli yaşam koşullarına erişimini sınırlandırarak, şiddetin kuşaklar arası aktarımı için uygun bir zemin yaratmaktadır.

Yoksulluğun yaygın olduğu bölgelerde ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanması, kronik stres ve umutsuzluk hissinin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bu durumda aile bireylerinin duygu düzenleme becerileri zayıflamakta ve özellikle ekonomik baskı altındaki ailelerde çatışma olasılığı artmaktadır (Ho vd., 2022: 7-9). Sosyo-ekonomik baskılar, ebeveynlerin duygusal tükenmişlik düzeyini artırmakta, çatışma eşiğini düşürmekte ve dolayısıyla şiddet davranışlarının sıklığını artırmaktadır (Ren vd., 2024: 3-12). Bir sistematik derleme ve meta-analiz çalışmasında, ailede işsizlik oranı ile fiziksel istismar arasında yüksek düzeyde pozitif korelasyon olduğu bildirilmiştir (Lee ve Kim, 2022: 4-6). Bununla birlikte, sosyal güvenlik ağlarının (örneğin, sosyal yardımlar, çocuk bakım desteğı, gelir güvenliğı programları) çocuk istismarı riskini anlamlı biçimde azalttığı gösterilmiştir (Palermo vd., 2024:5-6).

Yoksulluk ve ekonomik kırılganlık aynı zamanda çocukların eğitim, sağlık ve güvenli yaşam koşullarına erişimini kısıtlayarak, şiddetin kuşaklar arası aktarımını kolaylaştırmaktadır (Mosha vd., 2022: 170-175). Nitekim yakın tarihli bir çalışmada,

yoksulluk içinde büyüyen çocukların ekonomik olarak avantajlı akranlarına kıyasla üç kat daha fazla olumsuz çocukluk deneyimi yaşama olasılığı taşıdığı bulunmuştur (Farooq vd., 2024: 5-6). Bu bulgular, yoksulluğun yalnızca ekonomik bir sorun olmadığını, toplumsal bağlamda psikososyal stresörleri tetikleyerek çocuk refahını ve ebeveynlik kapasitesini doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır.

Son olarak, şiddete karışan arkadaşlar veya akran çevresi de ilişkisel düzeyde risk faktörleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk veya ergenin, şiddeti sorun çözme yöntemi olarak kullanan akranlarla yakın ilişki kurması, bu davranışların model alınmasına ve içselleştirilmesine neden olmaktadır (Li vd., 2021: 5-9). Özellikle ergenlik döneminde akran etkisi, aile etkisine kıyasla daha belirgin hale gelmekte, şiddet içeren arkadaş çevresi, saldırganlık ve antisosyal davranışların öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır (Fauzi vd., 2023: 6-8). Akran gruplarının şiddeti güç göstergesi olarak ödüllendiren normları, çocuk ve gençlerin empati, özdenetim ve barışçıl problem çözme becerilerinin gelişimini engellemektedir (Fauzi vd., 2023: 10-14). Dolayısıyla, erkek ebeveyn ve genç erkek bireylerin şiddet eğilimleriyle birlikte, evlilik uyumsuzluğu, ebeveyn çatışması, erken evlilik, düşük sosyo-ekonomik statü ve şiddet eğilimli akran ilişkileri, çocuğun güvenli bağlanmasını, sosyal öğrenme süreçlerini ve psikososyal uyumunu olumsuz etkileyen başlıca ilişkisel risk faktörleridir. Şiddet önleme stratejilerinin etkili olabilmesi için, bu ilişkisel düzeydeki dinamiklerin bütüncül biçimde değerlendirilmesi ve aile ile akran ilişkilerinde sağlıklı iletişim, destek ve farkındalık temelli müdahalelerin güçlendirilmesi gerekmektedir.

1.2.1.3 Toplum/Topluluk Düzeyinde Risk Faktörleri

Toplum ve topluluk düzeyinde şiddeti artıran risk faktörleri, bireysel ya da ilişkisel dinamiklerin ötesine geçerek sosyal yapının genel işleyişine yerleşmiş yapısal sorunlarla ilgilidir. Yoksulluğun artması, ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmasına, kronik stres ve umutsuzluk hissinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, bireylerin duygu düzenleme becerilerini zayıflatmakta ve özellikle ekonomik baskı altındaki ailelerde çatışma olasılığını artırmaktadır (Ho vd., 2022: 7-9). Yoksulluk aynı zamanda çocukların eğitim, sağlık ve güvenli yaşam koşullarına erişimini sınırlayarak, şiddetin kuşaklar arası aktarımını kolaylaştırmaktadır (Mosha vd., 2022: 170-175).

Yüksek suç oranına sahip mahalle veya topluluklarda, şiddet davranışı giderek bir yaşam biçimi ya da kendini koruma yöntemi olarak normalleşmektedir. Bu çevrelerde büyüyen çocuk ve gençler, çatışmaları çözmenin meşru bir yolu olarak şiddeti öğrenebilmekte, bunun sonucunda toplumsal güven duygusu zayıflamakta ve sosyal dayanışma düzeyi azalmaktadır (Paat vd., 2025:2). Topluluk içinde tanık olunan şiddet olayları, çocuk ve ergenlerde suça karışma ve saldırganlık riskini artırmakta, dezavantajlı mahalle özellikleri (düşük toplumsal denetim, sınırlı sosyal destek ağları ve dayanışma eksikliği) bu ilişkiyi daha da güçlendirmektedir (Kızıltepe, 2023: 802-804). Bu bulgular hem Türkiye'deki hem de uluslararası çalışmalarda tutarlı biçimde rapor edilmektedir.

Türkiye'de 2024 verilerini yerel kaynaklardan derleyen Türkiye Şiddet Haritası raporu, kişilerarası şiddet olaylarının bölgesel ve kentsel düzeyde kümelenme eğiliminde olduğunu, özellikle büyükşehirlerde olay yoğunluğunun belirgin biçimde arttığını ortaya koymuştur. Rapor, nüfus yoğunluğu, sosyoekonomik bozulma ve hizmetlere erişim güçlüğü gibi topluluk düzeyi risklerin şiddet sarmalını derinleştirdiğini vurgulamaktadır (Türkiye Şiddet Haritası, 2024:18–21). Westerman ve arkadaşları sosyoekonomik açıdan dezavantajlı mahallelerde büyüyen gençlerin topluluk içi şiddete maruz kalmasının, amigdala reaktivitesini artırarak duygu düzenleme güçlükleri ve saldırganlık eğilimleri arasında biyolojik bir aracı mekanizma oluşturabileceğini göstermiştir (Westerman vd. , 2019: 9). Benzer biçimde, Bellair ve arkadaşları mahalle dezavantajına uzun süreli maruziyetin (yüksek suç oranı ve düşük kaynak düzeyi) gençlerde şiddet uygulama ve agresif davranış geliştirme olasılığını anlamlı ölçüde artırdığını bildirmiştir (Bellair vd., 2025:9-16). Öte yandan, adalet mekanizmalarına ve güvenlik güçlerine duyulan güvensizlik de bu döngüyü pekiştirmektedir. Nitekim Strom ve Wire (2024), yüksek profilli polis şiddeti vakalarının ardından mahallelerde acil çağrı (911) oranlarının düştüğünü, yani kurumsal güven zayıfladıkça suç bildirme ve kurumlarla iş birliği eğiliminin azaldığını saptamıştır (Strom ve Wire, 2024: 6–9). Bu örüntüler birlikte ele alındığında suç oranı yüksek çevrelerde toplumsal güvenin aşınması, sosyal dayanışmanın zayıflaması ve kurumsal güven eksikliğinin birleşerek çocuk ve gençlerde şiddetin hem modelleme yoluyla öğrenilen hem de hayatta kalma stratejisi olarak içselleştirilen bir davranış biçimine dönüşmesine yol açmaktadır (Paat vd., 2025:2).

Bir diğer çocuğa yönelik şiddet riski, yüksek konut hareketliliği ve buna bağlı toplumsal aidiyetin zayıflamasıdır. Sık taşınma, mahalle bağlarını zayıflatmakta,

komşuluk ilişkilerini yüzeyselleştirmekte ve karşılıklı gözetim mekanizmalarının çözülmesine neden olmaktadır. Bu duru hem ailelerin hem de çocukların sosyal izolasyonunu artırarak, şiddet davranışlarının fark edilmeden sürmesine yol açmaktadır (Gepty vd., 2022: 3289-3292). Yüksek konut hareketliliği çocukluk çağında istismarla ilişkilendirilmiştir (Zhang vd., 2021: 5-7). Benzer biçimde, Gepty ve arkadaşları (2022), yüksek konut hareketliliğinin komşuluk güvenini ve topluluk bağlarını azalttığını, bunun da çocuk istismarına karşı toplumsal koruma ağlarını zayıflattığını ortaya koymuştur.

Konut hareketliliğinin yüksek olduğu bölgelerde yaşayan aileler, genellikle düşük gelir düzeyi, işsizlik ve konut güvencesizliği gibi çoklu sosyoekonomik dezavantajlarla karşı karşıyadır (Merrick vd., 2018:488-490). Konut hareketliliğinin her bir birim artışı için ortalama 0.78 olumsuz çocukluk deneyimlerinin artırdığı, dört ya da daha fazla taşınma deneyimi çocuklarda en kötü nörogelişimsel çıktılarla ilişkili olduğu bulunmuştur (DeCandia vd., 2022: 372-375).

Yüksek işsizlik oranları, çocuğa yönelik şiddet açısından önemli bir toplumsal risk faktörüdür. İşsizlik, bireylerde ekonomik yetersizlik, özgüven kaybı ve değersizlik hissi yaratarak psikolojik stres düzeyini artırmaktadır. Bu ruhsal zemin, aile içi ilişkilerde gerilimlerin artmasına ve ebeveynlik tutumlarında olumsuz değişimlere neden olmaktadır. Özellikle erkek işsizliğinin yüksek olduğu toplumlarda, geleneksel geçim sağlayıcı rolünü kaybeden bireylerde öfke, güç arayışı ve kontrol davranışlarına yönelme eğiliminin arttığı bildirilmektedir (Bhalotra vd., 2025: 9–15). Bu durum hem eşler arası şiddet hem de çocuklara yönelik fiziksel veya duygusal şiddet biçimlerinin artışına zemin hazırlamaktadır.

Topluluk düzeyinde, yasadışı uyuşturucu ticareti ve organize suç ağlarının güçlenmesi, şiddet riskini artıran bir diğer yapısal faktördür. Uyuşturucu ekonomisinin yarattığı hızlı kazanç algısı, özellikle sosyoekonomik olarak dezavantajlı mahallelerde gençler için alternatif bir statü kaynağı haline gelirken, yasal yollarla güç ve başarı elde etme inancını zayıflatmaktadır (Martínez vd., 2008: 7–10). Bu durum, genç bireylerin riskli davranış örüntülerine yönelmesine, suça katılım oranlarının artmasına ve toplumsal güven duygusunun zedelenmesine yol açmaktadır.

Ayrıca, zayıf kurumsal politikalar ve yetersiz sosyal hizmet altyapısı, şiddetle mücadelede koordinasyonu engelleyen bir başka önemli etmendir. Topluluk temelli

önleme programlarının sınırlı olması, eğitim, istihdam ve sağlık hizmetlerine erişimde süregelen eşitsizlikler, risk altındaki bireylerin sistematik biçimde desteklenememesine neden olmaktadır (CDC, 2024: 12–17). Bu yapısal yetersizlikler hem şiddetin önlenmesini hem de mağduriyet sonrası destek süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Son olarak, yetersiz mağdur destek ve bakım hizmetleri, şiddete maruz kalan bireylerin fiziksel ve psikolojik iyileşme süreçlerini geciktirmektedir. Güvenli barınma, psikososyal destek ve adalete erişim olanaklarının sınırlı olması, şiddet olaylarının gizli kalmasına ve bildirim oranlarının düşmesine yol açmaktadır (Idriss-Wheeler vd., 2024: 19–25). Tüm bu faktörler bir arada değerlendirildiğinde, toplum ve topluluk düzeyinde yapısal güçsüzlüklerin, şiddetin yeniden üretilmesine ve kuşaklar arası aktarımına zemin hazırlayan bir ortam yarattığı söylenebilir. Bu nedenle, sosyoekonomik adaleti güçlendiren, topluluk temelli önleme programlarını yaygınlaştıran ve mağdur destek hizmetlerini kapsayıcı hale getiren politikalar, çocuğa yönelik şiddetin önlenmesinde temel stratejik bileşenler olarak ele alınmalıdır.

1.2.1.4 Toplumsal Risk Faktörleri

Toplumsal düzeyde çocuğa yönelik şiddeti artıran risk faktörleri, bireysel ya da aile içi nedenlerin ötesine geçerek toplumun ekonomik, politik ve kültürel yapısında kökleşmiş yapısal sorunlarla ilişkilidir (Austin vd., 2020: 2-3). Hızlı sosyal değişim, geleneksel normların çözülmesine ve toplumsal dayanışmanın zayıflamasına yol açmaktadır. Değer sistemlerindeki dönüşüm, aile yapılarının, ebeveynlik rollerinin ve topluluk bağlarının yeniden tanımlanmasına neden olurken, bu süreçte ortaya çıkan belirsizlikler sosyal stres faktörlerini artırmakta ve şiddet davranışlarını beslemektedir (Duan vd., 2022:7-9). Leight ve arkadaşlarının meta-analiz bulgularına göre, topluluk temelli mobilizasyon ve grup programları, kadınların son bir yıl içinde eşlerinden fiziksel veya duygusal şiddet görme olasılığını %22 oranında azaltmıştır. Bu sonuç, topluluk bağlarını ve ortak sosyal normları güçlendirmenin şiddet davranışlarını azaltmada etkili bir strateji olduğunu göstermektedir (Leight vd., 2023: 7-9).

Ekonomik eşitsizlik, gelir dağılımındaki uçurumların büyümesiyle birlikte, toplumsal adalet duygusunu zedelemekte ve özellikle düşük gelirli gruplarda hayal kırıklığı, öfke ve çaresizlik duygularını tetiklemektedir. Bu durum hem bireysel hem de toplumsal düzeyde şiddet eğilimlerinin artmasına neden olmaktadır (Fauzi vd., 2023: 6-

10). Pazzona'nın meta-analizinde gelir eşitsizliğinin suç üzerindeki etkisinin önemli olduğu saptanmıştır (Pazzona, 2024: 7-9).

Cinsiyet eşitsizliği, kadınların ve kız çocuklarının güçsüzleştirilmiş sosyal konumları nedeniyle şiddet karşısında daha savunmasız hale gelmesine yol açar. Toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklik üzerinden tanımlanan güç ve kontrol anlayışını meşrulaştırarak şiddeti bir otorite aracı haline getirmektedir (Edwards vd., 2024: 105-106). Muluneh ve arkadaşlarının yayımladığı meta-analiz çalışmasında, erkeklerde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskinin 3.5 kat arttığı, düşük eğitim düzeyine sahip kadınlarda ise bu riskin yaklaşık iki kat daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Muluneh vd., 2021: 4-16).

Cinsiyet eşitsizliğinin dışında eşitsizlikleri artıran politikalar da sosyal refah mekanizmalarının zayıflamasına ve kırılgan grupların korunmasız kalmasına neden olmaktadır. Sosyal yardımların veya hizmetlerin adil dağılmaması, yapısal şiddeti yeniden üretebilmektedir (Jawad vd., 2025: 5). Fazel ve arkadaşlarının meta-analiz çalışmasında, sosyal politika temelli şiddet önleme programlarının uygulandığı toplumlarda, şiddet oranlarının ortalama %23 azaldığı ve bu etkinin özellikle gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu bölgelerde daha belirgin olduğu bulunmuştur (Fazel vd., 2024: 1711-1716).

Şiddete neden olan bir diğer toplumsal faktörü ise yoksulluktur. Yoksulluk, temel ihtiyaçların karşılanamaması, stres, umutsuzluk ve sosyal dışlanma yoluyla şiddet döngüsünü beslemektedir. Yoksul mahallelerde yaşayan çocuklar hem aile içi hem de toplumsal şiddet biçimlerine daha sık maruz kalmaktadır (Maguire-Jack ve Sattler, 2023: 4825). Skinner ve arkadaşlarının meta-analiz çalışmasında, düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının istismar veya ihmale maruz kalma olasılığının yüksek gelirli ailelere kıyasla yaklaşık iki kat fazla olduğu ve bu ilişkinin farklı ülkelerde yürütülen çalışmalar arasında tutarlı biçimde gözlemlendiği belirlenmiştir (Skinner vd., 2023: 6-13). Zayıf ekonomik güvenlik ağları, bireylerin kriz dönemlerinde (işsizlik, hastalık, afet vb.) destek bulamamasına ve hayatta kalma stratejisi olarak riskli veya şiddet içeren davranışlara yönelmesine neden olmaktadır (Strom ve Wire, 2024: 6-9).

Şiddeti destekleyen bir diğer toplumsal risk faktörü ise yasal ve kültürel normlardır. Yasal ve kültürel normlar, cezalandırıcı ebeveynlik, namus veya disiplin adı

altında şiddeti meşrulaştırabilmektedir. Yasal boşluklar veya yaptırım eksikliği, şiddet davranışlarının görünürlüğünü azaltırken ve devamlılığına zemin hazırlayabilmektedir (Duong vd., 2021: 1423-1428).

Son olarak, ateşli silahlara uygunsuz erişim ve çatışma ya da afet sonrası kırılganlık, toplumlarda güvenlik algısını zedeleyerek çocuğa yönelik şiddet açısından bir risk oluşturmaktadır. Silahlanmanın kolay olduğu veya toplumsal düzenin bozulduğu ortamlarda çocuklar hem doğrudan şiddete maruz kalma hem de travmatik olaylara tanık olma riski altındadır (Nickerson ve Rajan, 2022: 7-9). Bu faktörlerin bir araya gelmesi, şiddetin yalnızca bireysel bir sapma değil, sistematik bir toplumsal sorun olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi, yalnızca birey ya da aileye yönelik müdahalelerle değil, adalet, eşitlik ve sosyal refahı güçlendiren yapısal politikalarla mümkündür.

1.2.2 Çocuğa Yönelik Şiddet Türleri

Çocuğa yönelik şiddet, yalnızca fiziksel saldırı ile sınırlı olmayan çok boyutlu bir olgudur. Çocuğa yönelik şiddet genellikle şu temel başlıklar altında sınıflandırılmaktadır:

1.2.2.1 Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, bir yetişkinin çocuğa kasıtlı olarak fiziksel güç uygulamasıyla gerçekleşen bir şiddet biçimidir (WHO, 2025). Bu kavramla birlikte ele alınması gereken bir diğer olgu ise fiziksel cezadır. Fiziksel ceza; tokat atmak, şaplak vurmak veya bir nesneyle çocuğa vurmak gibi bedensel şiddet içeren disiplin uygulamaları olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2025). Ne yazık ki kültürel söylemler, fiziksel cezayı ebeveynler, öğretmenler ya da bakıcılar tarafından çocuğu terbiye etmenin basit bir yolu olarak algılamaya neden olmaktadır (Avezum vd., 2022:112; Durrant, 2021:97; Cuartas,2023:34; Cuartas vd., 2025:18).

Dünya genelinde yaklaşık 250 milyon çocuğu etkileyen fiziksel ceza, halen birçok toplumda yasal ve kültürel olarak kabul gören bir ebeveynlik davranışıdır (Cuartas,2021: 1325; WHO, 2025). Ebeveynler çoğu zaman fiziksel cezayı çocuklarının istenmeyen davranışlarını kontrol etmek veya uyumlarını sağlamak için, yaralamadan acı verme niyetiyle uygulamaktadır (Gershoff & Grogan-Kaylor, 2016: 455–456; UNICEF, 2023c:12–14). “Dayak cennetten çıkmadır”, “Anne-babanın vurduğu yerde gül biter” veya “Kızını dövmeyen dizini döver” gibi kültürel söylemler, fiziksel cezanın toplumda

normalleşmesine ve şiddetin farkedilememesine yol açmaktadır (Bayrakdar, 2018; Duran ve Cengiz, 2022). Bu tür kabullenişler, istismarın fark edilmesini ve bildirilmesini güçleştirerek buzdağının görünmeyen kısmını oluşturmaktadır (Duong, 2021:11; WHO, 2025). Ancak fiziksel ceza ile istismar arasındaki bu keyfi sınır temelde çocuk haklarının ihlalidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, Amerikan Pediatri Akademisi ve Amerikan Psikoloji Derneği, fiziksel cezanın çocuğun esenliği için ciddi bir tehdit olduğunu ve hiçbir biçimde kabul edilemeyeceğini açıkça belirtmektedir (Committee on the Rights of the Child, 2006, para. 11; American Academy of Pediatrics [AAP], 2018: e20183112; American Psychological Association [APA], 2019: para. 3).

Fiziksel şiddetin tanımlanması, belirlenmesi ve bildirilmesi, istismarın hem yasal hem de kişisel tanımlarındaki farklılıklardan, kültürel normlardan ve mesleki deneyimlerden etkilenmektedir (National Institute for Health and Care Excellence [NICE], 2024; Midtsund vd, 2024: 5; WHO, 2025). Fiziksel şiddet kapsamına giren eylemler; tokat atmak, vurmak, dövmek, boğazını sıkmak, saçını çekmek, tekmelemek, çocuğu sarsmak, itmek, kulağını çekmek, iğne batırmak, ısırarak, bir cisimle yaralamak, yakmak, yanıcı veya yakıcı maddelere maruz bırakmak ve zehirlenmek gibi birçok farklı şekilde karşımıza çıkabilmektedir (Narang vd., 2020:2-3; WHO, 2025). Bu kasıtlı eylemler, çocuklarda önemli morbiditeye ve mortaliteye yol açmaktadır (Lee vd., 2024: 676; WHO, 2025). Ancak çocuklardaki yaralanmaların çoğu şiddet sonucu gelişmemekte küçük yaralanmalar çocuklukta oldukça yaygın olup genellikle tıbbi müdahale gerektirmemektedir (NICE, 2024). Yaralanma ve olağandışı kazalar nedeniyle her yıl milyonlarca çocuk pediatrik acil servislere başvurmaktadır (Lee vd., 2024: 675). Fiziksel şiddetin tanımlanması çoğu zaman zordur. Çünkü fail ve çocuk dışında tanıklar genellikle bulunmaz ve failler nadiren eylemlerini kabul eder (Stoltenborgh vd., 2013: 84-85; Midtsund vd., 2024: 7). Ek olarak, çocuk kurbanlar çoğu kez ciddi şekilde yaralanmış ya da korkmuş olduklarından istismarı ifşa edemezler, ayrıca yaralanmalar non-spesifik olabilmektedir (NICE, 2024; Lee vd., 2024: 678). Bu faktörler istismarı belirlemeyi güçleştirebilmektedir. Fiziksel şiddete uğrayan çocuklar, kazara travma geçiren hastalara göre daha yüksek yaralanma şiddeti skorlarına, daha uzun yoğun bakım kalış sürelerine ve artmış mortalite oranlarına sahiptir (Narang vd., 2020:2-3; Lee vd., 2024: 675; WHO, 2025).

Fiziksel şiddetin en sık karşılaşılan türleri dövme, kesici delici travmalar, yanıklar, boğulma, asfiksi, zehirlenmeler, Munchausen by Proxy Sendromu ve Sarsılmış bebek Sendromudur (Letson ve Tscholl, 2012: 164). Bunlardan biri olan Munchausen by Proxy Sendromu, bir ebeveyn ya da bakıcının çocukta aslında var olmayan fiziksel veya psikolojik belirti veya semptomların olduğunu iddia ettiği bir fiziksel şiddet şeklidir. Çocuğun bakımından sorumlu olan kişi, çocuğun gerçek hasta olduğuna inanmakta, gerekli olmadığı halde çocuğu sürekli doktora ya da sağlık kuruluşuna götürmektedir (Yee vd., 2024: 23-24). Gerçekte var olmayan ve yanıltıcı belirti ve öykülerle çocukta gerekli olmadığı halde birçok radyolojik ve girişimsel tetkiklere, yanlış tedavilere hatta ameliyatlara neden olmaktadır. Bu sendromda fail çoğunlukla annedir. Failin özverili olmak, hayatını çocuğuna adanmak, hekime son derece destek olmak, tıbben bilgili ve/veya tıbbi ayrıntılara meraklı görünmek, tedaviye müdahale etmek, invaziv işlemlere izin vermek, çocuğa yapılan işlemler sırasında alışılmadık derecede sakin olmak ve hastane ortamından hoşlanmak gibi özellikleri vardır (Nardello vd., 2025: 2). Ek olarak, hasta çocuğu olan bir ebeveyn rolünü üstlenmek, arkadaşlardan ekstra ilgi görmek, sempati görmek, ev işleri veya büyük aile üyelerine bakmak gibi tatmin edici olmayan şeyler yapmak zorunda kalmamak ve sosyal bir ilişki kurmak gibi sekonder kazançları da vardır (Sherry vd., 2022: 434-436).

Bir diğer özellikli fiziksel şiddet türü ise sarsılmış bebek sendromudur. Çocuklarda en sık görülen travmatik ölüm nedeni olmakla birlikte fiziksel şiddetin ölümcül bir tipidir. En çok bebek ağlamalarının sık olduğu doğumdan sonraki 2.-3. haftalarda ve 6.-8. haftalarda görülmektedir. Ancak beş yaş altı çocuklarda da rastlanmaktadır (Maiese vd., 2021: 1-2). Doğumdan sonraki ilk aylarda bebeğin ağlama krizlerinin ebeveynde hayal kırıklığına, kızgınlığa yol açması ve bu durumla baş edememesi nedeniyle gelişmektedir. Bebeğin ağlaması ile baş edemeyen ebeveynin, bebeği kollarından ya da gövdesinden tutarak sertçe sarsmasıyla gelişmekte ve çocuklarda kafa travmasına yol açmaktadır. Sarsılmış bebek sendromunun ayırıcı bir tanısı olmadığı için birçok hastalık ile karıştırılabilmektedir. Çoğunlukla kafa travması olarak değerlendirilmekte bebekler başta infantil kolik olmak üzere farklı tanılar almaktadır (Barr, 2012: 17297-17300).

1.2.2.2 Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, çocuğun tam olarak kavrayamadığı, onay vermesinin mümkün olmadığı, çocuğun gelişimsel olarak hazır olmadığı ve rıza gösteremeyeceği, toplumun yasalarını veya sosyal tabularını ihlal eden cinsel aktiviteye dahil edilmesidir. Cinsel şiddet, eylem biçimine, eylemi gerçekleştiren kişinin çocuğa yakınlığına göre ve çocuklara yönelik ticari cinsel sömürü olarak 3 grupta ele alınmaktadır (Álvarez-Guerrero vd., 2024: 265-266).

- Eylem biçimine göre temas içeren ve temas içermeyen cinsel şiddet olarak 2 şekilde ele alınmaktadır.
 - Temas içermeyen cinsel şiddet: Çocukla cinsel içerikli konuşma ve şakalaşma, flört etmeye çalışma, failin kendi bedenini veya cinsel bölgelerini çocuğa göstermesi, failin yüz yüze veya dijital ortamda çocuğu gözetlemesi veya izlemesi, çocuğa cinsel içerikli görseller gösterme veya filmler izlettirme, çocuğu pornografide kullanma, çocuğun cinsellik içeren reklamlarda, filmlerde ve oyunlarda oynatılmasıdır (Álvarez-Guerrero vd., 2024: 265-266; Ferragut vd., 2021: 2-3; Gazi, 2025:189; Stephens, 2024: 3348).
 - Temas içeren cinsel şiddet: Çocuğu cinsel amaçlı öpme, sarılma, sürtünme, okşama, çocuğun bedenine veya cinsel organlarına dokunma, failin kendi bedenine veya cinsel organlarına çocuğu dokundurtma, ağız-genital temas, anal-genital temas, tecavüz, cinsel sömürü, çocuğun erken yaşta evliliği olarak tanımlanmaktadır (Ferragut vd., 2021: 2-3).
- Çocuğa yakınlığına göre aile içi ve aile dışı cinsel şiddet olarak ele alınmaktadır. Aile içi cinsel şiddet encest, aile dışı ise şiddetin yabancı veya komşu, erkek arkadaş gibi kişiler tarafından gerçekleştirilmesidir (Gazi, 2025:189).
- Çocuklara yönelik ticari cinsel sömürü, çocuk fuhuşu, çocuk pornografisi, cinsellik amaçlı çocuk ticareti, çocuk evlilikleri, turizm ve seyahatte çocukların cinsel sömürüsü olarak farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır (Stephens, 2024: 3348).

Çocuk cinsel şiddet vakalarını değerlendirirken ele alınması gereken önemli konulardan biri çocuk cinsel istismarı mitleridir. Çocuk cinsel istismarı mitleri, taciz edici deneyimler, mağdurlar ve failler hakkında önyargılı ve basmakalıp inançlardır.

Potansiyel olarak çocuk cinsel istismarını inkar, önemsizleştirme, normalleştirme ve/veya meşrulaştırma gibi görünen mağdur, fail veya istismar vakası hakkında yanlış düşünceler veya inançlar olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda; cinsel istismardan çocuk sorumlu tutulmakla birlikte, çoğunlukla kız çocuklarının cinsel istismara maruz kaldığı erkeklerde görülme olasılığının düşük olduğu, failerin genellikle yabancı erkekler olduğu, pedofili oldukları, sosyo-ekonomik ve gelir düzeyi düşük olan aile ve toplumlarda gerçekleştiği kabul edilmektedir (Sawrikar, 2020: 2-4). Bu inançlar, mağdurların ve profesyonellerin yardım arama davranışlarını engelleyerek olayın bildirilmesi ve açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Mağdurun iyileşme sürecini olumsuz etkilemekte ve faile verilmesi gereken cezayı azaltmaktadır. Cinsel istismar mitlerine karşı olarak cinsel istismarın dünyanın her yerinde her iki cinsiyetteki çocuklarda, tüm sosyal, ekonomik ve kültürel düzeydeki toplumlarda ve ailelerde görüldüğü unutulmamalıdır (Koçtürk ve Kızıldağ Şahin, 2021: 32-33).

Çocuk cinsel şiddetinde mağduriyet açısından sosyo-ekolojik model gibi birey, aile ve toplumun özelliklerinin dikkate alındığı bütüncül bir bakış açısı ile risk faktörlerinin etkileri değerlendirilmeli ve soruna yaklaşılmalıdır (Austin vd., 2020: 336-341). Çocuk cinsel istismarında risk faktörlerinin etkilerinin değerlendirildiği bir metaanaliz çalışmasında; çocuğun ya da kardeşinin daha önceki cinsel istismar ve diğer istismar türlerine ilişkin mağduriyeti, ebeveynin çocuk istismarına maruz kalma öyküsü, eş şiddeti gibi ebeveyn sorunları, ebeveyn çocuk ilişkisinin kalitesinin kötü olması, geniş aile, sosyal izolasyon gibi aile sorunları, çocuğun cinsiyeti, zihinsel /kronik bir durumunun olması cinsel istismarda öncelikli risk faktörleri olduğu belirlenmiştir. Bu özelliklerden çocukların özellikleri ile ilgili olarak cinsiyet ve yaş dikkate alınması gereken bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Younas ve Gutman, 2023: 3700-3701).

Literatürde kız çocuklarının erkeklere göre daha fazla cinsel istismar mağduru olduğu görülmektedir. Erkek çocuklarının kızlara göre sayılarının az olması ataerkil bir toplum olmamızdan kaynaklandığı düşünülmektedir çünkü ataerkil toplumlarda cinselliğin ve cinsel istismarın konuşulması bir tabu olarak görülmekte ve ayıp olarak karşılanmaktadır. Ayrıca bu toplumlarda erkeklerin maruz kaldıkları cinsel istismarı eşcinsel olma, damgalanma korkusuyla ifade etmedikleri ve istismarın gizlendiği görülmektedir (Göker, 2010: 18-21).

Cinsel istismarda mağduriyet açısından çocuğun yaşı da önemli bir faktördür. Cinsel istismar riskinin yaşla birlikte arttığı ve en riskli dönemin ergenlik dönemi olduğu görülmektedir. Özellikle erkek çocuklarının erken çocukluk döneminde, kızların ise ergenlik döneminde daha fazla cinsel istismara maruz kaldıkları görülmektedir. Cinsel istismarın yaş grubu olarak küçük çocuklarda bildirim oranlarının düşük olması yaşadığı olayı anlamlandıramaması ve fark edememesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle küçük yaşlarda yaşanan cinsel istismar çoğunlukla ergenlikte ya da yetişkinlikte ortaya çıkmaktadır (Öncü vd., 2012: 190). Cinsel istismar için riskli sayılabilen bir dönem ise ergenlik dönemidir. Ergenlik döneminde ise riskli davranışlar, cinsel istismar mağduru olma riskini ve çocukların savunmasızlığını arttırmaktadır. Literatürde çocukluk çağı cinsel istismarının ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki riskli davranışlarla ilişkili olduğu ve çocukların tekrar olarak istismara uğrama olasılığını arttırdığı bildirilmektedir (Hailes vd., 2019: 836-839).

Cinsel istismarı değerlendirirken sadece çocuğun özellikleri ile ilgili risk faktörleri değil failin özellikleri de değerlendirilmelidir. Cinsel istismarda failerin genellikle erkek olduğu, baba, ağabey, dede gibi aile üyesi, akrabalar, öğretmenler, komşular gibi çocuğun tanıdığı ve güvendiği kişiler oldukları görülmektedir. Bununla birlikte fail her zaman bir yetişkin olmayabilir. İki çocuk arasındaki cinsel eylemlerde yaş farkının beş ve üzerinde olması, küçük olan çocuğun ikna ya da zorlama ile cinsel doyum için kullanılması da cinsel istismar olarak kabul edilmektedir.

1.2.2.3 Duygusal (Psikolojik) Şiddet

Duygusal şiddet, çocuğun sağlığına veya fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki veya sosyal gelişimine zarar veren veya verme olasılığı yüksek olan davranışlardır. Bu eylemler ebeveynin veya sorumluluk, güven veya güç ilişkisi içindeki kişinin kontrolü dahilinde olmalıdır. Duygusal şiddette çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması söz konusudur (Meinck vd., 2017: 4). Çocuğa değersiz biri veya istenmeyen kişi olduğu mesajını veren kasıtlı veya kasıtsız davranışları içermektedir. Duygusal şiddetin bir diğer yönü de bir ebeveyn ya da bakıcının çocuğa gelişimsel olarak uygun ve destekleyici bir ortam sağlamadaki başarısız örüntüleri barındırmasıdır. Duygusal şiddet genellikle fiziksel ve cinsel istismar da dahil olmak üzere diğer kötü muamele türleriyle birlikte ortaya çıkmaktadır çünkü her istismar türü duygusal istismarı içerir. Başka bir ifade ile

duygusal istismar diğer kötü muamele türlerini içeren bir şemsiye ya da çatı görevi görmektedir (Massullo vd., 2023: 72-80; Aydın ve Çiftçi, 2016: 854-858).

Duygusal istismarşiddet aslında diğer istismar türlerine göre teşhis edilmesi en zor olan istismar türlerinden biridir. Örneğin, duygusal şiddet sonrasında herhangi bir fiziksel bulgu gözlenmezken fiziksel ve cinsel istismar ve ihmalde fiziksel belirtiler olmaktadır. Bu nedenle fiziksel ve cinsel şiddet bir kez gerçekleştiğinde belirlenebilirken, duygusal şiddetin örtük belirtilerle karakterize olması tekrarlayan olaylar sonrasında fark edilebilmektedir (Özgentürk, 2014: 268-271). Duygusal şiddette fiziksel bir iz olmaması, istismarın gerçek olmadığı ya da bir suç olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle duygusal şiddete neden olan davranışların belirlenmesi önemlidir. Duygusal şiddet kapsamına giren davranışlar; güvenilmez veya tutarsız ebeveynlik, duygusal duyarlılığı reddetmek, aile içi ve yakın partner şiddetine tanık olmak, çocuğu izole etmek, çocuğu reddetmek, çocuğu uygunsuz davranışlar geliştirmeye teşvik eden sömürü veya yozlaştırma ve terörize etmektir (Mathews ve Dube, 2025a: 2-8).

Bu kapsamda; bir çocuğu görmezden gelmek veya bir çocuğa karşı sevgi, ilgi göstermemek, çocuğu değersiz ve güvensiz hissettirmek, bağımlı kılmak, eleştirmek, sınırlamak, hareket özgürlüğüne veya sosyal etkileşimlere mantıksız sınırlamalar getirmek, küçümsemek, alay etmek, küçük düşürmek, hapsedmek, gözdağı vermek, bağımlı kılmak, kardeşler arasında ayrım yapmak, kardeş, arkadaş gibi başka kişilerle kıyaslamak, çocuğa veya çocuğun sevdiklerine/eşyalarına karşı tehdit veya şiddet uygulamak, çocuğun antisosyal veya gelişimsel olarak uygun olmayan davranışları modellemesine izin vermek veya teşvik etmek, bilişsel gelişimi kısıtlamak veya engellemek, duygusal, davranışsal, fiziksel veya eğitimsel ihtiyaçlarını veya sorunlarını görmezden gelmek duygusal şiddet olarak değerlendirilmektedir (Massullo vd., 2023: 72-80; Aydın ve Çiftçi, 2016: 854-858; Özgentürk, 2014: 268-271; Meinck vd., 2017: 4)

1.2.2.4 İhmal

Çocuğa yönelik şiddet kapsamında değerlendirilen bir başka konu ise çocuk ihmalidir. Çocuğun yeterli beslenme, hijyen, barınma ve güvenlik, eğitim, tıbbi bakım ve duygusal ihtiyaçlar gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli bakımın sağlanamamasıdır (Sarıcı ve Tagay, 2019: 49-50). Bir çocuğun terk edilmesi, yetersiz denetim, kötü hijyen ve eğitimden yoksun bırakılması ihmalin kanıtı olarak kabul

edilmektedir (Johansen vd., 2025: 2-6). Bu çerçevede fiziksel, duygusal, cinsel, eğitim, tıbbi, denetim/gözetim ihmali, dış ihmali gibi farklı türleri bulunmaktadır. Çocuğun nüfus cüzdanının olmaması, okula kaydettirilmemesi, gönderilmemesi, özel eğitim aldırılmaması, yaşına ve cinsiyetine uygun giydirilmemesi, gelişimine uygun oyuncak alınmaması, tıbbi bakım almaması, uygulanması gereken tedavi planına uyulmaması, yeterli dış bakımı veya tedavisinin sağlanamaması, yakından izlememesi, yalnız bırakılması ihmal davranışları olarak değerlendirilmektedir (Avdibegovi ve Brki, 2020: 337-340).

İhmal, şiddetin en yaygın fakat en zor tanımlanan biçimlerinden biri olduğu bilinmektedir. Çocuk ihmali; duygusal, bilişsel, fiziksel, denetimsel, yetersiz koruma ve terk gibi alt boyutlara ayrılmaktadır (Dinleyici ve Dağlı, 2016: 19). Özgentürk, duygusal ihmalin, çocuğun sevgi, ilgi ve destekten yoksun bırakılmasıdır ve genellikle diğer istismar türleriyle birlikte görüldüğü ifade etmektedir (Özgentürk, 2014: 270). Fiziksel ihmal ise beslenme, barınma, tıbbi bakım gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması olarak tanımlanmaktadır. Literatürde her iki ihmal türünün de çocuklarda gelişim geriliği, ruhsal ve davranışsal sorunlara yol açabildiği sonucu vurgulanmaktadır (Silva vd., 2024: 2). Türkiye’de çocuk ihmali yaygınlığı %7 ile %38 arasında değiştiği rapor edilmiştir (Beyazıt ve Ayhan, 2019: 108). Düşük sosyoekonomik düzey, ebeveynlerde alkol/madde kullanımı, depresyon, düşük eğitim seviyesi ve ebeveynlerin kendi çocukluklarında istismar/ihmal yaşamış olmaları önemli risk faktörleri olarak belirtilmiştir (Beyazıt ve Ayhan, 2019: 108-109). Özel gereksinimli çocuklarda hastane randevularına götürülmemek, cihaz kullanımı ihmali veya eğitim ortamlarına erişimin sağlanmaması bu kapsamda değerlendirilmektedir (UNICEF, 2021: 3).

1.2.3. Çocuğa Yönelik Şiddetin Etkileri

Çocuğa yönelik şiddet, çocukta fiziksel, psikolojik ve davranışsal sonuçlar ile birlikte nesiller arası etkilere neden olmaktadır. Bu sonuçlar birbirinden bağımsız olabileceği gibi birlikte de gelişebilmektedir. Ancak şiddetin her çocukta zararlı etkileri gözlenmeyebilir. Çünkü şiddet travması sonrasında çocuklar dayanıklılık, sosyal destek, travma sonrası gelişim ile iyileşebilmektedirler. Ayrıca çocuğun yaşı, cinsiyeti ve gelişim durumu, şiddetin türü, sıklığı, süresi, ciddiyeti, çocuk ve fail arasındaki ilişki çocuk üzerindeki etkilerin oluşmasında etkili olmaktadır. İstismar ve ihmalin uzun vadedeki

etkilerinin belirlenmesi zaman isteyen, aylar ve yıllar alabilen bir süreçtir. Ancak çocuk istismar ve ihmalinin sonuçları geçici bile olsa çocuğun yaşadığı acı ve ağrı dikkate alınmalıdır.

1.2.3.1 Fiziksel Bulgular

Çocuğa yönelik şiddet sonrasında çoğunlukla fiziksel etkiler ortaya çıkmaktadır. Çocuğun genel görünümüne ilişkin kötü hijyen, pişikler, kirli ve uygunsuz giyecekler, yırtık, lekeli veya kanlı giysiler çocukta şiddeti düşündürmelidir. Çocuğun nüfus cüzdanının olmaması, aşılarının yaptırılmamış olması, çocuğun yaşadığı ortamda sigara içilmesi, alkol ve madde kullanılması, zehirlenme, kazaya uğrama, silahla yaralanma gibi nedenlerle çocuğun birçok kez hastaneye getirilmesi, sağlık kurumuna başvurmakta gecikme ya da hiç başvurmama gibi durumlarda da çocuğa yönelik şiddet göz ardı edilmemelidir (Tiryaki ve Güdücü Tüfekci, 2023: 330-332). Çocuklarda özellikle fiziksel şiddeti düşündüren bulgular çok çeşitlidir. Bunlar; çocuğun vücudunda izler, sıyrıklar, kesikler, ekimozları içeren cilt bulguları, göz lezyonları, iç organ yaralanmaları, burkulmalar, kafatası, kaburga ve ekstremitte kırıkları, kafa travmaları, beyin gelişiminin olumsuz etkilenimi, organik temeli olmayan büyüme ve gelişme geriliği ve alopesidir (Pavone vd., 2022: 3-10; RCPCH, 2020: 10).

Şiddete uğrayan çocuklarda en sık görülen yaralanma türlerinden biri ekimozlardır. Ekimozlar sağlıklı ve aktif çocuklarda sık görülebildiğinden Kaza mı? İstismar mı? ayrımını yapabilmek çok önemlidir. Kaza nedeniyle gelişen ekimozlar, yaz aylarında daha sık görülmekle birlikte ön kemik çıkıntılarının olduğu alın, burun, üst dudak ve çene boyunca veya başın arka kısmında 'T' şeklinde, dizlerde ve tibiada görülmektedir. Normal oyun oynarken gelişen ekimozlar çocuklarda tipik olarak her biri 10 mm'den daha küçük olan üçten daha az sayıdadır (Paul ve Adamo, 2014: 196-200) Kalça, sırt, gövde, genital bölge, iç uyluklar, yanaklar, kulak memeleri, boyun veya filtrum gibi tipik olarak korunan alanlardaki ekimozların varlığı istismarı düşündürmelidir. Ön kollar, üst ekstremitte veya femur dışındaki alanlar gibi belirli alanlar, çocuğun darbeler geldikçe kendini korumaya çalıştığı savunma ekimozlarıdır. Bu nedenle bulguları tanımak ve bunları çocuk istismarı kaynaklı lezyonlardan ayırmak önemlidir. Ayrıca 6 aydan küçük, hareket edemeyen çocukta birden fazla ekimozların varlığı, kemik çıkıntılarının uzağındaki ekimozlar, ekimozlar dışındaki cilt ve fiziksel yaralanmalar, kümeler halinde

çoklu ekimozların olması, belirli bir düzende veya bir aletin izini taşıyan ekimozlar istismarı düşündürmelidir (Cho ve Koti, 2024: 2-4; Pierce vd., 2021; 6-12). Ekimozların iyileşmesi 1-3 hafta arasında değişmek ile birlikte kırmızı, mor, sarıdan kahverengiye değişen farklı renkte birçok ekimozun varlığı çocuğun birden fazla kez istismara uğradığını göstermektedir. Yaralanmanın derinliği, yeri, cilt rengi, antikoagülan kullanımı, başlangıç kuvvetinin şiddeti, çocuğun yaşı, alttaki dokunun damarlanması ve çocuğun eşlik eden tıbbi durumları gibi birçok faktör iyileşme sürecini etkilemektedir (Schermerhorn vd., 2024: 3-9).

Çocuğa yönelik şiddetin cilt bulgularını değerlendirirken çok çeşitli araçlar kullanılabileceğinden derideki şekillerin desenli izleri dikkate alınmalı ve hangi aracın kullanıldığı belirlenmelidir. Kemerler, kemer tokaları, uzatma kabloları, eller, ayakkabı ve mutfak aletleri gibi birçok ev eşyası da kullanılan en yaygın araçlardan bazılarıdır. Benzer şekilde, ısırık izleri de bir tür istismar yaralanmasıdır ve enfeksiyon potansiyelleri vardır. Olası failleri belirlemeye yardımcı olmak için bir ısırık izinin şeklini, rengini ve çapını belirlemek önemlidir (Manan vd., 2022: 5-17; Blangis vd., 2021: 7-12). Eliptik veya oval bir desende ekimozlar, sıyrıklar veya yırtılmalar bulunduğu ısırık izlerinden şüphelenilmelidir. Isırık izleri, yaralanmadan 2-3 gün sonra daha net görülebileceğinden değerlendirme için ardışık incelemeler ve fotoğraflar elde edilmelidir. Yetişkin ısırık izleri, 3 cm'den fazla maksiller interkanin mesafesi ve diş deseni gibi bulgularla bir çocuğunkinden ayırt edilebilir. İnsan ısırık izleri tipik olarak yüzeysel, hayvan ısırıkları derin deliklere veya yırtılmalara neden olmaktadır (Tate vd., 2024: 2-3; Kurniawan vd., 2023: 3-5).

Şiddet nedeniyle gelişen bir diğer cilt bulguları da yanıklardır. Yanıkların çoğu, 1-3 yaş arasındaki gelişimsel olarak daha küçük yaşlarda meydana gelmektedir. Yanıklarda en yaygın olanları kaynar suya daldırma, temas yanığı ve sigaradır (Amadası vd., 2025: 775-778). Ayrıca herhangi bir sıcak ortam, saç kurutma makinesi ve ütü gibi yaygın cihazlar da dahil olmak üzere bir istismar aracı olarak kullanılabilmektedir. Temas yanıklarında ise sıcak bir nesnenin izi, tek tip derinlik ve net kenar boşlukları ile ayırt edilmektedir. Sigara yanıklarında yaklaşık 8-10 mm arasında, mor kabuklar, genişlemeyen bir kuru taban ve cildin çok katmanlı tutulumu ile yuvarlanmış kenarların görünümüne yol açan delinmiş ülserasyonlar gelişir. Buna karşılık, kasıtsız yanıklarda bir nesnenin sadece bir kısmı görülebilir, çünkü içgüdüsel refleks çocuğun acıdan

uzaklaşmasını sağlamaktadır (Canty ve DeRidder, 2023: 47-55). Özellikle yanıklar simetrik ise ellerin veya ayakların eldiven veya çorap benzeri derin ikinci veya üçüncü derece daldırma yanıklarını göstermektedir. Kalça veya perineye izole edilmiş derin haşlama yanıkları da şüphe uyandırmalıdır. Sıcak sıvı döken çocuklar genellikle vücutlarının ön kısımlarını yakarlar ve sıvılar deriden aşağı akıp soğudukça yanığın şiddeti dağılır (Quiroz vd., 2021: 233-237). Sıçrama işaretleri de tipik olarak zorla daldırma sırasında yoktur, fakat kazara yaralanmalarda çocuk ağırlı uyarandan geri çekerken sıçrama olmaktadır. Avuç içlerinin veya ayak tabanlarının kalın derisinin ve bükülmüş cilt kıvrımlarının korunması, bir çocuk zorla "zebra şeridi" yanık deseniyle sonuçlanan bükülmüş bir konuma batırıldığında görülmektedir (Pierce vd., 2021: 8; RCPCH, 2020: 10-12).

Fiziksel şiddete maruz kalan çocuklarda gözlenebilen başka bir bulgu da göz lezyonlarıdır. Vitreous kanaması, lens dislokasyonu, retina yırtılması gibi göz lezyonları gelişebilir. Özellikle iki aydan büyük bebeklerde Sarsılmış Bebek Sendromu'nda retina kanamaları tipik bulgulardan biridir. Bu nedenle göz dibi muayenesi şiddet olgularında çok önemlidir. Retina kanaması gibi bulgular geçici olabileceğinden, göz dibi muayenesinin tercihen hasta tıbbi bakıma geldikten sonraki 24 saat içinde ve ideal olarak 72 saat içinde yapılması gerekmektedir (Di Fazio vd., 2023: 14-20; Watts vd., 2024: 1789).

Fiziksel şiddette ortaya çıkan kırıklar önemli bir diğer bulgudur. Yürüyemeyen çocuklarda uzun kemik kırıkları, 6 aydan küçük bebeklerde spiral kırık veya henüz yürüyemeyen bebekte metafizer köşe kırıkları, 18 aylıktan küçük çocuklarda şiddetli kafatası kırıkları ve öykünün tutarsız olması, yenidoğan dönemi dışında klavikula kırıkları, bebeklerde mandibular, nazal, zigomatik kemik kırıkları, kaburga, sternum, kürek, pelvis, omurga kırıkları fiziksel istismar için şüpheli durumlardır. Çeşitli iyileşme evrelerinde çoklu kırıklar, ekstremitelerde açıklanamayan şişlikler, yürümeyi reddetme ve avutulamayan ağlama fiziksel şiddeti düşündürmelidir (Haney vd., 2025: 7-10; Walker vd., 2016: 3 -10).

Çocuklarda fiziksel şiddete bağlı görülen bulgulardan bir tanesi de kafa travmasıdır. Çocuklarda 2 yaşından küçük çocuklarda fiziksel şiddete bağlı ölümlerin nedenlerinden biridir. Bazı çocuklar şok veya koma ile acil servise gelirler ancak

sinirlilik, uyku hali, ateş, kusma, solunum sıkıntısı veya apne gibi spesifik olmayan semptomlar da çocuklarda görülmektedir. Çocuklarda subdural, subaraknoid kanamalar ve retina kanamaları ile birlikte kaburga kırıkları, ekimozlar ve diğer yaralanma türleri de görülmektedir. Bu bulgulara ek olarak uzun süreli fiziksel şiddete maruz kalmak çocuklarda gelişme geriliğine neden olabilirken, gelişme geriliği olan çocukların da üçte birinde şiddetin olduğu görülmektedir (Schermerhorn vd., 2024: 3-9; Manan vd., 2022: 5-17; Tate vd., 2024: 2-3; Quiroz vd., 2021: 233-237).

Çocuklarda bazı fiziksel yakınmalar cinsel şiddeti düşündürmelidir. Bunlar; genital, anal ya da üretral travma, kanama veya kaşıntı, kronik genital ya da anal ağrı, genitel ya da anal enfeksiyon, vaginal ya da rektal yabancı cisim, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, gebelik, ağrılı idrar yapma ve tekrarlayan idrar yolu enfeksiyonudur. Fizik muayenesinde; ağız boşluğunda set ya da yumuşak damakta ekimoz ya da peteşi, frenulum yırtığı, genital bölgede travma öyküsüyle açıklanamayan ekimoz ya da laserasyonun olması, genital bölgede labium majus, labium minus, hymende eritem, ödem, hassasiyet, lezyonlar, sıyrıklar ve yırtıklar, ergenlik öncesi dönemdeki kız çocuklarından vajenden pürülan akıntı gelmesi cinsel şiddeti düşündürmelidir (İzci vd., 2025: 3-9; Csorba vd., 2024: 6-12). Erkek çocuklarında skrotum ve peniste eritem, morluklar, ısırık izleri veya sıyrıklar, üretral kanalda eritem ve laserasyonlar, penil ya da anal sekresyonlar, anüste ekimoz ya da yırtık olması cinsel istismar bulgusudur. Laboratuvar bulgularında cinsel yolla bulaşan hastalık (HIV, sifiliz, gonokok, klamydia) serolojisinin pozitif olması, sürüntülerde sperm görülmesi, gebelik testinin pozitif olması da cinsel şiddeti akla getirmelidir (Miziara ve Miziara, 2022: 3-6).

1.2.3.2 Nörobiyolojik Bulgular

Çocuğa yönelik şiddetin etkileri çeşitli biyolojik mekanizmalarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Bunlar arasında, yapısal ve fonksiyonel beyin gelişimindeki değişiklikler, hipotalamik-hipofiz-adrenal (HPA) aksındaki değişiklikler ve nöroendokrin değişiklikler, genetik ve epigenetik süreçler, inflamasyon ve diğer bağışıklık sistemi bozukluklarıdır. Bu çalışmalar şiddetin sonuçlarını anlamada içgörü sağlayabileceği gibi hem tedavi hem de önleme stratejilerini iyileştirmeye yönelik uzmanlara da yol gösterebilmektedir (Rubens vd., 2023: 2-3).

Son yıllarda çocuğa yönelik şiddet ile ilgili nörogörüntüleme çalışmaları beyinde nörobiyolojik yapısal ve işlevsel değişiklikleri göstermekle kalmayıp çocuk ve yetişkenler üzerindeki etkilerini ve geri döndürülebilir olup olmadığını sorusunu ele almanın önemli olduğunu anlamaya yardımcı olmaktadır. Son yıllarda beyin gelişimi ile ilgili yapılan çalışmalarda, çocuğa yönelik şiddetin orbitofrontal ve anterior singulat korteksler, hipokampus, insula ve korteks dahil olmak üzere ventral ve dorsal prefrontal kortekste daha az gri madde hacimleri ve kalınlığı ile ilişkili olduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte yapılan farklı çalışmalarda da striatumdaki bölgeler içinde ve arasında beyaz madde yapısal bütünlüğünün azalmasıyla bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Li vd., 2025: 15-19).

Şiddete maruz kalan çocuklarda amigdala, hipokampus, prefrontal korteks ve korpus kollosum alanları olumsuz olarak etkilenmektedir. Şiddete maruz kalan çocuklar, daha fazla içselleştirme sorunları, artan kaygı ve duygusal tepkisellik gibi amigdala işlev bozukluğuyla bağlantılı olabilecek sorunlar yaşamaktadırlar. Nörogörüntüleme çalışmaları, erken yaşlarda çocuğa yönelik şiddet gibi duygusal bir uyarana yanıt olarak amigdalanın hiperaktif hale geldiğini göstermektedir. Farklı çalışma bulguları olsa da bazı çalışmalarda erken dönemde ihmale maruz kalanların amigdala hacimlerinin büyük olduğu bildirilmektedir (Tomoda vd., 2024: 3-6; Doretto vd., 2024: 4531-4532). Başka çalışmalarda korku koşullanmasının azalan amigdala hacimleri ile ilişkili olduğu, azalan amigdala hacimlerinin koşullu korkunun edinilmesindeki artış ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Erken dönemde başlayan ve uzun süre devam eden istismar ve ihmal ile azalan amigdala hacimleri arasında bir korelasyon olduğu görülmektedir. Ergenlerle yapılan bir çalışmada, erken yaşam stresinin amigdala hiperaktivitesi ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Harb vd., 2024: 2-4; Zhu vd., 2023: 5-8).

Şiddet öyküsü olan çocuklarda hipokampal ve prefrontal korteks hacimlerinde azalma olduğu belirlenmiştir. Şiddet nedeniyle hipokampusta meydana gelen hasar, stres tepki sistemini düzenlemedeki rollerinin yanı sıra hafıza formülasyonu gibi bilişsel işlevler açısından da olumsuz işlevsel sonuçlara yol açabilmektedir. Şiddet sonrasında çocuklarda daha küçük hipokampal ve prefrontal kortikal hacimler depresyon için risk oluşturmaktadır. Aynı zamanda değişen hipokampal aktivasyonun travma sonrası stres bozukluğunun gelişimi ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Förster vd., 2021: 331-334; Mazurka vd., 2024: 6-12).

Genç yetişkin kadınlarla yapılan bir çalışmada, çocuklukta kötü muamele ile sürekli dürtüsellik arasındaki ilişkiye azalan prefrontal yanıtların aracılık ettiği saptanmıştır. Çocuklukta istismar ve ihmal, amigdala ile prefrontal korteks arasındaki fonksiyonel bağlantıdaki değişikliklere, yetişkinlerde değişen stres tepkisine ve ruh haline yol açmaktadır. Çeşitli anksiyete belirtileri gösteren yetişkinlerle yapılan bir çalışmada, korkulu ve öfkeli yüzlerde çocuklukta kötü muamele ile anksiyete belirtileri arasındaki ilişkiye artan amigdala ve azalan dorsolateral prefrontal aktivitenin aracılık ettiği bulunmuştur (Kirsch vd., 2021: 5-7).

Fiziksel şiddet öyküsü olan çocuklarla yapılan başka bir çalışmada da fiziksel şiddete maruz kalanlarda sağ hipokampüsün daha küçük olduğu, erken ihmal yaşayan ve yoksulluk içinde yaşayan çocuklarda her iki tarafta da hipokampüsün daha küçük hacimlerde olduğu bildirilmektedir. Fiziksel şiddete uğramış çocuklar, olumsuz duygusal ipuçlarına karşı daha fazla dikkat ve bunları işlemede daha fazla gelişim göstermektedir. Fiziksel olarak şiddete uğrayan çocuklar, fiziksel istismara uğramayanlara göre daha az duygusal bilgiyle yüzdeki öfke işaretlerini daha iyi tanımlamaktadırlar (Kawamoto vd., 2023: 5-7; Harb vd., 2024: 4-5).

1.2.3.3 Hipotalamus-Hipofiz-Adrenal Aks (HPA) üzerine etkileri

Çocuğa yönelik şiddet, glukokortikoid sekresyonunda strese bağlı değişikliklerle sonuçlanabilmektedir. Bu deneyim yalnızca bazal kortizol salgılanmasını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda strese karşı kortizol yanıtı veya HPA eksenini reaktivitesini de etkilemektedir (Murphy vd., 2022: 4-7). Anne adayının doğum öncesi olumsuz deneyimleri bile bebeklerde sonraki HPA eksenini reaktivitesini etkileyebilmektedir. Bebeklik veya çocukluk döneminde yaşanan şiddet, HPA sisteminin artan bir reaktivitesine yol açmaktadır. Bu değişiklikler aynı şekilde çeşitli duygusal bozukluklara, kişilik bozukluklarına veya bağımlılıklara da eşlik etmektedir (Barclay vd., 2023: 1846-1848).

1.3. Özel Gereksinimli Çocuklar

Engellilik, bireyin uzun süreli fiziksel, zihinsel, entelektüel veya duygusal bir yetersizliğe sahip olması ve bu yetersizliğin çevresel ve tutumsal engellerle etkileşime girmesi sonucunda, bireyin toplum yaşamına diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan bir durumdur. Bu tanım, engelliliği yalnızca tıbbi bir durum olarak

değil, çevresel, toplumsal ve yapısal faktörlerle etkileşim içinde şekillenen bir kavram olarak ele alır. Engelli bireylerin anlaşılmasında hak temelli yaklaşım ve kapsayıcı kalkınma perspektifi esastır (UNICEF, 2022:7-8).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) verilerine göre, dünya genelinde yaklaşık 240 milyon çocuk engellilikle yaşamaktadır. Bu rakam, küresel çocuk nüfusunun yaklaşık %10'una karşılık gelmektedir (UNICEF, 2022: 8). Engelli çocuklar, engelli olmayan akranlarına kıyasla eğitim, sağlık ve sosyal katılım alanlarında belirgin dezavantajlar yaşamaktadır. Engellilik Katılım Politikası ve Stratejisi 2022–2030 raporunda, engelli çocukların %49'unun hiç okula gitmediği, %34'ünün bodurluk, %25'inin akut yetersiz beslenme riski taşıdığı ve %24'ünün sağlık hizmetlerine düzenli erişemediği bildirilmektedir (UNICEF, 2022: 10–11). Ayrıca, engelli çocuklar, dijital katılım, eğitimde devamlılık ve sosyal içerilme göstergelerinde hala ciddi oranda geride kalmaktadır (UNICEF, 2023: 5–7). Küresel düzeydeki bu tablo, engelliliğin yalnızca bireysel bir durum değil, toplumsal yapı, politika ve hizmet sistemleriyle yakından ilişkili bir insan hakları meselesi olduğunu ortaya koymaktadır. UNICEF (2022), 2030 yılına kadar engelli çocukların eşit fırsatlara sahip olabilmesi için erken tanılama, kapsayıcı eğitim, aile temelli destek mekanizmaları, sosyal damgalamanın azaltılması ve erişilebilir politika uygulamalarının güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Türkiye'de ise TÜİK 2024 verilerine göre özel öğretim kurumlarında örgün eğitime devam eden öğrenci sayısının 559 bin 725 olduğu, bu öğrenciler örgün eğitimdeki öğrencilerin %3.0'ını oluşturmaktadır. Özel örgün eğitime devam eden öğrencilerin %63.0'ı erkek, %37.0'ı ise kız öğrencilerdir. Bu çocukların önemli bir bölümü özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden hizmet almaktadır. Ancak kırsal bölgelerde eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim oranı düşüktür. Ayrıca, engelli çocukların yalnızca %65'inin örgün eğitime devam ettiği, özel gereksinimli kız çocuklarının ise okullaşma oranının erkek çocuklara kıyasla daha düşük olduğu bildirilmektedir (TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2024). Bu bağlamda, özel gereksinimlilik kavramı, engellilik olgusunun yalnızca tıbbi yönünü değil, bireyin gelişimsel, eğitsel ve toplumsal destek gereksinimlerini de kapsayan daha geniş bir çerçevede ele alınmasını gerektirmektedir. Ancak bu iki kavram aynı anlamı taşımamaktadır. Engellilik kalıcı işlevsel sınırlılıkları ifade ederken, özel gereksinimlilik bireyin geçici, gelişimsel ya da çevresel nedenlerle ortaya çıkan farklı öğrenme, bakım veya destek ihtiyaçlarını içermektedir.

1.4. Özel Gereksinimlilik ve Engellilik Kavramı

Güncel literatürde “özel gereksinimlilik” kavramı, bireyin doğuştan ya da sonradan ortaya çıkan; fiziksel, bilişsel, duyuşsal, duygusal ya da sosyal alanlarda standart hizmet, destek ve eğitim modelleriyle tam anlamıyla karşılanamayan ihtiyaç durumlarını ifade etmektedir. Bu kavram, yalnızca bireysel işlev kaybı ya da tıbbi bir problem olarak değil, aynı zamanda çevresel, toplumsal ve politik faktörlerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan çok boyutlu ve dinamik bir durum olarak ele alınmaktadır. Temiz ve Yılmaz’ın (Temiz ve Yılmaz, 2021: 104–131) çalışmasında, özel gereksinimliliğin özellikle eğitim politikaları bağlamında, bireylerin farklılıklarının güçlendirilmesi ve kapsayıcı öğrenme ortamlarıyla desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

“Engellilik” kavramı ise genellikle bireyin fiziksel, duyuşsal, zihinsel veya psikososyal alanlarda yaşadığı kalıcı ya da geçici işlev kayıpları, sağlık durumları veya sınırlılıklar çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu tanım, hem tıbbi model (bireysel yetersizliklere odaklanan yaklaşım) hem de sosyal model (çevresel engellerin belirleyici rolünü vurgulayan yaklaşım) çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yani engellilik, bireysel özelliklerle çevresel bariyerlerin etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır (Kahraman Güloğlu, 2022: 291–315). Böylece, özel gereksinimlilik yalnızca engellilik kavramının dar kapsamlı bir uzantısı değil, aynı zamanda daha geniş bir destek ihtiyacını ortaya koyan kapsayıcı ve bütüncül bir çerçeve olarak değerlendirilmektedir. Özel gereksinimlilik, engellilik kavramını da içine alan üst bir kavramsal yapı olarak ele alınmakta ve bireylerin yaşam boyu değişebilen destek gereksinimlerine işaret etmektedir. Bu durum hem eğitimde hem de sosyal hizmet ve politika yapımında, bireylerin farklı ihtiyaçlarına yönelik daha kapsayıcı, esnek ve hak temelli yaklaşımların geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır (UNESCO, 2020: 65–67). Özel gereksinimlilik, bireylerin eğitim, sosyal yaşam ve günlük aktivitelerdeki destek ihtiyaçlarını ifade eder. Bu gereksinimler, çeşitli kategoriler altında sınıflandırılabilir (Maryanti vd., 2021: 1–8). Türkiye’de özel gereksinimlilik kavramı, Milli Eğitim Bakanlığı’nın (2023) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde; “bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, bireyin eğitsel ihtiyaçlarına odaklanmakla birlikte kapsayıcı eğitim politikalarının gerekliliğini de vurgulamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023: 1). Özel gereksinimlilik kavramı yalnızca tıbbi veya klinik bir sınıflandırmaya

indirgenmemelidir. Bireyin toplumsal yaşama tam katılımını engelleyen çevresel, eğitsel, kültürel ve tutumsal faktörler de bu kapsamda değerlendirilmelidir (Kurt ve Kurtoğlu Erden, 2020: 63–65). Birbirleriyle yer yer kesişen ancak farklı kapsam ve süreklilik düzeylerine sahip olan bu iki kavram, tez çalışması kapsamında zaman zaman birbirinin yerine kullanılacaktır.

1.4.1. Özel Gereksinimlilik Türleri

Güncel literatürde özel gereksinimlilik kavramı, bireylerin gelişimsel, bilişsel, duyuşsal veya fiziksel alanlarda gösterdikleri farklılıklar doğrultusunda çeşitli türlere ayrılmaktadır. Bu sınıflandırma, bireyin yalnızca tıbbi tanılarına değil, eğitimsel destek gereksinimlerine göre de yapılmaktadır (Maryanti vd., 2021: 1–8; Hallahan vd., 2022: 42–45).

1.4.1.1. Gelişimsel Yetersizlikler

Gelişimsel yetersizlikler; bireyin bilişsel, sosyal, duygusal ve motor alanlarda yaşantılarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermesiyle karakterizedir. Bu grupta yer alan bireyler genellikle doğuştan ya da erken çocukluk döneminde ortaya çıkan kalıcı gelişimsel bozukluklar yaşarlar (Vogindroukas vd., 2022: 2367 -2368). Bu kategori, otizm spektrum bozukluğu (OSB), Down sendromu ve serebral palsi gibi durumları içerir. Bu bireyler, iletişim, sosyal etkileşim ve motor becerilerde zorluklar yaşayabilirler (Maryanti vd, 2021: 1-8). Down sendromuna ilişkin yapılan çalışmalarda %72.9'unda doğuştan kalp hastalığı, %20.3'ünde tiroid fonksiyon bozukluğu tespit edilirken %60'ında ise göz hastalıkları, %75'inde işitme kaybı, %50'sinde doğuştan kalp hastalığı ile birlikte ileri anne yaşının önemli bir risk faktörü olduğu belirtilmektedir (Esener vd., 2025: 157) Otizm spektrum bozukluğunda davranışsal ve sosyal-duygusal zorluklar ön plandadır. Standart ölçümler, bu çocukların özellikle erkek çocukların ve çoklu engeli olanların, okul ortamında sosyal izolasyonla birlikte daha yüksek düzeyde meydan okuma, saldırganlık, kaygı ve depresyon sergilediğini ortaya koymaktadır (Uğurlu ve Eratay, 2022: 884-886). Gelişimsel yetersizlik yaşayan çocukların yaşam kalitesi, büyük ölçüde erken tanı, özel eğitim desteği ve aile katılımına bağlıdır. Nitelikli erken müdahale programları, çocuğun bilişsel ve sosyal gelişimini destekleyerek bağımsız yaşam becerilerinin gelişmesine katkı sağlayacaktır (Kan vd., 2025: 6-9).

1.4.1.2. Fiziksel Yetersizlikler

Kas distrofisi, multiple skleroz, kronik astım ve epilepsi gibi durumları kapsar. Bu yetersizlikler, bireylerin hareket kabiliyetini ve fiziksel işlevlerini etkileyebilir (Maryanti vd, 2021: 1-8). Fiziksel yetersizlikler, kas gücü kaybı, hareket kısıtlılığı, koordinasyon bozukluğu, yorgunluk, solunum güçlüğü ve nörolojik ataklar gibi belirtilerle kendini gösterir (Güleryüz vd., 2020: 227). Fiziksel yetersizliği olan çocuklar, akranlarıyla oyun, spor ve sosyal etkinliklere katılımda zorluk yaşadığı bu çocuklar için uygun tasarlanmış oyun alanları ve spor etkinlikleri, sosyal uyum ve psikolojik iyilik hali bakımından önemli olduğu belirtilmiştir (Pouya vd., 2016: 57).

1.4.1.3. Zihinsel Yetersizlikler

Zihinsel yetersizlikler, bireylerin bilişsel işlevlerinde sınırlılıklar yaşamasına neden olur ve öğrenme, problem çözme ve karar verme süreçlerini etkileyebilir (Maryanti vd, 2021: 1-8) Zihinsel yetersizliğe sahip çocuklarda bilişsel sınırlılıklar, öğrenme hızında yavaşlama, soyut düşünmede güçlük, dikkat ve hafıza sorunları şeklinde kendini gösterirken; uyumsal davranışlarda da belirgin kısıtlılıklar görülmektedir (Kurt ve Kurtoğlu Erden, 2020: 65-67; Brendli vd., 2022: 322-324). Zihinsel yetersizliğin kökeni, kalıtsal, çevresel ve doğum sürecine ilişkin etkenlerin bir araya gelmesiyle açıklanabilmektedir. Ayrıca aile içi ihmal, istismar ve sosyal dışlanma, hem zihinsel yetersizliğin etkilerini artırmakta hem de bu çocukların ikincil travmalara maruz kalma riskini yükselttiği bilinmektedir (Gönener, 2010: 138). Eğitim sürecinde, bireyselleştirilmiş öğretim planlarının uygulanmaması akademik başarıyı olumsuz etkilerken, yetersiz destek hizmetleri sosyal izolasyon, düşük özgüven ve toplumsal damgalanma gibi psikososyal sorunlara yol açabildiği ifade edilmektedir (Findley vd., 2022) Sosyal ilişkilerde, iletişimde ve öz bakım becerilerinde yaşanan güçlükler bu çocukların bağımsız yaşam düzeyini olumsuz etkilemektedir (Reiter, 2007:377).

1.4.1.4. Öğrenme Güçlükleri

Disleksi, diskalkuli ve dispraksi gibi spesifik öğrenme güçlüklerini içerir. Bu durumlar, bireylerin okuma, yazma ve matematik gibi akademik becerilerde zorluklar yaşamasına neden olabilir (Maryanti vd, 2021: 1-8). Spesifik öğrenme güçlükleri; disleksi, diskalkuli ve dispraksi gibi belirli bilişsel alanlarda ortaya çıkan, bireyin genel zekâ düzeyinden bağımsız olarak gelişen nörogelişimsel farklılıklar olduğu

belirlenmektedir (Chieffo vd., 2023: 10-14). Araştırma sonuçları bu çocuklar genellikle normal veya üstün zekâyâ sahip olmalarına rağmen, okuma, yazma, matematik ve motor koordinasyon gibi alanlarda kalıcı zorluklar yaşadıklarını belirtmektedir (Bozatlı vd., 2024: 9-12). Disleksi, harf-ses eşleştirmesinde, okuma akıcılığında ve yazılı anlatımda güçlüklerle karakterizedir. Diskalkuli, sayısal işleme, aritmetik kavramları anlama ve problem çözmede yetersizliklerle; dispraksi ise motor planlama, el-göz koordinasyonu ve ince motor becerilerde zorluklarla ilişkilidir. (Sewell, 2022: 549-553). Bu güçlüklerin temelinde genetik yatkınlık, nörolojik işleyiş farklılıkları ve çevresel faktörler rol oynamaktadır (Georgitsi vd., 2021: 15). Uygun bireyselleştirilmiş eğitim desteği sağlanmadığında, çocukların akademik başarıları düşmekte, özgüven kaybı, motivasyon azalması ve sosyal izolasyon gibi ikincil psikososyal sorunlar gelişebilmektedir (Dias vd., 2022: 1191-1195). Dolayısıyla bu bireylerin öğrenme stillerine ve ihtiyaçlarına duyarlı eğitim ortamlarının oluşturulması, bilişsel ve duygusal gelişimleri açısından kritik öneme sahiptir.

1.4.1.5. Duyusal Yetersizlikler

Görme ve işitme yetersizlikleri bu kategoriye girer. Bireyler, çevresel bilgileri alma ve işleme süreçlerinde zorluklar yaşayabilirler (Maryanti vd, 2021: 1-8). Duyusal yetersizliklerin, özellikle görme ve işitme kayıpları, çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişiminde derin etkiler yaratan önemli özel gereksinim alanlarıdır. Görme yetersizlikleri genellikle doğuştan gelen genetik faktörler, prematürite, beyin hasarı (örneğin serebral görme bozukluğu) veya sistemik hastalıklar sonucu ortaya çıkmaktadır. İşitme yetersizlikleri genetik yatkınlık, enfeksiyonlar, doğum travmaları ya da çevresel etmenlerle ilişkilidir (Barras vd., 2025: 10-12). Bu yetersizlikler yalnızca duysal algılamayı değil, öğrenme, iletişim ve sosyal etkileşim süreçlerini de olumsuz etkilemektedir. Li ve arkadaşlarının yayımladığı meta-analiz çalışması, görme ve işitme kaybı yaşayan çocukların akranlarına kıyasla akademik performans, sosyal uyum ve psikolojik sağlık açısından daha yüksek risk taşıdıklarını göstermektedir (Li vd., 2022: 1164-1165).

1.4.1.6. Duyusal ve Davranışsal Bozukluklar

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), bipolar bozukluk ve karşıt olma-karşıt gelme bozukluğu gibi durumları kapsar. Bu bozukluklar, bireylerin duygusal

düzenlemeleri ve davranış kontrolünde zorluklar yaşamasına neden olabilir (Maryanti vd, 2021: 1-8). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), bipolar bozukluk ve karşıt olma-karşıt gelme bozukluğu (KOKGB), özel gereksinimli çocuklarda sık görülen ve çoğu zaman birlikte seyreden nöropsikiyatrik bozukluklardır (Njardvik vd., 2025: 7-12). Bu komorbidite, çocukların akademik, sosyal ve duygusal işlevselliğini önemli ölçüde olumsuz etkiler. Fornardo ve arkadaşlarının yayımladığı araştırma sonuçları, DEHB'li çocuklarda KOKGB'nin %20–58 oranında, bipolar bozukluğun ise daha düşük oranlarda görüldüğünü, ancak birlikte seyrettiğinde daha ciddi davranışsal sorunlar, düşük özsaygı ve sosyal uyum güçlüklerinin ortaya çıktığını göstermektedir (Fornaro vd., 2022: 4-5). Özellikle otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda DEHB ve KOKGB birlikteliği daha yüksek oranda görülür. Bu durum, müdahale sürecinde erken tanı ve çok disiplinli yaklaşımın önemini artırmaktadır. Farmakolojik tedaviler (ör. metilfenidat, atomoksetin) genellikle etkilidir, ancak bireyselleştirilmiş doz ayarlaması ve davranışsal terapilerle kombinasyonu önerilmektedir (Hours vd., 2022: 3-6).

1.4.1.7. Özel Yeteneklilik

Üstün zekalı ve yetenekli bireyler, genellikle standart eğitim programlarının ötesinde destek ve kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Bu bireylerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarabilmeleri için farklılaştırılmış eğitim programları gereklidir (Maryanti vd, 2021: 1-8). Üstün zekalı ve yetenekli çocuklar, özel gereksinimli bireyler arasında bilişsel potansiyelleriyle öne çıkan, ancak psikolojik ve sosyal açıdan da özel destek gerektiren bir grup olarak tanımlanmaktadır (Pergantis, 2024: 113). Üstün zekalılığın; genetik, nörolojik, çevresel ve ailevi faktörlerin etkileşimiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir olgu olduğu bilinmektedir (Pezzuti vd., 2025: 2-6). Tanılama süreçlerinde geleneksel IQ testlerinin yanı sıra, yaratıcılık, problem çözme, motivasyon ve çevresel destek gibi ölçütler de dikkate alınmaktadır (Kuznetsova vd., 2024:2). Rodriguez – Naverias'ın yayımladığı meta-analiz ve sistematik derleme çalışmasına göre, bu çocuklar özellikle sözel ve görsel çalışma belleğinde anlamlı üstünlük göstermekte; yüksek öz-yeterlik, içsel motivasyon ve bilişsel esneklik sergilemektedir (Rodríguez-Naveiras vd., 2019: 257-260). Bununla birlikte, mükemmeliyetçilik, performans baskısı, kaygı ve yalnızlık gibi psikososyal riskler de yaygındır. Özel gereksinimli bireyler, hem üstün zekaya hem de öğrenme güçlüğü veya dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) gibi ek tanılara sahip olan çocuklardır. Bu çocuklar, akademik ve sosyal açıdan akranlarına göre

daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadır (Tasca vd., 2024: 770-780). Bu nedenle, üstün zekalı bireylerin gelişiminde çok boyutlu tanılama, bireyselleştirilmiş eğitim programları ve psikososyal destek hizmetlerinin bütüncül bir yaklaşımla sunulması, potansiyellerinin en üst düzeyde gerçekleşmesi açısından kritik öneme sahiptir (Bernstein vd., 202: 835-837).

1.5 Özel Gereksinimli Çocuklar ve Karşılaştıkları Riskler

Özel gereksinimli çocuklar, gelişimsel, fiziksel, zihinsel veya duygusal farklılıkları nedeniyle çeşitli risk faktörleriyle karşılaşmaktadır. Bu risk faktörleri, bireysel özelliklerden, aile dinamiklerine, sosyoekonomik koşullardan eğitim ortamlarına kadar geniş bir yelpazede incelenebilir. Bu risklerin anlaşılmasında biyo-psiko-sosyal model önemli bir çerçeve sunmaktadır. Riskler yalnızca bireysel özelliklerden değil; toplumsal eşitsizlik, politika yetersizliği ve çevresel faktörlerin etkileşiminden doğan çok boyutlu bir süreçtir (Uslu, 2019: 98). Bu bağlamda, savunmasızlık kadar koruyucu faktörlerin de değerlendirilmesi, çocukların psikososyal gelişiminin desteklenmesi açısından kritik öneme sahiptir (Hardisty vd., 2021: 68-69). Koruyucu faktörler ise; çocuğun güvenli bağlanma ilişkileri kurabilmesi, destekleyici aile ortamına sahip olması, kapsayıcı eğitim uygulamaları ve toplum temelli sosyal hizmet mekanizmalarının etkinliğiyle yakından ilişkilidir (Aydın Diler ve Esra Karaca Çifci) Özellikle engelli çocuklar açısından, okul ortamında pozitif öğretmen tutumları, erken müdahale programları ve toplumsal farkındalık çalışmaları riskin azaltılmasında kritik rol oynamaktadır. Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler kuramı da çocuğun gelişimini yalnızca bireysel etmenlerle değil, mikrodan makroya uzanan çok katmanlı çevresel sistemler içinde anlamlandırmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.

1.5.1 Bireysel Risk Faktörleri

Özel gereksinimli çocukların bireysel özellikleri, onların stresle başa çıkma yeteneklerini ve genel uyum süreçlerini etkileyebilir. Özellikle zihinsel ve otizm spektrum bozukluğu tanısına sahip çocuklar, davranışlarının sonuçlarını öngörmede zorluk yaşayabilirler. Bu durum, onların sosyal ortamlarda ve günlük yaşamlarında ek risklerle karşılaşmalarına neden olabilir (Zaman, 2023: 1-30). Bu çocuklarda davranışsal düzenleme güçlükleri, duygusal duyarlılıklar, dikkat sorunları ve öz düzenleme becerilerinde yetersizlik sıkça gözlenmektedir. Bu bireysel özellikler, çocukların hem

akran ilişkilerinde hem de öğrenme süreçlerinde daha fazla dışlanma ve stres yaşamasına yol açabilmektedir (Löytömäki vd., 2023: 4745-4746). Ayrıca, ergenlik döneminde artan sosyal farkındalık ve kimlik gelişimiyle birlikte, davranışsal risklerin de arttığı belirtilmektedir (Christensen ve Baker, 2020: 2-6). Bununla birlikte, erken tanı, duygusal destek ve sosyal beceri eğitimi, bireysel riskleri azaltıcı koruyucu faktörler arasında yer almaktadır (Larsen vd., 2025: 403-404).

1.5.2 Ailevi Risk Faktörleri

Özel gereksinimli çocuklara sahip ebeveynler, artan bakım yükü ve stres nedeniyle psikolojik sağlamlıklarında azalma yaşayabilmektedir. Bu ebeveynler, çocuklarının geleceği konusunda endişe duyabilir ve ölüm korkusu gibi duygularla başa çıkmakta zorlanabilirler. Ayrıca, sosyoekonomik zorluklar ve yetersiz sosyal destek, aile içi ilişkileri olumsuz etkileyerek çocukların gelişimini riske atabilir. Cheng ve Lai'nin yayımladığı çalışma sonuçlarına, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerde anksiyete, depresyon ve tükenmişlik oranlarının, tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir (Cheng ve Lai, 2023: 1-2). Aile içi iletişim sorunları, bakım yükünün paylaşılmaması ve sosyal izolasyon, ebeveynlerin psikolojik sağlamlığını azaltmaktadır. Bununla birlikte, psikososyal destek programları, ebeveyn eğitimleri ve aile temelli müdahaleler hem ebeveyn refahını hem de çocukların gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Ranta vd., 2025: 501-502).

1.5.3 Sosyoekonomik Risk Faktörleri

Düşük sosyoekonomik statü, özel gereksinimli çocukların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimini kısıtlayabilir. Ekonomik güçlükler, ailelerin çocuklarına yeterli kaynak sağlayamamasına ve bu durum da çocukların gelişimsel ilerlemelerini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, yetersiz sosyal destek, ebeveynlerin stres düzeylerini artırarak aile içi etkileşimleri zayıflatabilir. Yapılan araştırmalar düşük gelirli ailelerde yaşayan özel gereksinimli çocukların eğitim, rehabilitasyon ve sağlık hizmetlerine erişimde ciddi yapısal engellerle karşılaştığını ortaya koymaktadır (Houtrow vd., 2022: 1-2). Bu durum, çocukların gelişimsel potansiyelini sınırlarken, sosyal eşitsizlik döngüsünü de güçlendirmektedir.

1.6 Özel gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddetin Tanımı

Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet, engel durumlarının beraberinde getirdiği savunmasızlık, bağımlılık ve toplumsal ayrımcılık nedeniyle çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Çocuğa yönelik şiddet; çocuğun sağlığını, gelişimini veya yaşamını tehdit eden ve zarar veren fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve ihmali kapsayan tüm kötü muamele biçimleri olarak tanımlanmaktadır (Jud ve Voll, 2019: 48–51). Bu tanım, özel gereksinimli çocuklar açısından daha geniş bir perspektifle ele alınmalıdır. Çünkü bu çocuklar hem bireysel hem de yapısal düzeyde çoklu dezavantajlara maruz kalmaktadır (McAlpine vd., 2024:1-5). Literatürde yer alan çalışmalar özel gereksinimli çocukların sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimindeki yetersizlikleri bir ihmal biçimi olarak değerlendirmekte ve bu durumun uzun vadeli gelişimsel zararlara yol açabileceğini vurgulamaktadır (Sarıcı ve Tagay, 2019: 49-50; Dinleyici ve Dağlı, 2016: 19). Bu nedenle özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet yalnızca doğrudan fiziksel veya cinsel saldırılarla sınırlı değildir. Aynı zamanda hizmete erişim engelleri, dışlanma ve kurumsal ihmali de kapsayan dolaylı biçimlerde görülmektedir.

Araştırmalar, özel gereksinimli çocukların engeli olmayan akranlarına göre 3-4 kat daha fazla şiddet riski altında olduğunu göstermektedir (Hamby ve Grych, 2013: 141; Jones vd., 2012: 902–903). Meta-analiz bulgularına göre, engelli çocuklarda herhangi bir şiddet türüne maruz kalma oranı %26.7, fiziksel şiddet için %20.4, cinsel şiddet için %13.7, duygusal istismar için %18.1 ve ihmali için %9.5 olarak saptanmıştır (Jones vd., 2012: 902). Özellikle zihinsel yetersizliği olan çocuklarda cinsel şiddet riski 4.6 kat, duygusal istismar riski 4.3 kat artmaktadır (Fang vd., 2022: 316–318). Fiziksel engelli çocuklarda oranlar görece daha düşük olmakla birlikte risk anlamlı düzeyde yüksektir (Whitten vd., 2024: 1415–1416). Son yıllarda yapılan meta-analizlerde, kronik hastalığı veya engeli olan çocukların akran zorbalığına uğrama olasılığının %65 arttığı ve engelli bireylerde cinsel şiddet riskinin 2,3 kat fazla olduğu bildirilmektedir (Pinquart, 2017: 252–253; Guerrero vd., 2024: 268–270). Bu yüksek riskin ardında çocukların kendilerini ifade etmede yaşadığı güçlükler, şiddeti tanıma veya açıklama konusundaki yetersizlikler ve faillerle aralarındaki bağımlılık ilişkileri yer almaktadır (Şen ve Çarman, 2022: 130). Ayrıca bazı failler, özel gereksinimli çocukların inandırıcılığının düşük olacağı düşüncesiyle bu çocukları özellikle hedef almaktadır (Devries vd., 2018: 308).

Literatürde şiddetin yalnızca bireyler arası değil, kurumsal ve yapısal düzeyde de gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Eğitim ortamlarında yetersiz öğretmen eğitimi, sağlık sisteminde iletişim eksiklikleri ve sosyal hizmetlerdeki ihmaller, özel gereksinimli çocukların şiddet döngüsünün içinde kalmasına yol açmaktadır (Nijelasani vd., 2021: 24; SNA, 2023: 3). Kurum bakımında yaşayan özel gereksinimli çocukların, akran veya personel kaynaklı şiddete maruz kalma olasılıklarının da anlamlı biçimde arttığı belirlenmiştir (Alves vd., 2025: 246–248). Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet yalnızca açık ve doğrudan şiddet biçimleriyle değil, aynı zamanda görünmeyen, kurumsallaşmış ve gündelik yaşamda içselleştirilmiş ayrımcı pratiklerle de tanımlanmalıdır. Bu nedenle tanım yapılırken bireysel, ilişkisel, toplumsal ve yapısal düzeyleri kapsayan bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir (WHO, 2019: 1–44; Öztürk vd., 2024: 181–183; Jud ve Voll, 2019: 50; Hardisty vd., 2021: 68–69; Fraser-Barbour, 2018: 208; Falla vd., 2021: 8–11).

1.7. Özel Gereksinimli Çocukların Şiddetten Korunmasında Profesyonellerin Roller ve Yasal Sorumlulukları

Özel gereksinimli çocukların şiddetten korunmasında meslek profesyonellerinin rolü hayati öneme sahiptir. Eğitim, sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve güvenlik gibi farklı disiplinlerde görev yapan profesyoneller, bu çocukların korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesinde temel aktörlerdir. Özellikle çok disiplinli ve bütüncül bir yaklaşımla yürütülen hizmet modellerinde, meslek profesyonellerinin görev tanımları ve yasal sorumluluklarının uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat çerçevesinde açık biçimde belirlenmesi gerekmektedir (Khatip, 2018: 15).

1.7.1. Uluslararası Hukuki Çerçeve

Birleşmiş Milletler'in 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 19. maddesi, tüm taraf devletlere çocuğun fiziksel veya zihinsel şiddete, ihmale, istismara ve kötü muameleye karşı korunması için tüm uygun yasal, idari, sosyal ve eğitsel önlemleri alma yükümlülüğü getirmektedir. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ise (2006, md. 16), engelli çocukların her türlü sömürü, şiddet ve istismardan korunması için devletlere özel tedbirler alma sorumluluğu yüklemektedir. Avrupa Konseyi'nin Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi, 2007)' de profesyonellerin şüphe durumunda bildirim yapma yükümlülüğünü vurgulamakta,

çocukla çalışan kişilere düzenli eğitim verilmesini zorunlu kılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve UNICEF'in ortak çocuk koruma kılavuzların da multidisipliner ekiplerin bilgi paylaşımı ve zorunlu bildirim mekanizmalarının oluşturulmasını önermektedir (UNICEF, 2025)

1.7.2. Türkiye’de Yasal Mevzuat ve Profesyonel Sorumluluklar

Türkiye’de çocuk koruma alanında profesyonellerin sorumluluklarını belirleyen temel yasal düzenlemeler arasında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (2005), 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu (2012), 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK, 2004), 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu (1983) ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930) yer almaktadır (T.C. Resmî Gazete, 1930; 1983; 2004; 2005; 2012).

Bu mevzuata göre:

TCK’nın 279. maddesi, kamu görevlilerinin görevleri sırasında bir suç işlendiğini öğrenmeleri hâlinde durumu yetkili makamlara bildirme zorunluluğunu düzenlemektedir. Bu hüküm, çocuk istismarı veya ihmali vakalarında, öğretmen, hemşire, doktor, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve benzeri kamu çalışanlarının bildirim yapmaması hâlinde cezai sorumluluk doğuracağını açıkça belirtmektedir (T.C. Adalet Bakanlığı, 2004: md. 279). Ayrıca TCK’nın 280. maddesi, sağlık mesleği mensuplarının görevleri sırasında suç teşkil eden bir durumu fark etmeleri hâlinde bildirimde bulunmamaları durumunda da cezai yaptırım öngörmektedir. Bu düzenleme, özellikle hekim ve hemşirelerin çocuk istismarı bulgularını tespit ettiklerinde vakayı gizlememeleri gerektiğini açıkça vurgulamaktadır (Türk Ceza Kanunu. 2004: md. 280)

Çocuk Koruma Kanunu, çocukların korunması için sağlık, eğitim, adalet, güvenlik ve sosyal hizmet kurumları arasında eşgüdüm ve iş birliği zorunluluğu getirmektedir. Kanunun 3. ve 4. maddeleri, korunma ihtiyacı olan çocukların tespiti, yönlendirilmesi ve izlenmesine yönelik görevleri tanımlarken, 6. madde kurumlara önleyici, destekleyici ve koruyucu tedbirleri uygulama yükümlülüğü yüklemektedir (T.C. Resmî Gazete, 2005, s. 25876). Bu kapsamda, profesyoneller riskli durumu fark ettiklerinde yalnızca bildirim yapmakla değil, aynı zamanda çocuğun güvenliği için gerekli hizmet zincirinin başlatılmasından da sorumludur.

6284 sayılı Kanun hem kadınlara hem de çocuklara yönelik şiddet olaylarında koruyucu ve önleyici tedbirlerin hızlı biçimde alınabilmesi için sağlık, kolluk, adli ve sosyal hizmet birimleri arasında koordinasyon öngörmektedir. Kanun, şiddet vakalarında geçici koruma, uzaklaştırma, barınma, psikososyal destek ve eğitim tedbirlerinin uygulanmasını düzenlemektedir. Bu süreçte görevli profesyonellerin (örneğin polis, sosyal hizmet uzmanı, sağlık çalışanı, öğretmen) bildirim ve yönlendirme yükümlülüklerini tanımlamaktadır (T.C. Resmî Gazete, 2012, s. 28239).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, korunmaya, bakım ve yardıma muhtaç çocukların tespiti ve sosyal hizmet kurumlarına yönlendirilmesi konusunda profesyonellerin aktif rol almasını öngörmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, çocukla ilgili sosyal inceleme raporlarını hazırlamak, risk faktörlerini analiz etmek ve uygun koruma önlemlerinin uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür (T.C. Resmî Gazete, 1983, s. 18059).

1593 sayılı Kanun'un 57. ve 58. maddeleri, bulaşıcı hastalıkların ve halk sağlığını tehdit eden durumların bildirimini zorunlu kılmakta olup, ihmal ve istismara uğrayan çocuklarda görülebilecek fiziksel travma, cinsel yolla bulaşan hastalıklar veya beslenme yetersizliği gibi durumlarda da hekim ve sağlık personelinin resmi makamlara bildirim yapma yükümlülüğünü destekleyici bir yasal dayanak oluşturmaktadır (T.C. Resmî Gazete, 1930, s. 1489).

Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2023), öğretmenlerin istismar, ihmal veya şiddet şüphesi durumunda durumu okul yönetimine ve ilgili makamlara bildirme yükümlülüğünü açıkça belirtmektedir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2023, md. 12–13).

Sağlık Bakanlığı Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) Yönetmeliği (2019), çocuk istismarı vakalarında multidisipliner bir değerlendirme süreci öngörmektedir. Hekim, hemşire, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve adli personelin eşgüdümlü çalışmasını zorunlu kılmaktadır. ÇİM modeline göre, çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal değerlendirmesi tek bir merkezde yapılır, olgular belgelenir ve adli makamlara rapor edilir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2019, md. 5–8).

Tüm bu düzenlemeler, çocuk koruma sisteminde çalışan profesyonellerin yalnızca gözlemci değil, aktif bildirici ve koruyucu roller üstlenmesi gerektiğini ortaya

koymaktadır. Yasal çerçeve, profesyonellerin etik ilkelere uygun biçimde hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle özel gereksinimli çocukların korunmasında, erken fark etme, risk değerlendirmesi, multidisipliner koordinasyon ve sürekli raporlama gibi görevler hem yasal hem de mesleki sorumluluk alanlarını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda profesyonellerin, mevzuatla uyumlu olarak hareket edebilmesi için sürekli hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi ve kurumlar arası iş birliği protokollerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

1.7.3. Profesyonel Rollerin Yasal Dayanakla İlişkisi

Özel gereksinimli çocukla çalışma deneyimi bulunan profesyonellerin temel rolleri; risk faktörlerini tanıma, ihmal ve istismar belirtilerini fark etme, uygun müdahale yollarını izleme, ilgili kurumlara yönlendirme ve süreci raporlama gibi adımları içerir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009: 52). Ancak pek çok araştırma, profesyonellerin şiddet olaylarını fark etmekte geciktiğini ya da bildirme yükümlülüklerini yeterince yerine getiremediğini ortaya koymaktadır (NSPCC, 2024: 5).

Profesyonellerin sorumlulukları sadece bireysel müdahalelerle sınırlı değildir. Aynı zamanda hizmet sundukları kurumsal yapılar içinde çocuk haklarını önceleyen politikaların oluşturulmasına katkı sunmakla da yükümlüdürler. Örneğin, okul ortamında görev yapan öğretmenlerin sadece şiddeti bildirme değil, şiddeti önleyici bir sınıf ortamı oluşturma sorumluluğu da bulunmaktadır (Nijelasani vd., 2021: 23–24). Benzer şekilde sağlık çalışanları, özellikle pediatri hekimleri ve hemşireler; fiziksel belirtileri gözlemleme, tıbbi kayıtlarla olguları belgelenme ve çocuğun güvenliğini sağlama konularında önemli bir konumda yer alır. Sosyal hizmet uzmanları ise çocuğun ailesi, sosyal çevresi ve kurumlarla olan ilişkisini değerlendirerek kapsamlı risk analizleri yapma görevini üstlenirler (Bulut ve Kahraman, 2018: 288).

Tüm bu rollerin etkili biçimde yerine getirilebilmesi için sosyal hizmet uzmanı, hemşire, doktor, avukat ve öğretmenlerin hem mesleki hem de etik sorumluluklarının bilincinde olmaları, konuya ilişkin yeterli bilgi ve beceriye sahip bulunmaları ve çocukla iletişim kurma konusunda özel bir duyarlılık geliştirmeleri gerekmektedir. Bu profesyoneller, çocukların güvenliğini, sağlığını, eğitimini ve adalete erişimini doğrudan etkileyen konumlarda yer almaktadır. Bu nedenle her birinin çocuk hakları ve koruyucu hizmetler konusunda bütüncül bir farkındalık geliştirmesi büyük önem taşımaktadır.

Profesyonellerin multidisipliner ekip yaklaşımı sergilemeleri önemlidir. Bu ekiplerin başarısı yalnızca kurumsal çerçevelere değil, aynı zamanda profesyonellerin bilgi, deneyim ve tutumlarına da bağlıdır. Önceki araştırmalar, profesyonellerin istismarı tanımakta sıklıkla zorluk çektiğini, bildirim oranlarının düşük kaldığını ve tutumların çeşitli bireysel ve kurumsal faktörlerden etkilendiğini göstermektedir (Kuruppu vd., 2022: 8–10; Özgen ve Seçer, 2024: 215–229). Literatür, profesyonel tutumların yaş, cinsiyet, eğitim geçmişi, inançlar ve çocukluk çağı istismarı geçmişi gibi çok boyutlu faktörler tarafından şekillendirildiğini göstermektedir (Everson & Sandoval, 2011: 223–235; Bottoms vd., 2014: 2112–2123; Al-Saif vd., 2017: 79–85; Chim vd., 2020: 4–6; Jones vd., 2021: 230–243; George vd., 2021: 52–64; Mostovoy vd., 2024: 5–7). Ayrıca yapılan araştırmalar, çocuk koruma alanında görev yapan profesyonellerin, özellikle sağlık, eğitim ve sosyal hizmet sektörlerinde çalışan bireylerin, çocukla doğrudan iletişim kurma ve istismar ya da ihmal şüphesi bildirme konusunda çeşitli zorluklar yaşadıkları ortaya konmuştur. Bulgulara göre, profesyonellerin bir kısmı, çocuğa zarar verme korkusu, olayın yanlış değerlendirilmesi endişesi, aileyle ilişkilerin bozulacağı kaygısı, yeterli kurumsal destek ve rehberlik eksikliği gibi nedenlerle bildirimde bulunmaktan kaçınmaktadır. Ayrıca, yasal süreçlerin karmaşıklığı, meslektaş desteği yetersizliği ve süpervizyon eksikliği de bu çekingenliği artıran faktörler arasında yer almaktadır (Devries vd., 2018: 307; Gubbels vd., 2021b: 9; Brunborg vd., 2024:151-153). Bu bütüncül bulgular, çocuk koruma sistemlerinin yalnızca yasal çerçeveye değil, aynı zamanda profesyonellerin etik farkındalıklarını, iletişim becerilerini ve multidisipliner iş birliği yetkinliklerini güçlendiren eğitim ve süpervizyon modelleriyle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

1.7.4. Profesyoneller Arası İş Birliği ve Multidisipliner Yaklaşım

Çocuk koruma, sağlık ve eğitim süreçlerinde etkili sonuçlar elde edebilmek, farklı meslek gruplarının eşgüdüm içinde çalışmasını gerektirir. Multidisipliner yaklaşım, çocuğun güvenliği, sağlığı ve iyi oluşunun yalnızca tek bir kurumun değil, birden çok uzmanlık alanının ortak sorumluluğu olduğunu kabul etmektedir. Bu anlayışa göre, çocuğa yönelik her müdahale tıbbi, psikososyal, eğitsel ve hukuksal boyutlarıyla birlikte ele alınmalıdır (WHO, 2023: 22–23).

Bu kapsamda, doktorlar çocukların fiziksel sağlık durumunu değerlendirme, olası istismar veya ihmal bulgularını tanılama ve gerekli tıbbi tedbirleri uygulama görevini üstlenmektedir. Hemşireler hem klinik gözlem hem de aileyle iletişim açısından kritik bir role sahiptir. Çocuğun duygusal ve fiziksel iyilik halini izler, riskli durumlarda erken bildirimde bulunmakla ve bakım koordinasyonunu sağlamakla yükümlüdür. Sosyal hizmet uzmanları, aile içi dinamikleri analiz ederek psikososyal destek planları oluşturur, gerektiğinde sosyal yardımlara veya koruyucu hizmetlere yönlendirmekten sorumludur. Öğretmenler, çocukların davranışsal, bilişsel ve duygusal değişimlerini erken fark eden birincil gözlemciler olarak eğitim ortamında güvenli, kapsayıcı ve destekleyici bir çevre oluşturmakla sorumludur. Avukatlar ise çocuk haklarının yasal zeminde korunması, mağdur çocukların adalet sistemine erişiminin sağlanması ve çocuk odaklı hukuk uygulamalarının geliştirilmesi süreçlerinde kilit bir rol oynar. (Ko Ling Chan, 2014: 15; Heinonen ve Ellonen, 2014: 180; Bulut ve Kahraman, 2018: 292; Devries vd., 2018: 308; Nijelasani vd., 2021: 24; WHO, 2023: 22–23). Multidisipliner ekip yaklaşımı çocuk istismarı ve ihmali vakalarında erken müdahale oranlarını artırmakta, profesyoneller arasında bilgi paylaşımını ve koordinasyonu güçlendirmektedir. Multidisipliner ekipte, profesyoneller arası iş birliği yalnızca kurumsal bir zorunluluk değil, çocuğun üstün yararını merkeze alan etik bir mesleki sorumluluktur. Bu nedenle çocuklarla çalışan tüm meslek gruplarının, karar alma ve uygulama süreçlerinde birbirinin uzmanlığını tanıdığı, saygı duyduğu ve ortak hedef doğrultusunda hareket ettiği bir sistemin oluşturulması, çocuk koruma politikalarının sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır (WHO, 2023: 22–23; Barron ve Goldberg, 2023: 8-9).

1.8. Profesyonellerin Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddet Konusundaki Görüşlerine Yönelik Yurtiçi ve Yurt Dışı Çalışmalar

1.8.1. Profesyonellerin Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddet Konusundaki Görüşlerine Yönelik Yurtiçi Çalışmalar

Türkiye’de özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet konusunda yapılan akademik çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, literatürde çoğunlukla öğretmenlerin çocuğa yönelik şiddet ile ilgili görüş ve tutumlarının değerlendirildiği çalışmalar ağırlıktadır. Bu çalışmalar, özellikle öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları ve sağlık çalışanlarının ile yapılmıştır.

Türkiye’de yapılan çok sayıda araştırma, öğretmenlerin çocuğa yönelik şiddeti tanıma ve bildirme konusundaki bilgi, farkındalık ve tutumlarında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Okul öncesi öğretmenleriyle yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin genel olarak olumlu tutumlara sahip oldukları ancak yarısına yakınının bildirim zorunluluğunun farkında olmadığı belirlenmiştir. Katılımcıların çoğu meslek hayatları boyunca hiç istismar bildirimini yapmamış, bildirim yapmama nedenlerini de yeterli kanıtların olmaması ve aileyle görüşmeyi tercih etmemeleriyle açıklamışlardır (Akgül, 2015: 65).

Sınıf öğretmenleri ile yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin önemli bir bölümünün risk işaretlerini tanımakta güçlük yaşadıkları, okul içi rehberlik ve prosedür bilgisinin sınırlı kaldığı bildirilmektedir (Sağır ve Gözler, 2013:78-87).

Başka yapılan bir çalışmada, cinsel istismara yönelik öğretmenlerin tabu, yanlış inanış ve bildirimde çekinme nedeniyle ek desteğe ihtiyaç duyduğu saptanmıştır (Aksel ve Irmak, 2015: 380-386).

Muğla’da yürütülen araştırmada öğretmenlerin yalnızca beşte birinin istismar olgusuyla karşılaştığı, çoğunun Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni bildiği ve bildirim yasal bir zorunluluk olarak gördüğü saptanmıştır (Kırman vd., 2016: 78).

Bozgun ve Pekdoğan’ın çalışmasında; öğretmenlerin istismar konusunda bilgi düzeylerinin yüksek olduğu, ancak ihmal konusunda bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir (Pekdoğan ve Bozgun, 2018: 433). Benzer şekilde, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun cinsel istismar konusunda eğitim almadığı ve yasal bildirim zorunluluğunu bilmediği belirlenmiştir (Kiye ve Pişkin, 2020: 26).

Toydemir ve Efilti’nin (2019), özel eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin çocuk ihmali/istismarına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerini inceledikleri çalışmada, öğretmenlerin ihmal-istismar belirtilerini tanıma ve bildirim süreçlerinde hizmet içi eğitime ihtiyaç duydukları belirlenmiştir (Toydemir ve Efilti, 2019: 495).

Kula ve Akbulut’un öğretmen adaylarıyla yaptığı araştırmada, öğretmenlerin çocuğa yönelik şiddetle ilgili duyarlılık düzeylerinin orta düzeyde olduğu, şiddet türleri arasında en çok fiziksel şiddete odaklandıkları, duygusal şiddet ve ihmal konularında ise düşük duyarlılık gösterdikleri belirlenmiştir (2020: 927). Katılımcıların çoğu, şiddetin

yalnızca dışsal ve gözle görünür belirtilerle tanımlanabileceğini düşünmekte ve dolaylı şiddet biçimlerini gözden kaçırmaktadır.

Nitel bir araştırmada öğretmenlerin cinsel istismarı temaslı ve temassız eylemler olarak iki grupta değerlendirdikleri, bedene yönelik her türlü kötü niyetli temasın istismar olarak algılandığı bulunmuştur (Erdoğan ve Aslan, 2020: 126).

Benzer biçimde sınıf öğretmenleriyle yapılan bir çalışmada, katılımcıların büyük çoğunluğunun bildirim sorumluluğunu yasal, etik ve mesleki açıdan kabul ettiği, ancak yalnızca küçük bir kısmı cinsel istismar belirtilerini tanımlamada kendini yeterli gördüğü saptanmıştır (Yaşar vd., 2024: 12).

Okul yöneticileriyle yapılan bir araştırma, çocuk cinsel istismarını bildirme tutumları ile öz-yeterlik algıları arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Özmen ve Sarı, 2024: 459). Çeşitli çalışmalarda kadın, evli ve meslekte daha az deneyimli öğretmenlerin istismar vakalarını fark etme ve bildirme olasılığının daha yüksek olduğu da belirtilmiştir (Özgül ve Tekin, 2015: 17; Akbaşlı vd., 2019: 159; Bülbül vd., 2019: 139). Bununla birlikte bazı bulgular, erkek öğretmenlerin istismar farkındalığının daha yüksek olduğunu da göstermektedir (Özyürek vd., 2018: 447). Çalışmalarda öğretmenlerin yasal süreçlere ve yetkili kurumlara olan güven düzeylerinin de farklılık gösterdiği ifade edilmiştir (Akbaşlı vd., 2019: 159; Özgül & Tekin, 2015: 17).

Ülkemizde öğretmenler dışında sağlık profesyonellerinin özel gereksinimli çocuklara yönelik görüş ve tutumları ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Ancak sınırlı sayıdadır. Tüm çalışmalara baktığımızda en çok doktor, hemşire ve ebelerle çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir.

Burç ve Güdücü Tüfekçi'nin (2015) araştırmasında, çocuk klinikleri ve acil servislerde görev yapan hemşirelerin yaklaşık yarısının çocuk istismarı ve ihmali konusunda eğitim aldığı belirlenmiştir. Katılımcıların önemli bir bölümü, meslek yaşamlarında istismar veya ihmal şüphesiyle karşılaştıklarını bildirmiştir. Hemşirelerin en çok öykü alma, olguyu ilgili kurumlara raporlama ve yasal süreci yürütme aşamalarında zorlandıkları; ayrıca büyük kısmının kurumlarında bu konuda bir prosedürün bulunup bulunmadığını bilmedikleri saptanmıştır (Tiryaki ve Güdücü Tüfekci, 2023: 330).

Metinyurt ve Yıldırım Sarı'nın (2016) çalışmasında, farklı meslek gruplarından sağlık çalışanlarının büyük çoğunluğunun hem lisans hem de mezuniyet sonrasında çocuk istismarı ve ihmali konusunda herhangi bir eğitim almadığı belirlenmiştir. Katılımcıların küçük bir kısmı mesleki yaşamlarında istismar şüphesiyle karşılaştığını, çoğunluğu ise çalıştıkları kurumlarda bu konuda bir talimatın varlığından haberdar olmadıklarını ifade etmiştir. Araştırmada, kadın sağlık çalışanlarının ihmal ve davranışsal belirtileri, hekimlerin ise fiziksel belirtileri diğer meslek gruplarına göre daha iyi tanımlayabildikleri saptanmıştır (Metinyurt ve Yıldırım Sarı., 2016: 102-103).

Küçük ve arkadaşlarının (2017) pediatri hemşireleriyle yaptığı araştırmada, katılımcıların yaklaşık üçte birinin çocuk cinsel istismarı konusunda eğitim aldığı ve en çok bu istismar türünü tanıdığı belirlenmiştir. Hemşirelerin önemli bir bölümü meslek yaşamlarında çocuk cinsel istismarı olgularıyla karşılaştığını, yarısına yakınının bildirim yapacağı yeri bildiğini, ancak bir kısmının istismar sonrası uygulanacak tıbbi muayene süreci hakkında bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir. Bulgular, yaş, mesleki deneyim süresi, çalışılan klinik ve eğitim alma durumunun bilgi düzeyini artıran faktörler olduğunu göstermiştir (Küçük vd., 2017: 68-69).

Şan ve arkadaşlarının (2019) 112 acil sağlık personeliyle yürüttükleri araştırmada, katılımcıların çocuk istismarına ilişkin belirti tanıma düzeylerinin bazı demografik özelliklere göre farklılaştığı belirlenmiştir. Evli katılımcıların çocuklardaki davranışsal belirtileri, lise ve ön lisans mezunlarının fiziksel belirtileri, Komuta Kontrol Merkezinde çalışanların ise ihmale ilişkin işaretleri tanıma puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Şan vd., 2019: 12).

Kaptan ve arkadaşlarının (2020) pediatri kliniklerinde görev yapan hekim ve hemşirelerle yürüttükleri araştırmada, hekimlerin yaklaşık yarısının, hemşirelerin ise dörtte birinin çocuk istismarı ve ihmali konusunda eğitim aldığı belirlenmiştir. Eğitim alma oranları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Her iki grubun da konuya ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu, istismar ve ihmal belirtilerini tanıma puanlarının hekimlerde ve eğitim almış katılımcılarda daha yüksek olduğu saptanmıştır (Kaptan vd., 2020: 230).

İkişık ve arkadaşlarının (2022) bir üniversite hastanesinde yürüttükleri çalışmada, hekim, hemşire ve ebelerin önemli bir kısmının meslek yaşamları boyunca çocuk

istismarı ya da ihmali vakalarıyla karşılaştığı belirlenmiştir (İkişik vd., 2022: 263). Bulgular, özellikle mesleki deneyim süresi arttıkça istismar vakalarına rastlama oranının da yükseldiğini göstermiştir. Katılımcıların yaklaşık üçte biri daha önce Çocuk İzlem Merkezlerini (ÇİM) duyduğunu, ancak yalnızca küçük bir kısmının bu merkezlerin işleyişi hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir. ÇİM'i tanıyan sağlık çalışanlarının büyük çoğunluğu, istismar şüphesi durumunda ilgili hatlara bildirim yapılması gerektiğini ve ÇİM'lerin çocukların ikincil travmalarını azaltmada önemli bir işlev gördüğünü belirtmiştir. Benzer şekilde, Şen ve Çarman, engelli çocukların ihmal ve istismarına ilişkin yaptıkları çalışmada, sağlık çalışanlarının özellikle zihinsel engelli çocukların duygusal ifadelerini yorumlamakta zorlandığını, bu nedenle bazı şiddet belirtilerinin fark edilemediğini raporlamıştır (2022: 131). Bu durum, şiddetin tanımlanması sürecinde yalnızca bilgi değil, aynı zamanda iletişim becerilerinin de belirleyici olduğunu göstermektedir (Şen ve Çarman, 2022: 127).

Yıldız ve Akçahanoğlu'nun (2023) nitel araştırmasında, hekimlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin eğitimlerini genel olarak yeterli buldukları, ancak bu tür vakalarla karşılaşmanın duygusal açıdan yıpratıcı olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Katılımcılar, muayene süresinin kısıtlı olmasının olguların tespitini zorlaştırdığını, raporlama aşamasında ise çocuğun olumsuz etkilenmesinden endişe duyduklarını belirtmiştir (Yıldız ve Akçahanoğlu, 2023: 609).

Sağlık profesyonellerinin dışında sosyal hizmet uzmanları ve hukukçularla yapılan çalışmalar ise şunlardır:

Berber ve arkadaşlarının (2013) çalışmasında, yargı mensupları ve genç katiplerin çocuk cinsel istismarı mağdurlarına yönelik tutumlarının genellikle olumsuz olduğu görülmüştür. Katılımcıların önemli bir kısmı, mağdur çocukların denetim ya da evlilik gibi yakın ilişkilere dahil olmasına karşı çıkmış, ayrıca çoğu, bir çocuk cinsel istismar mağdurunu yakın çevresine tanıtırma konusunda da çekincelerinin olduğunu ifade etmiştir (Berber vd., 2013: 43).

Türkiye'de sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan bir başka çalışmada, uzmanların şiddet belirtilerini tanımada çoğunlukla deneyimlerine güvendikleri, ancak standart izleme protokollerinin eksikliği nedeniyle her vakada aynı düzeyde müdahale

yapılamadığı görülmüştür (Khatip, 2018: 22). Bu da kurumsal rehberlik eksikliklerinin profesyonel tutumları olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir.

Kaya-Kılıç ve Tekin'in (2019) sosyal hizmet uzmanlarıyla yaptıkları araştırmada, katılımcıların cinsel istismar ve ensest vakalarında durumu aile üyelerine açıklamada güçlük yaşadıkları ve vaka değerlendirmelerinde kararsız kaldıkları belirlenmiştir (Kaya Kılıç ve Tekin, 2019: 843).

Üstündağ'ın (2022) Sağlıklı Hayat Merkezlerinde görev yapan sağlık ve sosyal hizmet personeliyle yürüttüğü çalışmada, katılımcıların çocuk istismarı ve ihmali farkındalık düzeylerinin genel olarak orta-üst düzeyde olduğu belirlenmiştir. Sosyal çalışmacıların farkındalık puanlarının diğer meslek gruplarına göre daha yüksek olduğu, eğitim alma durumunun fark yaratmadığı, ancak mesleğe yeni başlayanların farkındalık düzeylerinin kıdemlilere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır (Üstündağ, 2022: 242).

Uslu ve Zincir'in (2016) multidisipliner ekip üyeleriyle yürüttükleri araştırmada, çocuk istismarı ve ihmali konusunda en fazla eğitimi sosyal hizmet uzmanlarının, en az eğitimi ise öğretmen ve emniyet personelinin aldığı belirlenmiştir. Bulgular, hemşire ve ebelerin istismar öykülerini değerlendirme puanlarının diğer meslek gruplarına göre daha yüksek, avukatların ise fiziksel, cinsel istismar ve ihmal boyutlarında daha düşük olduğunu göstermiştir (Uslu ve Zincir, 2015: 16).

1.8.2. Profesyonellerin Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Şiddet Konusundaki Görüşlerine Yönelik Yurt Dışı Çalışmalar

Yurt dışında yapılan araştırmalar, meslek profesyonellerinin özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet konusundaki bilgi düzeylerinin, kültürel, kurumsal ve yasal sistemlere bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmaların ortak noktası, engelli çocukların şiddet riskine karşı daha savunmasız olduğu ve profesyonel müdahalenin çoğu zaman yetersiz kaldığı yönündedir.

Al-Zboon ve Ahmad'ın (2016) Ürdün'de özel eğitim öğretmenliği öğrencileriyle yürüttükleri araştırmada, katılımcıların çocuk cinsel istismarı hakkında konuşmaktan kaçındıkları ve bu konunun toplumda hala bir tabu olarak görüldüğü belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının, çocuk cinsel istismarı konusunda mesleki yeterliklerinin düşük olduğunu düşündükleri, mevcut öğretim programlarının yetersizliğine dikkat çektikleri

ve bu konuda daha fazla pedagojik içerik talep ettikleri saptanmıştır (Al-Zboon ve Ahmad, 2016: 25).

Devries ve arkadaşlarının Uganda ve Malavi’de gerçekleştirdikleri çalışmada, sosyal hizmet uzmanlarının ve öğretmenlerin, özel gereksinimli çocukların maruz kaldığı şiddeti tanıma konusunda ciddi eksiklikler yaşadığı, bu durumun çocukların uzun süreli istismara uğramasına yol açtığı belirlenmiştir (Devries, 2018: 308). Çalışma, profesyonellerin şiddeti fark etmesine rağmen müdahale etmede çekinceli davrandığını da göstermektedir.

Simpson, Yeung ve Munford (2022) tarafından gerçekleştirilen nitel araştırmada, Yeni Zelanda’da zihinsel yetersizliği olan çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ve sağlık profesyonellerinin istismar, ihmal ve travmaya ilişkin deneyimleri incelenmiştir. Araştırmada katılımcılar, zihinsel engelli çocukların akranlarına göre 3-4 kat daha fazla istismar ve ihmale maruz kaldığını bildirmiştir. Ancak bu durumun sağlık ve sosyal hizmet sistemlerinde hala yeterince görünür olmadığını belirtmişlerdir. Profesyoneller, çocuk koruma süreçlerinde engellilik bilgisinin eksikliği, risk değerlendirmelerinde yetersizlik ve müdahale sürecinde tutarsızlıklar yaşandığını vurgulamıştır. Katılımcılar, güven temelli ilişkilerin çocukların travma sonrası güvenlik ve iyileşme süreçlerinde belirleyici rol oynadığını ifade etmiştir. Profesyoneller, bu çocukların desteklenmesinde sistemin büyük ölçüde reaktif davrandığını, önleyici müdahalelerin ve erken tanı mekanizmalarının yetersiz kaldığını belirtmişlerdir (Simpson, Yeung & Munford, 2022: 78-80).

Khateb ve arkadaşları (2024), sosyal hizmet uzmanlarının engelli bireylerde ihmal olgusuna ilişkin görüşlerini ve mesleki deneyimlerini incelemiştir. Sosyal hizmet uzmanları, engelli bireylerde ihmalin görünürlüğünün düşük, tanımının ise belirsiz bir olgu olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar, ihmalin çoğu zaman bakım eksikliği veya aile içi yetersizlik olarak normalleştirildiğini, bu nedenle olguların fark edilmeden sistem içinde kaybolabildiğini ifade etmiştir. Çalışmada, sosyal hizmet uzmanlarının ihmal vakalarıyla başa çıkarken en çok kurumlar arası koordinasyon eksikliği, yetersiz kayıt-belgeleme sistemleri ve rehberlik ile eğitim yetersizliği gibi yapısal engellerle karşılaştıkları belirlenmiştir. Uzmanlar ayrıca, engelli çocuklarda ihmalin erken tespit edilebilmesi için standart değerlendirme araçlarının geliştirilmesi gerektiğini ve

multidisipliner iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesinin zorunlu olduğunu vurgulamıştır (Khateb vd, 2025: 180).

Elklit ve arkadaşlarının Danimarka’da yaptığı uzunlamasına çalışmada, fiziksel şiddete maruz kalma oranı zihinsel engelli çocuklarda üç kat daha yüksek bulunmuştur. Çalışmaya katılan sağlık ve eğitim profesyonelleri, bazı durumlarda şiddetin “bakım davranışı” ile karıştırıldığını ve bu nedenle raporlamada gecikmeler yaşandığını ifade etmişlerdir (Elklit, 2023: 7–9).

NSPCC'nin İngiltere’de yayımladığı vaka analizleri, işitme engelli ve zihinsel engelli çocukların şiddet belirtilerinin öğretmenler ve sağlık çalışanları tarafından sıklıkla gözden kaçırıldığını göstermektedir. Rapora göre, profesyonellerin iletişim kurmakta zorlandığı çocuklarda şiddeti fark etme ve doğru müdahale etme oranı oldukça düşüktür (NSPCC, 2024: 5–11).

Amerika Birleşik Devletleri’nde Vanderminden ve arkadaşları, özel gereksinimli çocukların cinsel istismara uğrama oranlarının, engeli olmayan çocuklara kıyasla iki ila dört kat fazla olduğunu tespit etmiştir. Araştırma bulguları, sosyal hizmet uzmanlarının çoğunlukla aile içi şiddet riskini tanıma konusunda eksik kaldığını, özellikle düşük gelirli bölgelerde hizmet veren profesyonellerin müdahale kapasitelerinin sınırlı olduğunu ortaya koymuştur (Vanderminden, 2023: 106158).

Nijelasani ve arkadaşları ise ABD’de yaptıkları araştırmada, öğretmenlerin şiddetle ilgili olayları fark ettiklerinde müdahalede bulunmaktan kaçınmalarının temel nedenlerini; yasal süreçten çekinme, yeterli eğitim almamış olma ve okul yönetiminin desteğini görememe olarak sıralamaktadır. Öğretmenlerin önemli bir kısmı, şiddete dair sezgisel bilgiye sahip olduklarını, ancak bu bilgiyi kurumsal bir raporlamaya dönüştüremediklerini belirtmiştir (Nijelasani,2021: 23–24).

Njelesani ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında, öğretmenlerin engelli öğrencilere yönelik okul şiddeti karşısındaki tutum ve tepkilerini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, engelli öğrenciler okul ortamlarında akranlarına kıyasla daha fazla şiddete maruz kalmakta, ancak öğretmenler bu tür olaylara çoğu zaman yeterli müdahalede bulunmamaktadır. Katılımcı öğretmenlerin bir kısmı, engellilik durumuna ilişkin damgalayıcı toplumsal normlar, önyargılar ve öğrencinin suçlanması gibi etkenlerin müdahale kararlarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Özel eğitim

öğretmenleri, şiddet gören engelli çocukları koruma yönünde sorumluluk hissediyor olsalar da diğer öğretmenler tarafından çoğu zaman dışlanma ve destek eksikliği ile karşılaşmaktadır. Bu durum, şiddet olaylarına etkin biçimde yanıt verme süreçlerini güçleştirmektedir (Njelesani vd., 2018: 21731- 21736).

Son yıllardaki nitel çalışmalar, çocuk istismarı mağdurlarıyla çalışan hemşirelerin etik ikilemler, duygusal yıpranma ve doğru olanı yaptım mı? kaygısı yaşadığını, eğitim/süpervizyon ve kurumlar arası koordinasyonun bu yükü azalttığını göstermektedir (Karakachian vd., 2024: 47-49; McMahan Thomas ve Shapiro, 2025: 734-738)

Stanton, Seidl, Pillitteri ve Smith (1994) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, engelli çocuklarla çalışan hemşirelerin istismar vakalarına ilişkin tutumlarını ve bu durumlarla başa çıkma konusundaki hazırbulunuşluk düzeyleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, hemşirelerin istismar faillerine yönelik kişisel tutumları ve duygusal tepkilerinin, istismara uğrayan çocuğa sunulan bakımın niteliğini etkileyebileceği belirlenmiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı, engelli çocuklarda istismar vakalarıyla karşılaştıklarında kendilerini yeterince hazırlıklı hissetmediklerini, vakaları doğru tanımada güçlük yaşadıklarını ve aileyle iletişime geçme konusunda çekinceleri olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada, eğitim almış hemşirelerle almamış hemşireler arasında tutum veya rahatlık düzeyi açısından belirgin bir fark görülmemiştir (Stanton vd., 1994: 216-217).

Mangune'nin (2024) nitel çalışmasında, hekimlerin özel gereksinimli çocuklara yönelik istismarı önleyici mekanizmaları hayata geçirmede sistemik engellerle karşılaştıklarını ortaya koymuştur. Katılımcılar, kaynak yetersizliği, iş yükü, zaman kısıtları ve kurumsal destek eksikliğinin koruyucu hizmetlerin etkinliğini sınırladığını ifade etmiştir. Hekimler, özel gereksinimli çocukların ve ailelerinin düzenli biçimde izlenmesi gerektiğini vurgulamakla birlikte, multidisipliner ekip desteğinin yetersizliği nedeniyle uygulamada zorlandıklarını belirtmiştir. Ayrıca hekimlerin, istismara işaret eden “kırmızı bayrak” belirtilerini tanıma ve bu durumlarda aileyle iletişim kurma konusunda çekinceler yaşadıkları, kendilerini yeterince hazırlıklı görmedikleri saptanmıştır (Mangune, 2024b: 3-8).

Cederborg ve Gumpert (2010) tarafından yapılan çalışmada, zihinsel yetersizliği olan çocukların istismar vakalarında hukuk profesyonellerinin (savcı, hakim, avukat ve

polis) bakış açılarını incelenmiştir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların istismar davalarında tanık olarak güvenilirliklerinin değerlendirilmesi avukatlar ve yargı mensupları için ciddi bir zorluk oluşturmaktadır. Katılımcılar, bu çocukların iletişim sınırlılıkları ve bilişsel farklılıkları nedeniyle ifadelerinin genellikle eksik veya çelişkili algılandığını ve bu durumun mahkemelerde delil değerini zayıflattığını belirtmiştir. Avukatlar, bu tür davalarda mağdur çocukların anlatımlarının sıklıkla sorgulandığını, mevcut yargı prosedürlerinin ise engelli çocukların iletişim gereksinimlerine uygun biçimde tasarlanmadığını ifade etmiştir. Bazı hukukçular, bu çocukların ifadelerinin yönlendirilmiş veya hayal ürünü olarak değerlendirilebildiğini, bunun da adaletin tecellisini geciktirdiğini ya da engellediğini vurgulamıştır. Katılımcılar, engelli çocukların ifadelerinin değerlendirilmesinde uzman tanıklar, psikolojik destek mekanizmaları ve uyarlanmış sorgu protokollerinin zorunlu hale getirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Cederborg ve Gumpert, 2010: 130-134).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Fenomenolojik yaklaşım, bireylerin belirli bir kavram veya fenomenle ilgili duygularını, anlayışlarını, bakış açıları ve algılarını ifade etmelerini sağlayan ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlayan araştırma yöntemidir (Tekindal ve Arsu, 2020: 173). Bu çalışmada merkezde “özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet” fenomen olacak şekilde tanımlayıcı fenomenolojik desen kullanıldı.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, Antalya’da özel gereksinimli çocuklarla ile çalışan sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler, kolluk kuvvetleri (polis, jandarma), sağlık personeli (doktor, hemşire) ve avukat oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde kolluk kuvvetleri, remi olarak izin verse de uygulamada çalışmanın yapılmasına izin vermemiş sözlü olarak işleyiş açısından uygun olmadığını ifade etmiştir. Bu nedenle kolluk kuvvetleri araştırmaya dahil edilememiştir.

2.2.1. Araştırmanın Örneklem ve Özellikleri

Örnekleme ise amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan ölçüt örneklem yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme türünün temel yaklaşımı, daha önce belirlenmiş belirli ölçütlere uyan tüm durumların seçilerek incelenmesidir. Bu ölçütler, araştırmacı tarafından tanımlanabileceği gibi mevcut bir ölçüt listesinden de yararlanılarak belirlenebilir (Yağar ve Dökme, 2018: 6; Başaran, 2024: 254-255). Bu kapsamda araştırmaya dahil edilme kriterleri oluşturulmuştur. Katılımcılar bu ölçütlere göre belirlenmiştir. Bununla birlikte nitel çalışmalarda örneklem büyüklüğü ile ilgili olarak önemli bir nokta veri doygunluğunun sağlanmasıdır. Verilerin yinelenmeye başladığı nokta, araştırmada doygunluk aşamasına ulaşıldığını ve örneklem büyüklüğünün yeterli hale geldiğini göstermektedir (Hennink ve Kaiser, 2022: 2). Nitel araştırmalarda veri doygunluğun bulunması, örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde ve veri toplamının durdurulmasında belirleyici bir kriterdir (Nascimento vd., 2018: 232). Bu nedenle çalışmada örneklem büyüklüğüne veri doygunluğuna göre karar verilmiştir. Avukatlarla

11. görüşmeden, doktorlarda 10. görüşmeden, hemşirelerde 12. Görüşmelerden, öğretmenlerde 12. görüşmeden, sosyal hizmet uzmanlarından ise 7. görüşmeden sonra tekrarlı veriler geldiği ve yeni temalar ortaya çıkmamıştır. Araştırmada veri doygunluğuna göre örnekleme; 13 avukat, 12 doktor, 14 hemşire, 13 öğretmen, 9 sosyal hizmet uzmanı olmak üzere toplam 61 profesyonel dahil edilerek araştırma sonlandırılmıştır Tablo 1’de katılımcıların 1’inin 24 yaş ve altı, 26’sının 25-44 yaş, 8’inin 35-44 yaş, 21’inin 45-54 yaş arasında, 5’inin 55 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Profesyonellerin Özellikleri

Profesyonellerin Özellikleri	n
Meslek	
Avukat	13
Doktor	12
Hemşire	14
Öğretmen	13
Sosyal Hizmet Uzmanı	9
Yaş (yıl)	
24 ve altı	1
25-34	26
35-44	8
45-54	21
55 ve üzeri	5
Cinsiyet	
Kadın	49
Erkek	12
Eğitim Durumu	
Önlisans	6
Lisans	43
Lisansüstü	12
Medeni Durum	
Evli	44
Bekar	17
TOPLAM	61

2.2.1.1. Araştırmaya Dahil Etme Kriterleri

Bu araştırmaya katılım için aşağıdaki ölçütler dikkate alınmıştır:

- Mesleki yeterlilik açısından öğretmen, sağlık çalışanı, sosyal hizmet uzmanı, hukukçu gibi özel gereksinimli çocuklarla doğrudan çalışan meslek gruplarından olmak.
- Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet ile ilişkili durumlara tanıklık etmiş veya bu süreçlerde deneyim sahibi olmak.
- Deneyim süresi olarak en az bir yıl özel gereksinimli çocuklarla çalışmış olmak.
- Araştırmanın yürütüldüğü il sınırları içerisinde görev yapıyor olmak.
- İletişim kurma yeterliliği bakımından görüşmeye katılım sağlayabilecek bilişsel ve iletişimsel kapasiteye sahip olmak.
- Görüşme yapılacak dili (Türkçe) anlayabilecek ve yanıt verebilecek düzeyde olmak.
- Araştırmaya katılmaya gönüllü olmak ve bilgilendirilmiş onam formunu imzalamak.
- Erişilebilirlik yönünden araştırmacı tarafından belirlenen süre ve yöntem doğrultusunda görüşmeye katılabilir olmak.

2.2.1.2. Hariç Tutma Kriterleri

Araştırmanın hariç tutma kriterleri şunlardır:

- Görüşme içeriğinin kişide duygusal zorlanma, stres veya travmatik çağrışım oluşturma riski bulunan kişiler
- Çocuk koruma veya şiddet olgularına ilişkin aktif adli ya da idari soruşturması bulunan profesyoneller
- Araştırma sürecinde tarafsızlığı veya veri güvenilirliğini etkileyebilecek biçimde araştırmacı ile hiyerarşik, kurumsal ya da akrabalık bağı olan kişiler
- Kurum yöneticisi veya denetçi gibi katılımcıların ifade özgürlüğünü dolaylı olarak kısıtlayabilecek pozisyonundaki bireyler

- Görüşme kayıtlarına izin vermeyen veya süreç içinde gönüllü katılımını sürdüremeyen kişiler
- Sağlık, zaman ya da bilişsel nedenlerle görüşmeyi tamamlayamayan katılımcılar.

2.3. Veri Toplama

2.3.1. Veri Toplama Araçları

2.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür taranarak geliştirilen bu form, profesyonellerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, mezun olunan bölüm, çalışma yılı ve çalıştığı kurum bilgilerini içermektedir (Uslu ve Zincir, 2016; Devries vd., 2018; Şen ve Çarman, 2022; Simpson, Yeung ve Munford, 2022; Njelesani vd., 2018) (EK-1).

2.1.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu form, profesyonellerin özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddete ilişkin görüşlerini ve deneyimlerini belirlemeye yönelik ana ve sondaj sorulardan oluşmaktadır (EK-1). Açık uçlu sorulardan oluşan form şu ana soruları içermektedir: 1) Özel gereksinimli çocuklarla çalışmak sizin için ne ifade ediyor? Açıklar mısınız? 2) Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet denildiğinde aklınıza ne geliyor? Açıklar mısınız? 3) Mesleki deneyiminizde özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddetle karşılaştığınız durumlar oldu mu? Açıklar mısınız? 4) Özel gereksinimli çocuğa yönelik şiddeti fark etme ve müdahale süreçlerinde yaşanan zorluklar nelerdir? Açıklar mısınız? 5) Eğitim, farkındalık ve kurumsal işleyiş açısından mevcut durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklar mısınız? 6) Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin önerileriniz nelerdir? Açıklar mısınız? 7) Bu konuyla ilgili paylaşmak istediğiniz başka bir düşünceniz veya deneyiminiz var mı? (EK-1).

2.3.2 Veri Toplama Süreci

Çalışma, Nitel Araştırma Raporlama için Konsolide Kriterler (COREQ) doğrultusunda raporlanmıştır (Tong vd., 2007: 351-356). Veriler, 31.05.2024-30.05.2025 tarihleri arasında bireysel derinlemesine görüşmeler yoluyla yüz yüze olarak toplanmıştır. Görüşmeler, araştırmacı tarafından önceden hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Başlangıçta,

katılımcılardan randevu alınmıştır. Görüşmeler, katılımcıların görev yaptığı kurumlarda araştırmacı tarafından belirlenen sessiz ve dikkat dağınık unsurlardan uzak ortamlarda yürütülmüştür. Her görüşme ortalama 45–60 dakika sürmüştür. Katılımcılardan görüşmelerin ses kaydı alınmasına ilişkin izin alınmıştır. Ayrıca eş zamanlı olarak araştırmacı tarafından bağlamsal gözlemleri ve sözel olmayan ipuçlarını yakalamak için her görüşmeden hemen sonra saha notları alınmıştır. Veri toplama, veri doygunluğu gözlemlenene kadar devam etmiştir. Tüm katılımcılarla bir kez görüşülmüştür, tekrar görüşme yapılmamıştır. Ses kayıtları daha sonra araştırmacı tarafından deşifre edilerek yazılı dokümana dönüştürülmüş ve analiz için hazır hale getirilmiştir. Veri toplama süreci boyunca katılımcıların mahremiyetine ve gizliliğine özen gösterilmiş, elde edilen tüm veriler yalnızca araştırma amacı doğrultusunda kullanılmıştır. Katılımcıların kimliklerinin açığa çıkmasını önlemek için her birine kod numaraları verilmiştir

2.4. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yapılabilmesi için çalışmaya başlamadan önce Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Toplantı Karar no: 2023/511) (Ek-2), Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden (Ek-3), Antalya Sosyal Ersoy Üniversitesi Derneği'nden (Ek-4), Antalya İl Sağlık Müdürlüğü'nden (Ek-5), Ersoy Üniversitesi (Ek-6) ve Antalya İl Emniyet Müdürlüğü'nden (Ek-7) izin alınmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından kurum izni verilen kurumlarda çalışan katılımcılara uygulama öncesinde çalışmanın amacı açıklanarak, katılımcıların sözlü ve yazılı bilgilendirilmiş gönüllü olurları alınmıştır (Ek-9).

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesi MAXQDA 2020 programı ile yapılmıştır. Analiz sürecinde tümevarımsal tematik analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Tematik analiz, verilerde tekrar eden anlamlı örüntülerin tanımlanması, kategorilere ayrılmasını, analiz edilmesini ve raporlanmasını içeren bir yöntemdir (Braun ve Clarke, 2006: 79; Creswell, 2014: 195–200; Tekindal ve Arsu, 2020: 392). Analiz süreci, Braun ve Clarke'ın önerdiği beş temel aşamayı takip etmiştir: (1) verilere aşina olma, (2) ilk kodları oluşturma, (3) temaları gözden geçirme, (4) temaları tanımlama ve adlandırma, (5) raporlama. İlk olarak, görüşmelerden elde edilen ses kayıtları kelimesi kelimesine deşifre edilerek Microsoft Word'e aktarılmış ve MAXQDA'ya yüklenmiştir (2006: 87–

93). Daha sonra veriler bütüncül bir anlayış kazanmak amacıyla birkaç kez okunmuş, anlamlı ifadelerle dayalı olarak ilk kodlar oluşturulmuştur. Kodlanan veriler içerik ve anlam bakımından gruplandırılarak kodlara, alt temalara ve temalara ayrılmış, bu süreçte bir kodlama kitapçığı hazırlanmıştır (Ek-10). Bu kod grupları, katılımcıların özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddeti nasıl yorumladıklarını anlamak amacıyla tümevarımsal biçimde oluşturulmuştur. Katılımcıların kimlik gizliliğini korumak için raporlarda adlar yerine kod numaraları kullanılmıştır (ör. Katılımcı 9).

2.6. Güvenilirlik Stratejileri

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için araştırmacılar, güvenilirlik, tutarlılık, doğrulanabilirlik ve aktarılabilirlik temelli stratejiler uygulamıştır (Nowell vd., 2017: 3-7). Güvenilirlik, farklı veri kaynaklarının (transkriptler, saha notları, ses kayıtları) bir arada kullanılması ve kodlama sürecinde üç alan uzmanına danışılmasıyla desteklenmiştir. Ayrıca, iki araştırmacı verileri birbirinden bağımsız kodlamış ve kodlayıcılar arası tutarlılık Cohen's Kappa ile değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda $\kappa = 0.919$, $p < 0.001$ bulunmuştur. Bu değer, Landis ve Koch'un sınıflamasına göre "neredeyse mükemmel", McHugh'a göre ise "çok iyi" düzeyde uyuma karşılık gelmektedir. Böylece elde edilen bulguların güvenilirliği pekiştirmektedir (Landis ve Koch, 1977; McHugh, 2012: 280).

2.6.1. Doğrulanabilirlik ve Aktarılabilirlik

On katılımcı ayrıca üye kontrolü sürecine dahil edilerek temaların geçerliliği doğrulanmıştır. Doğrulanabilirlik, refleksif günlük tutulması ve analiz süresince denetim izi kaydı (tüm süreçlerin şeffaf olması, ham veriler, kodlama süreci, analiz kararları, refleksif notlar, yöntemsel belgeler) oluşturulmasıyla sağlanmıştır. Araştırma ekibi, kişisel önyargıları sınırlamak ve katılımcıların görüşlerine bağlı kalmak için düzenli tartışmalar yürütmüştür. Çalışmanın tek şehir (Antalya) ile sınırlı olması aktarılabilirliği kısmen sınırlandırırsa da araştırma ortamı, katılımcı özellikleri ve örnekleme stratejisi ayrıntılı biçimde tanımlanarak aktarılabilirlik desteklenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Katılımcıların özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet olgusuna ilişkin görüş ve deneyimlerinin analizi sonucunda, konunun farklı boyutlarını ortaya koyan dört ana tema belirlenmiştir (Şekil 1). Bu temalar, şiddetin ortaya çıkış nedenlerinden koruma, müdahale ve çözüm süreçlerine kadar uzanan bütüncül bir çerçeve sunmaktadır.

Belirlenen temalar sırasıyla şöyledir:

1. Sessiz riskler ve kör noktalar

Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddeti görünmez kılan bireysel, ilişkisel, topluluk ve toplumsal düzeydeki risk faktörlerini ve ihmal alanlarını tanımlamaktadır.

2. Çocukların çok katmanlı şiddet deneyimleri

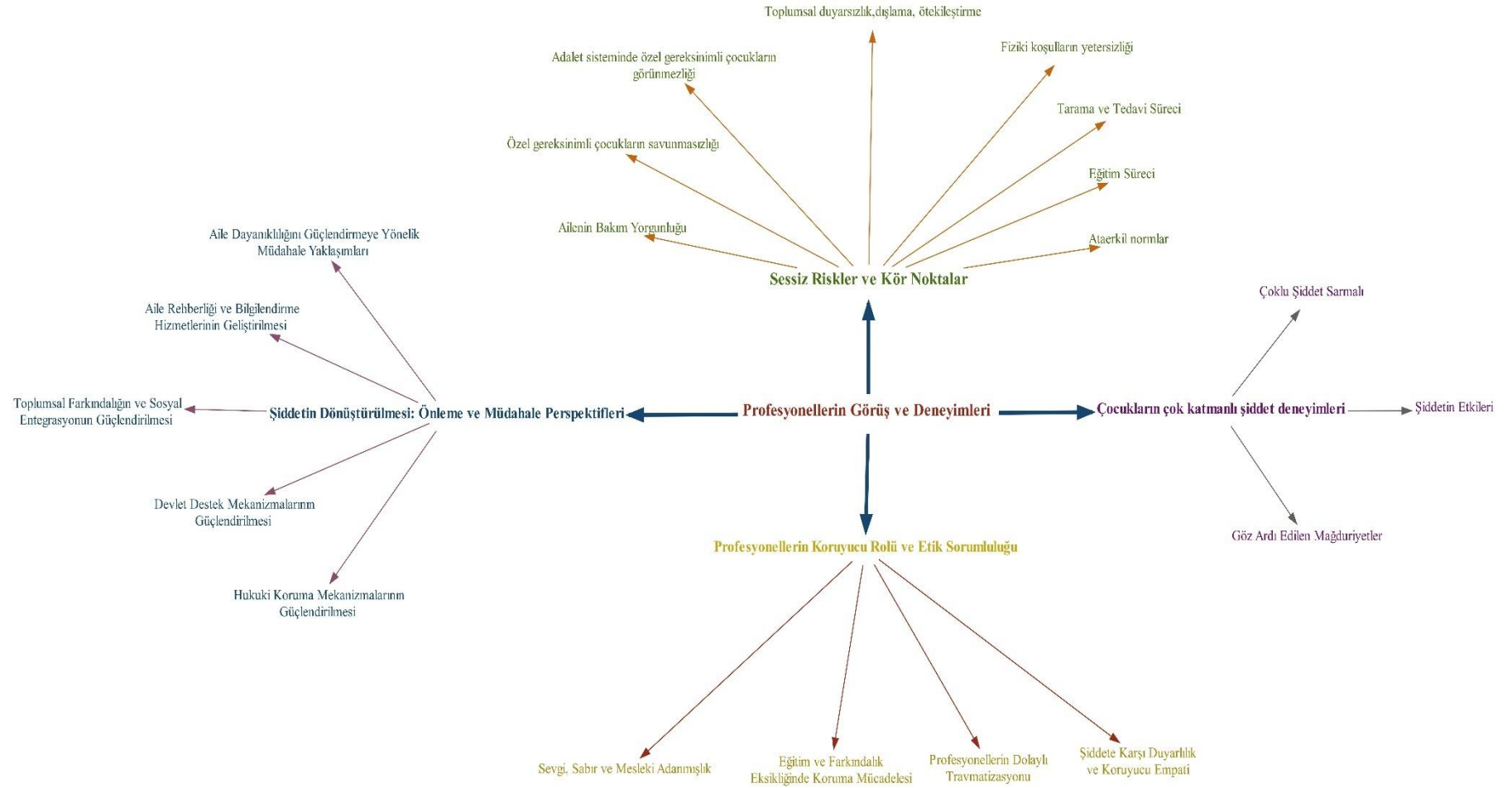
Çocukların maruz kaldığı fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik şiddet ve ihmal biçimlerinin birbiriyle etkileşen katmanlarını ve sonuçlarını ortaya koymaktadır.

3. Profesyonellerin koruyucu rolü ve etik sorumluluğu

Çocukla çalışan profesyonellerin şiddete karşı duyarlılıklarını sürdürme, etik sorumluluklarını yerine getirme ve duygusal tükenmişlik riskine rağmen mesleki adanmışlıklarını koruma çabalarını yansıtmaktadır.

4. Şiddetin dönüştürülmesi: Önleme ve müdahale perspektifleri

Katılımcıların özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddetin önlenmesi ve müdahalesine ilişkin çözüm odaklı yaklaşımlarını, deneyimlerini ve önerilerini kapsamaktadır.

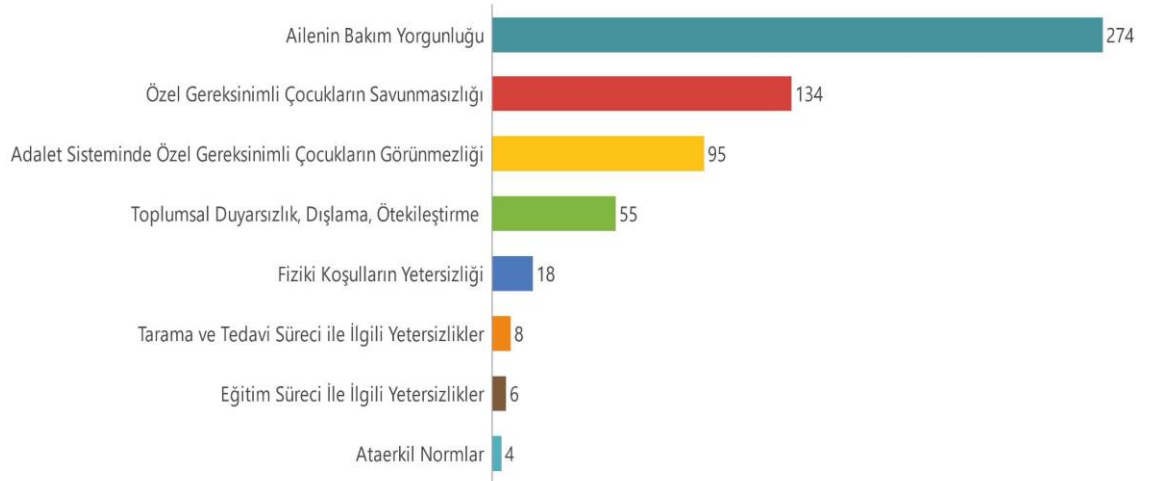
Şekil 1. Profesyonellerin Görüş ve Deneyimleri

3.1. Tema 1. Sessiz Riskler ve K r Noktalar

Katılımcılar, bu çocukların korunmasında yalnızca bireysel sorumlulukların değil, aynı zamanda aile, kurum, toplum ve sistem düzeyindeki aksaklıkların da belirleyici rol oynadığını vurgulamıştır. Çalışmada  zel gereksinimli çocuklarda şiddete neden olan faktörler, katılımcılar tarafından “sessiz riskler” ve “k r noktalar” olarak tanımlanmıştır.

Bu tema kapsamında sekiz alt tema belirlenmiştir (şekil 2). Bunlar sırasıyla:

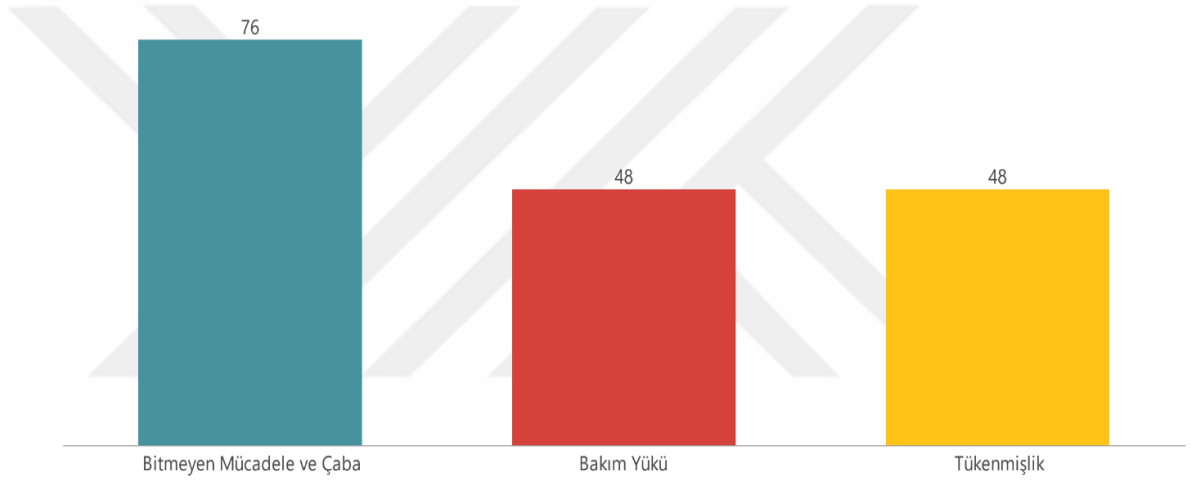
1. Ailenin bakım yorgunluğu (f=274)
2. Adalet sisteminde özel gereksinimli çocukların görünmezliği (f=95)
3. Özel gereksinimli çocukların savunmasızlığı (f=62)
4. Toplumsal duyarsızlık, dışlama ve ötekileştirme (f=55)
5. Fiziki koşulların yetersizliği (f=18)
6. Tarama ve tedavi süreci ile ilgili yetersizlikler (f=8)
7. Eğitim süreci ile ilgili yetersizlikler (f=6)
8. Ataerkil normlar (f=4)

şekil 2. Özel Gereksinimli  ocuklar İçin Sessiz Riskler ve K r Noktalar

3.1.1. Alt Tema: Ailenin Bakım Yorgunluğu

Profesyonellerin görüşlerine göre özel gereksinimli çocuğa sahip aileler yaşamlarını sürekli bir mücadele, bakım yükünü omuzlanarak ve tükenmişlik yaşararak sürdürdüklerini ifade etmiştir. Profesyonellerin görüşlerine göre en çok öne çıkan üç nokta sırasıyla bitmeyen mücadele ve çaba, bakım yükü ve tükenmişliktir (Şekil 3). Profesyonellerin görüşlerine göre; genel olarak ailelerin çocukları için bitmeyen bir mücadele ve çaba içinde oldukları (f=76) ve bu süreçte ağır bir bakım yükünü (f=48) omuzlamak zorunda kaldıkları belirlenmiştir. Profesyonellerin bazıları (n=16), bu bakım yükünün özellikle annelerin üzerinde yoğunlaştığını vurgulamıştır. Ayrıca ailelerin bu süreçte tükenmişlik yaşadıkları (f=48) belirtilmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Ailenin Bakım Yorgunluğu

Örnek ifadeler:

“Daha çok elimizden ne gelir. Daha ne yapabiliriz, iyileştirebiliriz gibi çabaladıkları görüyorum” (Katılımcı 15, doktor, kadın, yaş 49)

“O kadar canla başla fedakarca çocuklarına destek oluyorlar ki çok da takdir ediyorum onları.” (Katılımcı 6, erkek, avukat, yaş 32)

“Aileler her şeye rağmen çabalıyor. Serabral Palsili çocuğu yürüsün diye canını dişine takıyor” (Katılımcı 56, erkek, sosyal hizmet uzmanı, yaş 31)

“En çok üzerinde durduğum nokta şu oluyor benim: Bakım yükü. Ciddi bakım yükü insanlara gerçekten hani o çocuğun aileye ihtiyacı var, ailenin desteğine ihtiyacı var.

Evet aile o çocuğa destek vermekle yükümlü ama ailede de oluşan hem objektif hem subjektif bir bakım yükü var.” (Katılımcı 38, kadın, hemşire, yaş 52).

“Bakım veren bireylerle çalışma boyutuna geldiğimiz zaman evden çıkaramıyoruz. Neden? Çünkü bakım vermesi gereken biri var. Onu bir yere bırakamıyor. O durumda da kendisi evden çıkamıyor. (Katılımcı 58, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 57)

“Babalar genellikle ne yaparsan yap tutumunda. Anneler hemşire, öğretmen, psikolog... hepsi olmaya çalışıyor aynı anda.” (Katılımcı 54, erkek, sosyal hizmet uzmanı, yaş 57)

“Annenin üzerinde kalıyor çocuğun bütün yükü. Baba özel sektörde ise ücretsiz izin ya da ücretli izin gibi olasılıkları yok. Kamu sektöründe olan ailelerde işte belli sürelerin dışında izin aldıkları zaman sorunlar çıkıyor. Dolayısıyla bu aileler içinde çok zor ve yıpratıcı bir süreç. Hem hukuki anlamda hem sosyal anlamda. Tabi ekonomik anlamda da çok zor. Çünkü çocuğa uygun araç gereç, ilaç tedavisi gerekiyorsa bunlar son derece zor.” (Katılımcı 13, kadın, avukat, yaş 48)

“... tükenmişlik yaşıyorlar. Kolay değil bir özel gereksinimli çocuğun bakımı, fizyoterapisi, beslenmesi, öz bakımı.” (Katılımcı 21, kadın, doktor, yaş 45)

“Bir keresinde, bir annenin çocuğuna yemek yedirme biçimi dikkatimi çekmişti. Kaşığı çok hızlı ve sert bir şekilde ağzına sokuyordu, çocuk kaçıyor falan ama yok yani yüzünü tutuyor zorla kaşığı itekliyor. Çoğu tükenmişlikten yani isteyerek yaptıklarını düşünmüyorum.” (Katılımcı 55, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 63)

“...zor ve sancılı bir hayatları olduğu yüzlerinden, hallerinden belli.” (Katılımcı 33, kadın, hemşire, yaş 46)

“Bir keresinde... bu beni hala etkiler... bir anne çocuğunu odada tek başına bırakıyordu saatlerce. Nedeni? Çocuk sakinleşsin. Aslında kendi de dayanamıyordu.” (Katılımcı 53, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 61)

3.1.2. Alt Tema: Çocukların Savunmasızlığı

Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların şiddet karşısında çok yönlü bir savunmasızlık içinde olduklarını ifade etmiştir (f=62). Onlara göre bu savunmasızlığın

temelinde çocukların fiziksel ve bilişsel kırılganlıkları (f=34), kendilerini yeterince ifade edememeleri (f=24), kolay kandırılabilir olmaları (f=9) ve toplumda görünmez hale getirilmeleri (f=5) yer almaktadır.

Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların yaşadıkları şiddeti genellikle sözel olarak aktaramadıklarını, duygusal veya davranışsal tepkilerle ifade ettiklerini belirtmiştir. Bu durum, çocukların yaşadıkları travmanın uzun süre fark edilmemesine ve koruyucu sistemlerin devreye girmekte gecikmesine neden olmaktadır. Bir katılımcı bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Çocuk bunu anlatamıyor. Normal çocuk şiddeti anlatabilirken, engelli çocuk anlatabilecek ya da onu anlayabilecek kişilerin olmadığını düşünüyorum.” (Katılımcı 5, kadın, avukat, yaş 48)

“Seslerini çıkaramadıkları, kendilerini ifade edemedikleri için şiddete maruz kalıyorlar.” (Katılımcı 20, kadın, doktor, yaş 37)

“Çünkü toplumda zaten sesi çıkmaz, zaten bir şey diyemez, anlayamaz şeklinde yorumlarla ciddi anlamda şiddet ve istismara maruz kaldıklarını gözlemleyebiliyoruz.” (Katılımcı 7, kadın, avukat, yaş 29)

“Çocuk evde şiddet gördüğünde bunu biz sadece davranışlarıyla anlayabiliyoruz” (Katılımcı 45, erkek, öğretmen, yaş 29)

Bazı katılımcılar savunmasızlığın yalnızca fiziksel ve bilişsel yetersizliklerden değil, aynı zamanda toplumun engelli bireylere yönelik ayrımcı tutumlarından da kaynaklandığını dile getirmiştir. Katılımcılara göre, özel gereksinimli çocukların tam bir birey olarak görülmemesi, onların şiddet karşısında korunmasız kalmasına neden olmaktadır:

“Savunmasız hem bilişsel olarak hem de fiziksel olarak kendini savunamayacak haldeki birine şiddet uygulanması korkunç!” (Katılımcı 18, kadın, doktor, yaş 44)

“Tam bir insan olarak belki görülmedikleri için. Bir canlı olarak bile belki tam görülmedikleri için insanlar bu konuda fiziksel veya psikolojik şiddet kullanmaktan çekinmiyorlar.” (Katılımcı 1, erkek, avukat, yaş 31)

Katılımcıların önemli bir bölümü, özel gereksinimli çocukların kolay kandırılabilir ve manipülasyona açık olduklarını, bu nedenle özellikle cinsel istismar ve maddi sömürü açısından yüksek risk altında bulunduklarını belirtmiştir.

“Çok kolay cümlelerle kandırılıp istismar edildikleri o kadar çok fazla dosya var ki.” (Katılımcı 12, kadın, avukat, yaş 38)

“Özellikle akli melekeleri olmayan çocuklar açısından. Tabii çok kullanılmaya müsait. Cinsel istismar açısından, farklı bir takım mal varlıklarının yönetilmesi yönünden (Katılımcı 2, kadın, avukat, yaş 42)

Toplumsal düzeyde ise özel gereksinimli çocuklar, korunması gereken bireyler olarak görülmeyle birlikte nesneleştirilmiş bir merhamet anlayışı içinde değerlendirildikleri vurgulanmıştır. Bu durum, onların sosyal çevrede mahallenin maskotu gibi görülmesine ve istismara açık hale gelmelerine neden olmaktadır:

“...mahallenin sahip çıktığı, artık maskotu olan engellilerimiz var. ...bu çocukların mahallede riske açık olması, mahallenin oyuncağı olması ve istismarına açık olması, can güvenliği tehdidi olması. Aslında şiddet bunlarda.” (Katılımcı 61, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 31)

3.1.3. Alt tema: Toplumsal Duyarsızlık, Dışlama ve Ötekileştirme

Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların toplum içinde sıklıkla görmezden gelindiğini, dışlandığını ve ötekileştirildiğini belirtmiştir. Bulgular, bu çocukların yalnızca toplumsal yaşamda değil, eğitim ortamlarında da ayrımcılığa maruz kaldıklarını göstermektedir. Katılımcılara göre, özel gereksinimli çocuklar okulda akranları tarafından oyunlara alınmamakta, teneffüslerde yalnız bırakılmakta ve hatta bazı öğretmenler tarafından sınıf ortamına dahil edilmemektedir.

“Okulda teneffüste engelli, fiziksel engelli bir çocukla oynamak istemiyorlar.” (Katılımcı 12, kadın, avukat, yaş 29)

“Onların öteki hissettirilmesi olağan. Normal çocuklar arasında bile oyunlarına kabul edilmiyor” (Katılımcı 12, kadın, avukat, yaş 38)

“Bir öğretmen çocuğun sınıfa katılmasını istemiyordu, sınıfı dağıtıyor diyordu.” (Katılımcı 53, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 61)

“...öğretmenin zaten sınıfı çok kalabalık. Bir de kaynaştırma öğrencisi istemiyor. Bunu idareye belirtiyor ama müdür bey öğretmenin talebini reddediyor.” (Katılımcı 59, erkek, sosyal hizmet uzmanı, yaş 57)

Katılımcıların büyük bir bölümü, özel gereksinimli bireylere yönelik toplumsal yaklaşımın acıma temelli ve yüzeysel olduğunu, bu durumun ise çocukları daha fazla ötekileştirdiğini ifade etmiştir. Bu anlayışın, toplumun özel gereksinimli bireyleri korunması gereken ama eşit olmayan kişiler olarak görmesine yol açtığı belirtilmiştir.

“Onların sadece engelliler haftasında hatırlandığını, diğer türlü silik kaldıklarını düşünüyorum.” (Katılımcı 38, kadın, hemşire, yaş 24)

“Ailelerle görüşürken ailelerin en çok üzüldüğü, onları öfkeliendiren şeylerden birisi. Bu konuda onlara acınması.” (Katılımcı 27, kadın, hemşire, yaş 30)

“Toplum çocukları garip, ayrı bir şekilde sınıflandırıyor. Aileler de yalnızlaşıyor. Kendini soyutlamak istiyor bu sefer. Bunun acısını çocuktan çıkartabiliyor.” (Katılımcı 20, kadın, doktor, yaş 45)

Katılımcılar, toplumsal düzeyde empati eksikliği, sabırsızlık ve önyargıların özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet ve dışlama davranışlarını beslediğini vurgulamıştır. Engelliliğin çoğu zaman kader, ayıp veya kaçınılması gereken bir durum olarak algılandığı, bu nedenle toplumun engelli bireyleri görmezden gelme eğiliminde olduğu ifade edilmiştir.

“Toplum olarak empatik düşünmeyi bilmeyen bir toplumuz.” (Katılımcı 44, erkek, öğretmen, yaş 29)

“Kişi çok sabırsız, anlayışsız ve empatiden yoksun olduğu zaman anlamıyor. Karşı tarafın o hassasiyetini anlamadığı için gerilebiliyor, daha saldırgan bir tavra girebiliyor. Empatik yaklaşım maalesef herkeste mevcut değil.” (Katılımcı 30, kadın, hemşire, yaş 25)

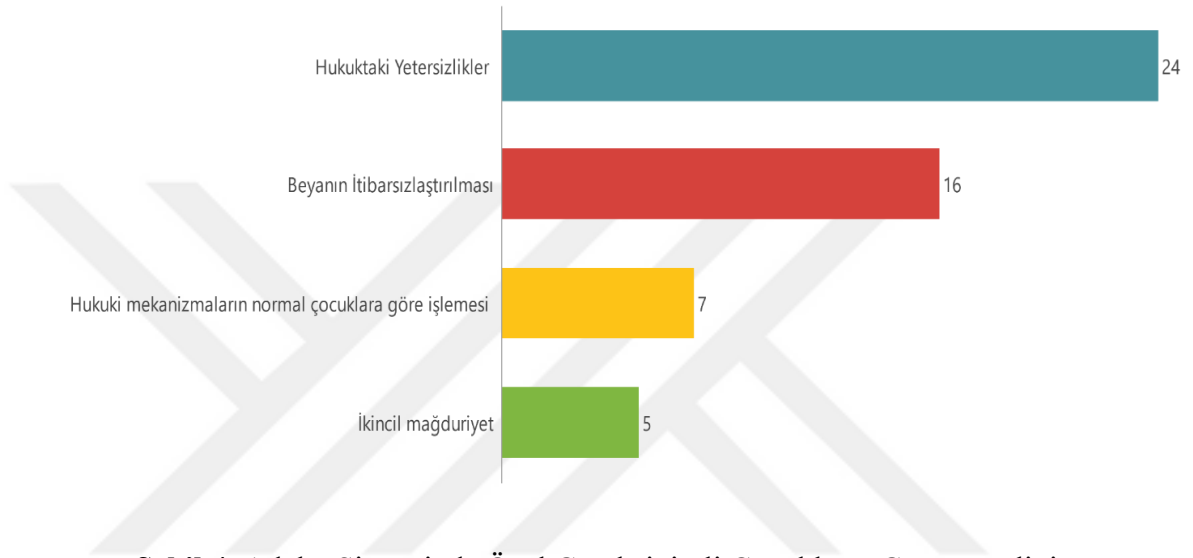
“Toplumsal korkudan bence. İnsanlar engelliliği kader ya da ayıp gibi görüyor. Görmek istemiyorlar. Görmezden gelince de çocuk görünmez oluyor.” (Katılımcı 54, erkek, sosyal hizmet uzmanı, yaş 57)

“Görmezlikten geliniyor. Engelli için park araçlarının kaldırımları konulan yerler görmezlikten geliniyor. Bir bina inşa edilirken bile düşünmüyoruz. Hep normal insanlara

göre yapılıyor. İkinci sınıf vatandaş muamelesi görüyorlar.” (Katılımcı 5, kadın, avukat, yaş 48)

3.1.4. Alt Tema: Adalet Sisteminde Özel Gereksinimli Çocukların Görünmezliği

Katılımcıların aktarımlarına göre adalet sistemi engelli çocukların özel durumlarını gözetmekte yetersiz kalmakta ve bu sorunlar Şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 4. Adalet Sisteminde Özel Gereksinimli Çocukların Görünmezliği

Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların şiddetten korunmasında en önemli sorun alanlarından birinin hukuki yetersizlikler olduğunu belirtmiştir. Görüşmelerde, mevcut yasal düzenlemelerin özel gereksinimli çocukları yeterince koruyamadığı, cezaların caydırıcılıktan uzak olduğu ve infaz yasalarındaki esneklik nedeniyle faillerin kısa sürede serbest kalabildiği vurgulanmıştır.

Katılımcılar, özellikle Türk Ceza Kanunu’nda yer alan “beden veya ruh bakımından kendisini koruyamayacak kişilere karşı işlenen suçlarda ceza artırımı” hükmünün pratikte etkili şekilde uygulanmadığını, bu durumun cezasızlık algısını güçlendirdiğini ifade etmiştir:

“Türk Ceza Kanunu’nda beden veya ruh bakımından kendisini koruyamayacak kişilere karşı işlenmesi halinde verilecek cezalar da arttırmaya gidilebiliyor. Ancak bu haliyle yine de yeterli değil ve bunun birçok sebebi var...infaz yasasındaki düzenlemelerle bir cezasızlık algısı oluşuyor.” (Katılımcı 10, erkek, öğretmen, yaş 29)

“İnfaz yasasının, engelli ve kendini savunamayacak çocuklara karşı işlenen suçlarda tam olarak uygulanması gerektiğini düşünüyorum. 5 yıl ceza aldığında gerçekten 5 yıl yatacağını bilirse belki bunu yapmaz ama şu an infaz rejimi uygulandığından bir caydırıcılığı yok.” (Katılımcı 7, kadın, avukat, yaş 29)

“...infazda bir ayırım yapılmamış. Engelliye uygulanan şiddetle, engelli olmayana uygulanan şiddet aynı karşılığı buluyor.” (Katılımcı 6, erkek, avukat, yaş 32)

Katılımcılar ayrıca, özel gereksinimli çocukların korunmasına ilişkin yönetmelik veya özel hukuki düzenlemelerin eksikliğine dikkat çekmiştir:

“Engelli çocuklara yönelik kesinlikle bir yönetmelik çıkması gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 63, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 31)

Görüşmelerde katılımcılar, mevcut adalet sisteminin normal gelişim gösteren çocuklara göre tasarlandığını, bu nedenle özel gereksinimli çocukların özel ihtiyaçlarının göz ardı edildiğini ifade etmişlerdir:

“Mevcut sistem normal çocuklara göre kurulmuş, engelli çocukların özel ihtiyaçları göz ardı ediliyor.” (Katılımcı 6, erkek, avukat, yaş 32)

Katılımcıların önemli bir kısmı, yargı süreçlerinde engelli çocukların beyanlarına yeterince değer verilmediğini ve bu durumun istismar vakalarının görünmez kalmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Çocukların ifadelerinin güvenilir olarak değerlendirilmesi, defalarca sorgulanmaları ve uzman olmayan kişilerce dinlenmeleri, onlarda ikincil mağduriyet yaratmaktadır.

“Mahkemeler ilgili bireyin kavrayama becerisinin olmadığından bahisle çocukların tanıklıklarını kabul etmeyebiliyor. Ya da çocuğun aynı resmi üç kez çizmesine rağmen hakim bunun hayal ürünü olabileceğini sorgulayabiliyor...Çocukların mahkeme huzuruna tekrar tekrar çıkarılarak dinlenildiğini gözlemliyoruz. Bu ikincil mağduriyet yaratıyor” (Katılımcı 12, kadın, avukat, yaş 38)

“Yargılama sürecinde zihinsel engelli çocukların maalesef beyanlarına çok fazla itibar edilmiyor. Bu da beraatla sonuçlanmayı doğuruyor.” (Katılımcı 13, kadın, avukat, yaş 48)

Katılımcılar, adli süreçlerin uzun, karmaşık ve travmatik yapısının da çocukların yaşadığı mağduriyeti derinleştirdiğini vurgulamıştır. Özellikle delil toplama, tıbbi rapor ve adli tıp süreçlerinde yaşanan gecikmelerin mağdur çocuk ve aileleri için yeni bir travma alanı oluşturduğu belirtilmiştir:

“DNA analizi için çocuklardan alınan materyalin adli tıpa gönderilmesi süreci bile çok sancılı. Emniyet, karakol, adli tıp derken bu süreçte yaşadıkları travmayı tahmin bile edemiyoruz. Her aşaması mağduriyetle dolu.” (Katılımcı 32, kadın, hemşire, yaş 46)

3.1.5. Alt tema: Fiziki Koşulların Yetersizliği

Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların yaşamlarının farklı alanlarında karşılaştıkları en temel engellerden birinin fiziksel koşulların yetersizliği olduğunu belirtmiştir. Bulgular, bu durumun yalnızca erişim kısıtlılıklarıyla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda çocukların adalet, eğitim ve sağlık sistemlerine tam katılımını da engellediğini göstermektedir.

Özellikle adliye ve kamu binalarındaki altyapı yetersizlikleri, özel gereksinimli bireylerin adalet mekanizmasına bağımsız biçimde erişimini zorlaştırmaktadır. Rampaların, asansörlerin veya uygun ulaşım düzenlemelerinin bulunmaması, engelli çocukların hak arama süreçlerine etkin şekilde katılımını engellemekte ve bağımsız hareket etme kapasitelerini sınırlamaktadır.

“Bir tekerlekli sandalyenin çıkacağı, rampanın olmadığı adliyeler var. Çok yeterli değil aslında yargı çevresindeki binalar, giriş çıkışları, duruşma salonları.” (Katılımcı 8, erkek, avukat, yaş 28)

Katılımcılar, benzer sorunların eğitim kurumlarında da yaygın olduğunu vurgulamıştır. Çok katlı okul binaları, asansörlerin bulunmaması ve uygun erişim düzenlemelerinin eksikliği nedeniyle özel gereksinimli öğrencilerin eğitim ortamlarına bağımsız katılımı büyük ölçüde kısıtlanmaktadır. Bu durum, ailelerin sürekli destek sağlamasını zorunlu hale getirmekte ve çocuğun eğitim hakkının eşit biçimde kullanılmasını engellemektedir.

“İngiltere’de çalışırken özel gereksinimli birey tren istasyonuna gidiyor, iniyor, trene biniyor. Bir şehre geliyor altı saat sonra, iniyor, otobüse biniyor, kas merkezine giriyor, bu yolu tekrar geri gidiyor. Bunu tek başına yapıyor. Sadece elektronik sandalyesi

var, akülü sandalyesi var, onunla yapıyor. Bizde bunu yapmak mümkün değil. Hastanede ve diğer yerlerde bunu sağlayamıyoruz. En büyük problem okullar çok kötü bu konuda. Üç dört katlı okullar var.” (Katılımcı 19, kadın, doktor, yaş 37)

Katılımcıların ifadeleri, erişim yetersizliklerinin yalnızca kurumsal alanlarla sınırlı olmadığını, günlük yaşam ortamlarında da önemli zorluklara yol açtığını göstermektedir. Uygun olmayan kaldırımlar, işlevsiz rampalar, toplu taşımadaki yetersizlikler ve sosyal alanlara erişim güçlükleri, özel gereksinimli çocukların toplumsal yaşama katılımını ciddi biçimde kısıtlamaktadır.

“Rampa olacak mı? Gittiğimiz yerlerde ya da tuttuğumuz evlerde rampa olacak mı? Bir kafeteryaya girmek istediğinde bile giriş alanı müsait mi? AVM'ye, markete giriş alanı için müsaitlik var mı? Bunların hepsi yaşam koşullarını tamamen etkiliyor. Topluma karışmakta zorluk çekiyorlar.” (Katılımcı 17, kadın, doktor, yaş 44)

“Ani hastaneye gelmek de çok problem. Bunların büyük arabaları yok, otobüsle geliyorlar. İl dışından gelen hastalar oluyor.” (Katılımcı 24, kadın, doktor, yaş 32)

Katılımcılar ayrıca, sağlık ve eğitim kurumlarında çocukların özel gereksinimlerine uygun destekleyici fiziksel alanların bulunmadığını ifade etmiştir. Özellikle yoğun duyuşsal uyarana maruz kalan çocuklar için sakinleşme ya da dinlenme odalarının olmaması, hem çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını zorlaştırmakta hem de bakım veren ailelerin yükünü artırmaktadır.

“Mesela fiziki şartların daha uygun olması lazım. Bir uyku odamızın olması lazım. Onları sakinleştirecek ayrı bir odamız olmalı ama yok.” (Katılımcı 34, kadın, hemşire, yaş 52)

3.1.6. Alt tema: Tarama ve Tedavi Süreci İle İlgili Yetersizlikler

Bu alt tema, katılımcıların özel gereksinimli çocukların doğumuna yol açan önlenabilir nedenler, tarama ve genetik danışmanlık hizmetlerindeki eksiklikler ve tedavi sürecine erişimde yaşanan yetersizlikler üzerine dile getirdikleri görüşleri kapsamaktadır. Görüşmelerde özellikle akraba evlilikleri, gebelik sürecinde yapılan tarama testlerinin ihmal, genetik danışmanlık eksikliği ve rehabilitasyon ile fizik tedavi hizmetlerine erişimdeki sınırlılıklar öne çıkmıştır. Katılımcılar hem önleyici sağlık hizmetlerinin hem de tedavi süreçlerinin etkin yürütülmemesinin engelliliği artırdığını vurgulamıştır.

Katılımcılar, özellikle ikili, üçlü ve organ tarama testlerinin aksatıldığını, ailelerin genetik riskler konusunda yeterince bilgilendirilmediğini ve devletin sağladığı fizik tedavi hizmetlerinin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar, haftada yalnızca iki saatlik özel eğitim ve fizik tedavi seanslarının çocukların gelişimi için hiçbir işe yaramadığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar tarafından genetik danışmanlığın yaygınlaştırılması ve toplumun akraba evlilikleri konusunda eğitilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

“Genetik danışmanlığın yetersiz olduğunu, tarama testlerinin yeterli yapılmadığını gözlemleyebiliyorum. Çoğu annemiz bu testleri aksatıyor açıkçası. İkili tarama, üçlü tarama gibi belli haftalarda yaptığımız testler var ama çoğu anne bunları atlıyor.” (Katılımcı 17, kadın, doktor, yaş 44)

“Devletin ödediği haftalık özel eğitim sayısı sadece iki saat. İki saatle ne olacak? Fizik mi alacak, psikiyatri mi alacak? İki saat hiçbir şey çözemezsiniz. Bunları arttırmamız lazım.” (Katılımcı 19, kadın, doktor, yaş 37)

“Bir geliyor ki bir yaş arayla iki üç çocuğu aynı anda getiriyor. Akraba evlilikleri çok fazla. Hepsi engelli doğmuş. Doktorlar uyarmış ama yine de devam etmişler. Bir çocuğun engelli olduysa bir sebebi var.” (Katılımcı 21, kadın, doktor, yaş 29)

“Halkı eğitmek lazım. Özellikle akraba evlilikleri bizim için çok önemli. Bunları önleyebilirsek engelli çocuklar oluşmadan önce önlem alabiliriz.” (Katılımcı 24, kadın, doktor, yaş 32)

3.1.7. Alt Tema: Eğitim Süreci ile İlgili Yetersizlikler

Katılımcılar, özel gereksinimli çocuklara yönelik eğitim hizmetlerinin süre, içerik ve erişilebilirlik açısından yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Görüşmelerde, özellikle haftalık seans sayısının azlığı, özel eğitim kurumlarının fiziksel ve materyal donanım eksiklikleri, kalabalık sınıflar ve bireyselleştirilmiş eğitimin sınırlı uygulanması temel sorun alanları olarak öne çıkmıştır. Katılımcılar, mevcut sistemin çocukların gelişimsel gereksinimlerine yanıt vermekte yetersiz kaldığını, bunun da hem çocuk hem aile açısından motivasyon kaybına yol açtığını belirtmiştir.

Bazı katılımcılar, geçmişte özel eğitim seanslarının daha fazla olduğunu, ancak yıllar içinde bu sayının azaltıldığını ve devlet politikalarının bu alanda gerilemeye neden

olduğunu ifade etmiştir. Eğitim sürecinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının fazlalığı ve birebir eğitimin yetersizliği, çocukların gelişim sürecinde ilerlemeyi sınırlayan faktörler arasında görülmüştür. Ayrıca özel eğitim okullarının materyal ve duyu odaları açısından güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bu kapsamda, katılımcıların görüşleri şu şekilde özetlenebilir:

“Bu çocuklar haftada iki seans eğitim alıyorlar. Çok komik. Ama düşünün ki bunun haftada altı seans, sekiz seans olduğunu. Yıllar önce ayda 12–16 seans eğitim veriyorduk. Giderek azaldı. Devletin politikasıyla bu alan yavaş yavaş yok edilmeye çalışılıyor.” (Katılımcı 52, kadın, öğretmen, yaş 31)

“Bence bu özel eğitim okulları daha zenginleştirilebilir. Duyu odaları, materyaller, sınıf düzenleri anlamında eksikler var. Bazı gruplar on kişilik; öğretmen için bu çok zor. Daha az öğrenciyle birebir eğitim daha faydalı olur.” (Katılımcı 41, kadın, öğretmen, yaş 44)

“Devletin ödediği haftalık özel eğitim sayısı iki saat. İki saatle hiçbir şey çözemezsiniz. Bunları arttırmamız lazım. Evde fizik tedavi imkanları gelişmeli, tıpkı Almanya’daki gibi.” (Katılımcı 57, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 30)

“Özel eğitimlerde sadece aylık sekiz saat seanslar yerine çocuğun ihtiyacına göre seansların verilmesi taraftarıyım. Hatta özel eğitime giden çocukların tamamının ücretsiz eğitim görmesi gerekir.” (Katılımcı 59, erkek, sosyal hizmet uzmanı, yaş 57)

3.1.8. Alt Tema: Ataerkil Normlar

Katılımcılar, toplumun ataerkil yapısının, özellikle kadınlar, kız çocukları ve özel gereksinimli bireyler üzerinde güçlü bir baskı oluşturduğunu ifade etmiştir. Görüşmelerde, ataerkil değerlerin bireylerin yaşam biçimlerini ve toplumsal rollerini şekillendirdiği, kadınların erken yaşta evlilik, doğurganlık ve bakım sorumluluğuna zorlanması, erkek otoritesinin meşrulaştırılması ve bireysel karar verme özgürlüğünün sınırlandırılması gibi durumların sıkça yaşandığı belirtilmiştir. Katılımcılar, özellikle engelli bireylerin yetişkin sayılarak evliliğe ya da çocuk sahibi olmaya zorlanmasının, çoklu şiddet döngülerini tetiklediğini dile getirmiştir. Bu durumun, bireylerin bedensel, ekonomik ve duygusal istismarına zemin hazırladığı, aynı zamanda toplumun cinsiyetçi beklentilerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Katılımcılar, ataerkil

normların, yalnızca kadın ve çocukları değil, engelli bireyleri de yetersiz ya da itaat etmesi gereken kişiler olarak konumlandığını, toplumsal dışlanmayı pekiştirdiğini belirtmişlerdir.

“Bazen çok yetişkin bir birey olarak kabul edilip, evliliğe zorlanması ve bir evliliğin yükümlülüklerinin tamamını yerine getirmesinin beklenmesi... Bu bireylerin evlenip çocuk yapma, bir evliliğin yükümlülüğünü alabilme becerileri yok ama toplum bunu bekliyor. Çünkü ataerkil toplumda bu bir zorunluluk gibi görülüyor. Bu da şiddet sarmalını doğuruyor.” (Katılımcı 12, kadın, avukat, yaş 38)

“Bir köyde en genci 65 yaşında olan erkeklerin istismarına maruz kalan bir çocuk vardı. Ailesi çocuğu istismarcılardan biriyle evlendirmek için pazarlık yapmış. Bu durumun bile meşrulaştırılmaya çalışılması ataerkil düzenin bir sonucu.” (Katılımcı 13, kadın, avukat, yaş 48)

3.2. Tema 2. Çocukların Çok Katmanlı Şiddet deneyimleri

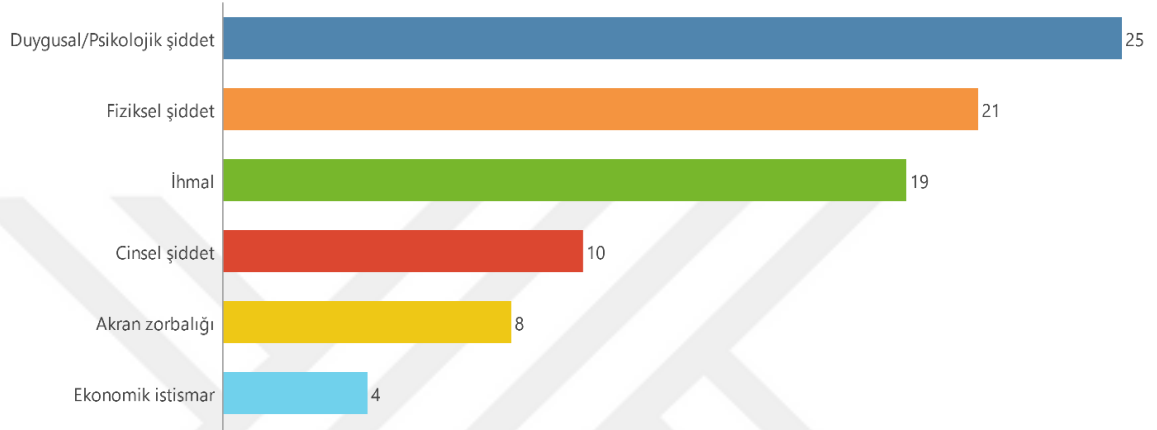
Bu tema altında profesyonellerin özel gereksinimli çocukların maruz kaldıkları şiddet türleri ve etkilerine yönelik görüşleri ve düşünceleri yer almaktadır. Profesyonellerin görüşlerine ve düşünceleri Çoklu Şiddet Sarmalı, Şiddetin Etkileri ve Göz Ardı Edilen Mağduriyetler olarak üç alt tema altında ele alınmıştır (Şekil 5)

Şekil 5. Çocukların Çok Katmanlı Şiddet Deneyimleri

3.2.1. Alt Tema: Çoklu Şiddet Sarmalı

Profesyoneller, engelli çocukların farklı şiddet türlerine aynı anda maruz kaldığını ve bunun bir “çoklu şiddet sarmalı” yarattığını ifade etmiştir. Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların en çok duygusal/psikolojik şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Onu sırasıyla fiziksel şiddet, ihmal, cinsel şiddet, akran zorbalığı ve ekonomik istismar izlemiştir (Şekil 6).

Şekil 6. Özel gereksinimli çocukların çoklu şiddet sarmalı

Katılımcılar, çocukların maruz kaldıkları duygusal/psikolojik şiddetin çoğu zaman yok sayma, aşağılama, ilgisizlik ve küçümseme biçiminde ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bir katılımcı, “Şiddet bazen çok sessiz. Yani yüksek sesle bağırarak değil sadece; yok saymak da şiddet. Bazen ‘Zaten anlamaz’ diye kenara itiyorlar çocuğu” sözleriyle psikolojik şiddetin görünmez ama derin etkilerine dikkat çekmiştir. Başka bir katılımcı ise “Çok ağır psikolojik şiddet gördüklerini düşünüyorum. Hem anne babadan olsun hem çevreden olsun” diyerek bu şiddetin hem aile hem de çevre kaynaklı olduğunu vurgulamıştır

Psikolojik şiddeti sırasıyla fiziksel şiddet takip etmektedir. Katılımcılar, çocukların disiplin ya da susturma amacıyla dövüldüğünü, itilip kakıldığını belirtmiştir. “Hastaneye getirdikleri çocuklarla ilgili işte oradan düştü, buradan düştü diyorlar ama tıbbi olarak çocuğun gösterdiği bulgular bunda hiç de böyle olmadığını gösteriyor” ifadesi, şiddetin çoğu zaman aileler tarafından gizlendiğini göstermektedir.

Üçüncü sırada ihmal öne çıkmaktadır. Çocukların eğitim, sağlık ve bakım ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, beslenme ve tedavi süreçlerinin aksatılması

profesyoneller tarafından sıkça dile getirilmiştir. Bir katılımcı, “Sağlık ihmalı dediğimiz şey, ihtiyacı olan sağlık hizmetinin çocukla buluşturulmaması aslında. İlaçlarının kullanımı noktasında gerekli özenin gösterilmemesi de buna giriyor” sözleriyle ihmalin şiddet boyutuna işaret etmiştir

Dördüncü olarak cinsel şiddet ve istismar belirtilmiştir. Katılımcılar, engelli çocukların kendini ifade edememesi nedeniyle istismara daha açık olduğunu ve bu durumun çoğu kez gizlendiğini vurgulamıştır. “Kendi öz kızına istismarda bulunan ki 6 yıl sürmüş, 2 tane bebek doğmuş, doğan bebekler öldürülmüş” ifadesi, istismarın en ağır boyutlarını ortaya koyarken bir diğer katılımcı, “Daha çok cinsel şiddetle karşılaşıyoruz. Bazen gebe kalmış engelli hastalarımız da olabiliyor” sözleriyle sağlık kurumlarına yansıyan örnekleri paylaşmıştır.

Beşinci olarak akran zorbalığı katılımcıların dikkat çektiği bir diğer şiddet biçimidir. Çocukların okullarda dışlandığı, aşağılandığı ve yaşıtları tarafından istismara maruz bırakıldığı ifade edilmiştir. Bir katılımcı bu durumu, “Okullarda mesela akran zorbalığı bu çocuklara çok fazla oluyor. Kendi akranları tarafından dışlanabiliyorlar, aşağılanabiliyorlar” sözleriyle açıklamıştır.

Son olarak, ekonomik istismar da çoklu şiddet döngüsünün bir parçası olarak dile getirilmiştir. Katılımcılar, ailelerin zaman zaman engelli çocukları maddi kazanç aracı haline getirdiğini ifade etmiştir: “Aile engelli maaşı alayım vesaire bunun peşinde” ve “Çocuk özel bir birey ama bu aile tarafından istismar ediliyor. Bir maddi kazanç elde edilmek için mesela”

3.2.2. Alt tema: Şiddetin Etkileri

Profesyoneller, özel gereksinimli çocukların şiddete maruz kaldıklarını en çok savunma refleksi, tetikte olma ve travmatik koşullanma davranışları (n=8) sergiledikleri zaman anladıklarını ifade etmişlerdir. Bunlar dışında profesyoneller şiddete maruz kalan özel gereksinimli çocuklarda şiddetin etkileri olarak; şiddet eğilimi (n=6), sosyal izolasyon (n=5), içe kapanma (n=5), özgüven eksikliği (n=3), terk edilmişlik ve yetersizlik hissi (n=2), depresyon (n=1) ve kendini suçlama (n=1) (n=1) şeklinde gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadelerinde örnekler şunlardır:

“Çocuğa yaklaştığımda, bir şey uzatmak için elimi kaldırdığım zaman çocuğun kendini koruma altına aldığını fark ettim. Bunu aileye söyledim. Onlar zaten söylediler. Evet hocam diyor. Yani baş edemiyorum diyor. Vuruyorum diyor.” (Katılımcı 43, kadın, öğretmen, yaş 37)

“Davranışlarıyla çocuk gösteriyor. Belli ediyor, ürküyor, elini saklıyor ani bir hareket olduğunda ya da diğer çocuk bağırdığında irkilebiliyor.” (Katılımcı 48, kadın, öğretmen, yaş 46)

“...ortama girmek istemiyor kimseyle konuşmuyor yani evden çıkmak istemiyorlar” (Katılımcı 17, kadın, doktor, yaş 44)

“...yüzmede madalyaları olan özel birey iki üç kez farklı zamanlarda istismara maruz kalmış. Sonra yüzmeyi bırakmış, tepki olarak içine kapanmış.” (Katılımcı 12, kadın, avukat, yaş 38)

“...çocuğu sosyal hayata kapattığınız zaman çocuk depresyonda onunla gelen aile depresyonda bir kapalı döngü oluyor. Psikolojik bozukluklar oluşmaya başlıyor ondan sonra.” (Katılımcı 19, kadın, doktor, yaş 37)

“Muhtemelen de şiddete maruz kaldıkları için şiddeti öğrenmişler ve yanına yaklaşan çocuk ya sadece yanından geçse bile ona vuruyor, şiddet gösteriyor.” (Katılımcı 51, kadın, öğretmen, yaş 27)

3.2.3. Alt Tema: Göz Ardı Edilen Mağduriyetler

Katılımcılar, engelli bireylerin toplumda çoğu zaman görünmez kılındığını ve yaşadıkları mağduriyetlerin yeterince fark edilmediğini ifade etmiştir. Görüşmelerde, özellikle zihinsel engelli bireylerin suçun bir parçası haline getirilmesi, suça sürüklenmeleri veya suç mağduru olmalarına rağmen korunmamaları gibi durumların sıklıkla yaşandığı belirtilmiştir. Katılımcılar, bu bireylerin çoğu zaman fail konumuna itildiklerini, ancak gerçekte mağduriyet döngüsünün bir parçası olduklarını ve ikincil mağduriyetlere maruz kaldıklarını vurgulamıştır. Bazı katılımcılar, zihinsel engelli çocukların uyuşturucu, hırsızlık veya çete faaliyetlerinde kullanılabildiğini, bazılarının ise ceza adalet sistemine dahil edilerek yeterli koruma sağlanmadan yargılandıklarını dile getirmiştir. Engelli bireylerin adalet sistemi içinde çoğu zaman psikososyal değerlendirme yapılmaksızın cezalandırıldıkları ve bu nedenle kurumsal düzeyde de

görünmez hale geldikleri ifade edilmiştir. Ayrıca, engelli çocuğa sahip ailelerde diğer kardeşlerin de duygusal ihmal, eğitimde geri kalma ve ebeveyn ilgisizliği gibi ikincil mağduriyetler yaşadığı vurgulanmıştır

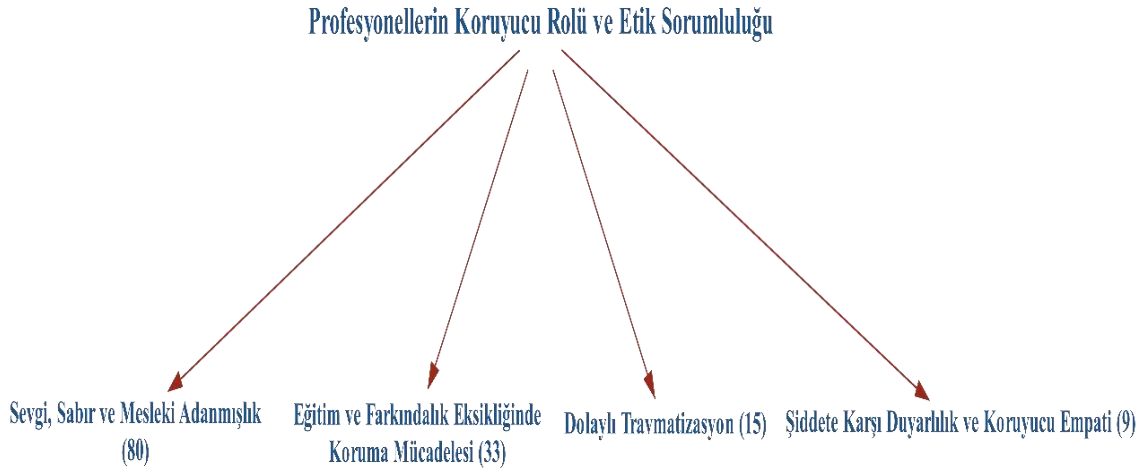
“Bu bireyler bazen suçun bir parçası haline getirilebiliyorlar. İlerleyen yıllarda da bazı suçların mağduru haline geliyorlar. Ağırlıklı olarak 13-15 yaş arası çocukların çoğunlukta olduğu görülüyor. Özel gereksinimli olanlarının uyuşturucu dosyalarında çok kullanıldığını görüyoruz. Çete dosyalarında kullanıldığını görüyoruz.” (Katılımcı 8, erkek, avukat, yaş 28)

“Zihinsel engeli olan bir çocuktur. Hırsızlık yaptırılıyordu. Ve cezaevine atıldı. 15 yaşını doldurduktan sonra.” (Katılımcı 13, kadın, avukat, yaş 48)

“Özel gereksinimli çocuğu olan bireylerin sağlıklı kardeşlerinin okul yaşantısı da etkileniyor. Çünkü anne belki yılın yarısında evde yok. Doğal olarak anne daha çok ilgiyi çocuğuna vermek zorunda kalıyor. Bunun farklı boyutları maalesef var. Kardeş açısından var, çocuk açısından var, anne baba açısından var. Herkesi etkiliyor.” (Katılımcı 25, kadın, doktor, yaş 28)

3.3. Tema 3. Profesyonellerin Koruyucu Rolü ve Etik Sorumluluğu

Bu tema, özel gereksinimli çocuklarla çalışan profesyonellerin şiddete karşı duyarlılık, etik yükümlülük, mesleki adanmışlık ve duygusal dayanıklılık boyutlarını yansıtmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, koruyucu sorumluluk bilinciyle birlikte mesleki yorgunluk, vicdani yük ve duygusal yıpranma gibi çok katmanlı deneyimleri gözler önüne sermektedir. Bu kapsamda sevgi, sabır ve mesleki adanmışlık, eğitim ve farkındalık eksikliğinde koruma mücadelesi, profesyonellerin dolaylı travmatizasyonu, şiddete karşı duyarlılık ve koruyucu empati alt temaları ele alınmıştır (Şekil 7)

Şekil 7. Profesyonellerin Koruyucu Rolü ve Etik Sorumluluğu

3.3.1. Alt tema: Sevgi, Sabır ve Mesleki Adanmışlık

Katılımcılar, özel gereksinimli çocuklarla çalışmayı yalnızca bir meslek değil, insani bir sorumluluk, vicdani bir görev ve duygusal bir yolculuk olarak gördüklerini ifade etmiştir. Profesyoneller, bu alanda görev yapmanın bilgi, beceri ve deneyim kadar sabır, sevgi, empati ve gönüllülük gerektirdiğini vurgulamışlardır. Birçok katılımcı, özel gereksinimli çocuklarla çalışmanın sabır gerektiren bir süreç olduğunu, sabrın ve vicdanın mesleğin temeli olduğunu ve her bir çocuğun gelişiminin kendi içinde farklı bir anlam taşıdığını dile getirmiştir.

“...bu işte sevgi yoksa sabır da kalmaz, sabır kalmayınca da çocuk zarar görür” (Katılımcı 61, kadın, yaş 31, sosyal hizmet uzmanı).

“... zaten gönül işi. Para için yapılabilecek bir iş değil. Bu iş sabır işi, vicdan işi. İlerlemeleri çok yavaş oluyor ama her küçük adım bile çok değerli” (Katılımcı 41, kadın, yaş 44, öğretmen).

“Bizim işimizin ana prensibi sabır. Sabır olmazsa özel eğitim de yok. Biraz daha vicdanlı olmanız gerekiyor çünkü o çocukların size ulaşması bile çok zor” (Katılımcı 42, kadın, yaş 40, hemşire).

“... sabır zaten bizim işimizin temeli” (Katılımcı 2, kadın, yaş 42, avukat).

Katılımcılar, özel gereksinimli çocuklarla kurulan ilişkinin yalnızca mesleki bir bağ olmadığını, zamanla duygusal bir yakınlığa ve içsel bir bağlılığa dönüştüğünü ifade

etmişlerdir. Bu bağın hem çocuklar hem de profesyoneller için iyileştirici bir yönü olduğu sıklıkla vurgulanmıştır.

“İlk başta zorlandım, hatta korktum ama sonra bir çocuğun bana gülümsemesiyle her şey değişti. Onlarla birlikte ben de öğreniyorum” (Katılımcı 31, kadın, hemşire, yaş 50).

“Bir çocuğun gözünüzün içine bakması bile her şeyi değiştiriyor. O temas, o bağ bu işin anlamını başka bir yere taşıyor” (Katılımcı 53, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 61).

“O çocuklara dokunmak, onlarda bir gelişme görmek parayla ölçülmeyecek bir mutluluk” (Katılımcı 52, kadın, öğretmen, yaş 31).

“Onlara her türlü desteği, sadece olan sıkıntısına yönelik değil de hem psikolojik hem diğer yönlerden destek olmaya çalışmak kendini iyi hissettiriyor.” (Katılımcı 20, kadın, doktor, yaş 45)

Katılımcılar, çocuklarla kurulan özel bağın kendilerini motive ettiğini, mesleki doyum sağladığını ve parayla ölçülemeyecek bir manevi tatmin yarattığını ifade etmiştir.

“Kaşık tutamayan, üstüne döken bir çocuğa öz bakım becerisi kazandırıp annenin üzerindeki o büyük yükü almak inanılmaz bir motivasyon kaynağı...” (Katılımcı 42, kadın, öğretmen, yaş 37)

“Engelli çocuklarla çalışmak duygusal manada çok güzel bir şey. Onlara bir şey katmak, bir şey öğrenmelerini sağlamak beni hem mesleki hem manevi olarak tatmin ediyor” (Katılımcı 42, kadın, öğretmen, yaş 37).

“Onlarla çalışmak keyif veriyor. Yaptığım işin daha anlamlı olduğunu fark ettim. Çünkü onların gelişimine katkı sağladığımı bilmek beni mutlu ediyor” (Katılımcı 19, kadın, doktor, yaş 37).

“Manevi anlamda onlarla çalışmak mutlu ediyor. Onlara bir şey katmak, onların bir şeyi öğrenmesi, mutlu ettiği için güzellik ve maneviyatın tatmin olması” (Katılımcı 50, kadın, öğretmen, yaş 29)

“Hayatına dokunduğunuz insanlardaki gelişmeleri de görünce çok ciddi anlamda mutlu oluyorsun. Yani paranın pulun veremeyeceği bir mutluluk o... Mesleki anlamda da çok ciddi bir doyum sağlıyorsun.” (Katılımcı 52, kadın, öğretmen, yaş 31)

3.3.2. Alt Tema: Eğitim ve Farkındalık Eksikliğinde Koruma Mücadelesi

Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların şiddetten korunmasında en önemli engellerden birinin profesyonellerin, ailelerin ve toplumun farkındalık ve eğitim eksikliği olduğunu ifade etmişlerdir. Profesyoneller, özel gereksinimli çocuklarla karşılaşıldığında nasıl bir yol izleneceğini bilmemekten kaynaklı belirsizlik, yetersiz hazırlık ve kurumlararası koordinasyon eksikliğinin koruyucu müdahaleleri zorlaştırdığını belirtmiştir.

“Özel gereksinimli çocuğu olan aileler yönünde de bir eğitim olması gerektiğini düşünüyorum. Bilgisiz olan avukatların nasıl iletişim kuracağı konusunda eğitime ihtiyacı var.” (Katılımcı 10, erkek, avukat, yaş 29)

“Mahkemenin işleyiş sürecinde çocukla ilgili dosyalarda çalışacak memurun ya da o alanda çalışacak arkadaşların hepsinin bence bir oryantasyona, bir eğitime tabi tutulması lazım” (Katılımcı 8, erkek, avukat, yaş 28)

“Bu öncelikle farkındalığı arttırmamız lazım. Eğitimler vermemiz lazım. Ne zaman sağlıklı özel gereksinimli çocukta şiddetten şüphelenilmelidir, bununla ilgili eğitim verilmesi gerekiyor.” (Katılımcı 23, erkek, doktor, yaş 46)

“Deneyimlerim, bir gitmiş olduğum bir eğitim falan yok. Yani hiçbir eğitime katılmadım bu zamana kadar. Sadece kendi kendimize yetiştirdik.” (Katılımcı 44, erkek, öğretmen, 29)

“Bununla ilgili bir eğitim çalışması düzenlenebilir. Ya da buna yaklaşma olan özel birimler açılabilir. Bütün sağlık çalışanları, nasıl iş güvenliğinde bütün çalışanlar, bütün kamu personeli o şeyi alıyorsa eğitimi. Bu da aynı bununla ilgili eğitim verilmesi gerekiyor. Bu hekim olsun, personel olsun, hemşire olsun” (Katılımcı 30, kadın, hemşire, yaş 25)

“Bir tane öğretmenimiz vardı, 50 yaş üstüydü. Sabrı çok azdı mesela. Yani o yaştaki bir özel eğitim öğretmenin engelli bir çocuğa verebileceği bir şey sanmıyorum.” (Katılımcı 59, erkek, şu, yaş 57)

“Özellikle özel bireylerin gittiği okullar, rehabilitasyon merkezlerinin ve orada seçilen öğretmenlerin gerçekten yeterli donanımdan geçirilmediğini düşünüyorum.” (Katılımcı 12, kadın, avukat, yaş 38)

“Tek bir çatı. Aynı 112 gibi düşünün. Yani 112’de nasıl polis, itfaiye herkes var... Aynı onun gibi koordineli şeyler yapılabilir.” (Katılımcı 38, kadın, hemşire, yaş 24)

3.3.3. Alt Tema: Profesyonellerin Dolaylı Travmatizasyonu

Katılımcıların ifadeleri, özel gereksinimli çocuklarla çalışmanın yalnızca fiziksel ve mesleki değil, aynı zamanda yoğun bir duygusal yük taşıdığını ortaya koymaktadır. Profesyoneller, çocukların yaşadığı istismar ve ihmal vakalarına tanıklık etmenin, ailelerin çaresizliğine şahit olmanın ve sistemin yetersizliğini görmenin kendilerinde vicdani rahatsızlık, tükenmişlik ve duygusal yorgunluk yarattığını belirtmiştir. Bir avukat bu duyguyu şöyle ifade etmiştir:

“Bu istismar davalarında özellikle çocuklarda zaten meslek grubu olarak, hani psikolojik olarak, anne olarak, insan olarak etkileniyoruz.” (Katılımcı 3, kadın, avukat, yaş 46).

Benzer şekilde bir öğretmen, yaşadığı travmatik deneyimi şu sözlerle aktarmıştır: “Mesela beni çok etkileyen bir olay vardı. Çok kötüydü yani. Günlerce kendime gelemedim o manzaradan sonra.” (Katılımcı 52, kadın, öğretmen, yaş 31).

Katılımcıların çoğu, bu alanda çalışmanın duygusal sınırlarını zorladığını, çocukların hikayelerine tanıklık ettikçe empatik bir yıpranma yaşadıklarını dile getirmiştir:

“Vicdani olarak çok ikilemde kalıyorsun. Hani çocukla nasıl iletişime geçeceğini bulmak çok zor oluyor.” (Katılımcı 51, kadın, öğretmen, yaş 27).

“Duygusal sınırlarımızı, annelik duygumuzu inanılmaz zorlayıcı. Evdeki hayatlarını düşündüğümüzde vicdanen çok rahatsız oluyoruz.” (Katılımcı 33, kadın, hemşire, yaş 50).

Bazı katılımcılar, yoğun iş yükü, personel yetersizliği ve sistemsels aksaklıkların bu duygusal yükü artırdığını vurgulamıştır:

“İki kişiyle bu kadar dosyaya yetişmek mümkün değil. Çocuklarla birebir ilgilenemediklerinden, onların yaşadığı şiddeti tam anlayamıyorlar. Bu da insanın içinde kalıyor.” (Katılımcı 5, kadın, avukat, yaş 48).

“Büyük metropol şehirlerinde bir sınıfta 30'un altında bir öğrenci yok. Bir de siz bu öğrencinin arasına kaynaştırma eğitimi koyduğunuzda o çocukla ilgilenilmesi zorlaşıyor. Öğretmen zaten diğerleriyle ilgilenirken diğer kaynaştırma öğrencisine sabrı kalmıyor.” (Katılımcı 59, erkek, sosyal hizmet uzmanı, yaş 57).

Bazı katılımcılar, duygusal olarak yıpranmanın yalnızca bireysel değil, kurumsal bir sorun haline geldiğini, profesyonellerin destek mekanizmalarına ihtiyaç duyduğunu dile getirmiştir:

“Bu işte çalışanların sürekli doping alması lazım ve bu işi sevmesi lazım. Eğer bu işi sevmiyorsan, bu işi mecburiyetten yapıyorsan yapma git pazarda limon sat, ne yaparsan yap. Ama bu işi sevmeden yaparsan şiddet uygularsın. Çünkü bu manevi yönü yüksek bir iş. Biz burada göz yapalım derken, kaş yapayım derken göz çıkarmayalım.” (Katılımcı 61, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 31)

Katılımcıların anlatılarında, dolaylı travmatizasyonun yalnızca mesleki tükenmişlik değil, aynı zamanda etik duyarlılığın ve vicdanın bir sonucu olduğu görülmektedir. Profesyoneller, çocukların yaşadığı acılara tanıklık ettikçe duygusal olarak sarsıldıklarını, ancak bu etkiyi mesleki adanmışlıkla dengelemeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

“Bu işin çok farklı yönleri var; duygusal, cezai, hukuki... Hepsi iç içe. Yani son derece travmatik bir durum.” (Katılımcı 57, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 30).

3.3.4. Alt Tema: Şiddete Karşı Duyarlılık ve Koruyucu Empati

Katılımcıların ifadeleri, özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddetin her koşulda reddedilmesi gerektiği yönünde ortak bir tutumu ortaya koymaktadır. Profesyoneller, meslekî rollerinin yalnızca bakım veya eğitimle sınırlı olmadığını; aynı zamanda çocukların güvenliğini sağlamak, olası şiddet belirtilerine karşı uyanık olmak ve gerektiğinde müdahale etmekle de sorumlu olduklarını vurgulamıştır.

Katılımcıların çoğu, şiddetin hiçbir biçiminin kabul edilemeyeceğini, özel gereksinimli çocukların ise daha kırılgan olmaları nedeniyle önleyici bir farkındalık ve duyarlılık gerektirdiğini ifade etmiştir:

“Tabii ki de şiddetin her türüsüne karşıyız.” (Katılımcı 39, kadın hemşire, yaş 47)

“Şimdi engelli çocuğa yönelik bir şiddet olayıyla karşılaşsak anında müdahil oluruz. Kabul edilebilir bir şey değil hiçbir şekilde. Sadece çocuğa değil, kadına da insana da hayvana da.” (Katılımcı 42, kadın, doktor, yaş 45)

Bazı katılımcılar, meslekî deneyimleri boyunca aile içi şiddet vakalarına tanık olduklarını ve bu durumlarda aktif olarak koruyucu tavır aldıklarını belirtmiştir:

“Aileden yana görülen şiddeti zaten kendileri de söylüyorlar. Baş edemiyorum diyor. O zaman ben söylüyorum, asla vurmayın. Hani bunu biz kabul etmiyoruz.” (Katılımcı 43, kadın, öğretmen, yaş 32)

Profesyoneller, şiddetin erken dönemde fark edilmemesi durumunda normalleşme ve alışkanlık hâline gelme riski taşıdığını da dile getirmiştir. Bu nedenle hem kendi meslekî farkındalıklarının hem de ailelerin bilinç düzeyinin artırılmasının önemli olduğunu vurgulamışlardır:

“Ekonomik kaygılarla geçim sağlamak için bu iş yapılacak bir iş değil. Hakikaten özveri isteyen, gönülden yapılması gereken bir şey. Eğer bu çalışan kişide ufak ufak başlarsa, bugün eline vurur, yarın yüzüne. Bu iş ileri boyutlara gider. Bu bir hastalıktır.” (Katılımcı 61, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 31)

Katılımcılar ayrıca, şiddet vakalarıyla karşılaşıldığında duygusal olarak etkilenmelerine rağmen müdahale sorumluluğunu üstlendiklerini belirtmiştir. Bu durum, profesyonellerin yalnızca meslekî etikle değil, vicdani sorumluluk ve empati temelli bir koruma anlayışıyla hareket ettiklerini göstermektedir:

“Şiddeti desteklemiyorum hiçbir şekilde, elimden gelse görsem ihbar ederim.” (Katılımcı 33, kadın, avukat, yaş 29)

“Bu çocuklar bir yerde böyle şiddete uğradığı zaman izin vermeyiz. Yani okulda olması gerekmiyor, sokakta da olsa böyle bir şeye asla izin vermem.” (Katılımcı 42, erkek, öğretmen, yaş 38)

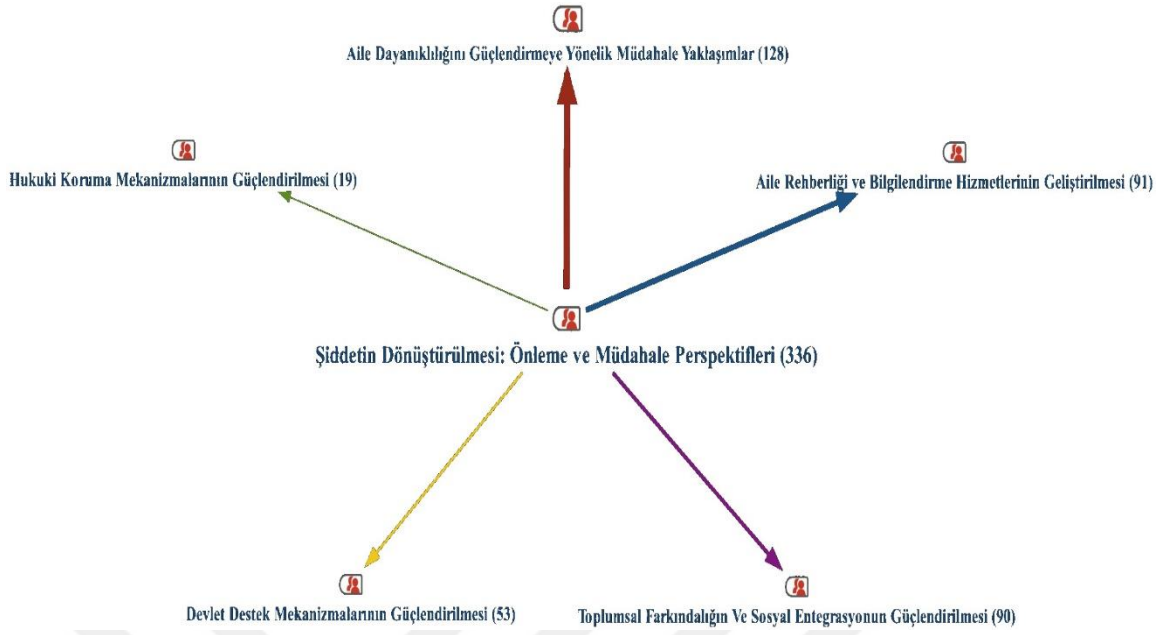
3.4. Şiddetin Dönüştürülmesi: Önleme ve Müdahale Perspektifleri

Katılımcıların ifadeleri, özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddetin önlenmesi ve bu tür durumlara etkin biçimde müdahale edilmesi için birey, aile, toplum ve sistem düzeyinde çok boyutlu yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Katılımcılar, şiddetin yalnızca bireysel bir tutum değil, sosyal, ekonomik ve yapısal etmenlerle ilişkili karmaşık bir olgu olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle çözüm sürecinde hem koruyucu önlemlerin hem de destekleyici mekanizmaların bir arada işletilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Profesyonellerin görüşleri, özel gereksinimli çocukların korunmasına yönelik önleme, müdahale ve güçlendirme süreçlerinin aile, toplum, hukuk ve devlet politikaları ekseninde bütüncül bir anlayışla ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda katılımcıların görüşleri beş alt tema altında toplanmıştır (Şekil 8).

Bu alt temalar ve katılımcı görüş sıklıkları şu şekildedir:

- Aile Dayanıklılığını Güçlendirmeye Yönelik Müdahale Yaklaşımları (n=128)
- Aile Rehberliği ve Bilgilendirme Hizmetlerinin Geliştirilmesi (n=91)
- Toplumsal Farkındalığın ve Sosyal Entegrasyonun Güçlendirilmesi (n=90)
- Devlet Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi (n=53)
- Hukuki Koruma Mekanizmalarının Güçlendirilmesi (n=19)

Şekil 8. Şiddetin Dönüştürülmesi: Önleme ve Müdahale Perspektifleri
(Okların kalınlığı frekans sıklığını göstermektedir)

3.4.1. Alt tema: Aile Dayanıklılığını Güçlendirmeye Yönelik Müdahale Yaklaşımları

Katılımcıların görüşleri, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yalnızca bilgiye değil, aynı zamanda maddi, manevi, psikolojik ve sosyal desteklere de ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır. Görüşmelerde katılımcılar, ailelerin yükünü hafifletecek mekanizmaların eksikliğinin ebeveynlerde tükenmişlik ve çaresizlik duygularını artırdığını, bunun da hem aile içi iletişimi hem de çocukların gelişimini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Katılımcılar, ailelerin dayanıklılığını güçlendirmek için sosyal devlet uygulamalarının geliştirilmesi, psikolojik danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve ailelerin sosyal yaşama katılımının desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bazı katılımcılar bu ihtiyacı şu şekilde dile getirmiştir:

“Şefkat bir yere kadar, maddi destek olmadan bu iş olmaz.” (Katılımcı 19, kadın, doktor, yaş 37)

“Onların da ciddi manada desteğe ihtiyacı var. Bu destek hukuki, psikolojik, sağlık ya da maddi olabilir. Ama bunun bir hak olarak sunulması gerekiyor.” (Katılımcı 6, erkek, avukat, yaş 32)

Aynı şekilde, devlet desteklerinin yetersizliğine dikkat çeken başka bir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır.

“Devletin desteklerinin yeterli olduğunu düşünmüyorum... Aileler ara sıra arayıp yardım isteyebiliyor.” (Katılımcı 4, kadın, avukat, yaş 53)

Katılımcılar, dayanıklılığın yalnızca ekonomik destekle değil, psikososyal desteklerle de sağlanabileceğini, ailelerin kendi gibi deneyimlere sahip kişilerle bir araya gelmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan bazıları şunları söylemiştir:

“Kendi gibi aileleri görünce yalnız değilim ben diye kendilerini daha güçlü hissediyorlar. Karşımdaki yapmış, savaşmış, başarmış yani iyi yerlere gelmiş, bunu ben de yapabilirim diye düşünebiliyor.” (Katılımcı 43, erkek, öğretmen, yaş 45)

Katılımcılar tarafından benzer şekilde sosyal ve sportif faaliyetlerin de ailelerin yükünü hafiflettiği ve iletişimlerini güçlendirdiği belirtilmiştir. Katılımcılardan biri şu şekilde ifade etmiştir:

“Benim için kurslar özellikle spor... Spor alanlarına yöneltilirse çocuklar daha iyi ilerleme kaydedebilir, aile de daha sağlıklı iletişim kurar.” (Katılımcı 49, kadın, öğretmen, yaş 33)

Katılımcılar ayrıca ailelerin yalnızca bakım yükünü üstlenmekten ibaret bırakılmaması gerektiğini, onların nefes alabilmeleri için mola hizmetlerine ihtiyaç duyduklarını da dile getirmişlerdir.

Örnek ifadeler:

“Bu anlamda belki molalar için bakım evlerinin olması, ailelerin biraz nefes alabilmesi iyi olabilir.” (Katılımcı 15, kadın, doktor, yaş 49)

“...aileler rahatlatılmalı. Mola evleri var. Saatlik çocuklar bırakılıyor ama bu yeterli değil. Devletin ailelere nefes aldirmek için hizmetler geliştirmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 60, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 45)

3.4.2. Alt Tema: Aile Rehberliği ve Bilgilendirme Hizmetlerinin Geliştirilmesi

Katılımcıların ifadeleri, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin tanı sonrasında yoğun bir belirsizlik ve çaresizlik yaşadıklarını göstermektedir. Profesyoneller, bu süreçte aileye yol gösterecek sistemlerin eksikliğinin ebeveynlerin psikolojik yükünü artırdığını ve çocukların erken dönemde eğitim ve destek hizmetlerine erişimini geciktirdiğini belirtmektedirler. Katılımcılar, ailelerin çoğu zaman haklar, mevcut hizmetler ve çocuğun gelişim sürecinde karşılaşılabilecekleri aşamalar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını vurgulamışlardır. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde dile getirmiştir:

“Kimse doğar doğmaz engelli çocuğa nasıl davranılır? Bunu bilmiyor ki. Hele sistem size bir harita sunmuyorsa... çaresizlik şiddete dönüşüyor.” (Katılımcı 53, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 61)

Görüşmelerde katılımcılar, yönlendirme eksikliğinin aileleri ya geç müdahaleye yönelttiğini ya da bilimsel temeli olmayan yöntemlere başvurmaya ittiğini ifade etmektedir. Bu durumun, çocuğun gelişim sürecinde geri dönüşü zor kayıplara yol açabildiği belirtilmektedir. Katılımcılardan biri bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bazen bilim dışı yöntemlere başvuruyorlar; birtakım ilaçlar, otlar, hocalar, hurafe terapiler... Çünkü bir çıkış yolu arıyorlar” (Katılımcı 45, kadın, öğretmen, yaş 32)

Katılımcılar, bu sorunların önüne geçebilmek için ailelere gebelikten itibaren düzenli bilgilendirme, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunulması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, erken eğitim olanaklarının öneminin vurgulanması, davranış problemlerine bilimsel yöntemlerle yaklaşılmaması ve sürekli farkındalık eğitimleriyle ailelerin bilinçlendirilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bir katılımcı erken eğitimle ilgili şu görüşü paylaşmıştır:

“Erken eğitim konusunda engelli çocuklarla ilgili ne kadar erken eğitim o kadar kar. Çünkü gideceğimiz yol çok uzun. 10 yaşında başlamış bir çocukla 12 yaşında başlamış çocuk arasında çok çok büyük fark oluyor.” (Katılımcı 42, kadın, öğretmen, yaş 37)

Başka bir katılımcı da “Ailenin çocuğa nasıl yaklaşması gerektiğini öğrenmesi ve bu durumu kabullenebilmesi açısından ailenin eğitilmesi gerekir” diye ifade etmiştir.

3.4.3. Alt Tema: Toplumsal Farkındalığın Ve Sosyal Entegrasyonun Güçlendirilmesi

Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların yalnızca aile desteğiyle toplumsal yaşama katılımının mümkün olmadığını, bunun için eğitim sisteminden medyaya, sosyal projelerden devlet politikalarına kadar geniş kapsamlı farkındalık çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. Erken yaşta farkındalık eğitiminin verilmesi, özel gereksinimli çocuk ve ailelere ilişkin önyargıların kırılmasında katılımcılar tarafından kritik bir nokta olarak görülmektedir. Ayrıca televizyon programları, kamu spotları ve sosyal medya içerikleri yoluyla özel gereksinimli bireylerin görünürlüğünün artırılması gerektiği bildirilmektedir. Bununla birlikte katılımcılar çocukların spor, sanat, kurslar ve istihdam imkanları aracılığıyla sosyal hayata entegre edilmelerini, toplumsal kapsayıcılığın güçlenmesi açısından önemli bulduklarını dile getirmişlerdir.

Örnek ifadeler:

“Eğitim... Yani ana sınıfından başlayarak hem özel eğitim çocuklara hem diğer çocuklara en başta bir ders olarak verilmeli diye düşünüyorum.” (Katılımcı 4, kadın, avukat, yaş 53)

“Toplumda farkındalık sağlamak gerekiyor. Bu en küçüğünden çocuklardan başlayıp yetişkinlere kadar olmalı.” (Katılımcı 38, kadın, hemşire, yaş 24)

“Hepimizin akşam seyrettiği iki saatlik, üç saatlik dizide biz birçok hayatı görmüş oluyoruz. Ama ne kadar özel gereksinimli çocuğu ve onun ailesini görüyoruz. Bence bir kısmında bunların da işlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Belki o dizileri gerçekçiliğe getiren kısım burası olabilir.” (Katılımcı 27, kadın, hemşire, yaş 30)

“Özel gereksinim. Herkesin bence gerçekten toplumda aslında engel var. Toplumun gerçekten eğitilmesi ve öğretilmesi için ciddi çalışmaların yapılması gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 1, erkek, avukat, yaş 31)

“Çocuğun toplumsal yaşama katılması için devletin çeşitli kademelerinde engelli çocuklara kadrolar var, çocuklar bu tarz şeylere yönlendirilmeli.” (Katılımcı 3, kadın, avukat, yaş 46)

“Benim için kurslar daha çok özellikle spor... Spor alanlarına yöneltirirse çocuklar daha iyi ilerleme kaydedebilir.” (Katılımcı 49, kadın, öğretmen, yaş 33)

“Farkındalık olmasına ihtiyacımız var toplum olarak. Engelli bireyi daha çok kabullenip ona karşı daha sıcak, daha yapıcı davranabilmemiz için farkındalığımızın artması lazım.” (Katılımcı 49, kadın, öğretmen, yaş 33)

“Onların topluma kazandırılması gerektiğini düşünüyorum. Aile üzerine düşmeye çalışıyor ama aslında kabul etmiyor, topluma da kazandırmıyor.” (Katılımcı 7, kadın, avukat, yaş 29)

“...sistematik bir şey yapılması, onların topluma kazandırılması ve kolay istismar edilebilmelerinde her anlamda bu psikolojik ya da fiziksel olarak bence engel olur” (Katılımcı 2, kadın, avukat, yaş 42)

3.4.4. Alt tema: Devlet Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Katılımcılar, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yalnızca bireysel çabalarla bu süreci sürdüremediklerini ve devlet desteğinin aile refahı ile çocukların korunması açısından kritik bir ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Görüşmelerde, mevcut desteklerin sınırlı olması nedeniyle ailelerin önemli oranda psikolojik, ekonomik ve sosyal yük altında kaldığı, bu durumun da aile içi ilişkilerde gerilim ve tükenmişlik yaratabildiği belirtilmiştir.

Katılımcılar, devletin ailelere sağladığı maddi ve manevi katkıların, çocukların eğitim, sağlık ve bakım hizmetlerine erişimini kolaylaştırdığını, aynı zamanda ebeveynlerin tükenmişlik düzeyini azalttığını ifade etmiştir. Sosyal devlet anlayışının güçlendirilmesi gerektiğini vurgulayan katılımcılar, maddi yardım, ücretsiz eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri, evde bakım uygulamaları ve gündüz bakım merkezlerinin yaygınlaştırılması gibi uygulamaların önemine dikkat çekmiştir.

“Bence en basit uygulanması gereken çözüm devlet tarafından maddi ihtiyaçların karşılanması. Maddiyat belki her şey değil ama çok şey.” (Katılımcı 1, erkek, avukat, yaş 31)

“Asgari ücretle geçinen bir ailenin özel gereksinimli çocuğunu düşünmeden, gönül rahatlığıyla bir merkeze gönderebilmesi çok önemlidir. Bu süreç zaten oldukça zor. Bu nedenle ekonomik yük aile üzerinden kaldırılmalı ve devletin kurumla doğrudan yürüttüğü bir sistem haline getirilmelidir.” (Katılımcı 57, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 30)

Bazı katılımcılar, ekonomik desteğin yanında evde bakım, ev ziyaretleri ve mola hizmetleri gibi uygulamaların ailelere hem dinlenme hem de sosyal gözlem fırsatı sunduğunu vurgulamıştır:

“Evde bakım hizmetlerinden yararlanması bile belki bir şeyleri değiştirebilir. Doktor ya da hemşirenin eve gidip gözlem yapması, ev ortamını değerlendirmesi önemli. Ev ziyaretleriyle şiddet var mı, nasıl bir ortam var, bunlar da izlenebilir.” (Katılımcı 25, kadın, doktor, yaş 28)

“Mola evleri, gündüz bakım merkezleri çok önemli. Aileler çocuklarını güvenle bırakıp biraz nefes alabilmeli.” (Katılımcı 15, kadın, doktor, yaş 49)

Katılımcıların bir kısmı ise bu sürecin yalnızca yerel yönetimlerin değil, devletin bütüncül sosyal politikası haline getirilmesi gerektiğini belirtmiştir:

“Belediyeler ellerinden geleni yapıyor ama bu mesele belediyelerin değil, devletin politikası haline gelmeli.” (Katılımcı 19, kadın, doktor, yaş 37)

“Sosyal devlet anlayışının gerçekten hayata geçirilmesi lazım. Bu aileler yalnız bırakılmamalı.” (Katılımcı 33, kadın, hemşire, yaş 50)

3.4.5. Alt Tema: Hukuki Koruma Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Katılımcıların ifadeleri göstermektedir ki, özel gereksinimli çocukların yalnızca aile desteğiyle korunması yeterli değildir. Devletin yasal düzenlemeler, yaptırımlar ve koruyucu adalet mekanizmalarıyla destek sağlaması zorunlu bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişimlerinin bir lütuf değil, anayasal bir hak olarak tanınması gerektiğini vurgulamıştır.

“Engelli çocukların eğitim hakkı anayasal bir hak. Ama pratikte çoğu zaman aileler bu hakka ulaşmakta zorlanıyor.” (Katılımcı 45, kadın, öğretmen, yaş 32)

Katılımcılar, adalet sisteminde özel gereksinimli çocukların ikinci kez mağdur edilmemesi, bu alanda görev yapan yargı mensuplarının çocuk hakları ve engellilik konusunda özel eğitimden geçirilmesi, ayrıca şiddet ve istismar durumlarında caydırıcı yaptırımların uygulanması gerektiğini ifade etmiştir.

“Şiddete ilişkin ciddi bir cezalandırma, ciddi bir infaz uygulanırsa çözüm olur. Fail ciddi bir yaptırımla karşı karşıya kalacağını bilirse caydırıcı olur.” (Katılımcı 6, erkek, avukat, yaş 32)

“Bir cinsel saldırı dosyasında çocuk kendini ifade edemedi. Hakim sürekli baskı yapıyordu. Çocuğun seviyesine inilebilirdi. Yargı mensuplarına bu tür durumlara yönelik özel eğitim verilmeli, en azından bir oryantasyon süreci yapılabilir.” (Katılımcı 8, erkek, avukat, yaş 28)

Katılımcıların bir kısmı, mevcut yasal düzenlemelerin uygulamada etkin biçimde işletilmediğini ve denetim mekanizmalarının yetersiz kaldığını belirtmiştir. Bu bağlamda, rehabilitasyon merkezlerinin daha sıkı denetlenmesi, emniyet birimlerinin özel gereksinimli çocuklara duyarlı biçimde müdahale etmesi ve çocukların birebir görüşmelerle korunma süreçlerinin izlenmesi gerektiği dile getirilmiştir.

“Özel gereksinimli çocuğa şiddete göz yumulmaması gerektiğini düşünüyorum. Emniyet birimleri de ne olursa olsun konuyla ilgili yaptırımları devreye sokmalı.” (Katılımcı 61, kadın, sosyal hizmet uzmanı, yaş 31)

“Devletin özellikle özel rehabilitasyon merkezlerini gerçekten doğru düzgün incelemeye alması lazım. Her çocuk başına teşvikler veriliyor ama oraların nasıl işlediğini kimse bilmiyor.” (Katılımcı 12, kadın, avukat, yaş 38)

“Daha iyi kayıtların tutulması ve daha sıkı denetimlerin yapılması gerekiyor. Özel gereksinimli çocuklar istismara en açık grup. Bu yüzden devletin bu alanı düzenli olarak izlemesi ve denetlemesi büyük bir gereklilik.” (Katılımcı 2, kadın, avukat, yaş 42)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Tartışma bölümü araştırmadaki dört ana tema ve alt temaları dikkate alınarak ele alınmıştır.

4.1. Sessiz Riskler ve Kör Noktalara İlişkin Bulguların Tartışılması

4.1.1. Ailenin Bakım Yorgunluğu İle İlgili Bulguların Tartışılması

Bu araştırmanın bulguları, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşamlarının merkezine çocuğun bakımını yerleştirdiklerini ve bu süreçte bitmeyen bir çaba içinde olduklarını göstermektedir. Katılımcı ifadeleri (çocuğun yürüyebilmesi için canını dişine takıyor – K56; evden çıkaramıyoruz çünkü bakım vermesi gereken biri var– K58) ailelerin yaşamlarının sürekli bir mücadele ve özveri döngüsüne dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu bulgu, özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin yaşamlarını çocuğun ihtiyaçları etrafında yeniden inşa ettiklerini ve zamanla hayatta kalma odaklı bir ebeveynlik biçimi geliştirdiklerini düşündürmektedir. Benzer biçimde hem ulusal hem de uluslararası literatür bulguları desteklemektedir. Literatürde, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin günlük yaşamlarını çocuğun ihtiyaçları çevresinde organize ettikleri, bu durumun ailelerin fiziksel ve duygusal bakım yükünü artırdığı görülmektedir (Resh vd., 2010: 139; Baysal, Çorabay, 2024:70; Lindsay vd., 2025: 4-18).

Bakım yükünün sürekliliği, ebeveynlerde duygusal tükenmişlik, umutsuzluk ve öfke gibi tepkilerin birikmesine yol açmaktadır. Maslach ve Jackson'un (1981) tanımladığı Tükenmişlik Modeli'ne göre uzun süreli bakım verenlerde duygusal yorgunluk, duyarsızlaşma ve kişisel yeterlikte azalma evreleri gelişmektedir. Bu model, bakım yorgunluğunun çocuğa yönelik şiddet riskiyle nasıl kesiştiğini açıklamak açısından da önemlidir (Griffith, 2022: 725). Uzun süreli duygusal tükenme, ebeveynin kontrol duygusunu zayıflatmakta, bu da stresli durumlarda tepkisel davranışlara yol açabilmektedir. Bu durum, duygusal tükenme, kontrol kaybı ve tepkisel davranış biçiminde ilerleyen bir döngü olarak düşünülebilir. Duyarsızlaşma aşaması ise ebeveynin empatik tepkilerini azaltarak çocuğun ihtiyaçlarını fark etme duyarlılığını zayıflatmaktadır. Bu süreç yalnızca bireysel düzeyde değil, aile sisteminin bütününde

hissedilmektedir. Aile sistemleri kuramına göre bir bireyin yaşadığı duygusal gerilim, sistemin diğer üyelerine de yansımaktadır. Bakım yükünü çoğunlukla üstlenen annenin tükenmişliği, aile içi iletişim dengesini bozarak çocuğun duygusal güvenliğini de etkileyebilmektedir (Brown ve Errington, 2024: 140). Buna ek olarak, toplumsal cinsiyet rolleri kuramı bakım yükünün kadınlar üzerinde yoğunlaşmasının yapısal nedenlerini açıklamaktadır. Bu perspektife göre kadınlar, kültürel olarak içselleştirilmiş bakım rolleri nedeniyle görünmez bir emek yükünü taşımaktadır. Bu durum sosyal destek eksikliğiyle birleştiğinde tükenmişliği derinleştirmektedir (Macuka vd., 2024: 957; Guo vd., 2024: 14). Dolayısıyla bakım yorgunluğu yalnızca psikolojik bir sorun değil, toplumsal cinsiyet temelli bir eşitsizliğin de sonucudur. Bu psikolojik tablo, ebeveynin özel gereksinimli çocuğa yönelik şiddet riskini artırabilir. Literatürde özel gereksinimli çocukların akranlarına kıyasla yaklaşık 2–3 kat daha fazla istismar riski altında olduğunu göstermektedir (Bizzego vd., 2020: 7-9; Fang vd., 2022: 1). Bu risk, çocuğun bakım gereksiniminin fazla olması, ebeveyn tükenmişliği, sosyal izolasyon ve yetersiz destek sistemleriyle doğrudan ilişkilidir (Bizzego vd., 2020: 7-9; Fang vd., 2022: 1). Literatürde özel gereksinimli çocuklara bakım veren ebeveynlerin sosyal ilişkilerinin zayıfladığı, kişisel zamanlarının sınırlandığı, yaşam kalitelerinin düştüğü ve bu durumun psikolojik dayanıklılığı azalttığı bildirilmektedir (Turnage vd., 2022: 3-5; Akarsu, Akgün Kostak, 2022: 22-24; Singh ve Kumar, 2022: 25-26; Savari vd., 2023: 649-650; Yıldırım vd., 2025: 4-6).

Önceki çalışmalarda, ebeveynlerin uzun süreli bakım sorumluluğunun kronik strese, yaşam doyumunda ve özyeterlilikte azalmaya, tükenmişliğe, depresyona ve sosyal izolasyona yol açtığı belirlenmiştir (Cengiz vd., 2021: 90–93; Yörük, Avcı, 2021: 28-35; Akarsu, Akgün Kostak, 2022: 22-24; Dertli vd., 2024: 4-7; Lindsay vd., 2025: 4-18; Patty vd., 2025: 4-8). Bu çalışmada her ne kadar ebeveynlerin bu özellikleri ile şiddet arasındaki ilişki değerlendirilmemiş olsa da profesyoneller çalışmada ailenin bakım yorgunluğundan bahsetmişlerdir. Ayrıca profesyonelllerden biri, annenin çocuğuna yemek yedirirken sert ve kontrolsüz davranışlar sergilediğini belirtmiştir. Bu gözlem, özel gereksinimli çocukların ailelerinin kötü niyetli bir istismardan çok tükenmişliğe bağlı tepkisel şiddet olarak değerlendirilebilir. Ailenin bakım yorgunluğunun özel gereksinimli çocuklarda şiddet açısından bir risk faktörü olduğunu gözler önüne sermektedir.

Araştırmadaki bulgularımızda, özellikle annelerin hemşire, öğretmen, terapist, psikolog gibi çoklu roller üstlendikleri, babaların ise bakım sürecine sınırlı katılım gösterdikleri görülmüştür. Bu bakım sorumluluğunun özellikle anneler üzerinde çoklu role dönüştüğü, bakım yükünün annelerin omuzunda olduğu ve cinsiyete dayalı bir bakım yükü taşıdıkları belirlenmiştir. Bu durum, Connell'in Hegemonik Erkeklik Kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Hegemonik erkeklik, erkeklerin ekonomik sağlayıcı, kadınların ise bakım verici olarak konumlandırıldığı toplumsal cinsiyet düzenini açıklamaktadır (Connell ve Messerschmidt, 2005: 830). Bu çerçevede erkeklerin bakım süreçlerine sınırlı katılımı, bireysel bir seçimden çok kültürel olarak inşa edilmiş bir normdur. Türkiye gibi ataerkil normların güçlü olduğu toplumlarda, babaların duygusal bakım sorumluluğundan uzak durması erkekliğin doğası olarak kabul edilmekte, bu da bakım emeğinin sistematik biçimde kadınlara devredilmesine yol açmaktadır. Feminist Bakım Etiği Kuramı (Tronto, 1993) ise bakımın yalnızca kadınların değil, tüm toplumun ortak sorumluluğu olduğunu öne sürmektedir. Bu bakış açısına göre, bakım emeğinin görünmezliği toplumsal adaletin ihlalidir. Kadınların bakım yükünü tek başına üstlenmeleri hem toplumsal cinsiyet eşitliğini hem de çocukların korunma hakkını zedelemektedir. Bakım sorumluluğunun adil paylaşımı, çocukların güvenli gelişim hakkının korunması açısından etik bir zorunluluktur (Tronto, 2009: 225). Dolayısıyla, kadın merkezli bakımın sürekliliği yalnızca annelerin ruhsal sağlığını değil, çocukların fiziksel ve duygusal güvenliğini de etkileyen yapısal bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Elde edilen bulgular, yalnızca bireysel değil, cinsiyete dayalı bir bakım toplumsal cinsiyet temelli yapısal bir eşitsizlik olarak da değerlendirilebilir. Ayrıca toplumsal cinsiyet temelli bakım sorumluluğunun Türkiye'de halen kadın merkezli olarak sürdüğünü de göstermektedir. Bunlara ek olarak, annelere tek taraflı yüklenme, yalnızca annenin sağlığı değil, çocuğun fiziksel ve duygusal güvenliği açısından da risk oluşturmaktadır. Düşük ve orta gelirli ülkelerle yapılan bir çalışmada, annelerin babalara kıyasla özel gereksinimli çocukları ihmal etme olasılıklarının daha fazla olduğu, bunun bakım yükünün çoğunlukla anneler üzerinde olması ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Bizzego vd., 2020: 7-9). Literatürde özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde bakım yükü ile tükenmişlik düzeyi arasında güçlü bir ilişki olduğu bildirilmektedir (Özülkü ve Bağlama, 2022:39; Türk vd., 2025: 729; Yildirim vd., 2025: 4-6). Ayrıca bakım yükü yüksek ebeveynlerde öfke, sabırsızlık ve çaresizlik duygularının belirginleştiği, bu durumun ebeveyn-çocuk

iletişimini olumsuz etkilediği bildirilmektedir (Shahali vd., 2024: 8-10; King vd., 2025: 4-8). Araştırmalar özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin bakım yükü arttıkça iş yaşamlarını korumakta güçlük yaşadıklarını, çalışma saatlerini azaltmak veya işten ayrılmak durumunda kaldıklarını, bu durumun ekonomik bağımsızlıklarını zayıflattığını ve stres düzeylerini artırdığını göstermektedir (Wondemu vd., 2022: 5-8; Stevens vd., 2024:1371-1372; Kisinna vd., 2025: 4-5): Türkiye’de yapılan çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiştir (Özmen ve Çetinkaya, 2012: 35; Çiftçi vd., 2024: 578-582; Sevgi vd., 2024: 540-542). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde bitmeyen bakım mücadelesinin yalnızca psikolojik bir yorgunluk değil, çocuğa yönelik şiddet için sistematik bir risk zemini oluşturduğunu göstermektedir. Kadınların bakım yükünün görünmezliği, hem anneleri tükenmişliğe ve ruhsal sorunlara hem de çocukları korunmasızlığa itmektedir.

4.1.2. Özel Gereksinimli Çocukların Savunmasızlığı ile İlgili Bulguların Tartışılması

Katılımcıların çoğu, özel gereksinimli çocukların sözel ifade güçlükleri nedeniyle yaşadıkları şiddeti bildiremediklerini belirtmiştir. Katılımcıların ifadeleri, çocukların kendilerini sözel olarak ifade etmede güçlük yaşamalarının, şiddet ve istismar olaylarının fark edilmesini geciktirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, çocuk istismarında ifade edilemeyen travma çerçevesiyle uyumludur. İletişim yetersizlikleri hem adli delil toplama süreçlerini güçleştirmekte hem de olguların geç fark edilmesine yol açmaktadır (Mathews vd., 2019b:139-146). Engelli birçok çocuk, özellikle de zihinsel engelli veya iletişim bozukluğu olan çocuklar, istismarı açıkça tanımlayacak veya olayları doğru bir şekilde sıralayacak beceri veya kelime dağarcığından yoksun olabilmektedir (Ettinger, 2022: 9-10). Bu durum, istismarı etkili bir şekilde bildirme veya açıklama becerilerini sınırlamaktadır. Ayrıca, istismarın yanlış veya uygunsuz olduğunu fark etmekte de zorlanabilmektedirler (Yaşar, 2018: 13). Bu iletişim güçlükleri, yalnızca istismarın geç fark edilmesine değil, aynı zamanda tekrar eden istismar döngülerinin oluşmasına da zemin hazırlamaktadır. Sözel ifade becerilerinin sınırlı olması, çocuğun yaşadığı olayı açıklayamaması veya inandırıcı bulunmaması, faillerin cezalandırılmadan kalmasına ve cezasızlık algısının güçlenmesine yol açmaktadır. Literatürde, iletişim yetersizliklerinin istismar mağduru çocuklarda yeniden mağduriyet olasılığını artırdığı bildirilmektedir (Vanderminde vd., 2023: 9; Hammad vd., 2024: 8; Friedman-Hauser vd., 2025: 3 ;

Eldred vd., 2025: 8). Bu durum, özel gereksinimli çocukların korunması için yalnızca bireysel farkındalığın değil, aynı zamanda adli süreçlerde erişilebilir iletişim araçlarının, alternatif ifade yöntemlerinin ve uzman destekli sorgu protokollerinin zorunlu olduğunu göstermektedir (White vd., 2021: 240; Turner ve Hughes vd., 2022: 194).

4.1.3. Fiziki Koşulların Yetersizliği ile İlgili Bulguların Tartışılması

Çalışmada katılımcıların vurguladığı bir diğer önemli nokta, toplumun özel gereksinimli çocuklara yönelik ayrımcı tutumlarının şiddet riskini artırdığıdır. Çocukların tam birey olarak görülmemesi, onların insan hakları bağlamında eksik konumlandırılmalarına yol açmaktadır. Bu durum, Oliver tarafından tanımlanan sosyal engellilik modeli ile açıklanabilir (Oliver, 2023: 135). Bu modele göre, engellilik yalnızca fiziksel veya bilişsel sınırlılıklarla değil, toplumun dışlayıcı tutum ve önyargılarıyla da üretilmektedir. Bulgularda da görüldüğü gibi, çocukların anlamaz, bir şey diyemez veya zaten farklı biçiminde etiketlenmesi, onların şiddete karşı savunmasızlığını artırmakta ve görünmez kılmaktadır. Literatürde de çalışmamızla uyumlu biçimde, engelli bireylerin toplumsal statü bakımından “ikinci sınıf vatandaş” gibi algılanmasının yapısal ayrımcılık ve yapısal ableizm üretilen eşitsizliklere yol açarak şiddet ve istismar riskini artırdığı vurgulanmaktadır (WHO, Disability, 2023). Yapısal ableizm (yapısal engellilikçilik); engelliliğe sahip bireyleri değer açısından daha düşük konuma yerleştiren, onları normal (yeterli) kabul edilen beden-zihin normuna tabi kılan ve bu normu esas alan kurumsal, toplumsal ve politik sistemlerin bütünüdür (Lundberg, Chen, 2023: 6; Mannor ve Needham, 2024: 5). Yapısal ableizmde; engelliliğe sahip olmayan beden-zihin normunu varsaymak ve ona göre örgütlenmiş toplumsal düzen oluşturmak, fiziksel, iletişimsel, kurumsal erişimsizliklerin (bina rampalarının olmaması, iş yerinde makul uyarlamaların yapılmaması vs.) sistemik biçimde olması, engellilerin karar alma süreçlerinde, kaynaklara erişiminde, saygı görmesinde ve korunmasında yapısal dezavantajların olması, engelliliği ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, sınıf eşitsizliği gibi sistemlerle iç içe geçiren bir bakış açısı söz konusudur (Lundberg, Chen, 2023; Mannor & Needham, 2024). Çalışmamızın bulgularında da bu durumun izleri belirgindir. Yapısal ableizmin yalnızca kültürel düzeyde değil, aynı zamanda mekansal, kurumsal ve politik düzeylerde de yeniden üretildiğini göstermektedir.

Katılımcılar, özel gereksinimli çocukların yaşamlarının farklı alanlarında karşılaştıkları en temel engellerden birinin fiziksel koşulların yetersizliği olduğunu vurgulamıştır. Bu durum yalnızca erişimle ilgili kısıtlılıklarla sınırlı kalmamakta, çocukların adalet, eğitim ve sağlık sistemlerine tam katılımını da engellemektedir. Adliye, okul ve hastane gibi kamu kurumlarının çoğunda rampa, asansör, uygun ulaşım düzenlemeleri veya destekleyici mekansal düzenlemelerin bulunmaması, çocukların bağımsız hareket etme ve hak arama süreçlerine aktif biçimde katılma hakkını ihlal etmektedir. Bu bulgu, erişilebilirliğin yalnızca fiziksel bir gereklilik değil, aynı zamanda temel bir insan hakkı olduğunu vurgulayan WHO (2022) ve Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ilkeleriyle uyumludur (United Nations, 2006: 25).

Katılımcıların örnekleri, bu yetersizliklerin adalet sistemine erişimden eğitim hakkına kadar geniş bir etki alanı yarattığını göstermektedir. “Bir tekerlekli sandalyenin çıkacağı rampanın olmadığı adliyeler var” ifadesi, fiziksel çevrenin dışlayıcı biçimde tasarlanmasının, engelli çocukların adalet mekanizmasındaki temsilini nasıl sınırladığını açıkça ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, çok katlı okul binalarında asansörlerin bulunmaması, çocukların eğitim ortamlarına bağımsız katılımını engelleyerek eşit eğitim hakkının ihlaline yol açmaktadır. Bu bulgular, eğitimde kapsayıcılığın yalnızca pedagojik değil, mekansal adalet meselesi olduğunu göstermektedir (United Nations, 2006, 2014, 2022a, 2022b; UNICEF, 2023d; UNESCO, 2021).

Katılımcıların anlatımlarında fiziksel erişimsizliğin yalnızca kamusal alanlarla sınırlı kalmadığı, günlük yaşamın her alanında engeller yarattığı görülmektedir. Uygun olmayan kaldırımlar, işlevsiz rampalar, toplu taşımadaki erişim eksiklikleri ve sosyal alanlara girişte yaşanan zorluklar, özel gereksinimli çocukların toplumsal yaşama katılımını ciddi biçimde kısıtlamaktadır. Bu koşullar, engelliliği toplumsal izolasyon ve bağımlılıkla ilişkilendirilen bir deneyim haline getirmektedir. Katılımcıların “bir kafeteryaya girmek bile sorun olabiliyor” veya “ani hastaneye gelmek çok problem” ifadeleri, mekansal dışlanmanın yani yapısal ableizmin bireysel özerklik üzerinde yarattığı derin etkiyi yansıtmaktadır.

Katılımcılar, okul ortamlarında kaynaştırma öğrencilerinin öğretmenler tarafından sınıfa dahil edilmemesi, akranları tarafından oyunlara alınmaması gibi örnekler vererek,

toplumsal normların engelliliği düzeni bozan veya yük oluşturan bir olgu olarak çerçevelediğini aktarmıştır. Bu örnekler, yapısal ableizmin eğitim sisteminde nasıl kurumsal bir dışlama biçimi yarattığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu fiziksel erişimsizlik, sembolik düzeyde de katılım hakkının tanınmaması anlamına gelmektedir. Fiziksel ve sosyal erişim eksikliklerinin yalnızca bireysel değil, sistematik bir sorun olduğunu ve çocukların hem akran ilişkilerinde hem de eğitim haklarında ciddi eşitsizlikler yaşadığını göstermektedir.

Çalışmada, sağlık ve eğitim kurumlarında özel gereksinimli çocukların duygusal ve duysal ihtiyaçlarına uygun fiziksel alanların bulunmadığı da vurgulanmıştır. Katılımcıların “onları sakinleştirecek ayrı bir odamız olmalı ama yok” ifadesi, fiziksel çevre yetersizliklerinin yalnızca erişimi değil, psikososyal iyilik halini de olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bu bulgu, sağlık ve eğitim ortamlarında duysal olarak uyarlanmış sakin alanların yokluğunun, engelli çocuklarda ikincil stresörleri artırabildiğine ilişkin güncel kanıtlarla uyumludur. Özellikle pediatrik acil ve yoğun bakım ünitelerinde duysal dostu düzenlemelerle distresin azaldığı, okul bağlamında ise ‘sakin oda/sensory space’ gibi mekansal çözümlerin davranışsal ve duygusal regülasyonu desteklediği bildirilmektedir (Unwin vd., 2021: 1380; Sadatsafavi vd., 2023: 685; Leonardi vd., 2025: 1925; McCabe vd., 2025: 7).

4.1.4. Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Toplumsal Duyarsızlık, Dışlama Ve Ötekileştirme İle İlgili Bulguların Tartışılması

Toplumsal duyarsızlık ve ötekileştirme, bu fiziksel engellerle birleştiğinde, çocukların görünmez hale geldiği bir sosyal yapı üretmektedir. Fiziksel erişimsizlik, sosyal ve kültürel ayrımcılıkla kesiştiğinde, çocuklar için yalnızca mekansal değil, aynı zamanda sosyal dışlanma ve şiddet riski yaratmaktadır. Araştırmamızın bulguları, bu durumun çok düzeyli bir kırılma alanı oluşturduğunu göstermektedir. Toplumun acıma temelli yaklaşımları, empati eksikliği ve yapısal yetersizlikler bir araya geldiğinde, özel gereksinimli çocukların korunma ve katılım hakları sistematik biçimde ihlal edilmektedir.

Katılımcıların empati eksikliği, sabırsızlık ve acıma temelli yaklaşım vurguları, engellilik konusundaki toplumsal duyarsızlığın kültürel boyutuna işaret etmektedir. Araştırmalar, engelliliğin acınacak ya da gizlenecek bir durum olarak görülmesinin,

toplumsal mesafeyi derinleştirdiğini ve bireyleri koruma maskesi altında dışlamaya neden olduğunu göstermektedir (The Behavioural Insights Team, 2023: 23-32; Lundberg ve Chen, 2023: 7; Oliver, 2023: 137-140; Canton vd., 2024: 485). Bu korumacı ötekileştirme biçimi, özel gereksinimli çocukların toplum içinde pasif, bağımlı ve görünmez konumlara itilmesine zemin hazırlamaktadır. Katılımcıların “sadece Engelliler Haftası’nda hatırlanıyorlar” şeklindeki ifadeleri de bu sembolik dahil etme ve kalıcı dışlama döngüsünü açık biçimde yansıtmaktadır.

Katılımcı anlatılarında gözlenen ‘ayıp/kader’ temelli inançlar, literatürde de engellilerin kamusal görünürlükten çekilmesi ve gündelik hayatta yalnızlaşması ile ilişkilendirilmektedir (Amadhila, 2024: 65; Fang, 2024: 313). Bu damgalama iklimi, şiddet/istismar karşısında ses çıkarma ve yardım arama süreçlerini azaltmakta, engellilerde bildirimden kaçınma ve adalete düşük güven gibi sonuçlar üretmektedir (Gjecaj vd., 2025). WHO’nun (2023) çerçevesi, bu tabloyu damgalama, ayrımcılık, yoksulluk ve sistem içi bariyerlerin ürettiği çok katmanlı kırılabilirlik olarak kavramsallaştırmaktadır. Ayrıca, engelliliğin cinsiyet ve sınıf gibi eksenlerle kesişimi riskleri artırmaktadır. Bu durum, engelliliği ırk, cinsiyet ve sınıf eşitsizlikleriyle kesişen bir sosyal kategori olarak ele alan çağdaş yaklaşımlarla da örtüşmektedir. Nitekim güncel literatür, engellilik diğer marjinal kimliklerle kesiştiğinde yoksulluk, işsizlik ve hizmetlere erişim engellerinin belirgin biçimde arttığını, bu nedenle politika ve müdahalelerde kesişimsellik ilkesinin esas alınması gerektiğini göstermektedir (Wolbring ve Nasir, 2024: 2080; Bixby, 2024: 6; WHO, 2022; Watermeyer ve Swartz, 2024: 2935; Havercamp vd., 2025: 5). Bu nedenle de kapsayıcı müdahalelerin kesişimsel tasarımı gereklidir (Gréaux vd., 2023: 6; Humbert ve Strid, 2025: 2560).

Katılımcıların “toplum olarak empatik düşünmeyi bilmeyen bir toplumuz” ya da “empati yoksa saldırganlaşabiliyorlar” şeklindeki ifadeleri, empati eksikliğinin engelliliğe yönelik bilişsel, duygusal ve davranışsal tutum boyutlarını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Literatürde, empati düzeyinin artmasının bireylerin engellilere yönelik olumlu tutum geliştirme, sosyal mesafeyi azaltma ve pro-sosyal davranış eğilimini güçlendirme ile yakından ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Sharma vd., 2021; Fu vd., 2022; Ling vd., 2025). Empati, yalnızca başkalarının duygularını anlamayı değil, aynı zamanda onların yaşantılarına yönelik perspektif alma ve duygusal paylaşım yetilerini içermektedir. Bu iki bileşen, engelli bireylerin farklı değil eşit olarak

algılanmasında belirleyici rol oynamaktadır (Batson, 2011). Araştırmalar, yüksek empati düzeyine sahip bireylerin engelli kişilere yönelik daha düşük önyargı, daha az stereotipik düşünme ve daha yüksek kabul eğilimi gösterdiğini doğrulamaktadır (Gümüş & Öncel, 2021; Sharma vd., 2021; Manav vd., 2024; Ling vd., 2025). Bu bulgular, empati yoksunluğunun engelliliğe ilişkin toplumsal mesafeyi derinleştirip dışlamayı pekiştiren bir psikososyal risk faktörü olduğunu göstermektedir.

Çalışmamızdaki katılımcıların “özel gereksinimli bireylere yönelik toplumsal yaklaşımın acıma temelli ve yüzeysel olduğu” yönündeki yorumları, literatürde acıma temelli yaklaşımların engelli bireyleri edilgen yardım nesnesi konumuna yerleştirdiğini ve böylece toplumsal eşitlikçi ilişki yerine yardım alıcı-verici hiyerarşisini pekiştirdiğini göstermektedir. Acıma temelli tutumlar, yüzeyde prososyal bir eğilim gibi görünse de özünde engelli bireyleri edilgen ve bağımlı bir konuma getirmektedir (Nario-Redmond vd., 2019; Soetemans & Jackson; 2021). Literatür, acıma duygusunun bireylerde rahatsızlık yaratan duyguları düzenleme işlevi gördüğünü ve bu nedenle acıma nesnesi olarak algılanan kişilerden duygusal ya da fiziksel uzaklaşmayı tetikleyebildiğini göstermektedir (Nario-Redmond vd., 2019; Soetemans & Jackson; 2021). Benzer biçimde, bu duygu çoğu zaman yalnızca dua etmek ya da rıza dışı yardımda bulunmak gibi pasif ve paternalist davranışlara yol açabilmektedir (Nario-Redmond vd., 2019; Soetemans & Jackson; 2021). Özellikle bağış kampanyaları veya yardım kampanyalarında engelliliğin sıklıkla acı, yetersizlik ve bağımlılık imgeleri üzerinden temsil edilmesi, toplumda acıma duygusunu bilinçli olarak kışkırtmakta ve eşit özne yerine mağdur imgesini pekiştirmektedir (Longmore, 2015). Katılımcıların “sadece Engelliler Haftası’nda hatırlanıyorlar” şeklindeki ifadeleri de bu görüşü desteklemektedir. Acıma merkezli yaklaşımlar yüzeyde insancıl görünse de özünde engelli bireyleri edilgen, bağımlı ve eşitsiz bir sosyal pozisyona yerleştirerek toplumsal eşitlik ve katılım ilkesini zedelemektedir. Çalışmanın bulguları, özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet ve istismarın yalnızca bireysel niyetlerden değil, aynı zamanda yapısal eşitsizliklerden ve toplumsal normlardan beslendiğini göstermektedir. Özel gereksinimli çocuklara ilişkin dönüşümün yalnızca bireysel farkındalık düzeyinde değil, yapısal reformlar aracılığıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Eğitimde evrensel tasarım ilkelerinin zorunlu hale getirilmesi, adalet ve sağlık kurumlarında erişilebilirlik standartlarının yasal güvenceye alınması ve toplumsal farkındalık kampanyalarının

empati odaklı olarak yeniden yapılandırılması bu dönüşümün ön koşullarıdır. Bulgular, özel gereksinimli olmayı bireysel bir sınırlılık değil, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretildiği bir alan olarak ele almanın gerekliliğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Fiziksel erişimsizlik, kurumsal kayıtsızlık ve empati yoksunluğu gibi unsurlar bir araya geldiğinde, bu çocuklar için sistematik bir korunmasızlık alanı oluşmaktadır. Bu durum Dünya Sağlık Örgütü'nün engelliliğin sosyal belirleyicileri çerçevesiyle uyumludur. Çünkü engelli bireylerin yalnızca sağlık hizmetlerine değil, barınma, eğitim, ekonomik ve toplumsal katılım koşullarına da eşit erişim hakkı vardır (WHO, 2022). Araştırmalar, engelli kişiler arasında düşük gelir, konut güvencesizliği ve hizmetlere erişim eksikliği gibi sosyal belirleyicilerin anksiyete, depresyon gibi psikolojik sorunlarla yüksek korelasyon gösterdiğini ortaya koymuştur (Popkin vd., 2022: 3; Park vd., 2025: 4). Ayrıca sistematik veriler, engelli bireylerin şiddet, ihmal ve istismara karşı genel nüfusa kıyasla daha yüksek risk altında olduğunu, bu riskin özellikle erişim engelleri, kurumsal güvencesizlik ve hizmet kalitesi eksiklikleriyle ilişkilendirildiğini göstermektedir (Bizzego vd., 2020: 7-9; Fang vd., 2022: 1; Makhoul vd., 2025: 4). Özel gereksinimli çocukların yaşadığı zorluklar, bireysel engelden değil, toplumun, kurumların ve sosyal sistemlerin eşitsiz yapısından kaynaklanmaktadır. Maalesef fiziksel erişim engelleri, yoksulluk, eğitimden dışlanma ve toplumsal duyarsızlık birleştiğinde, bu çocuklar hem psikolojik hem de fiziksel şiddet riskine karşı korunmasız hale gelmektedirler.

4.1.5. Adalet Sisteminde Özel Gereksinimli Çocukların Görünmezliği İle İlgili Bulguların Tartışılması

Çalışmada öne çıkan bulgulardan biri de hukuki yetersizliklerin özel gereksinimli çocukların şiddetten korunmasında belirleyici bir risk faktörü olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, mevcut yasal düzenlemelerin özel gereksinimli çocukları yeterince koruyamadığını, cezaların caydırıcılıktan uzak olduğunu ve infaz yasalarındaki esnekliklerin cezasızlık algısını güçlendirdiğini belirtmiştir. Bu durum, hukukun koruyucu işlevinin zayıflamasıyla birlikte, faillerin eylemlerinin sonuçlarından yeterince sorumlu tutulmamasına ve toplumda engelli bireylere yönelik şiddetin sıradanlaşmasına yol açmaktadır (WHO ve UNICEF, 2023). Özel gereksinimli çocukların sadece bireysel

düzeyde değil, yasal ve toplumsal düzeyde de korunmasız hale gelmesine neden olmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nda yer alan beden veya ruh bakımından kendini koruyamayacak kişilere karşı işlenen suçlarda ceza artırımını hükmünün pratikte etkili şekilde uygulanmadığına ilişkin katılımcı görüşleri, hukukun normatif gücü ile uygulama arasındaki boşluğu gözler önüne sermektedir. Bu bulgu, özel gereksinimli çocuklara yönelik suçlarda cezasızlık algısı, kurumsal düzeydeki yapısal ableizm bakış açısı ve toplumsal duyarsızlıkla birleştiğinde, mağduriyet döngüsünü güçlendirdiğini göstermektedir. Nitekim, uluslararası raporlarda da benzer biçimde, koruyucu yasal çerçevenin uygulanmamasının engelli çocuklara yönelik şiddeti artırdığı, özellikle ceza adalet sistemlerinde engelliliğe özgü düzenlemelerin eksikliğinin ciddi bir boşluk yarattığı bildirilmektedir (United Nations Human Rights Office, 2019; WHO, 2020; Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, 2025). Katılımcıların “infaz yasası engelli çocuklara karşı işlenen suçlarda tam uygulanmalı” ve “engelliye uygulanan şiddetle engelli olmayana uygulanan şiddet aynı karşılığı buluyor” ifadeleri, adalet sistemindeki eşitlik ilkesinin biçimsel düzeyde kaldığını, özde ise eşitsiz sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Bu durum, yapısal ableizmin adalet sisteminde nasıl içselleştirildiğine dair güçlü bir göstergedir. Adaletin herkese eşit şekilde uygulanması, engelliliğin özel ihtiyaçlarını görmezden geldiğinde, aslında eşitsizliği yeniden üretmektedir

Fenomenolojik yaklaşım kullanılarak veri toplanan bu araştırmada katılımcıların anlatıları, kurumsal işleyişteki eksikliklerin özel gereksinimli çocukların yaşamını nasıl etkilediğini görünür kılmaktadır. Araştırmamıza katılan profesyoneller, özel gereksinimli çocuğun hukuk sistemi içerisinde yeterince korunmadığını ve infaz yasasının tam olarak uygulanmadığını belirtmiştir. Profesyoneller, özel gereksinimli çocuğa yönelik işlenen suçlarda verilen cezaların caydırıcılığının yeterli olmadığını da ayrıca ifade etmiştir. Hukuki yetersizlik konusunda elde edilen bulgular güncel literatürde yer alan pek çok bilgi ile örtüşmektedir. Marya ve Abdillan'ın 2025 yılında yayımlanan makalesinde, çocukların ve özel gereksinimli çocukların adalet sisteminde korunması için ulusal ve uluslararası mevzuatta özel hükümler bulunsa da uygulamada bu korumanın yeterli olmadığı, özellikle infaz aşamasında hak kayıpları yaşandığı belirtilmiştir (Marya ve Abdillan, 2025: 1940-1947).

Adalet Sisteminde Özel Gereksinimli Çocukların Görünmezliği alt teması altında öne çıkan bir diğer önemli husus ise özel gereksinimli çocuğun beyanının itibarsızlaştırılması konusudur. Araştırmamıza katılan profesyoneller, yargı aktörlerinin (hakim, savcı) özel gereksinimli çocuğun bilişsel kapasitesinin sınırlı olduğunu varsayarak çoğu kez beyanına itibar etmediğini belirtmiştir. Mağdur çocuk, ifade esnasında ısrarla aynı anlatımı tekrar etse de bu beyanın hayal ürünü olarak değerlendirildiği ifade edilmiştir. Profesyoneller bu nedenle çocuğun beyanının çoğu durumda karar sürecinde dikkate alınmadığı yönünde görüş bildirmiştir. 2023 yılında Zhu Meng'in yayımladığı çalışmanın sonuçları özel gereksinimli çocuğun beyanının itibarsızlaştırılması konusunda araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Meng, 2023: 4144-4150). Howe ve Knott'un 2015 yılında yayımlanan derleme çalışması, bulgularımızla paralel olarak özel gereksinimli çocukların bilişsel ve gelişimsel farklılıkları nedeniyle yargı aktörlerince yeteri kadar dikkate alınmadığını bu durumun çocuğun mağduriyetine yol açtığını ortaya koymaktadır (Howe ve Knott, 2015: 633-656). Literatürde özel gereksinimli çocuğun hukuk sistemi içerisindeki yeri konusunda pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak spesifik olarak özel gereksinimli çocuğun beyanının itibarsızlaştırılması konusunda son yıllarda yapılan bilimsel çalışmaların azlığı ise dikkat çekmektedir. Adalet sistemi içerisinde özel gereksinimli çocuğun beyanının itibarsızlaştırılması konusunda bilimsel çalışmaların artması bu konunun görünürlük kazanması ve hukuk sisteminin özel gereksinimli çocukların gelişimsel özelliklerini dikkate alarak düzenlenmesi açısından önemlidir.

Özel gereksinimli çocukların adli süreçlere dâhil olması, sistemin çocukların özgün ihtiyaçlarını göz ardı etmesi nedeniyle örseleyicidir (Middleton, 2025: 1-12). Adalet Sisteminde Özel Gereksinimli Çocukların Görünmezliği alt teması altında öne çıkan bir diğer önemli bulgu ise hukuki mekanizmaların tipik gelişen çocuklara göre işlemedir. Araştırmamıza katılan profesyoneller hukuki süreçlerin tipik gelişen çocuklara göre işlediğini, özel gereksinimli çocukların kendine özgü ihtiyaçlarının göz ardı edildiği yönünde görüş bildirmiştir. Profesyoneller hem fiziki koşullar hem de hukuki prosedür açısından özel gereksinimli çocuklara özgü yönetmelikler çıkarılması gerektiğini vurgulamıştır. Hukuki mekanizmaların özel gereksinimli çocuğu göz ardı etmesi konusunda araştırma bulgularını destekleyen pek çok bilimsel kaynak bulunmaktadır (Day, 2022: 1-8; Orhan, 2021: 70-76; Sarı vd., 2019: 180-182). Anggarini

ve arkadaşları 2024 yılında yayımladığı çalışmada çocuk adalet sisteminin teorik anlamda çocukların gelişimsel özelliklerini dikkate almayı hedeflediğini ancak bu konuda son yıllarda geliştirilen yasal düzenlemelere rağmen uygulamaların genellikle standart gelişim gösteren çocuklara göre tasarlandığı ifade edilmiştir (Anggarini vd., 2024: 1-15).

Özel gereksinimli çocukları adalet sistemi içerisinde yaşadığı bir diğer zorluk ise ifade alma ve hakim karşısına çıkma süreçlerinde ikincil travma/ikincil mağduriyete maruz kalmalarıdır. Araştırmaya katılan profesyoneller, mağdur çocukların mahkeme huzuruna tekrar tekrar çağırılıp maruz kalmış oldukları olumsuz süreçlerin mükerrer şekilde anlattırıldığını, bu sürecin özel gereksinimli çocuklar açısından oldukça örseleyici olduğunu ifade etmiştir. Son yıllarda yayımlanan çalışmalar, CMK'nın, mağdur çocukların dinlenmesi sırasında psikoloji veya eğitim alanında uzman bulundurulmasını zorunlu tuttuğunu ancak adli sistem aktörlerinin (hakim, savcı, kolluk) önemli bir kısmının, özel gereksinimli çocukla görüşme konusunda yeterli bilgi ve donanımına sahip olmadığını ortaya koymaktadır (Babayiğit vd., 2019: 135-145). Araştırma bulguları, literatürde yer alan çalışmalara paralel olarak adli süreçlerde özel gereksinimli çocuğun beyan ve ifade alma sürecinin önemli bir sorun alanı olduğunu vurgulamıştır. Lee ve arkadaşları 2025 yılında yayımladıkları çalışmada çocukların ifadelerinin çoğunlukla kapalı uçlu veya yönlendirici sorularla alındığını bu durumun beyanların güvenilirliğini azalttığını belirtmektedir (Lee vd., 2025: 15-22). Özel gereksinimli çocuklar için uygun yönetmelerle ifade ve beyan alınmamasının ikincil mağduriyete yol açtığı vurgulanmaktadır (Şamar ve Urhan, 2020: 950-959).

Adli çocuk koruma sistemi, özel gereksinimli çocukların haklarını ve refahını güvence altına almada, normal gelişim gösteren çocuklara kıyasla daha karmaşık ve hassas düzenlemelere ihtiyaç duyar, bu durum özel gereksinimli çocukların adli süreçlerde daha fazla dezavantaj ve riskle karşılaştığını gösteren bulgularla desteklenmektedir (Parkhomenko ve Hretchenko, 2024: 51-63). Uygulamada, hakimlerin ve adli personelin özel gereksinimli çocuklarla çalışma konusunda yeterli eğitiminin olmaması, mağduriyet yaşamış çocukları riske açık hale getirmektedir. Çocuk dostu adalet ve yargıda uzmanlaşma gibi öneriler bazı ülkelerde gündeme gelse de bu yaklaşımlar henüz yaygınlık kazanmamıştır (Middleton, 2025: 3-5).

4.1.6 Tarama ve Tedavi Süreci İle İlgili Yetersizliklerle İlgili Bulguların Tartışılması

Çalışmada katılımcıların özellikle akraba evlilikleri, gebelik dönemindeki tarama testlerinin ihmal edilmesi, genetik danışmanlık hizmetlerinin sınırlılığı ve rehabilitasyon ile fizik tedaviye erişimde yaşanan güçlükleri vurgulamaları, sağlık hizmetlerinin koruyucu ve bütüncül işleyişinde önemli boşluklar bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, bireylerin bilinçli karar verme süreçlerini zorlaştırmakta ve sağlık eşitsizliklerini derinleştirmektedir. Türkiye’de yapılan güncel araştırmalar, prenatal tarama ve genetik danışmanlık hizmetlerinin toplum genelinde eşit ve erişilebilir biçimde sunulmadığını ortaya koymaktadır. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA, 2018) verilerine göre, doğum öncesi bakım hizmetlerinden en az dört kez yararlanma oranı kentlerde %91 iken kırsal bölgelerde %84’tür. Ayrıca düşük refah düzeyine sahip hanelerdeki kadınlar bu hizmetlerden anlamlı biçimde daha az yararlanmaktadır (TNSA, 2018). Benzer biçimde, prenatal tarama testleri ve genetik danışmanlık hizmetlerine ilişkin bilgi düzeyi de eğitim, gelir ve yaşanan bölge gibi sosyoekonomik değişkenlerle yakından ilişkilidir (Karaca Kurtulmuş vd., 2022: 19). Türkiye’de yapılan çalışmalarda kadınların doğum öncesi tarama konusunda bilgi düzeylerinin düşük olduğu bildirilmektedir (Seven vd., 2017; Yeşilçınar vd., 2025). Bu bulgular, özellikle dezavantajlı bölgelerde bilgiye erişim ve yönlendirme desteğinin sınırlı kaldığını göstermektedir. Bununla birlikte, Sağlık Bakanlığı’na bağlı Genetik Hastalıklar Değerlendirme Merkezlerinin büyük bölümünün İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollerde yoğunlaşması, bölgesel düzeyde genetik danışmanlığa erişim açısından yapısal bir eşitsizlik oluşturmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 202 5). Bu durum, çocukların doğumdan itibaren maruz kaldığı sağlık temelli eşitsizliklerin, yaşam boyu sürececek bir kırılganlık zeminine dönüşmesine neden olmaktadır. Tüm bu bulgular, Türkiye’de prenatal tarama ve genetik danışmanlık hizmetlerinin eşit erişilebilirliğini güçlendirecek bölgesel ve sosyoekonomik farklılıkları gözeten politikaların geliştirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.

Katılımcıların dikkat çektiği akraba evlilikleri konusu, bireysel tercihten öte toplumsal bilgi eksikliği ve kültürel süreklilikle ilişkilendirilen bir halk sağlığı meselesi olarak değerlendirilmelidir. TÜİK, 2024 yılında toplam resmi evlilikler içinde, son evliliğinde birinci dereceden kuzenleri ile akraba evliliği yapmış bireylerin oranının %8.1 olduğunu bildirmiştir. Akraba evlilikleri akrabalık türüne göre incelendiğinde, akraba

evliliği yapmış bireylerin %46.4'ünün hala/dayı çocukları ile %27.2'sinin amca çocukları ve %26.4'ünün ise teyze çocukları ile evli olduğu görülmektedir (TÜİK, İstatistiklerle Aile, 2024). Bu durum genetik danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerekliliğini desteklemektedir. Literatürde de benzer biçimde, genetik riskler konusunda bilinçlendirici eğitimlerin ve danışmanlık sistemlerinin toplumsal düzeyde yaygınlaştırılmasının önemi vurgulanmaktadır (Pan vd., 2025; Yeşilçinar vd., 2025).

Bulgular ayrıca rehabilitasyon ve fizik tedavi hizmetlerine erişimin sınırlı olmasının, çocukların gelişimsel destek süreçlerinde sürekliliği engellediğini göstermektedir. Katılımcıların haftada yalnızca iki saatlik seansların etkisizliğine yönelik gözlemleri, mevcut hizmet sunumunun niteliksel ve niceliksel olarak yetersiz olduğuna işaret etmektedir. Türkiye’de yapılan araştırmalarda da devlet destekli rehabilitasyon hizmetlerinin süre ve kapsam bakımından sınırlı olduğu, personel eksikliği ve bekleme sürelerinin uzunluğunun ailelerin bakım yükünü artırdığı bildirilmektedir (Yavuz vd., 2022; Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024; Mengi vd., 2024; Coşkunöz, 2025). Bulgular çocuğa yönelik şiddetin yalnızca bireysel davranışlarla sınırlı olmadığını, sağlık ve sosyal hizmet sistemlerindeki eşitsizliklerin de yapısal bir şiddet üretim mekanizması olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Sağlık sisteminde kapsayıcı, erişilebilir ve hak temelli bir yaklaşımın benimsenmesi, çocukların bedensel, zihinsel ve duygusal bütünlüklerinin korunması açısından temel bir önkoşuldur. Bu yaklaşım, engelli bireylerin yaşam hakkı, sağlık hakkı ve onurlu yaşam ilkeleri doğrultusunda kapsayıcı politikaların geliştirilmesi için güçlü bir dayanak sunmaktadır.

4.1.7. Eğitim Sürecinin Yetersizlikleri ile İlgili Bulguların Tartışılması

Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocuklara yönelik eğitim hizmetlerinde sürenin, içeriğin ve erişilebilirliğin yetersiz kaldığını göstermektedir. Katılımcı ifadeleri, mevcut sistemin çocukların bireysel gelişim gereksinimlerine yanıt veremediğini ve bu durumun hem çocukların öğrenme motivasyonunu hem de ailelerin destek sürecine katılımını olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Türkiye’de özel eğitim hizmetlerinin niceliksel ve niteliksel açıdan sınırlı olduğunu vurgulayan güncel çalışmalarla örtüşmektedir (Mengi vd., 2024: 250; Ersoy vd., 2021:340). Literatürde, özel gereksinimli bireylerin eğitiminde bireyselleştirilmiş öğretim planlarının etkili biçimde uygulanamamasının, öğretmen başına düşen öğrenci sayısının fazlalığı ve materyal

eksiklikleriyle ilişkili olduğu bildirilmektedir (Ersoy vd., 2021: 340). Benzer şekilde, Avrupa ülkelerinde birebir eğitimin süresi ve içeriği çocuğun gelişim düzeyine göre farklılaştırılırken, Türkiye’de standartlaştırılmış seans sürelerinin esnek olmaması ve genellikle haftada iki saatle sınırlı kalması, çocukların potansiyellerinin yeterince desteklenmesini engellemektedir (European Commission, 2013; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2023, MEB, 2024). Katılımcıların “haftada iki seansla hiçbir şey çözemezsiniz” ifadesi, bu yapısal sorunun uygulamada yarattığı etkileri doğrudan yansıtmaktadır. Ayrıca, özel eğitim kurumlarının materyal, duyu odaları ve teknolojik donanım açısından güçlendirilmesi gerekliliği de uluslararası raporlarda sıkça vurgulanan bir gereksinimdir (UNICEF, 2023d). Katılımcı görüşleri, yalnızca eğitim hizmetlerinin niceliğine değil, aynı zamanda nitel boyutuna da dikkat çekmektedir. Sınıfların kalabalık olması, bireysel farkların göz ardı edilmesine ve öğretmenlerin duygusal tükenmişlik yaşamasına yol açmaktadır (Emecen ve Saraç, 2020: 2880; Acar ve Karaaslan, 2022: 1845). Bu durum, özel gereksinimli çocukların eğitime erişim hakkının eşitlik ilkesine uygun biçimde hayata geçirilemediğini göstermektedir. Bu bulgular, özel gereksinimli çocukların eğitim sürecinde erişimde eşitlik ve bireyselleştirilmiş destek ilkelerinin yalnızca pedagojik bir gereklilik değil, aynı zamanda çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi açısından da koruyucu bir unsur olduğunu göstermektedir. Eğitimde yetersiz bireyselleştirme, çocukların gelişimsel gereksinimlerinin göz ardı edilmesine ve potansiyellerinin sınırlandırılmasına yol açarken, bu durum ihmalin yapısal bir biçimi olarak değerlendirilebilir. Eğitimdeki ihmal, fiziksel şiddet kadar görünür olmayabilir, ancak çocukların duygusal, bilişsel ve sosyal gelişim haklarını zedeleyen örtük bir şiddet biçimi oluşturur. Özel gereksinimli çocukların bireyselleştirilmiş eğitim olanaklarından mahrum bırakılması, “eğitimde yapısal ableizm” kavramıyla da ilişkilendirilebilir. Bu durum, engelliliği bireysel bir sorun olarak konumlandırarak sistemin kendi yetersizliklerini görünmez kılmakta ve eşitsizliği yeniden üretmektedir (Lundberg vd., 2024: 5-8) Eğitim politikalarında seans sürelerinin artırılması, öğretmen–öğrenci oranlarının düşürülmesi, materyal altyapısının güçlendirilmesi ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları’nın (BEP) etkin biçimde uygulanması, yalnızca eğitsel kaliteyi artırmakla kalmayıp, çocuğa yönelik yapısal ihmalin ve dolaylı şiddetin önlenmesi açısından da kritik önemdedir. Bu yaklaşım, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin öngördüğü “eğitim hakkı” ve

“ayrımcılıktan korunma hakkı” ilkeleriyle uyumludur (Hallett ve Hallett, 2025: 197-201; Lundberg vd., 2024: 5-8).

4.1.8. Ataerkil Normlarla İlgili Bulguların Tartışılması

Araştırma bulguları, ataerkil toplumsal yapının özel gereksinimli bireyler açısından hem cinsiyet temelli hem de engellilik temelli ayrımcılığı iç içe geçirdiğini ve bu kesişimin şiddet riskini arttırdığını göstermektedir. Ataerkil değerlerin kadın ve kız çocukları üzerinde kurduğu denetim mekanizması, engelli bireylerde daha belirgin ve baskıcı şekilde ortaya çıkmaktadır. Çocuğun veya engelli bireyin birey olarak tanınmaması, yaşam kararlarında özne olmaktan uzaklaştırılması, yetişkinliğin gereği olarak evlilik ve doğurganlığın zorunlu görülmesi, rızanın yok sayıldığı şiddet biçimlerini meşrulaştırmaktadır (WHO, 2020; UNFPA, 2021). Bu bulgular, engelli bireylerin toplumsal cinsiyet temelli beklentiler doğrultusunda “itaat etmesi gereken” ya da “yetersiz” olarak konumlandırıldığına işaret etmektedir. Özellikle kız çocuklarının ve kadınların, yetişkin sayılarak evlilik kararlarına zorlanmaları, hukuksuz ve istismara açık birlikteliklerin ortaya çıkmasına neden olmakta, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddetin birbirini tetiklediği çok katmanlı bir mağduriyet yaratmaktadır (United Nations Human Rights Office, 2019; WHO, 2020). Katılımcı ifadeleri, ailelerin ve yerel toplulukların, engelli çocuk ve yetişkinlerin evlendirilmesini bir çözüm yolu, hatta “koruma biçimi” olarak görebildiğini göstermektedir. Literatürde de engelli çocukların erken yaşta evlilik, cinsel sömürü ve zorla evlendirilme riskinin yüksek olduğu, bu tür uygulamaların çoğu zaman koruma veya sorumluluk devri söylemleriyle rasyonelleştirildiği belirtilmektedir (UNFPA, 2021: 15; Emerson ve Llewellyn, 2023: 8). Ataerkil normlar, çocuk bedeninin üzerinde bir aile onuru ve namus denetimi kurarak, çocukların birey olarak tanınmasını engellemektedir. Özellikle engelli kız çocukları söz konusu olduğunda hem cinsiyet hem de engellilik temelli ayrımcılığın iç içe geçtiği, bu nedenle çoklu şiddet döngülerinin olduğu görülmektedir (UNFPA, 2021: 24). Bu yaklaşım, ataerkil normların nasıl içselleştirildiğine ve şiddeti görünmez kılan kültürel kabullerin gücüne işaret etmektedir. Ayrıca, engelli bireylerin karar verme kapasitelerinin göz ardı edilmesi, onların insan haklarının sistematik biçimde ihlali anlamına gelmektedir (WHO, 2020; UNFPA, 2021: 25). Toplumsal düzeyde kökleşmiş ataerkil pratikler varlığını sürdürdükçe, hukuki düzenlemeler tek başına yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, şiddetle mücadelede politikaların yalnızca koruyucu değil, aynı zamanda dönüştürücü bir perspektifle ele

alınması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi, engellilik temelli önyargılarla mücadele edilmesi, aile ve toplum temelli farkındalık çalışmalarının yaygınlaştırılması, engelli bireylerin özneliğini ve hak temelli koruma mekanizmalarını güçlendirecek önemli adımlardır.

4.2. Çocukların Çok Katmanlı Şiddet Deneyimleri İle İlgili Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bulguları, özel gereksinimli çocukların maruz kaldıkları şiddet deneyimlerinin çok katmanlı ve çeşitli türleri kapsayan bir nitelik taşıdığını ortaya koymuştur. Profesyonellerin görüşleri, çocukların çoğunlukla psikolojik/duygusal şiddete maruz kaldığını, bunu fiziksel şiddet, ihmal, cinsel istismar, akran zorbalığı ve ekonomik istismarın izlediğini göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, engelli çocukların şiddet karşısında daha kırılgan bir konumda olduğunu bildiren uluslararası literatürle uyumludur (Jones vd, 2012: 905-906; Uzun vd., 2024: 5-8). Özellikle psikolojik şiddetin görünmezliği, bulgularımızda vurgulanan “yok sayma, ilgisizlik ve küçümseme” biçiminde ortaya çıkmakta, engelli çocuklarda sıklıkla göz ardı edilmektedir (Stalker ve Mcarthur, 2012: 24-40).

Bulgular, fiziksel şiddetin çoğu zaman gizlendiğini de ortaya koymaktadır. Bu durum, ailelerin toplumsal damgalanma korkusu nedeniyle istismar davranışlarını örtbas edebildiğini gösteren çalışmalarla örtüşmektedir (Brenan, McElvaney, 2020; Latiff vd., 2024:1). Aynı şekilde ihmalin, bakım yükü yüksek ailelerde ihmal riskinin arttığını, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimdeki aksamaların çocuğun sağlık, gelişim ve öğrenme hakkını zedeleyerek ihmal/şiddet kategorisine dönüştüğünü göstermektedir (Geprägs vd., 2023; Makhoul vd., 2025). Bu bağlamda ihmal, yalnızca bireysel ebeveyn yetersizliği değil, yapısal eksikliklerin ürettiği kurumsal şiddetin bir yansımasıdır.

Cinsel şiddet bulguları ise engelli çocukların ifade güçlükleri nedeniyle sessiz mağduriyetlere sürüklendiğini göstermektedir. Bu sonuç, engelli çocuklarda cinsel istismar riskinin üç ile dört kat arttığını gösteren meta-analizlerle tutarlıdır (Bizzego vd., 2020: 7-9; Fang vd., 2022: 1). Çalışmamızda sağlık kurumlarına gebelik ya da cinsel istismar vakalarının yansıdığına dair bulgular, literatürde “gecikmiş fark etme ve bildirim” sorununu gündeme getiren araştırmalarla paraleldir (Uzun vd., 2024: 4-10).

Bildirim gecikmeleri ise adalet sistemindeki engellerin koruma mekanizmalarını zayıflattığını göstermektedir.

Akran zorbalığına ilişkin bulgular, özel gereksinimli çocukların okul ortamlarında dışlanma, aşağılanma ve zorbalığa daha sık maruz kaldığını göstermektedir. Rose, Espelage ve Monda-Amaya (2015) ile Sentenac ve arkadaşları da engelli çocukların akran zorbalığına uğrama oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Rose vd, 2011: 7-10; Sentenac vd., 2011: 463-465). Bu bulgular, kapsayıcı eğitim ortamlarının engellilik temelli ayrımcılıkla yeterince baş edemediğini ortaya koymaktadır. Çalışmamızda bu durumun çocuklarda özgüven eksikliği, sosyal izolasyon ve davranış sorunlarına yol açtığı gözlenmiştir. Maalesef zorbalığa maruz kalan çocukların içe kapanma ve geri çekilme davranışları, poliviktimizasyon döngüsünü beslemektedir (Finkelhor vd., 2010: 239-242).

Ekonomik istismara ilişkin veriler, ailelerin zaman zaman engelli çocukları maddi kazanç elde etmenin bir aracı haline getirdiklerini göstermektedir. Bu bulgu, literatürde sınırlı yer bulsa da Toth ve Manly'nin okul temelli istismar bağlamında çocukların ekonomik çıkarlar için araçsallaştırıldığına dair bulgularıyla örtüşmektedir. Bu sonuç, sosyal politika uygulamalarında denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir (Toth ve Manly, 2011: 633-636).

Araştırmanın bir diğer bulgusu, şiddetin çocuklar üzerindeki etkileridir. Profesyoneller, savunma refleksi, tetikte olma, içe kapanma, depresyon, özgüven kaybı ve kendini suçlama gibi sonuçları gözlemlemiştir. Reiter ve arkadaşları (2007), benzer biçimde şiddete maruz kalan engelli çocuklarda psikolojik bozuklukların ve sosyal geri çekilmenin sık görüldüğünü bildirmiştir (Reiter vd., 2007: 378-379). Şiddetin etkilerine dair ifadeler, çocuklarda travmatik koşullanma, tetikte olma, şiddeti model alma ve sosyal izolasyon gibi geniş bir psikososyal yıkım alanı oluşturmaktadır. Bu sonuçlar, şiddetin yalnızca anlık zarar değil, uzun vadeli gelişimsel gerileme ve öğrenilmiş çaresizlik yarattığını göstermektedir.

Son olarak, “göz ardı edilen mağduriyetler” teması ise araştırmanın en kritik bulguları arasındadır. Göz ardı edilen mağduriyetler arasında engelli çocukların suç örgütleri tarafından kullanılması ve kriminal faaliyetlere sürüklenmesi dikkat çekmiştir. Efrat Lusky Weisrose ve arkadaşları çocukların hem mağdur hem de fail konumuna

getirilebildiğini vurgulamaktadır (Weisrose vd., 2024:9-11). Engelli çocukların suça sürüklenmesi ya da suç örgütleri tarafından kullanılmaları, toplumsal dışlanmanın en ağır sonuçlarından biridir. Bu durum literatürde ikincil mağduriyet ve çifte damgalanma şeklinde kavramsallaştırılmaktadır (Thomas vd., 2023: 49-53). Adalet mekanizmalarının çocuğu fail konumunda değerlendirip koruyucu hukuk uygulamalarını devre dışı bırakması, yapısal adaletsizliği görünür kılmaktadır. Ayrıca araştırmamızda sağlıklı kardeşlerin ikincil mağduriyet yaşadığı bulgusu, şiddetin yalnızca engelli çocukla sınırlı kalmadığını, tüm aile sistemini etkilediğini göstermektedir (Giallo ve Payne, 2006: 943-946).

4.3. Profesyonellerin Koruyucu Rolü ve Etik Sorumluluğu ile İlgili Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın bulguları, engelli çocukların şiddete karşı korunmasında profesyonellerin merkezi ve belirleyici bir role sahip olduklarını göstermektedir. Katılımcılar, özel gereksinimli çocuklarla çalışmayı yalnızca bir meslek görevi değil, vicdani bir sorumluluk ve etik bir yükümlülük olarak tanımlamaktadır. Bu durum, literatürde engelli çocuklarla kurulan ilişkinin “bakım ve şefkat etiği” çerçevesinde şekillendiğini ve profesyonellerin çocukların güvenliği için koruyucu bir sosyal bariyer işlevi gördüğünü belirten çalışmalarla uyumludur (Graham vd., 2023: 1721-1725).

4.3.1. Sevgi, Sabır ve Mesleki Adanmışlık ile İlgili Bulguların Tartışılması

Araştırmada profesyoneller, özel gereksinimli çocuklarla çalışmayı mesleki bir görevden öte, insani bir sorumluluk ve etik bir yükümlülük olarak tanımlamışlardır. Bu yaklaşım, engelli çocukların şiddete karşı korunmasında profesyonellerin koruyucu rollerini güçlendiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü literatür, engelli çocukların duygusal ifadelerindeki sınırlılıklar, iletişim güçlükleri ve savunmasızlıkları nedeniyle şiddeti kendiliğinden ifade edemeyebileceklerini, bu nedenle profesyonellerle kurulan güven temelli ilişki aracılığıyla şiddetin erken fark edilebileceğini vurgulamaktadır (Mangune, 2024a: 2-5). Literatürde özel gereksinimli çocuklara yönelik sabırlı, empatik ve sevgi dolu bir yaklaşımın, aile, okul ve profesyoneller arası iş birliğiyle desteklendiğinde çocuğun gelişimi ve topluma uyumunda belirleyici olduğunu göstermektedir. (Issabayeva vd., 2024: 66-75; Kamble ve Gaikwad 2021: 15-18). Araştırma verileri, çocuklarla kurulan sevgi temelli ve sabır

odaklı ilişkinin, profesyonellerde daha güçlü bir gözlem ve sezgi geliştirdiğini göstermektedir. Literatürde özel gereksinimli çocuklarda şiddet belirtilerinin çoğu zaman profesyonellerin dikkatli gözlemi sayesinde fark edildiğini belirten sonuçlarıyla örtüşmektedir (Gubbels Jeanne vd., 2021a: 8-12). Dolayısıyla sevgi ve sabır yalnızca bakımın niteliğini artırmamakta, aynı zamanda şiddetin görünürlük kazanmasında koruyucu bir filtre işlevi görmektedir. Katılımcıların, çocuklarla kurulan duygusal bağın mesleki doyumu artırdığına ilişkin görüşleri de önemlidir. Literatür, bu duygusal bağlılığın profesyonelleri şiddete karşı daha duyarlı ve müdahalede daha istekli hâle getirdiğini ortaya koymaktadır (Ineland ve Starke, 2020: 5-8). Bu yönüyle profesyonellerin adanmışlık düzeyinin, çocuğa yönelik şiddet karşısında etik eylemlilik geliştirmeyi kolaylaştırdığı söylenebilir. Nitekim Türkiye’de yapılan çalışmalar, engelli çocuklarla çalışan öğretmen ve sağlık çalışanlarının, şiddet şüphesi taşıyan durumlarda daha yüksek farkındalık gösterdiklerini bildirmektedir (Subaşı, 2023: 32-35). Bulguların işaret ettiği bu güçlü koruyucu bağlılık aynı zamanda duygusal yük ve dolaylı travmatizasyon riskini de beraberinde getirmektedir (Subaşı, 2023: 36). Bu bağlamda, profesyonellerin şiddeti önlemedeki güçlü rollerinin sürdürülebilir olması için destekleyici kurumsal mekanizmalar önem kazanmaktadır.

4.3.2. Profesyonellerin Dolaylı Travmatizasyonu İle İlgili Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada, profesyonellerin özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet vakalarına tanıklık etmelerinin, yalnızca mesleki bir süreç değil aynı zamanda yoğun duygusal stres ve vicdani yük içeren bir deneyim olduğu görülmüştür. Katılımcı ifadeleri, istismar ve ihmale dair farkındalığın artmasıyla birlikte duygusal zorlanma, etik ikilemler ve psikolojik yıpranma yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, çocuğa yönelik şiddetin önlenmesinde profesyonellerin güvenlik sağlayıcı rolünün, aynı zamanda onları ikincil mağdur haline getirebileceğini göstermektedir. Bu sonuç, son yıllarda artan sayıda çalışmada da vurgulanmaktadır. Örneğin Sprang ve Clark çocuk koruma alanında çalışan profesyonellerin ikincil travmatik stres yaşama riskinin yüksek olduğunu belirtmiştir (Sprang vd., 2011: 161-165) Benzer şekilde, güncel çalışmalar sağlık ve eğitim profesyonellerinde dolaylı travmatizasyonun iş doyumunu azalttığını, tükenmişliği artırdığını ve mesleki motivasyonu zayıflattığını göstermektedir (Molnar vd., 2017: 135-138; Fee vd., 2021: 216-219). Çalışmada bulgular dolaylı travmatizasyonun yalnızca

bireysel değil, yapısal bir sorun olduğunu da ortaya koymaktadır. Katılımcılar, yüksek iş yükü, personel yetersizliği ve kurumlar arası iletişim eksikliği nedeniyle şiddet vakalarına kapsamlı müdahale edemediklerini, bunun da vicdani bir yıpranmaya yol açtığını belirtmiştir. Bu durum, Türkiye’de çocuk koruma sistemi içerisinde çalışan profesyonellerin sınırlı kaynaklarla mücadele ettiklerini gösteren çalışmalarla paralellik göstermektedir (Yükseker vd., 2024: 4-8).

Profesyonellerin duygusal tepkilerinin, çoğunlukla çocuklarla kurdukları güven ilişkisi ve koruyucu empati ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu bulgu, şiddete maruz kalan çocukların ihtiyaçlarının anlaşılması ve ifade edilemeyen travmaların fark edilmesi noktasında duygusal iç gözü ve empatiye verilen önemin altını çizmektedir (Koslouski, 2022: 4-8). Bu bağ, şiddetin tespit edilmesi açısından bir avantaj yaratırken, profesyonellerin duygusal sınırlılıklarının aşınmasına da yol açabilmektedir.

Çalışmanın dikkat çeken bir sonucu, dolaylı travmatizasyonun profesyoneller arasında bir etik duyarlılık göstergesi olarak da değerlendirilebilmesidir. Katılımcıların duygusal etkilenmelerini “insani bir tepki” olarak açıklamaları, çocuğun üstün yararını önceleyen bir değer sisteminin içselleştirildiğini göstermektedir. Ancak destek mekanizmalarının yetersiz olması, bu değer temelli yaklaşımın zamanla tükenmişliğe ve müdahale motivasyonunun zayıflamasına dönüşme riskini barındırmaktadır. Literatür, travmaya maruz kalan profesyoneller için süpervizyon, duygusal destek ve kurumsal koruma programlarının zorunluluğunu vurgulamaktadır (Whittenbury vd., 2025: 254-256).

4.3.3. Şiddete Karşı Duyarlılık ve Koruyucu Empati İle İlgili Bulguların Tartışılması

Çalışmada profesyonellerin özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddetin hiçbir koşulda kabul edilemeyeceğini güçlü bir biçimde benimsedikleri görülmektedir. Katılımcılar, mesleki rollerini yalnızca bakım ve eğitim ile sınırlı görmemekte, aynı zamanda olası şiddet belirtilerine karşı aktif farkındalık, erken müdahale ve koruma sorumluluğu taşıdıklarını belirtmektedir. Bu durum, engelli çocukların şiddet karşısındaki yüksek kırılganlık düzeyi göz önüne alındığında, profesyonellerin sahadaki rolünün hak temelli koruyucu eylemlilik olarak ele alınması gerektiğini işaret etmektedir. Profesyonellerin, şiddetin normalleşmesine izin vermeyen güçlü etik duruşları, şiddetin

görünür kılınmasında kritik bir belirleyici olarak değerlendirilmektedir (Alexander vd., 2023: 212). Bu bulgular ile araştırma sonuçları uyumlu olup, katılımcıların şiddete sıfır tolerans yaklaşımını güçlü biçimde içselleştirdikleri görülmektedir.

Katılımcıların aile içi şiddete tanık olduklarında devreye girdiklerini ifade etmeleri, profesyonellerin yalnızca gözlemci değil, aktif savunucu bir konumda olduklarını göstermektedir. Bu durum, Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) ve Lanzarote Sözleşmesi (2010)'nin çocukların şiddetten korunması yönündeki yasal yükümlülüğü ile de örtüşmektedir. Ulusal çalışmalar da profesyonellerin bildirim ve müdahale sorumluluğunu, çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda sahaya yansıtılmalarının önemine dikkat çekmektedir (Cevik Durmaz vd., 2022: 1900- 1901).

Araştırma bulguları ayrıca şiddetin fark edilmediğinde normalleşme riski taşıdığı ve bu riskin özellikle engelli çocuklar için daha yüksek olduğu yönünde güçlü bir farkındalık olduğunu göstermiştir. Bu görüş, şiddetin erken dönemde tanınmaması halinde çocuklarda davranışsal ve gelişimsel bozulmaların kalıcı hale gelebileceğini ortaya koyan literatür ile uyumludur (Brendli vd., 2022: 3). Dolayısıyla profesyonellerin duyarlılığı yalnızca müdahaleye değil, aynı zamanda önleyici bir bilinç yükseltme çabasına da dayanmaktadır (UNICEF, 2023: 17). Katılımcıların duygusal etkilenmelerine rağmen müdahale sorumluluğunu üstlendiklerini belirtmeleri, koruyucu empatinin yalnızca hissedilen değil aynı zamanda eyleme dönüşen bir ilke olarak içselleştirildiğini göstermektedir. Bu yönüyle koruyucu empati, çocuk koruma sisteminde etik bir refleks olmanın ötesine geçerek profesyonellerin müdahale kapasitesini artıran bir dayanıklılık bileşeni haline gelmektedir. Uluslararası çalışmalar, şiddetle mücadelede empati temelli mesleki kültürün çocukların güvenliğini güçlendirdiğini vurgulamaktadır (Losung vd., 2021: 617-619).

4.3.4. Eğitim ve Farkındalık Eksikliğinde Koruma Mücadelesi İle İlgili Bulguların Tartışılması

Çalışmada profesyoneller, özel gereksinimli çocukların şiddetten korunmasında en büyük engellerden birinin eğitim ve farkındalık eksikliği olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar, şiddetin hangi durumlarda şüphe gerektirdiği, nasıl raporlanacağı ve hangi kurumun devreye alınacağı gibi temel süreçlerde bilgi ve yönlendirme eksikliği yaşandığını belirtmiştir. Bu bulgu, profesyonellerin koruyucu rollerinin çoğu zaman

kişisel deneyim ve inisiyatifle sınırlı kaldığını göstermekte ve çocuk koruma sisteminin sistematik hazırlık konusunda yetersiz olduğunu işaret etmektedir. Uluslararası literatür, engelli çocuklara yönelik şiddetin sıklığının daha yüksek olmasına rağmen profesyonellerin bu çocuklardaki atipik istismar göstergelerini ayırt etmekte zorlanabildiğini vurgulamaktadır (Walsh vd., 2022: 15-22). Bu nedenle birçok ülke, şiddet riskinin yüksek olduğu engelli çocuklarla çalışan profesyonellere zorunlu ve sürekli eğitim modelini uygulamaktadır (European Union Agency For Fundamental Rights, 2025: 19-22). Araştırma bulguları ise Türkiye’de bu eğitimlerin ya hiç verilmediğini ya da standart ve kurumsal bir niteliğe sahip olmadığını göstermektedir. Katılımcılar ayrıca, kurumlar arası koordinasyon eksikliğinin müdahale süreçlerini geciktirdiğini vurgulamıştır. Bu durum, çocuk koruma sisteminin parçalı bir yapıda işlediğine işaret etmektedir. Oysa uluslararası kılavuzlar, çocukla temas eden eğitim, sağlık ve adalet profesyonellerinin tek kapı modeli ile iş birliği içinde çalışmasını zorunlu kılmaktadır (Hinson-Enslin vd., 2022: 4-6). Bulgular, koruyucu müdahalenin başarısının kurumlar arası iş birliğinin etkinliğine bağlı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Araştırmada deneyimsiz ya da özel eğitim konusunda yetersiz öğretmen ve personelin çocuklarla etkili iletişim kuramadığı ve bu nedenle şiddet belirtilerinin fark edilmeden geçebildiği ifade edilmiştir. Engelli çocukların duygusal ve davranışsal ifadelerinin şiddet göstergesi olarak yanlış yorumlanabilme riski literatürde de tartışılmaktadır (McMinn vd., 2024: 2557). Bu bağlamda eğitim eksikliği yalnızca profesyonel yetersizlik değil, çocuğun şiddetten korunma hakkının ihlaliyle sonuçlanan yapısal bir sorundur.

4.4. Şiddetin Dönüştürülmesi: Önleme ve Müdahale Perspektifleri İle İlgili Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan profesyoneller, özel gereksinimli çocuklara yaklaşımda empati, vicdan ve sabrın önemine dikkat çekmiştir. Çocuklara sevgiyle yaklaşmanın mesleki doyum ve manevi tatmin sağladığı, küçük ilerlemelerin dahi motivasyon kaynağı olduğu ifade edilmiştir. Literatürde de benzer şekilde, engelli çocuklarla çalışan profesyonellerin empati ve duygusal bağlılıkla işlerini sürdürdüklerinde mesleki tükenmişlik riskinin azaldığı, iş doyumlarının arttığı rapor edilmiştir (Stringari vd., 2019: 2-3) Ayrıca araştırmamızda profesyonellerin yalnızca klinik değil, sosyal ve hukuki

destek sağladıkları görülmüştür. Bu bulgu, multidisipliner yaklaşımın engelli çocukların korunmasında kritik rol oynadığını belirten güncel çalışmalarla örtüşmektedir (WHO, 2021).

4.4.1. Aile Dayanıklılığını Güçlendirmeye Yönelik Müdahale Yaklaşımları İle İlgili Bulguların Tartışılması

Katılımcılar, ailelerin yalnızca bilgi değil maddi destek, psikolojik danışmanlık, sosyal katılım fırsatları ve nefeslenme mekanları gibi çok boyutlu desteklere ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Ailenin bakım yükü arttıkça ebeveyn tükenmişliği, çaresizlik ve duygusal yorgunluk artmakta, bu durum hem bakım kalitesini düşürmekte hem de şiddet riskini yükseltmektedir. Bu bulgu literatürle de uyumludur. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde tükenmişlik ve stresin, fiziksel ve duygusal istismar riskini artırdığı belirtilmektedir (Roskam ve Mikolajczak, 2023: 6-9). Profesyoneller özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı güçlüklerin anlık krizlerden ibaret olmadığını, aksine ömür boyu süren bir süreç olarak deneyimlendiğini göstermektedir. Psikoloji ve özel eğitim literatürü bu durumu, derin ve süreğen bir yıpranmayı ifade eden “kronik yas” kavramıyla açıklamaktadır (Raap vd., 2024: 1-21). Bulgular, yaşanan krizin yalnızca psikolojik boyutunu değil, aynı zamanda varoluşsal bir yönünü de ortaya koymaktadır. Ailelerin “Neden ben?” sorusu etrafında yoğunlaşan sorgulamaları, bu deneyimin duygusal bir zorlanmadan öte adalet, kader ve yaşamın anlamına ilişkin temel sorgulamaları tetiklediğini de göstermektedir (Gottlieb vd., 2025: 1-26). Özel gereksinimli çocuklar ve ailelerinin yaşadığı anlık ve süreğen krizler göz önünde bulundurulduğunda psikolojik ve manevi desteğin ailenin dayanıklılığını güçlendirmede önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Literatürde çocuk koruma sistemlerinde aile dayanıklılığını güçlendiren desteklerin birincil koruma stratejisi olarak görülmesi gerektiğini vurgulanmaktadır (Tan vd., 2024: 4-6). Özellikle bakım yükünün yoğun olduğu ailelerde mola hizmetlerinin yaygınlaştırılması, şiddetin önlenmesine yönelik koruyucu bir faktör olarak tanımlanmıştır (Saleme vd., 2023: 10). Bu çalışmada katılımcıların da nefes alma ihtiyacı ve mola hizmetlerinin olması gerektiğine yönelik vurgusu, Türkiye’de bu hizmetlerin yetersizliğini gözler önüne sermektedir.

Katılımcılar ayrıca akran desteği ve sosyal faaliyetlerin ailelerin yalnızlık hissini azalttığını ve ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirdiğini ifade etmiştir. Özel gereksinimli

çocuğa sahip ailelerin sosyal izolasyon yaşadığında, koruyucu ebeveynlik becerilerinin zayıfladığı ve istismar riskinin arttığı bildirilmiştir (Cheng ve Lai, 2023: 4). Bu bağlamda sosyal bütünleşmeyi destekleyen programlar hem ikincil koruma hem de üçüncül koruma kapsamında kritik önem taşımaktadır. Bulgular mevcut destek hizmetlerinin varlığı ile bu hizmetlere erişim arasındaki belirgin yapısal uçuruma işaret etmektedir. Profesyonellerin aileleri uzmanlara yönlendirmesine rağmen, çoğu ailenin bu hizmetlerden yararlanmadığı aktarılmıştır. Bu durum, literatürde vurgulanan damgalanma kaygısı, ekonomik yetersizlikler ve güvensizlik gibi yardım arama davranışının önündeki bilinen engellerle örtüşmektedir (Issabayeva vd., 2024: 66-75). Araştırma bulguları bilimsel literatürde vurgulanan görüşlerle paralel şekilde, kurum odaklı pasif destek modellerinden ziyade, aileyi ve çevresini merkeze alan toplum temelli yaklaşımlara geçilmesi gerekliliğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır (Schitteck vd., 2023: 1-6; Pettigrew vd., 2024: 1-7).

Profesyoneller ebeveyn dayanıklılığını artıran önemli bir faktörün ise ekonomik kaynaklar ve özel gereksinimli çocuklar ve ailelerin bu kaynaklara erişimi olduğunu ifade etmiştir. Yeterli maddi imkanlar yalnızca ailenin değil, doğrudan çocuğun iyilik halinin de temelini oluşturmaktadır (Simard vd., 2025: 186-193). Sosyal ve ekonomik kaynaklar, çocuğun gelişimini destekleyen özel eğitimlere, fizyoterapi veya dil terapisi gibi rehabilitasyon hizmetlerine ve tıbbi cihazlara zamanında erişimini mümkün kılmaktadır (Cabanela vd., 2025: 363-369). Nitekim Cheng ve Lai'nin sistematik derleme çalışması, sosyoekonomik düzeyin çocuğun sosyal hayata katılımını artıran etkinlikler, uyarıcı çevre koşulları ve potansiyelini gerçekleştirme imkanları açısından kritik önemde olduğunu göstermektedir (Cheng ve Lai, 2023: 186-193).

Bulgularla örtüşen bir diğer sonuç, özel gereksinimli çocuğa yönelik yapısal şiddetin sosyoekonomik temelleridir. Ailelerin sağlık, eğitim ve rehabilitasyon gibi temel hizmetlere erişimde karşılaştıkları sistematik ve politik engeller, yapısal şiddetin en somut örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Kizir vd., 2022: 150-180; Atatanır, 2023: 177-188). Araştırmalar, yeterli sosyoekonomik kaynaklara sahip olmanın ebeveynin bakım yükünden kaynaklanan stresini azalttığını ve dolayısıyla çocuğu aile içi şiddete karşı koruyucu bir faktör işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır (Cheng ve Lai, 2023: 186-193). Buna karşılık sosyoekonomik yoksunluk zincirleme olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. İhtiyaç duyduğu desteği alamayan çocuklarda gelişimsel gerilemeler, sağlık sorunları ve sosyal dışlanma riski artmaktadır (Thomson vd., 2022: 149). Martins

ve arkadaşlarının araştırması da sosyoekonomik statü ile ebeveynlik arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bulgulara göre düşük sosyoekonomik düzeydeki ebeveynler daha yüksek düzeyde stres yaşamakta ve bu stres çocuk istismarı riskini artıran önemli bir öngörücü faktör olarak öne çıkmaktadır. Her iki gelir grubunda da ebeveyn stresi istismar riskinin sebebi gibi görülse de düşük gelirli ailelerde bu ilişki daha güçlü bulunmuştur (Martins vd., 2023: 1-7).

4.4.2. Aile Rehberliği ve Bilgilendirme Hizmetlerinin Geliştirilmesi İle İlgili Bulguların Tartışılması

Araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin tanı sonrası dönemde yoğun bir belirsizlik, bilinmezlik ve çaresizlik yaşadıklarını belirlenmiştir. Katılımcı ifadelerinde, aileye rehberlik edecek kurumsal mekanizmaların yetersizliğinin ebeveynlerde psikolojik stres, kaygı ve tükenmişliği artırdığı, bunun da çocuğa yönelik şiddet riskini güçlendiren önemli bir kırılganlık alanı oluşturduğu vurgulanmaktadır. Bir profesyonelin “çaresizlik şiddete dönüşüyor” sözleri, aile desteği eksikliğinin çocuk için ciddi bir risk faktörü haline geldiğini açık biçimde göstermektedir. Nitekim literatürde de tanı sonrası sürecin ailelerde yüksek stres, suçluluk, inkar ve kaygı ile seyrettiği, destek eksikliğinin ebeveyn-çocuk ilişkisini olumsuz etkileyerek şiddet davranışlarını tetikleyebileceği bildirilmektedir (Makhoul vd., 2025: 12).

Çalışma bulgularında ailelerin hak ve hizmetlere ilişkin bilgi eksikliği vurgulanmıştır. Bu durum, erken müdahale hizmetlerine geç erişim ile sonuçlanmakta, çocuğun gelişimsel seyrinde geri dönüşü zor kayıplara neden olmaktadır. Uluslararası araştırmalar, özel gereksinimli çocuklarda erken müdahalenin hem gelişimsel kazanımlar hem de davranış sorunlarının azalması bakımından kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir (Liu vd., 2025: 7-8). Bu noktada aile eğitimleri, özel gereksinimli çocuğun iletişim ve kendini ifade etme amacı taşıyan davranışlarının doğru yorumlanması, ebeveynlerin çocuklarının gelişimsel özelliklerini ve tanı gruplarını dikkate alarak gerçekçi beklentiler geliştirmesi ve yapıcı ebeveyn tutumları benimsemesi açısından kritik öneme sahiptir (Alarifi vd., 2024: 264-276; Nicholls vd., 2023: 366-373; Beqiraj vd., 2022: 131; Alimohamadi vd., 2024: 131). Bilimsel çalışmalarda yer alan bu bulgu özel gereksinimli çocukların refahı açısından kritik bir öneme sahiptir. Ailelerin bilgi ve beceri düzeyleri aynı zamanda özel gereksinimli çocuğun kaynaklara erişimi konusunda

da belirleyicidir (Ayuning vd., 2022: 26-42). Çalışmaya katılım sağlayan profesyonellerin ailenin bilinçlendirilmesi ve eğitimi konusunu bu kadar sık vurgulaması, şiddetin önlenmesinde proaktif bir yaklaşımın önemine işaret etmektedir. Sosyokültürel düzeyi yüksek ve bilgi ve beceri donanımı gelişmiş ailelerin, çocuklarının özel durumunu ve haklarını daha iyi anladığı, olası riskleri daha erken fark ettiği ve bu risklere karşı koruyucu mekanizmaları daha etkin bir şekilde işletebildiği bilinmektedir (Issabayeva vd., 2024: 66). Mardiansah ve arkadaşlarının 2024 yılında Endonezya’da yürüttüğü çalışmanın sonuçları aile eğitim programlarının ebeveynlerin çocuk yetiştirme becerilerini artırdığını, bakım yükü ve sosyal dışlanmanın getirdiği stresle baş etme becerilerini güçlendirdiğini ve sonuç olarak aile içi olumsuz dinamiklerin ve şiddet riskinin azalmasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Mardiansah vd., 2024: 164-170).

Bakım yükü, meslek profesyonellerinin de sıklıkla vurguladığı üzere, özel gereksinimli çocuğa yönelik şiddeti tetikleyen en önemli unsurlardan biridir (Sevgi ve Ayran, 2024: 538-545). Aile eğitimlerinin bu noktadaki rolü yalnızca stres yönetimini öğretmekle sınırlı değildir. Eğitimler aynı zamanda ailelere kendi haklarını (evde bakım ücreti, engelli aylığı, sağlık hizmetlerinde öncelik, araç alımında ÖTV indirimi vb.) ve yararlanabilecekleri toplumsal kaynakları (mola evleri, sosyal hizmet merkezleri, sağlıklı hayat merkezleri, rehabilitasyon kurumları vb.) öğretmekte, ayrıca benzer deneyimler yaşayan ailelerle bağ kurma yollarını kazandırmaktadır (Geweniger vd., 2024: 1-10; Ballesteros vd., 2024: 29-34; Damman vd., 2025: 169). Böylece ebeveynler, bakım yükünü yalnız omuzlamadıklarını hissederek desteklenmekte ve bu durum şiddete başvurma eğilimini önemli ölçüde azaltmaktadır (Ballesteros vd., 2024: 29-34).

Bulgular ayrıca, yönlendirme eksikliğinin aileleri bilimsel temelden uzak ve zararlı uygulamalara yönltebildiğini ortaya koymuştur. Literatürde, ebeveynlerin çaresizlik içinde alternatif ve kontrolsüz yöntemlere başvurmasının dolaylı istismar biçimleri doğurabileceği belirtilmektedir (Langford ve Foong, 2024: 63-65). Bu durum, çocuğun hem sağlık hem güvenlik açısından korunmasız kalmasına yol açmaktadır. Katılımcıların aile eğitimine ilişkin önerileri, şiddetin önlenmesinde ebeveyn güçlendirme yaklaşımının önemine işaret etmektedir. Araştırmalar, ailelerin çocuğun engel durumuna yönelik bilgi, baş etme becerisi ve destek kaynaklarına erişiminin artırılmasının şiddet riskini azalttığını doğrulamaktadır (Lepistö vd., 2022). Bu nedenle

tanı anından itibaren aileye sunulacak sistematik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri çocuğun korunmasında temel önemdedir. Bu doğrultuda araştırma bulguları, aile destek eksikliğinin çocuğun güvenliğini doğrudan etkileyen bir risk döngüsü yarattığını ortaya koymaktadır (Spann vd., 2023: 146-150).

4.4.3. Toplumsal Farkındalığın ve Sosyal Entegrasyonun Güçlendirilmesi İle İlgili Bulguların Tartışılması

Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocukların şiddet riskinin yalnızca aile veya bireysel bakım süreçleriyle ilişkili olmadığı, aynı zamanda toplumsal algılar, sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla da yakından bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların eğitim kurumları, medya ve kamusal farkındalık çalışmalarına yönelik vurguları, çocuğa yönelik şiddetin önlenmesinde toplum temelli koruyucu stratejilerin önemine işaret etmektedir. Çalışma kapsamında katılımcıların, önyargıların kırılmasında erken yaşlarda verilen kapsayıcı eğitim uygulamalarını kritik bir araç olarak gördükleri belirlenmiştir. Literatür de kapsayıcı eğitim modellerinin akran zorbalığını azalttığını, empatiyi artırdığını ve engelli çocukların sosyal kabulünü güçlendirdiğini göstermektedir (Ruçman ve Şulc, 2025: 4-6). Bu nedenle katılımcıların eğitim yoluyla farkındalığın artırılması yönündeki önerileri, şiddetin önlenmesinde etkili bir birincil koruma mekanizması olarak değerlendirilebilir.

Bulgular, engelli çocukların medyada görünürlüğünün sınırlı olmasının toplumda yanlış inançları ve dışlayıcı tutumları pekiştirdiğine işaret etmektedir. Nitekim güncel araştırmalar, engelliliğin medya temsillerinde ya acıma nesnesi ya da yüceltilmiş kahramanlık biçiminde sunulduğunu ve bunun toplumsal kabullenmeyi zayıflattığını ortaya koymaktadır (Gallego vd., 2025: 19). Katılımcıların gerçek yaşam deneyimlerinin medya içeriklerinde yer almasının sosyal kapsayıcılığı güçlendireceğine dair görüşleri, çocukların istismara açık kırılganlığının azaltılmasına ilişkin önemli bir toplumsal koruma alanı oluşturmaktadır. Katılımcılar ayrıca çocukların spor, sanat, mesleki kurslar ve istihdam fırsatlarıyla sosyal hayata aktif katılımlarının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Literatür, sosyal izolasyonun engelli çocuklarda mağduriyet riskini artıran en güçlü faktörlerden biri olduğunu, buna karşın sosyal etkileşim fırsatlarının özgüven gelişimini artırarak şiddet karşısında savunuculuk davranışlarını güçlendirdiğini göstermektedir (Hinson-Enslin vd., 2022: 4-6; Tso vd., 2022:7-8).

Araştırma bulgularındaki bir diğer önemli nokta, sosyal dışlanmanın aileleri de etkileyerek çocuğun toplumdan tamamen izole edilmesiyle sonuçlanabilmesidir. Katılımcıların bu konuda yaptığı uyarılar, engelli çocukların görünmezliğinin şiddetin tespit edilmesini geciktirdiği yönündeki literatür sonuçlarıyla örtüşmektedir (Makhoul Khoury vd., 2025: 10). Görünmezlik arttıkça istismar daha kapalı alanlarda, daha uzun süre ve daha ağır biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın bulguları, engelli çocuklara yönelik şiddetin önlenmesinde farkındalık temelli eğitim politikalarının erken çocukluktan itibaren uygulanması, medya temsillerinin güçlendirilmesi ile engelliliğin normalleştirilmesi, çocuğun sosyal etkinlik ve istihdam olanaklarına erişiminin artırılması, sosyal dışlanmayı ele alarak mağduriyet riskinin azaltılması toplumsal stratejilerin önemini ortaya koymaktadır.

4.4.4. Devlet Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi İle İlgili Bulguların Tartışılması

Çalışmada, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere sağlanan devlet desteğinin yetersizliğinin hem aile içi stres düzeyini artırarak şiddet riskini yükselttiğini hem de çocukların sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimini sınırladığı belirlenmiştir. Bu durum literatürde de aile yükünün artmasının istismar ve ihmal riskini artırdığına dair bulgularla örtüşmektedir (Liu vd., 2025: 9-10). Katılımcılar, ekonomik desteğin temel bir koruyucu faktör olduğunu vurgulamıştır. Nitekim sosyoekonomik güçlüklerin aile içi çatışmayı yükselttiği, ebeveyn tükenmişliğini artırarak çocuklara yönelik olumsuz davranış riskini artırdığı bilinmektedir (Shahali vd., 2024: 8-9). Özellikle özel gereksinimli çocuklara sahip ailelerde bakım yükü daha yoğun olduğundan, ekonomik yardımın hem ebeveyn stresini azalttığı hem de hizmetlere erişim yoluyla şiddet olasılığını düşürdüğü belirtilmektedir (Roskam ve Mikolajczak, 2023: 9).

Bulgularda öne çıkan bir diğer önemli bulgu ise evde bakım, ev ziyaretleri ve mola hizmetleri, literatürde çocuğun güvenliğinin izlenmesi ve erken müdahale açısından kritik uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, düzenli ev ziyaretlerinin istismarın erken fark edilmesine katkı sağladığı ve aile işlevselliğini iyileştirdiği gösterilmiştir (Gubbels vd., 2021b: 14-15). Mola hizmetleri ise ebeveyn tükenmişliğini azaltarak çocuğa yönelik duygusal ve fiziksel şiddeti önlemede koruyucu bir işleve sahiptir (Christi vd., 2023: 8-12).

Katılımcı görüşleri ayrıca yerel yönetim çabalarının tek başına yeterli olmadığını, bu desteklerin ulusal ölçekte bütüncül sosyal politika haline getirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, literatürde engelli çocukların korunmasında koordineli sosyal politika eksikliğinin şiddet riskini artırdığı yönündeki değerlendirmelerle uyumludur (UNİCEF, 2025: 7-8). Özellikle hak temelli sosyal devlet uygulamaları, çocukların kurumsal ve toplumsal koruma mekanizmalarına erişimini güçlendirmekte ve şiddet döngüsünü kırmaktadır (Helland vd., 2023: 467-469). Bu nedenle politika yapıcıların, ekonomik destek, erişilebilir sağlık ve rehabilitasyon hizmetleri ile aileleri düzenli olarak izleyen ev temelli müdahale programlarını sosyal devlet anlayışıyla yaygınlaştırması kritik bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4.5. Hukuki Koruma Mekanizmalarının Güçlendirilmesi İle İlgili Bulguların Tartışılması

Çalışmada, özel gereksinimli çocukların korunmasında yalnızca aile desteğinin yeterli olmadığı, etkili işleyen bir yasal ve adli sistemin zorunluluğunun gerekliliği görülmektedir. Katılımcıların vurguladığı bu gereklilik, çocuk haklarının devlet tarafından güvence altına alınmasını esas alan uluslararası sözleşmelerle uyumlu bir bakış açısını yansıtmaktadır. Bu sözleşmelere göre eğitim, sağlık ve güvenli yaşam hakkı bir lütuf değil, devredilemez hukuki bir haktır (Christi vd., 2023: 4337- 4340).

Bulgular, yasal düzenlemelerin var olmasına karşın uygulamada ciddi boşluklar bulunduğunu göstermektedir. Özellikle cezasızlık algısının faillerin davranışlarını sürdürmesine ve caydırıcılığın azalmasına yol açtığı ileri sürülmektedir. Literatürde de yetersiz yaptırım ve infaz süreçlerinin çocuklara yönelik şiddetin devamlılığında kritik bir risk faktörü olduğu vurgulanmaktadır. Katılımcılar ayrıca, adalet sistemi içerisinde özel gereksinimli çocukların ikincil travmatizasyona maruz kaldığını dile getirmiştir. Bu bulgu, engelli çocukların ifadelerinin güvenilirmez olarak görülmesi, tekrar tekrar sorgulanmaları ve uygun olmayan ortamda dinlenmeleri gibi uygulamaların, adalet sürecini hem geciktirdiğini hem de çocuk üzerinde ek travma yarattığını belirten literatür ile örtüşmektedir (Day, 2022:7). Bu nedenle, adli çalışanların çocuk dostu ve engellilik odaklı eğitimlerden geçirilmesi önemli bir koruyucu strateji olarak öne çıkmaktadır (Pettigrew vd., 2024: 163)

Araştırma bulgularında dikkat çeken bir diğer sorun, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin denetim ve kayıt sistemlerinin zayıflığıdır. Zayıf denetim mekanizmalarının bakım ortamlarında şiddet ve istismar riskini artırdığı, güçlü izleme sistemlerinin ise erken tespit ve müdahaleyi mümkün kıldığı bilinmektedir (European Union Agency For Fundamental Rights, 2025: 50) Ayrıca, kolluk kuvvetlerinin engelli çocuklara yönelik ihbar ve müdahale süreçlerinde hak temelli yaklaşım benimsemeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, devletin yalnızca cezalandırıcı değil, aynı zamanda koruyucu ve önleyici fonksiyonuna işaret etmektedir (Boz, 2021: 740). Özel gereksinimli çocukların şiddetten korunması için; caydırıcı yaptırımların artırılması, infaz yasalarının tutarlı şekilde uygulanması, çocukla çalışan tüm profesyonellerin özel eğitim alması, rehabilitasyon merkezlerinde sıkı denetim ve kayıt süreçleri, çocuk dostu adalet mekanizmalarının güçlendirilmesi gibi politik ve yapısal düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu bulgular, hukuki mekanizmaların yalnızca bir kağıt üzerinde değil, uygulamada da etkin çalışmasının, özel gereksinimli çocukların şiddetten korunmasında temel belirleyici olduğunu göstermektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu çalışmada, özel gereksinimli çocukların şiddete karşı yaşadıkları savunmasızlığı, bakım verenlerin tükenmişliği, kurumsal erişim engelleri, toplumsal önyargılar ve hukuki uygulama eksiklikleri bağlamında bütüncül biçimde incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular, özel gereksinimli çocukların yalnızca bireysel özelliklerinden değil, aynı zamanda aile, kurum ve toplum düzeyinde yerleşik yapısal engellerden kaynaklanan çok katmanlı bir risk alanı içerisinde konumlandıklarını göstermiştir.

Elde edilen veriler doğrultusunda, ailelerde bakım yükünün sürekliliği ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, özellikle annelerde belirgin duygusal yorgunluk, sosyal izolasyon ve tükenmişlik ile ilişkilidir. Bu durum, aile içi iletişimin zayıflamasına ve çocukların korunma süreçlerinde kırılganlığın artmasına neden olmaktadır. Araştırma ayrıca, özel gereksinimli çocukların iletişim güçlükleri ve fiziksel bağımlılıkları nedeniyle şiddeti ifade etmede zorlandığını, bu durumun fark edilme ve bildirim mekanizmalarını geciktirdiğini ortaya koymuştur.

Fiziksel erişilebilirlik ve kurumsal altyapı eksiklikleri, çocukların eğitim, sağlık ve adalet hizmetlerine tam ve eşit katılımını sınırlamakta, yapısal ableizmin günlük yaşamda yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır. Çalışma kapsamında toplumsal düzeyde engelliliğin acıma temelli algılarla ele alınması, dışlanma ve sosyal mesafenin artmasına yol açan önemli bir kültürel engel olarak dikkat çekmiştir. Bu sosyal çevre koşulları, çocuğun şiddet döngüsünden çıkmasını güçleştirmekte ve riskin sürekliliğini desteklemektedir.

Adalet sistemine ilişkin bulgular ise özel gereksinimli çocukların ifadelerinin değersizleştirilebildiğini, süreçlerde ikincil travma riskinin devam ettiğini ve mevcut hukuki düzenlemelerin uygulamada yetersiz kaldığını göstermektedir. İnfaz süreçlerindeki esneklik ve yaptırımların caydırıcılıktan uzak olması, cezasızlık algısının güçlenmesine ve toplumsal duyarsızlığın sürmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum,

hak temelli koruma yaklaşımının yalnızca normatif değil, işleyen bir politika alanı olarak güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın dikkat çekici bir sonucu, şiddet deneyimlerinin tek bir türle sınırlı olmaması, psikolojik, fiziksel, ihmal, cinsel istismar, ekonomik kötüye kullanım ve akran zorbalığı gibi birçok biçimin kesişimsel olarak ortaya çıkmasıdır. Bu kapsamda, engelli çocukların yaşadığı mağduriyet yalnızca bireysel travma değil, aynı zamanda sosyal adalet, insan hakkı ve refah sistemleriyle doğrudan ilişkili yapısal bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, özel gereksinimli çocukların şiddetten korunabilmesi için aile, kurum ve toplum ölçeğinde çok katmanlı risk yönetimi yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir. Aile destek programlarının güçlendirilmesi, sağlık ve eğitim sistemlerinde kapsayıcı dönüşümün sağlanması, adalet süreçlerinde engellilik odaklı düzenlemelerin uygulanması ve toplumsal farkındalığın artırılması, çocukların güvenli gelişiminin temel koşullarını oluşturmaktadır. Bu çalışma, bütüncül bir yaklaşımla ele alınan bulgular ışığında, özel gereksinimli çocukların korunmasına yönelik politikaların yalnızca destekleyici değil, aynı zamanda dönüştürücü yapılar içerecek biçimde geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, engelli çocukların sesinin duyulduğu, haklarının tanındığı ve şiddetten arındırılmış yaşama erişimlerinin güvence altına alındığı bir sosyal düzenin inşası hem etik hem de toplumsal bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.2. Öneriler

Bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda özel gereksinimli çocukların şiddetten korunması, ailelerin ve profesyonellerin desteklenmesi amacıyla aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Aile odaklı koruyucu programların güçlendirilmesine yönelik;

- Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlere bakım becerileri, stresle baş etme yöntemleri ve pozitif ebeveynlik uygulamalarını kapsayan sürekli eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanmalıdır.
- Ailelerin bakım yükünü hafifletecek mola hizmetleri, psikososyal destek ve sosyal katılım programları yaygınlaştırılmalı ve erişilebilir hale getirilmelidir.

Toplumsal cinsiyet temelli bakım eşitsizliklerinin azaltılmasına yönelik;

- Bakım sorumluluğu yalnızca annelerin yükü olmaktan çıkarılmalı, ebeveyn katılımını dengeleyen politikalar, babaların bakım süreçlerine aktif katılımını teşvik edecek uygulamalarla desteklenmelidir.
- Kadınların istihdamdan kopuşunu engelleyecek esnek çalışma ve sosyal destek mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Eğitim süreçlerinin kapsayıcılığının artırılmasına yönelik;

- Özel eğitim hizmetlerinde süre, materyal, personel ve fiziksel olanaklara ilişkin yetersizlikler giderilmeli, bireyselleştirilmiş eğitim planları etkin biçimde uygulanmalıdır.
- Okullarda akran zorbalığını önlemeye yönelik sistematik izleme ve müdahale mekanizmaları kurulmalıdır.

Sağlık hizmetlerinde eşit erişimin sağlanmasına yönelik;

- Prenatal tarama ve genetik danışmanlık hizmetlerinin özellikle dezavantajlı bölgelerde erişilebilirliği artırılmalıdır.
- Rehabilitasyon hizmetlerinde kapasite artışı sağlanarak bekleme süreleri azaltılmalıdır.

Fiziksel ve kurumsal erişilebilirlik standartlarının güçlendirilmesine yönelik;

- Sağlık, eğitim ve adalet kurumlarında evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda erişilebilir mekansal düzenlemeler zorunlu hale getirilmelidir.
- Toplu taşıma, sosyal alanlar ve kamu hizmetleri engelli bireylerin aktif katılımını destekleyecek biçimde düzenlenmelidir.

Adalet sisteminde koruyucu uygulamaların etkinleştirilmesine yönelik;

- Özel gereksinimli çocukların ifadelerinin uzmanlar tarafından, çocuk dostu ortamda ve tek seferde alınmasını sağlayacak protokoller standartlaştırılmalıdır.
- Cezasızlık algısını azaltacak, faillerin caydırıcılıkla karşılaşmasını sağlayacak yasal düzenlemeler güçlendirilmelidir.

Profesyonellere yönelik hizmet içi eğitim ve destek programlarına yönelik;

- Engelli çocuklarda şiddet riskini tanıma, bildirim yükümlülüğü ve kriz yönetimi konularında tüm profesyonellere düzenli ve zorunlu eğitimler verilmelidir.
- Dolaylı travmatizasyona maruz kalan çalışanlar için psikososyal destek mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Toplumsal farkındalık ve sosyal katılımın artırılmasına yönelik;

- Medya ve eğitim yoluyla engellilik alanında ayrımcı söylemleri azaltan, empatiyi ve kapsayıcı tutumları güçlendiren farkındalık kampanyaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Özel gereksinimli çocukların spor, sanat ve sosyal etkinliklere eşit katılımı kurumsal ve yerel yönetim destekleriyle güvence altına alınmalıdır.

Politika ve mevzuat odaklı yapısal reformlara yönelik;

- Özel gereksinimli çocuklara yönelik hak temelli koruma politikaları oluşturulmalı; uygulamaya dönük denetim süreçleri şeffaf ve izlenebilir hale getirilmelidir.
- Kurumlar arası koordinasyon güçlendirilerek tek kapı modeline dayalı entegre koruma sistemi geliştirilmeli ve ulusal düzeyde uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, Ö. F., & Karaarslan, Ö. (2022). Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik, İş Tatmin ve İş Stres Düzeylerinin İncelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1821–1843. <https://doi.org/10.24315/tred.1116786>
- Agency for Special Needs, E., & Education, I. (2023). *Country System Mapping Country Report: Finland European Agency for Special Needs and Inclusive Education*. www.european-agency.org/open-access-policy.
- Aksel, Ş., & Irmak, T. Y. (2015). Çocuk Cinsel İstismarı Konusunda Öğretmenlerin Bilgi ve Deneyimleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 373–391.
- Alarifi, S., Denne, L., & Hastings, R. P. (2024). Challenging Behaviour And Its Correlates In Preschool-Aged Children With An Intellectual Disability In Saudi Arabia. *Journal of Intellectual Disability Research*, 68(3), 264–276. <https://doi.org/10.1111/jir.13109>
- Alexander, K., Humphreys, C., Wise, S., & Zhou, A. (2023). The Attitudes And Beliefs Of The Child Protection Workforce And Why They Matter To Children Who Live With Violence. *Child and Family Social Work*, 28(1), 210–221. <https://doi.org/10.1111/cfs.12954>
- Allard, T., Hurren, E., Thompson, C., Jenkins, B., Chrzanowski, A., & Stewart, A. (2018). Who is responsible for child maltreatment? Trends and Issues in Crime and Criminal Justice. *Australian Institute of Criminology*, 1(1), 1–15.
- Al-Saif, D. M., Al-Eissa, M., Saleheen, H., Al-Mutlaq, H., Everson, M. D., & Almuneef, M. A. (2018). Professionals' Attitude Toward Reporting Child Sexual Abuse in Saudi Arabia. *Journal of Child Sexual Abuse*, 27(1), 22–37. <https://doi.org/10.1080/10538712.2017.1360429>
- Álvarez-Guerrero, G., Fry, D., Lu, M., & Gaitis, K. K. (2024a). Online Child Sexual Exploitation and Abuse of Children and Adolescents with Disabilities: A Systematic Review. *In Disabilities*, 4(2), 264-276. <https://doi.org/10.3390/disabilities4020017>
- Alves, S., Lucas Casanova, M., Sanches-Ferreira, M., Costa Araújo, S., Nobre Lima, L., & Santos, C. C. (2025b). A Systematic Review of Residential Care for Children and Young People with Disabilities: Towards the Development of Quality

- Indicators. *Child Indicators Research*, 18(1), 241–271. <https://doi.org/10.1007/s12187-024-10187-6>
- Al-Zboon, E., & Ahmad, J. (2016). Pre-Service Special Education Teachers' Professionalism And Preparation In Terms Of Child Sexual Abuse. *European Journal of Special Needs Education*, 31(1), 13–26. <https://doi.org/10.1080/08856257.2015.1087126>
- Amadasi, A., Schönfeld, C., & Etzold, S. (2025). Accident Or Abuse? Differential Diagnosis Of Contact Burns From Radiators/Heaters In Children. *Forensic Science, Medicine, and Pathology*, 21(2), 773–778. <https://doi.org/10.1007/s12024-024-00875-8>
- Amadhila, E. M., John, H. C., Lawrence, L. J., & Rooy, G. V. (2024). Religion, Culture, and Disability in Namibia: Documenting Lived Experience of Stigma and Compulsory Cure. *Journal of Disability and Religion*, 28(1), 57–86. <https://doi.org/10.1080/23312521.2023.2255858>
- American Psychological Association (APA). (2019, February 18). Resolution on physical discipline of children by parents. <https://www.apa.org/news/press/releases/2019/02/physical-discipline>
- Anggarini, K. P., Julianto, E., Suntoni, Asmara, T., & Waluyadi. (2024). Implementation of Restorative Justice Regarding Child Violence Cases in Law Enforcement in the Police. *Journal of Lifestyle and SDGs Review*, 5(2), e03330. <https://doi.org/10.47172/2965-730x.sdgsreview.v5.n02.pe03330>
- Armstead, T. L., Wilkins, N., & Nation, M. (2021). Structural And Social Determinants Of Inequities In Violence Risk: A Review Of Indicators. *Journal of Community Psychology*, 49(4), 878–906. <https://doi.org/10.1002/jcop.22232>
- Aslan, H., & Erdur-Baker, Ö. (2025). Bullying Among Special Education Students. *Psychological Reports*, 0(0), 1–33. <https://doi.org/10.1177/00332941251314705>
- Atatanır, H. (2023). Çocuk Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Güvenlik. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 8(14), 177–188. <https://doi.org/10.47646/cmd.2023.310>
- Austin, A. E., Lesak, A. M., & Shanahan, M. E. (2020). Risk and Protective Factors for Child Maltreatment: a Review. *Current Epidemiology Reports*, 7(4), 334–342. <https://doi.org/10.1007/s40471-020-00252-3>

- Avdibegovic, E., & Brkic, M. (2020). Child Neglect - Causes And Consequences. *Psychiatria Danubina*, 32(3), 337–342.
- Avrupa Konseyi. (2007). Çocukların cinsel sömürü ve istismara karşı korunması sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110910-4-1.pdf>
- Aydın, D., ve Karaca Çiftçi, E. (2016). Mesleki Eğitim Merkezinde Eğitim Alan Gençlerin İşyerinde İstismara Uğrama Durumları. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 852–859. <https://doi.org/10.14687/ijhs.v13i1.3419>
- Ayers, S., Bond, R., Webb, R., Miller, P., & Bateson, K. (2019). Perinatal Mental Health And Risk Of Child Maltreatment: A Systematic Review And Meta-Analysis. *Child Abuse and Neglect*, 98, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104172>
- Babayiğit, C., Çalıcı, C., Ziyalar, N., & Aşıcioğlu, F. (2019). Suç Mağduru Çocuğun Dinlenmesi: Yargılamanın Değişik Safhalarında Görevli Kamu Personelinin Görüşlerinin İncelenmesi. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 16(2), 135–144. <https://doi.org/10.5336/forensic.2018-61875>
- Backhaus, S., Leijten, P., Jochim, J., Melendez-Torres, G. J., & Gardner, F. (2023). Effects Over Time Of Parenting Interventions To Reduce Physical And Emotional Violence Against Children: A Systematic Review And Meta-Analysis. *Clinical Medicine*, 60(1), 1–15. www.thelancet.com
- Bahrami, N., Tork-Torabi, M., Sotoudeh, R., & Namnabati, M. (2021). Perceived Child Abuse And Neglect İn Hospitalized Children With Special Health Care Needs İn Iran. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 26(6), 526–530. https://doi.org/10.4103/ijnmr.IJNMR_296_19
- Ballesteros, I. M., Bulacoy, Z. D. A., Enriquez, E. M., Felisan, H. M., Halasan, C. M., Langcamon, A. M., Salinas, C. G., Epe, J. G., & Fudalan, M. v. (2024). Social Support and Perceived Stress among Parents of Children with Special Needs in Tagbilaran City, Bohol. *American Journal of Multidisciplinary Research and Innovation*, 3(3), 29–34. <https://doi.org/10.54536/ajmri.v3i3.2766>
- Barclay, M. E., Rinne, G. R., Somers, J. A., Lee, S. S., Coussons-Read, M., & Dunkel Schetter, C. (2023). Maternal Early Life Adversity and Infant Stress Regulation: Intergenerational Associations and Mediation by Maternal Prenatal Mental

- Health. *Research on Child and Adolescent Psychopathology*, 51(12), 1839–1855.
<https://doi.org/10.1007/s10802-022-01006-z>
- Barr, R. G. (2012). Preventing Abusive Head Trauma Resulting From A Failure Of Normal Interaction Between Infants And Their Caregivers. *In Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 109(2), 17294–17301. <https://doi.org/10.1073/pnas.1121267109>
- Barras, A., Leavy, A., Chennaz, L., Caron, V., Gentaz, E., & Ruffieux, N. (2025). Assessment Of Social-Emotional Skills In Children And Adolescents With Visual Impairments In Switzerland: Perspectives From Students, Parents, And Teachers. *British Journal of Visual Impairment*, 0(0), 1–17.
<https://doi.org/10.1177/02646196251360201>
- Bellair, P. E., McNulty, T. L., & Carlson, D. L. (2025). The Significance of Duration Weighted Neighborhood Effects for Violent Behavior and Explanation of Ethnoracial Differences. *Journal of Quantitative Criminology*, 41(1), 1–22.
<https://doi.org/10.1007/s10940-024-09588-1>
- Beqiraj, L., Denne, L. D., & Hastings, R. P. (2022). Short Report: Correlates Of Behaviours That Challenge In Children With Intellectual Disability In Special Education Settings. *Research in Developmental Disabilities*, 131.
<https://doi.org/10.1016/j.ridd.2022.104367>
- Berber, G., Karapirli, M., Kantarci, N., Kandemir, E., Varkal, M. D., Sahin, E., & Emül, M. (2013). Attitudes Among Judiciary And Junior Clerks Toward The Survivors Of Childhood Sexual Abuse. *International Journal of Law and Psychiatry*, 36(1), 41–45. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2012.11.006>
- Bergvall, S. (2024). Women’s Economic Empowerment And Intimate Partner Violence. *Journal of Public Economics*, 239, 1–8.
<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2024.105211>
- Bernstein, B. O., Lubinski, D., & Benbow, C. P. (2021). Academic Acceleration in Gifted Youth and Fruitless Concerns Regarding Psychological Well-Being: A 35-Year Longitudinal Study. *Journal of Educational Psychology*, 113(4), 830–845.
<https://doi.org/10.1037/edu0000500>

- Beyazıt, U., & Ayhan, A. B. (2019). The Comparison of Children's Neglect Status According to Socio-economic Level. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 4(2), 107–116. <https://doi.org/10.5336/healthsci.2018-63318>
- Bhalotra, S., Britto, D. G. C., Pinotti, P., & Sampaio, B. (2025). Job Displacement, Unemployment Benefits and Domestic Violence. *Review of Economic Studies*, 92(1), 1–33. <https://doi.org/10.1093/restud/rdaf004>
- Birleşmiş Milletler (UNICEF). (1989). Çocuk haklarına dair sözleşme. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- Bixby, L. E. (2024). Intersectional Inequalities: How Socioeconomic Well-Being Varies At The Intersection Of Disability, Gender, Race-Ethnicity, And Age. *Research in Social Stratification and Mobility*, 91(1), 100938. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2024.100938>
- Bizzego, A., Lim, M., Schiavon, G., & Esposito, G. (2020). Children With Developmental Disabilities In Low- And Middle-Income Countries: More Neglected And Physically Punished. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 1–16. <https://doi.org/10.3390/ijerph17197009>
- Blangis, F., Allali, S., Cohen, J. F., Vabres, N., Adamsbaum, C., Rey-Salmon, C., Werner, A., Refes, Y., Adnot, P., Gras-Le Guen, C., Launay, E., & Chalumeau, M. (2021). Variations in Guidelines for Diagnosis of Child Physical Abuse in High-Income Countries: A Systematic Review. *In JAMA Network Open* 4(11), 1-18. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2021.29068>
- Bor, W., Stallman, H., Collerson, E., Boyle, C., Swenson, C. C., McDermott, B., & Lee, E. (2013). Therapy Implications Of Child Abuse In Multi-Risk Families. *Australasian Psychiatry*, 21(4), 389–392. <https://doi.org/10.1177/1039856213492350>
- Bose, C. N., & Tamdjidi, R. (2024). Children Who Survive Torture: A Systematic Review Of Screening, Documentation And Treatment Of Torture Injuries In Children. *Torture*, 34(3), 15–40. <https://doi.org/10.7146/torture.v34i3.143968>
- Bottoms, B. L., Peter-Hagene, L. C., Stevenson, M. C., Wiley, T. R. A., Mitchell, T. S., & Goodman, G. S. (2014). Explaining Gender Differences in Jurors' Reactions to

- Child Sexual Assault Cases. *Behavioral Sciences and the Law*, 32(6), 789–812.
<https://doi.org/10.1002/bsl.2147>
- Bowen, M., (1978). *Family Therapy In Clinical Practice*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Bozathı, L., Aykutlu, H. C., Sivrikaya Giray, A., Ataş, T., Özkan, Ç., Güneydaş Yıldırım, B., & Görker, I. (2024). Children at Risk of Specific Learning Disorder: A Study on Prevalence and Risk Factors. *Children*, 11(7), 1–14.
<https://doi.org/10.3390/children11070759>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brendli, K. R., Broda, M. D., & Brown, R. (2022). Children With Intellectual Disability and Victimization: A Logistic Regression Analysis. *Child Maltreatment*, 27(3), 320–324. <https://doi.org/10.1177/1077559521994177>
- Brennan, E., & McElvaney, R. (2020). What Helps Children Tell? A Qualitative Meta-Analysis of Child Sexual Abuse Disclosure. *Child Abuse Review*, 29(2), 97–113.
<https://doi.org/10.1002/car.2617>
- Brown, J., & Errington, L. (2024). Bowen Family Systems Theory And Practice: Illustration And Critique Revisited. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 45(2), 135–155. <https://doi.org/10.1002/anzf.1589>
- Brunborg, G. S., Bjørknes, R., & Bang, L. (2024). Personal Barriers to Reporting Child Maltreatment Among Early Childhood Education and Care Professionals. *International Journal on Child Maltreatment: Research, Policy and Practice*, 7(2), 221–240. <https://doi.org/10.1007/s42448-023-00190-9>
- Bülbül, K., Çakici, A. B., & Türkkın, T. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Bilgi ve Risk Tanıma Düzeylerinin İncelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 4(2), 128–144.
- Cabanela, G., Durias, J., Pagas, I. J., Falcon, A., Gabion, N., & Huliganga, H. J. (2025). Navigating Parenthood: The Impact of Social Support and Socioeconomic Status on the Mental Well-Being of Parents Raising Children with Special Needs. *Psychology and Education: A Multidisciplinary Journal*, 34(3), 363–369.
<https://doi.org/10.70838/pemj.340305>

- Cale, J., Drew, J., Holt, T. J., Leclerc, B., & Singh, S. (2021). Crime Commission Processes In Child Sexual Abuse Material Production And Distribution: A Systematic Review. *Australian Institute of Criminology*, (617), 1–22.
- Canton, E., Hedley, D., & Spoor, J. R. (2023). The Stereotype Content Model And Disabilities. *Journal of Social Psychology*, 163(4), 480–500. <https://doi.org/10.1080/00224545.2021.2017253>
- Canty, K. W., & DeRidder, C. A. (2023). Burns in Children: Accidental or Inflicted? *Advances in Pediatrics*, 70(1), 45–57. <https://doi.org/10.1016/j.yapd.2023.03.004>
- CDC. (2024). *Community Violence Prevention Resource for Action: A Compilation of the Best Available Evidence for Youth and Young Adults*.
- Cederborg, A. C., & Gumpert, C. H. (2010). The Challenge Of Assessing Credibility When Children With Intellectual Disabilities Are Alleged Victims Of Abuse. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 12(2), 125–140. <https://doi.org/10.1080/15017410902909134>
- Cengiz, S., Nebioğlu Yıldız, M., & Peker, A. (2020). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Stres ve Yaşam Doyum Düzeylerinin İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(36), 2940–2956. <https://doi.org/10.26466/opus.832440>
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2024). Child abuse and neglect: Risk and protective factors. <https://www.cdc.gov/child-abuse-neglect/risk-factors/index.html>
- Cevik Durmaz, Y., Tuncer Coban, P., Eseroglu Soylemez, T., & Aktas, H. (2022). Effectiveness Of The Training Provided To Healthcare Professional İn Turkey To Recognise The Symptoms And Risks Of Child Abuse And Neglect. *Health and Social Care in the Community*, 30(5), e1898–e1906. <https://doi.org/10.1111/hsc.13620>
- Chen, Y. (2024). The Effects Of Child Maltreatment And Exposure To İntimate Partner Violence On The Co-Occurrence Of Anxious/Depressive Symptoms And Aggressive Behavior. *Child Abuse and Neglect*, 149, 106655. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.106655>

- Cheng, A. W. Y., & Lai, C. Y. Y. (2023). Parental stress in families of children with special educational needs: a systematic review. *In Frontiers in Psychiatry*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.1198302>
- Chieffo, D. P. R., Arcangeli, V., Moriconi, F., Marfoli, A., Lino, F., Vannuccini, S., Marconi, E., Turrini, I., Brogna, C., Veredice, C., Antonietti, A., Sani, G., & Mercuri, E. M. (2023). Specific Learning Disorders (SLD) and Behavior Impairment: Comorbidity or Specific Profile? *Children*, 10(8), 1–14. <https://doi.org/10.3390/children10081356>
- Chim, I., Magalhães, E., Graça, J., Antunes, C., & Ferreira, C. (2020). Child Sexual Abuse Myth Scale: Validity and Reliability Evidence in the Portuguese Context. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(7), 802–820. <https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1801934>
- Cho, N., & Koti, A. S. (2024). Identifying Inflicted Injuries In Infants And Young Children. *Seminars in Pediatric Neurology*, 50, 101138. <https://doi.org/10.1016/j.spen.2024.101138>
- Christensen, L., & Baker, B. L. (2020). Risk-Taking And Delinquent Behaviors Among Youth With And Without Intellectual Disabilities. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 13(1), 1–24. <https://doi.org/10.1080/19315864.2019.1710786>
- Christi, R. A., Roy, D., Heung, R., & Flake, E. (2023). Impact of Respite Care Services Availability on Stress, Anxiety and Depression in Military Parents who have a Child on the Autism Spectrum. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 53(11), 4336–4350. <https://doi.org/10.1007/s10803-022-05704-x>
- Cincioğlu, Ş., & Kurt, Ö. (2024). Öğretmenlerin Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Akran Zorbalığını Önleme ve Müdahale Stratejilerinin İncelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(3), 1880–1895. <https://doi.org/10.24315/tred.1455066>
- Cocker, F., & Joss, N. (2016). Compassion fatigue among healthcare, emergency and community service workers: A systematic review. *In International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(6), 618. <https://doi.org/10.3390/ijerph13060618>

- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity Rethinking The Concept. *Gender and Society*, 19(6), 829–859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Convention On The Rights Of The Child. (2006). *General Comment No. 8: The Right Of The Child To Protection From Corporal Punishment And Other Cruel Or Degrading Forms Of Punishment* <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/general-comment-no-8-2006-right-child-protection-corporal-punishment-and-other-cruel-or/>
- Coşkunöz, R. (2025). *Türkiye’de Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Rehberlik Ve Uygulama Süreçleri*. Uludağ Üniversitesi. <https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstreams/8cbe47b6-5d29-4929-95c2-554473585737/download>
- Csorba, R., Atas Elfrink, Z., & Tsikouras, P. (2024). Diagnosis of Child Sexual Abuse. *In Journal of Clinical Medicine*, 13(23), 1-14. <https://doi.org/10.3390/jcm13237297>
- Cuartas, J. (2021). Corporal Punishment And Early Childhood Development İn 49 Low- And Middle-İncome Countries. *Child Abuse and Neglect*, 120(1), 105205. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105205>
- Cuartas, J. (2023). Corporal Punishment and Child Development in Low- and- Middle- Income Countries: Progress, Challenges, and Directions. *Child Psychiatry and Human Development*, 54(6), 1607–1623. <https://doi.org/10.1007/s10578-022-01362-3>
- Cuartas, J., Gershoff, E. T., Bailey, D. H., Gutiérrez, M. A., & McCoy, D. C. (2025). Physical Punishment And Lifelong Outcomes İn Low- And Middle-İncome Countries: A Systematic Review And Multilevel Meta-Analysis. *Nature Human Behaviour*, 9(7), 1365–1379. <https://doi.org/10.1038/s41562-025-02164-y>
- Çetinkaya Yıldız, E., & Hatipoğlu Sümer, Z. (2010). Okul Öncesi Çocuklar ve Şiddet: Tanık ve Kurban Olma Düzeyleri Preschool Children and Violence: Exposure and Victimization Levels. *Elementary Education Online*, 9(2), 630–648. <https://doi.org/https://doi.org/10.17051/IO.91345>
- Çiçek Gümüş, E., & Öncel, S. (2022). Examination Of Variables Affecting Peer Attitudes Towards Children With Disabilities: A Cross-Sectional Study. *European Journal*

- of *Special Needs Education*, 37(4), 698–705.
<https://doi.org/10.1080/08856257.2021.1934149>
- Çifçi, N., Batmaz, M., ve Kendirkıran, G. (2024). Zihinsel Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Aile Yüğü ile Hayatta Amaç, Anlam ve Yaşam Yönelimi Arasındaki İlişki. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(4), 576–585. <https://doi.org/10.34087/cbusbed.1454691>
- Çimen, İ. D., Yeğın, Z., Gümüşsoy, A. S., & Kapucu, T. (2023). Children with special educational needs and parental burnout during the pandemic lockdown period. *Turkish Journal of Pediatric Disease*, 17(6), 466–475. <https://doi.org/10.12956/tchd.1317146>
- da Silva, V. A., Busnello, A. R. R., Cavassin, R. C., Loureiro, A. P. C., Moser, A. D. de L., & Carvalho, D. R. (2020). Physiotherapy Access For Children And Adolescents With Physical Disabilities In Public Institutions. *Ciencia e Saude Coletiva*, 25(7), 2859–2870. <https://doi.org/10.1590/1413-81232020257.12682018>
- Dağseven Emecen, D., & Saraç, I. H. (2020). An Examination of Burnout Levels of Teachers in Special Education Field. *Journal of Turkish Studies*, 15(7), 2877–2889. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.44862>
- Damman, J. L., Saar-Heiman, Y., Lalayants, M., & Gupta, A. (2025). What Makes Peer Support Supportive? A Scoping Review Of Multidimensional Parent Advocacy Support In Child Welfare. *Children and Youth Services Review*, 169. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2025.108133>
- Dammeyer, J., & Chapman, M. (2018). A National Survey On Violence And Discrimination Among People With Disabilities. *BMC Public Health*, 18(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5277-0>
- Day, A. M. (2022). Disabling and criminalising systems? Understanding The Experiences And Challenges Facing Incarcerated, Neurodivergent Children In The Education And Youth Justice Systems In England. *Forensic Science International: Mind and Law*, 3. <https://doi.org/10.1016/j.fsimpl.2022.100102>
- De Boer, A., Pijl, S. J., & Minnaert, A. (2012). Students' Attitudes towards Peers with Disabilities: A review of the literature. *International Journal of Disability*,

- Development and Education*, 59(4), 379–392.
<https://doi.org/10.1080/1034912X.2012.723944>
- DeCandia, C. J., Volk, K. T., & Unick, G. J. (2022a). Evolving Our Understanding: Housing Instability as an ACE for Young Children. *Adversity and Resilience Science*, 3(4), 365–380. <https://doi.org/10.1007/s42844-022-00080-y>
- Demiray, G., Davarcı, P. Z., Sezer, M. A., Demirbaş, K., & Ekuklu, G. (2023). Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi 6. Sınıf Öğrencilerinin Çocuk İstismarı Ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri. *Akdeniz Medical Journal*.
<https://doi.org/10.53394/akd.1254339>
- Dertli, S., Aydın, A. S., & Gunay, U. (2024). Care Burden, Perceived Social Support, Coping Attitudes And Life Satisfaction Of Mothers With Children With Cerebral Palsy. *Child: Care, Health and Development*, 50(4), e13297.
<https://doi.org/10.1111/cch.13297>
- Devries, K., Kuper, H., Knight, L., Allen, E., Kyegombe, N., Banks, L. M., Kelly, S., & Naker, D. (2018). Reducing Physical Violence Toward Primary School Students With Disabilities. *Journal of Adolescent Health*, 62(3), 303–310.
<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.09.004>
- di Fazio, N., Delogu, G., Morena, D., Cipolloni, L., Scopetti, M., Mazzilli, S., Frati, P., & Fineschi, V. (2023). New Insights Into The Diagnosis And Age Determination Of Retinal Hemorrhages From Abusive Head Trauma: A Systematic Review. *In Diagnostics*, 13(10), 1-28. <https://doi.org/10.3390/diagnostics13101722>
- Dias, P., Veríssimo, L., Carneiro, A., & Figueiredo, B. (2022). Academic Achievement And Emotional And Behavioural Problems: The Moderating Role Of Gender. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 27(4), 1184–1196.
<https://doi.org/10.1177/13591045211059410>
- Dinleyici, M., & Dağlı, F. Ş. (2016). Duygusal İhmal, İstismar ve Çocuk Hekiminin Rolü. *Osmangazi Tıp Derfisi*, 38(2), 18–27. <https://doi.org/10.20515/otd.20235>
- Doidge, J. C., Higgins, D. J., Delfabbro, P., & Segal, L. (2017). Risk Factors For Child Maltreatment İn An Australian Population-Based Birth Cohort. *Child Abuse and Neglect*, 64, 47–60. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.12.002>
- Doretto, V. F., Salto, A. B. R., Schivoletto, S., Zugman, A., Oliveira, M. C., Brañas, M., Croci, M., Ito, L. T., Santoro, M., Jackowski, A. P., Bressan, R. A., Rohde, L. A.,

- Salum, G., Miguel, E. C., & Pan, P. M. (2024). Childhood Maltreatment And The Structural Development Of Hippocampus Across Childhood And Adolescence. *Psychological Medicine*, 54(16), 4528–4536. <https://doi.org/10.1017/S0033291724001636>
- Duindam, H. M., Vial, A., Bouwmeester-Landweer, M. B. R., & van der Put, C. E. (2023). Differences And Similarities Between Mothers' And Fathers' Risk Factors For Child Maltreatment. *Children and Youth Services Review*, 150, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106902>
- Duong, H. T., Monahan, J. L., Mercer Kollar, L. M., & Klevens, J. (2021). Examining Sources of Social Norms Supporting Child Corporal Punishment Among Low-Income Black, Latino, and White Parents. *Health Communication*, 37(11), 1413–1422. <https://doi.org/10.1080/10410236.2021.1895418>
- Duran, Cengiz, ve Bayrakdar, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 5(4), 178–194.
- Duran, E., & Cengiz, Ş. (2022). Türk Atasözlerinde Çocuk ve Çocukluk Kavramı. *Folklor Akademi Dergisi*, 5(3), 674–697. <https://doi.org/10.55666/folklor.1158894>
- Düzel, S. A., & Akın, N. G. (2024). Okul Öncesi Dönemde Eğitim Alan Özel Gereksinimli Çocukların Eğitiminde Yaşanan Problemler Üzerine Yayımlanan Araştırmaların İncelenmesi. *Journal of Sustainable Education Studies*, 5(2), 70–82.
- Edwards, C., Bolton, R., Salazar, M., Vives-Cases, C., & Daoud, N. (2024). Young People's Constructions Of Gender Norms And Attitudes Towards Violence Against Women: A Critical Review Of Qualitative Empirical Literature. *Journal of Gender Studies*, 33(1), 100–111. <https://doi.org/10.1080/09589236.2022.2119374>
- Eldred, E., Devries, K., Zinke-Allmang, A., Mallick, R., Mughis, W., Morgon Banks, L., & Bhatia, A. (2025). Are School-Based Violence Prevention Interventions Inclusive And Effective For Children With Disabilities? Asystematic Review Of Global Evidence. *EClinicalMedicine*, 80(1), 1–13.

- Elklit, A., Murphy, S., Skovgaard, C., & Lausten, M. (2023). Physical Violence Against Children With Disabilities A Danish National Birth Cohort Prospective Study. *European Journal of Psychotraumatology*, 14(1), 11409–11434. <https://doi.org/10.1080/20008066.2023.2173764>
- Emerson, E., & Llewellyn, G. (2023). Disability Among Women And Men Who Married In Childhood: Evidence From Cross-Sectional Nationally Representative Surveys Undertaken In 37 Low- And Middle-Income Countries. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(1), 1–13. <https://doi.org/10.3390/ijerph20010088>
- Erdoğan, Y., & Aslan, D. (2020). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 104–132. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.629158>
- Ersoy, A. F., Sancar, E., & Şener, M. (2021). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hakkında Öğretmen Görüşlerinin Okul Sosyal Hizmeti Perspektifinden Değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(4), 337–352. <https://doi.org/10.24289/ijsser.942244>
- Erturan, S., Başaran, Z., & Elbasan, B. (2021). Türkiye’de Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Fizyoterapistlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi*. 1(2), 1-30.
- Esener, Z., Tekmenuray Ünal, A., Baş, H., & Doğan, Y. E. (2025). Diyarbakır İli ve Çevresi Down Sendromlu Olguların Büyüme Parametrelerinin Değerlendirilmesi; Tek Merkez Deneyimi. *Dicle Tıp Dergisi*, 52(1), 155–161. <https://doi.org/10.5798/dicletip.1657573>
- Ettinger, T. R. (2022). Children’s Needs During Disclosures Of Abuse. *SN Social Sciences*, 2(7), 1–25. <https://doi.org/10.1007/s43545-022-00397-6>
- European Union Agency For Fundamental Rights. (2025). *Violence Against Children With Disabilities: Legislation, Policies And Programmes In The EU*. <https://doi.org/10.2811/932051>
- Everson, M. D., & Sandoval, J. M. (2011). Forensic Child Sexual Abuse Evaluations: Assessing Subjectivity And Bias In Professional Judgements. *Child Abuse and Neglect*, 35(4), 287–298. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.01.001>

- Falla, D., Sánchez, S., & Casas, J. A. (2021). Sustainability What Do We Know About Bullying In Schoolchildren With Disabilities? *A Systematic Review of Recent Work. Sustainability*, 13(1), 2–18. <https://doi.org/10.3390/su>
- Fan, S., & Koski, A. (2022). The Health Consequences Of Child Marriage: A Systematic Review Of The Evidence. *BMC Public Health*, 22(1), 1–17. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-12707-x>
- Fang, Z., Cerna-Turoff, I., Zhang, C., Lu, M., Lachman, J. M., & Barlow, J. (2022). Global Estimates Of Violence Against Children With Disabilities: An Updated Systematic Review And Meta-Analysis. *The Lancet Child and Adolescent Health*, 6(5), 313–323. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(22\)00033-5](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(22)00033-5)
- Fauzi, F. A., Zulkefli, N. A. M., & Baharom, A. (2023). Aggressive Behavior In Adolescent: The Importance Of Biopsychosocial Predictors Among Secondary School Students. *Frontiers in Public Health*, 11, 1–10. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.992159>
- Fazel, S., Burghart, M., Wolf, A., Whiting, D., & Yu, R. (2024). Effectiveness of Violence Prevention Interventions: Umbrella Review of Research in the General Population. *In Trauma, Violence, and Abuse*, 25(2), 1709-1718. <https://doi.org/10.1177/15248380231195880>
- Federal Ministry For Economic Cooperation and Development. (2025). *Global Disability Inclusion Report*.
- Fee, A., McIlpatrick, S., & Ryan, A. (2021). Exploring Formal Care Providers' Perspectives of the Support Needs of Older Male Spousal Care-givers: A Focus Group Study. *British Journal of Social Work*, 51(1), 205–222. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaa019>
- Ferragut, M., Ortiz-Tallo, M., & Blanca, M. J. (2021). Victims and Perpetrators of Child Sexual Abuse: Abusive Contact and Penetration Experiences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(18), 1–14. <https://doi.org/10.3390/ijerph18189593>
- Ferrara, P., Franceschini, G., Villani, A., & Corsello, G. (2019). Physical, Psychological And Social Impact Of School Violence On Children. *In Italian Journal of Pediatrics*, 45(1), 76. <https://doi.org/10.1186/s13052-019-0669-z>

- Findley, J. A., Ruble, L. A., & McGrew, J. H. (2022). Individualized Education Program Quality For Transition Age Students With Autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 91, 1–21. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2021.101900>
- Findling, Y., Itzhaki, M., & Barnoy, S. (2024). Parental Burnout—A Model of Risk Factors and Protective Resources Among Mothers of Children with/Without Special Needs. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 14(11), 2883–2900. <https://doi.org/10.3390/ejihpe14110189>
- Finkelhor, D., Turner, H., Ormrod, R., & Hamby, S. L. (2010). Trends In Childhood Violence And Abuse Exposure: Evidence From 2 National Surveys. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 164(3), 238–242. <https://doi.org/10.1001/archpediatrics.2009.283>
- Fornaro, M., Caiazza, C., & Comparelli, A. (2022). Differentiation And Comorbidity Of Bipolar Disorder And Attention Deficit And Hyperactivity Disorder In Children, Adolescents, And Adults: A Clinical And Nosological Perspective. *Frontiers In Psychiatry*, 13, 1–7.
- Förster, K., Danzer, L., Redlich, R., Opel, N., Grotegerd, D., Leehr, E. J., Dohm, K., Enneking, V., Meinert, S., Goltermann, J., Lemke, H., Waltemate, L., Thiel, K., Behnert, K., Brosch, K., Stein, F., Meller, T., Ringwald, K., Schmitt, S., ... Dannlowski, U. (2021). Social Support And Hippocampal Volume Are Negatively Associated In Adults With Previous Experience Of Childhood Maltreatment. *Journal of Psychiatry and Neuroscience*, 46(3), 328–336. <https://doi.org/10.1503/jpn.200162>
- Fraser-Barbour, E. F. (2018). On The Ground Insights From Disability Professionals Supporting People With Intellectual Disability Who Have Experienced Sexual Violence. *Journal of Adult Protection*, 20(5–6), 207–220. <https://doi.org/10.1108/JAP-04-2018-0006>
- Frederick, J., Devaney, J., & Alisic, E. (2019). Homicides and Maltreatment-related Deaths of Disabled Children: A Systematic Review. *Child Abuse Review*, 28(5), 321–338. <https://doi.org/10.1002/car.2574>
- Friedman-Hauser, G., & Katz, C. (2025). Where Is The Disability? A Critical Analysis Of Case Reports Of Online Sexual Abuse Of Children With Disabilities. *Child Protection and Practice*, 6, 100207. <https://doi.org/10.1016/j.chipro.2025.100207>

- Gallego, A. G., Ferreira, C., & Arias-Gago, A. R. (2025). Stereotyped Representations of Disability in Film and Television: A Critical Review of Narrative Media. *Disabilities*, 5(4), 87. <https://doi.org/10.3390/disabilities5040087>
- Gazi, M. A. (2025). Çocuk Cinsel İstismarına Karşı Hazırlanan Kamu Spotlarının İletişim İşlevleri Üzerinden Analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 12(1), 187–208. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1532727>
- Gelchu Adola, S., & Wirtu, D. (2024). Effects Of Early Marriage Among Women Married Before Reaching 18 Years Old (Qualitative Study Approach). *Frontiers in Sociology*, 9, 1–10. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1412133>
- George, S. S., Denne, E., & Stolzenberg, S. N. (2022). Blaming Children: How Rape Myths Manifest İn Defense Attorneys’ Questions To Children Testifying About Child Sexual Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(1), 1–24.
- Georgitsi, M., Dermitzakis, I., Soumelidou, E., & Bonti, E. (2021). The Polygenic Nature and Complex Genetic Architecture of Specific Learning Disorder. *In Brain Sciences*, 11(5), 1-43. <https://doi.org/10.3390/brainsci11050631>
- Geprägs, A., Bürgin, D., Fegert, J. M., Brähler, E., & Clemens, V. (2023). Parental Stress And Physical Violence Against Children During The Second Year Of The COVID-19 Pandemic: Results Of A Population-Based Survey İn Germany. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 17(1), 1–14. <https://doi.org/10.1186/s13034-023-00571-5>
- Gepty, A. A., Lambert, S. F., Milam, A. J., & Ialongo, N. S. (2022). Residential Mobility, Neighborhood Cohesion, And Depressive Symptoms Among Urban-Dwelling African American Adolescents. *Journal of Community Psychology*, 50(7), 3280–3299. <https://doi.org/10.1002/jcop.22837>
- Gershoff, E. T., & Grogan-Kaylor, A. (2016). Spanking and Child Outcomes: Old Controversies and New Meta-Analyses. *Journal of Family Psychology*, 30(4), 453–469. <https://doi.org/10.1037/fam0000191>
- Geweniger, A., Barth, M., Haddad, A., Högl, H., Insan, S., Mund, A., & Langer, T. (2024). Perceived Social Support And Characteristics Of Social Networks Of Families With Children With Special Healthcare Needs Following The COVID-19 Pandemic. *Frontiers in Public Health*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1322185>

- Giallo, R., & Gavidia-Payne, S. (2006). Child, Parent And Family Factors As Predictors Of Adjustment For Siblings Of Children With A Disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(12), 937–948. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2006.00928.x>
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., & Webb, E. (2009). Burden And Consequences Of Child Maltreatment In High-Income Countries. *Child Maltreatment* 1, 373(1), 68–81. <https://doi.org/10.1016/S0140>
- Gjecaj, E., Traustadóttir, R., & Rice, J. G. (2025). “Nobody Will Believe Me”: Lack of Reporting Violence by Disabled Women. *Violence Against Women*, 1(1), 1–20. <https://doi.org/10.1177/10778012251384622>
- Global Education Monitoring Report. (2020). *Inclusion and education: All means all. Paris*. UNESCO. <https://doi.org/10.54676/JJNK6989>
- Gottlieb, M., Violo, D., Tams, J., & Piercy, J. (2025). A Scoping Review of Evidence-Based Grief Interventions for Parentally Bereaved Children: Comparing Individual, Group, and Family Approaches. *Omega (United States)*. 0(0) 1-26. <https://doi.org/10.1177/00302228251334249>
- Göker, Z., Aktepe, E., Hesapçıoğlu, S. T., & Kandil, S. (2010). Cinsel İstismar Mağduru Olan Çocukların Başvuru Şekilleri, Klinik ve Sosyodemografik Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 17(4), 15–21.
- Gönener, H. D. (2010). Zihinsel Engelli Çocuklarda İhmal-İstismar Ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Deneyisel ve Klinik Tıp Dergisi*, 27, 137–143.
- Graham, A., Canosa, A., Wall, J., & Thomas, P. (2023). Child-Safe Organizations And The Ethics Of Empowered Inclusion. *Children and Society*, 37(6), 1719–1736. <https://doi.org/10.1111/chso.12732>
- Gréaux, M., Moro, M. F., Kamenov, K., Russell, A. M., Barrett, D., & Cieza, A. (2023). Health Equity For Persons With Disabilities: A Global Scoping Review On Barriers And Interventions In Healthcare Services. *International Journal for Equity in Health*, 22(1), 1–18. <https://doi.org/10.1186/s12939-023-02035-w>
- Griffith, A. K. (2022). Parental Burnout and Child Maltreatment During the COVID-19 Pandemic. *In Journal of Family Violence*, 37(5), 725-731. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00172-2>

- Gubbels, J., Assink, M., Prinzie, P., & van der Put, C. E. (2021). Why Healthcare and Education Professionals Underreport Suspicions of Child Abuse: A Qualitative Study. *Social Sciences*, 10(3), 1–21. <https://doi.org/10.3390/socsci10030098>
- Gubbels, J., van der Put, C. E., Stams, G. J. J. M., Prinzie, P. J., & Assink, M. (2021). Components Associated With The Effect Of Home Visiting Programs On Child Maltreatment: A Meta-Analytic Review. *Child Abuse and Neglect*, 114(1), 1–19. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.104981>
- Guo, X., Hao, C., Wang, W., & Li, Y. (2024). Parental Burnout, Negative Parenting Style, and Adolescents' Development. *Behavioral Sciences*, 14(3). <https://doi.org/10.3390/bs14030161>
- Güleryüz, N., Şahin, S., & İnandıkoğlu, N. (2020). The Role of IL-1 β and IL-6 in Epilepsy Disease. *Bozok Tıp Dergisi*, 10(2), 224–229. <https://doi.org/10.16919/bozoktip.688436>
- Güven Baysal, Ş., & Çorabay, S. (2024). Caregiver Burden and Depression in Parents of Children with Chronic Diseases. *Turkish Archives of Pediatrics*, 59(1), 70–77. <https://doi.org/10.5152/TurkArchPediatri.2024.23126>
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). 2018 *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) - Ana Rapor*. https://www.sck.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/TNSA2018_ana_Rapor.pdf
- Hailes, H. P., Yu, R., Danese, A., & Fazel, S. (2019). Long-Term Outcomes Of Childhood Sexual Abuse: An Umbrella Review. *The Lancet Psychiatry*, 6(10), 830–839. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30286-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30286-X)
- Hallett, F., & Hallett, G. (2025). Attitudes Towards Special Educational Needs: Dysconscious Ableism? *British Journal of Special Education*, 52(2), 197–201. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.70019>
- Hamby, S., & Grych, J. (2013). Essential Information About Patterns Of Victimization Among Children With Disabilities. *Evidence Based Nursing*, 16(2), 50–51. <https://doi.org/10.1136/eb-2012-101106>
- Hammad, M. A., Al-Otaibi, M. N., & Awed, H. S. (2024). Child Maltreatment Among Deaf And Hard-Of-Hearing Adolescent Students: Associations With Depression And Anxiety. *Frontiers in Psychology*, 15, 1–10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1287741>

- Han, Q., Ye, W., Fang, Z., Eagling-Peche, S., Wang, Y., Zheng, B., & Lachman, J. (2025). Prevalence Of Intimate Partner Violence Among Child Marriage Victims And The Comparison with Adult Marriages: A Systematic Review And Meta-Analysis. *EClinical Medicine*, 81, 103084. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2025.103084>
- Haney, S., Scherl, S., Dimeglio, L., Perez-Rossello, J., Servaes, S., & Merchant, N. (2025). Guidance for the Clinician in Rendering Pediatric Care Evaluating Young Children With Fractures for Child Abuse: Clinical Report. *American Academy Of Pediatrics*, 155(2), 1–19. www.pediatrics.org
- Harb, F., Liuzzi, M. T., Huggins, A. A., Webb, E. K., Fitzgerald, J. M., Krukowski, J. L., deRoos-Cassini, T. A., & Larson, C. L. (2024). Childhood Maltreatment and Amygdala-Mediated Anxiety and Posttraumatic Stress Following Adult Trauma. *Biological Psychiatry Global Open Science*, 4(4), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.bpsgos.2024.100312>
- Hardisty, A., Addink, W., Glöckler, F., Güntsch, A., Islam, S., & Weiland, C. (2021). A Choice Of Persistent Identifier Schemes For The Distributed System Of Scientific Collections (Disco). *Research Ideas and Outcomes*, 7, 67–79. <https://doi.org/10.3897/rio.7.e67379>
- Harris, M. N. (2024). Resilience and Violent Victimization of Youth With Mental Disorders: Group Differences Based on Sex? *Crime and Delinquency*, 70(9), 2278–2311. <https://doi.org/10.1177/00111287231161528>
- Havercamp, S. M., Krahn, G. L., Murray, A. J., Akobirshoev, I., Bellamy, C. D., Bonardi, A., Breslin, M. J., X. Inzhèn Zhǎng, Un Brown, L., Costa, M., Dembo, R. S., Ellsworth, D., Hall, J. P., Horner-Johnson, W., Hughes, D., McGee, M., Mudrick, N. R., Otstot, E., Parodi, G., Sluzalis, S., & Yee, S. (2025). A Call To Action To Include Disability In Intersectional Health Equity Research And Policy. *The Lancet Regional Health–Americas*, 49, 1–7.
- Helland, H. S., Pedersen, S. H., & Skivenes, M. (2023). Comparing Population Views On State Responsibility For Children In Vulnerable Situations – The Role Of Institutional Context And Socio- Demographic Characteristics. *Journal of Public Child Welfare*, 17(3), 453–474. <https://doi.org/10.1080/15548732.2022.2051674>

- Helweg-Larsen, K. (2008). Violence: News On A Public Health Problem. *Nordic Societies of Public Health*, 36(6), 561–563. <https://doi.org/10.1177/1403494808095222>
- Hennink, M., & Kaiser, B. N. (2022). Sample Sizes For Saturation In Qualitative Research: A Systematic Review Of Empirical Tests. *Social Science and Medicine*, 292. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114523>
- Higgins, D. J., & Hunt, G. R. (2024). Child, Parent And Contextual Factors Associated With Child Protection System Involvement And Child Maltreatment In The Family: A Rapid Evidence Review. *Australian Journal of Social Issues*, 59(2), 358–400. <https://doi.org/10.1002/ajs4.306>
- Hill, J., Wright, N., Sharp, H., Pickles, A., & Steele, H. (2023). On The Risks Of Secure Attachment In Infancy: Childhood Irritability And Adolescent Depression Predicted By Secure Attachment And High Approach Behaviours At Months Towards A Caregiver Living With Inter-Parental Violence. *Frontiers in Child and Adolescent Psychiatry*, 2(1), 1143125. <https://doi.org/10.3389/frcha.2023.1143125>
- Hinson-Enslin, A. M., Nahhas, R. W., & McClintock, H. F. (2022). Vision And Hearing Loss Associated With Lifetime Drug Use: NHANES 2013–2018. *Disability and Health Journal*, 15(2), 8. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2022.101286>
- Ho, L. L. K., Li, W. H. C., Cheung, A. T., Luo, Y., Xia, W., & Chung, J. O. K. (2022). Impact of Poverty on Parent–Child Relationships, Parental Stress, and Parenting Practices. *Frontiers in Public Health*, 10, 1–10. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.849408>
- Holdroyd, I., Bywaters, P., Duschinsky, R., Drayak, T., Taylor, J., & Coughlan, B. (2024). Fathers' Mental Ill-Health And Child Maltreatment: A Systematic Review Of The Literature. *Children and Youth Services Review*, 157, 107317. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107317>
- Hours, C., Recasens, C., & Baleyte, J.-M. (2022). ASD and ADHD Comorbidity: What Are We Talking About? *Frontiers in Psychiatry*, 13, 1–6. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.837424>
- Houtrow, A., Martin, A. J., Harris, D., Cejas, D., Hutson, R., Mazloomdoost, Y., & Agrawal, R. K. (2022). Health Equity for Children and Youth With Special Health

- Care Needs: A Vision for the Future. *Pediatrics*, 149, 1–11.
<https://doi.org/10.1542/peds.2021-056150F>
- Howe, M. L., & Knott, L. M. (2015). The Fallibility Of Memory In Judicial Processes: Lessons From The Past And Their Modern Consequences. *Memory*, 23(5), 633–656. <https://doi.org/10.1080/09658211.2015.1010709>
- Huang, R., Chazan-Cohen, R., & Carlson, D. (2024). Early Family Conflict and Behavioral Outcomes in Children from Low-Income Families: The Indirect Effects of Parental Depression and Parenting Practices. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(12), 1–17.
<https://doi.org/10.3390/ijerph21121664>
- Humbert, A. L., & Strid, S. (2025). Intersectionality and Gender-Based Violence: An Empirical Multi-Level Examination of Prevalence and Frequency in Universities and Research Organizations. *Violence Against Women*, 31(10), 2553–2573.
<https://doi.org/10.1177/10778012241265363>
- Idriss-Wheeler, D., Bancroft, X., Bouraleh, S., Buy, M., Yaya, S., & El-Khatib, Z. (2024). Exploring Access To Health And Social Supports For Intimate Partner Violence (IPV) Survivors During Stressful Life Events (Sles)—A Scoping Review. *Plos One*, 19(12), 1–47. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0313613>
- Ineland, J., & Starke, M. (2020). Factors Associated With Positive Work Experience Among Professionals Supporting People With Intellectual Disabilities: A Comparative Analysis Of Three Welfare Organisations In Sweden. *International Journal of Developmental Disabilities*, 68(4), 5–8.
<https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1794767>
- Issabayeva, Z., Sapargaliyeva, A., Shubayeva, G., Shalabayeva, K., & Ismagambetova, G. (2024). Psychological and Pedagogical Support for Parents of Children with Special Educational Needs. *Continuity in Education*, 5(1), 66–75.
<https://doi.org/10.5334/cie.103>
- Jawad, R., Plageron, S., & Jaskolski, M. (2025). A Critical Review Of The State-Of-The-Art On Social Policy, Conflict And Peace In The Middle East And North Africa Region: Why Social Policy Matters For Peace And Why It Is Also Not Enough. *World Development*, 187(2), 1–12.
<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2024.106861>

- Johansen, J., Hamilton-Giachritsis, C., Margolis, R., & Swaine, Z. (2025). Children And Adolescents' Perceptions Of Childhood Neglect: Content And Thematic Analyses Of Childline Message Boards. *Child Abuse and Neglect*, 162, 107150. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.107150>
- Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., Bates, G., Mikton, C., & Shakespeare, T. (2012). Prevalence And Risk Of Violence Against Children With Disabilities: A Systematic Review And Meta-Analysis Of Observational Studies. *The Lancet*, 380(9845), 899–907. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60692-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60692-8)
- Jones, T. M., Bottoms, B. L., Sachdev, K., Aniciete, J., & Gorak, K. (2021). Jurors' Gender and Their Fear of False Child Sexual Abuse Accusations Are Related to Their Belief in Child Victims' Allegations. *Journal of Child Sexual Abuse*, 30(7), 828–846. <https://doi.org/10.1080/10538712.2021.1931612>
- Kahraman Güloğlu, F. (2022). Engellilik Hakkında Kavramsal Karmaşanın Nedenleri ve Türkiye'deki Durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 291–315. <https://doi.org/10.33417/tsh.989123>
- Karaca Kurtulmuş, S., Yaşar, A. Ü., Yıldırım, Z., & Selçuk, İ. (2022). Gebelerin Antenatal Genetik Tarama Testleri Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Ve Uygulamalarının Araştırılması. *Güncel Tıbbi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 19–20.
- Kaltner, M. (2013). Re-referral for Complex Child Abuse and Neglect Concerns: The Influence of Family and Child Factors in a 25 Year Data Set. *Children Australia*, 38(1), 15–21. <https://doi.org/10.1017/cha.2012.45>
- Kamble, A. D., & Gaikwad, H. V. (2021). How Should the Education System Approach Children with Special Needs? *Indonesian Journal of Community and Special Needs Education*, 1(1), 15–18. <https://doi.org/10.17509/ijcsne.v1i1.39154>
- Kan, D. D. D., Lee, C. L., & Poon, K. L. K. (2025). Health-Related Quality Of Life Of Children With Developmental Disabilities In Singapore And Associated Factors: A Broad-Based Examination. *Research in Developmental Disabilities*, 161, 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2025.104997>
- Kaptan, D., Kahriman, İ., & Kader, Ş. (2020). Pediatri Kliniklerinde Çalışan Hekim ve Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi ve Farkındalık

- Düzeyleri. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuk ve Tarih Dergisi*, 28(2), 227–232.
<https://doi.org/10.5336/mdethic.2019-71509>
- Karakachian, A., Colbert, A., Zoucha, R., & Goldman, G. S. (2024). Did I Do The Right Thing?” Nurses’ Experiences Of Caring For Victims Of Child Maltreatment: A Qualitative Study. *Journal of Pediatric Nursing*, 76, 45–51.
<https://doi.org/10.1016/j.pedn.2024.02.002>
- Kawamoto, M., Takagishi, H., Ishihara, T., Takagi, S., Kanai, R., Sugihara, G., Takahashi, H., & Matsuda, T. (2023). Hippocampal Volume Mediates The Relationship Of Parental Rejection In Childhood With Social Cognition In Healthy Adults. *Scientific Reports*, 13(1), 1–12. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-46512-2>
- Kaya, Ç., (2024). *Zihinsel Yetersizliğe Sahip Anne Babaların Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Farkındalık Düzeyleri*. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, A. K., & Tekin, H. H. (2019). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Korunmaya Muhtaç Çocuk Birimlerinde İhmal Ve İstismar Vakalarına Verilen Hizmetlerin Niteliğine İlişkin Görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 843-865.
- Kidman, R. (2017). Child marriage and intimate partner violence: A comparative study of 34 countries. *International Journal of Epidemiology*, 46(2), 662–675.
<https://doi.org/10.1093/ije/dyw225>
- Kim, B., & Merlo, A. v. (2023). Domestic Homicide: A Synthesis of Systematic Review Evidence. *In Trauma, Violence, and Abuse*, 24(2), 776-793.
<https://doi.org/10.1177/15248380211043812>
- King, G., Pozniak, K., Teplicky, R., & Earl, S. (2025). The Experiences Of Parents Of Children With Disabilities Receiving Healthcare Services: Negative Emotions And Associated Situations. *Research in Developmental Disabilities*, 156(1), 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2024.104896>
- Kirsch, D. E., Tretyak, V., Radpour, S., Weber, W. A., Nemeroff, C. B., Fromme, K., Strakowski, S. M., & Lippard, E. T. C. (2021). Childhood Maltreatment, Prefrontal-Paralimbic Gray Matter Volume, And Substance Use In Young Adults And Interactions With Risk For Bipolar Disorder. *Scientific Reports*, 11(1), 1–12.
<https://doi.org/10.1038/s41598-020-80407-w>

- Kiye, S., & Pişkin, M. (2020). Öğretmenlerin Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Algılarının İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(8), 20–44.
- Kızır, M., Sezer, S., Hoşgörür, T., Kahya, O., Yıldırım, K., Korkut, P., Karaca Evren, M., Yeşil, E., & Hosgorur, V. (2022). Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin Gözünden Kent Yoksulluğu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 150–180. <https://doi.org/10.19171/uefad.1018181>
- Koçtürk, N., & Kızıldağ Şahin, S. (2021). Parent Form of the Childhood Sexual Abuse Myths Scale: Validity and Reliability Study. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 28(1), 31–37. <https://doi.org/10.4274/tjcamh.galenos.2020.61687>
- Kong, R., Chen, R., & Meng, L. (2024). Parental Conflict And Adolescents' Socially Adverse Emotions: The Mediating Role Of Family Functioning. *Frontiers in Psychology*, 15(1), 1387698. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1387698>
- Koslouski, J. B. (2022). Developing Empathy And Support For Students With The “Most Challenging Behaviors:” Mixed-Methods Outcomes Of Professional Development İn Trauma-Informed Teaching Practices. *Frontiers in Education*, 7, 1–16. <https://doi.org/10.3389/feduc.2022.1005887>
- Kula, S. S., & Akbulut, Ö. F. (2020). Öğretmen Adaylarının Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Duyarlılıkları İle Empatik Eğilimleri Arasındaki İlişki. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(3), 917–932. <https://doi.org/10.24315/tred.658597>
- Kurniawan, A., Chusida, A., Utomo, H., Marini, M. I., Rizky, B. N., Prakoeswa, B. F. W., Hamdani, J., Salazar-Gamarra, R., Dib, L. L., Alias, A., Yusof, M. Y. P. M., & Marya, A. (2023). 3D Bitemark Analysis in Forensic Odontology Utilizing a Smartphone Camera and Open-Source Monoscopic Photogrammetry Surface Scanning. *Pesquisa Brasileira Em Odontopediatria e Clinica Integrada*, 23(1), 1–7. <https://doi.org/10.1590/pboci.2023.001>
- Kurt, A., & Kurtoğlu Erden, M. (2020). Özel Eğitim Alanında Teknoloji Kullanımı İle İlgili Yapılan Çalışmaların İncelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 47–70. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.676961>
- Kuruppu, J., Humphreys, C., McKibbin, G., & Hegarty, K. (2022). Tensions İn The Therapeutic Relationship: Emotional Labour İn The Response To Child Abuse

- And Neglect In Primary Healthcare. *BMC Primary Care*, 23(1), 48. <https://doi.org/10.1186/s12875-022-01661-7>
- Kuznetsova, E., Liashenko, A., Zhzhikashvili, N., & Arsalidou, M. (2024). Giftedness Identification And Cognitive, Physiological And Psychological Characteristics Of Gifted Children: A Systematic Review. *Frontiers in Psychology*, 15, 1–20. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1411981>
- Küçük, S., Korkmaz, Z., Kayademir, N., & Otuzoğlu, M. (2017). Çocuk Cinsel İstismarının Tanılama Adli ve Sosyal Sürecinde Pediatri. *Turkish Journal of Forensic Medicine*, 31(2), 68–77. <https://doi.org/10.5505/adlitip.2017.37233>
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data. *International Biometric Society*, 33 (1), 159-174.
- Langevin, R., Abou Chabake, S., & Beaudette, S. (2025). Intergenerational Cycles of Maltreatment: An Updated Scoping Review of Psychosocial Risk and Protective Factors. *Trauma, Violence, and Abuse*, 0(0), 1–16. <https://doi.org/10.1177/15248380251316908>
- Langford, L., & Foong, P. (2024). Unproven Stem Cell Therapies: An Evaluation Of Patients' Capacity To Give Informed Consent. *Griffith Law Review*, 33(1), 58–88. <https://doi.org/10.1080/10383441.2024.2422138>
- Lansford, J. E. (2025). Theories Of Parenting And Child Development In Different Cultural Contexts. *Theory and Society*, 1(1), 1–5. <https://doi.org/10.1007/s11186-025-09639-x>
- Larsen, C. M., Johansen, D. L. N., Skovgaard, T., & Christiansen, L. B. (2025). Impact of the Family-Centered Early Intervention Program Good Start on Psychosocial Constructs Related to Quality of Life in Parents of Children with Cerebral Palsy: A Pre-PostFollow-Up Study. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 27(1), 402–417. <https://doi.org/10.16993/sjdr.1249>
- Latvala, A., Tideman, M., Sondenaa, E., Larsson, H., Butwicka, A., Fazel, S., & Lichtenstein, P. (2023). Association of intellectual disability with violent and sexual crime and victimization: A population-based cohort study. *Psychological Medicine*, 53(9), 3817–3825. <https://doi.org/10.1017/S0033291722000460>
- Learning, NSCP. (2024). *d/Deaf children and children who have disabilities: learning from case reviews*.

- Lee, D., Lee, J. H., Young, †, Kwak, H., Suh, D., Kwon, H., Kim, D. K., Jung, J. H., Park, J. W., Lee, H. N., & Kim, J. H. (2024). The Barriers to Recognizing and Reporting Child Physical Abuse by Emergency Physicians and Associated Factors. *Pediatric Emergency Care*, 40(9), 674–680.
- Lee, E., Goodman-Delahunty, J., Martschuk, N., & Powell, M. B. (2025). Cross-Examining Children In Sexual Abuse Trials: How Australian Criminal Justice Practitioners Perceive Judicial Intervention. *Journal of Criminology*. <https://doi.org/10.1177/26338076251323302>
- Lee, H., & Kim, E. K. (2023). Global Prevalence Of Physical And Psychological Child Abuse During COVID-19: A Systematic Review And Meta-Analysis. *Child Abuse and Neglect*, 135, 105984. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105984>
- Lee, J. Y., Yoon, S., Park, K., Radney, A., Shipe, S. L., & Pace, G. T. (2023). Father–Mother Co-Involvement in Child Maltreatment: Associations of Prior Perpetration, Parental Substance Use, Parental Medical Conditions, Inadequate Housing, and Intimate Partner Violence with Different Maltreatment Types. *Children*, 10(4), 707. <https://doi.org/10.3390/children10040707>
- Leight, J., Cullen, C., Ranganathan, M., & Yakubovich, A. (2023). Effectiveness Of Community Mobilisation And Group-Based Interventions For Preventing Intimate Partner Violence Against Women In Low- And Middle-Income Countries: A Systematic Review And Meta-Analysis. *Journal of Global Health*, 13(1), 1–15. <https://doi.org/10.7189/JOGH.13.04115>
- Lekhal, R., & Karlsen, L. (2024). Bullying of students who receive special education services for learning and behaviour difficulties in Norway. *International Journal of Inclusive Education*, 28(8), 1372–1389. <https://doi.org/10.1080/13603116.2021.1991487>
- Leonardi, S., di Cara, M., Giliberto, S., Piccolo, A., de Domenico, C., Leonardi, G., Alito, A., Siracusano, R., Calabrò, R. S., Quartarone, A., & Cucinotta, F. (2025). The Use Of Multisensory Environments In Children And Adults With Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review. *Autism*, 29(8), 1921–1938. <https://doi.org/10.1177/13623613251320424>
- Lepistö, S. J., Ellonen, N., Rantanen, H. E., Vuorenmaa, M. K., Helminen, M. T., & Paavilainen, E. (2022). Parental Worries, Child Maltreatment Risk and

- Empowerment: How Are They Noticed in Child and Family Services? *Children*, 9(2), 1–12. <https://doi.org/10.3390/children9020269>
- Letson, M. M. G., & Tscholl, J. J. (2012). Bruises, Burns, and Other Blemishes: Diagnostic Considerations of Physical Abuse. *Clinical Pediatric Emergency Medicine*, 13(3), 155–165. <https://doi.org/10.1016/j.cpem.2012.06.007>
- Li, D., Chan, V. F., Virgili, G., Piyasena, P., Negash, H., Whitestone, N., O'Connor, S., Xiao, B., Clarke, M., Cherwek, D. H., Singh, M. K., She, X., Wang, H., Boswell, M., Prakalapakorn, S. G., Patnaik, J. L., & Congdon, N. (2022). Impact of Vision Impairment and Ocular Morbidity and Their Treatment on Depression and Anxiety in Children: A Systematic Review. *In Ophthalmology* 129(10), 1152–1170. <https://doi.org/10.1016/j.optha.2022.05.020>
- Li, S. D., Xiong, R., Liang, M., Zhang, X., & Tang, W. (2021). Pathways From Family Violence to Adolescent Violence: Examining the Mediating Mechanisms. *Frontiers in Psychology*, 12, 1–12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.611006>
- Li, T., Huibregtse, M. E., Ely, T. D., van Rooij, S. J. H., Lebois, L. A. M., Webb, E. K., Jovanovic, T., House, S. L., Bruce, S. E., Beaudoin, F. L., An, X., Neylan, T. C., Clifford, G. D., Linnstaedt, S. D., Bollen, K. A., Rauch, S. L., Haran, J. P., Storrow, A. B., Lewandowski, C., Harnett, N. G. (2025). Childhood Adversity Is Associated With Longitudinal White Matter Changes After Adulthood Trauma. *Biological Psychiatry: Cognitive Neuroscience and Neuroimaging*, 1(1), 1–38. <https://doi.org/10.1016/j.bpsc.2025.09.007>
- Lin, J., Sun, Y., Qu, D., Ye, W., Da, L., Wu, W., Li, S., Chen, R., Xi, Y., & An, J. (2025). The Risk And Impact Of Family Violence On The Intergenerational Transmission Of School Bullying Among Chinese Children And Adolescents. *Child Abuse and Neglect*, 169(1), 107673. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2025.107673>
- Ling, W., Wang, D., Xu, X., Zhu, D., Wu, X., & Zhang, L. (2025a). The Association Between Empathy Ability And Attitudes Toward Children With Disabilities In Inclusive Physical Education Classes Among Primary Students: The Mediating Role Of Friendship Quality. *Frontiers in Psychology*, 16(1), 1531002. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1531002>

- Linkienė, K., & Štuopytė, E. (2022). Experiences of Professionals Ensuring the Protection of Children from Violence. *Public Policy and Administration*, 21(3), 292–304. <https://doi.org/10.5755/j01.ppaa.21.3.30893>
- Liu, S., Zhu, M., Yi, C., & Zeng, D. (2025). Early Rehabilitation Interventions For Global Developmental Delay In Children: A Narrative Review. *Frontiers in Pediatrics*, 13(1), 1–14. <https://doi.org/10.3389/fped.2025.1576324>
- Losung, R. K., de Paoli, T., Kebbell, M., & Bond, A. (2021). The Role of Empathy in Professional Quality of Life: a Study on Australian Police Officers Working in Sexual Assault and Child Abuse Investigation. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 36(3), 616–626. <https://doi.org/10.1007/s11896-021-09468-5>
- Löytömäki, J., Laakso, M. L., & Huttunen, K. (2023). Social-Emotional and Behavioural Difficulties in Children with Neurodevelopmental Disorders: Emotion Perception in Daily Life and in a Formal Assessment Context. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 53(12), 4744–4758. <https://doi.org/10.1007/s10803-022-05768-9>
- Lundberg, D. J., & Chen, J. A. (2024). Structural Ableism In Public Health And Healthcare: A Definition And Conceptual Framework. *The Lancet Regional Health - Americas*, 30, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.lana.2023.100650>
- Lundberg, D. J., Chen, J. A., & Lundberg, D. J. (2024). Structural Ableism In Public Health And Healthcare: A Definition And Conceptual Framework. *Lancet Regional Health*, 1(1), 1–8.
- Luo, Z., Chen, Y., & Epstein, R. A. (2025). Risk Factors For Child Abuse And Neglect: Systematic Review And Meta-Analysis. *Public Health*, 241(2), 89–98. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2025.01.028>
- Lusky-Weisrose, E., Klebanov, B., Friedman-Hauser, G., Avitan, I., & Katz, C. (2024). Online Sexual Abuse Of Children With Disabilities: Analyzing Reports Of Social Workers' Case Files In Israel. *Child Abuse and Neglect*, 154, 106869. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.106869>
- Macuka, I., Ercegovac, I. R., & Šimunić, A. (2024). Parent Personality, Child Neglect, and Violence in Relation to Competence and Burnout. *Journal of Child and Family Studies*, 33(3), 954–967. <https://doi.org/10.1007/s10826-023-02780-0>

- Madigan, S., Turgeon, J., Racine, N., Zhu, J., Alink, L. R. A., Ereyi-Osas, W., Jang, G., & Pasco Fearon, R. M. (2025). Patterns Of Continuity And Discontinuity Of Childhood Maltreatment Across Generations: A Meta-Analysis. *Development and Psychopathology*, 1-22. <https://doi.org/10.1017/S0954579425000239>
- Maguire-Jack, K., & Sattler, K. (2023). Neighborhood Poverty, Family Economic Well-Being, and Child Maltreatment. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(5–6), 4814–4831. <https://doi.org/10.1177/08862605221119522>
- Maiese, A., Iannaccone, F., Scatena, A., Fante, Z. del, Oliva, A., Frati, P., Fineschi, V., & Paolo, M. di. (2021). Pediatric Abusive Head Trauma: A Systematic Review. *Diagnostics*, 11(1), 1–16. <https://doi.org/10.3390/diagnostics>
- Makhoul Khoury, S., Cohen, A., Fabris, M. A., & Gur, A. (2025). Neglect of Children with Disabilities: A Scoping Review. *Children*, 12(3), 1–6. <https://doi.org/10.3390/children12030386>
- Manan, M. R., Rahman, S., Komer, L., Manan, H., & Iftikhar, S. (2022). A Multispecialty Approach to the Identification and Diagnosis of Nonaccidental Trauma in Children. *Cureus*, 14(7), 1–34. <https://doi.org/10.7759/cureus.27276>
- Manav, G., Karayağız Muslu, G., Göktaş, A., & Kara, R. (2024a). Examining The Relationship Between Middle School Children’s Attitudes Toward Their Disabled Peers And Empathy Skills. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1(1), 1–13. <https://doi.org/10.1080/20473869.2024.2401684>
- Mangune, P. D. (2024a). Child-Safe Organizations And The Ethics Of Empowered Inclusion Perceived Roles Of Community Doctors In Protecting Children With Disabilities Against Maltreatment In Low-Resource Communities In The Philippines. *Child Protection and Practice*, 1(1), 100002. <https://doi.org/10.1016/j.chipro.2024.100002>
- Mangune, P. D. (2024b). Perceived Roles Of Community Doctors In Protecting Children With Disabilities Against Maltreatment In Low-Resource Communities In The Philippines. *Child Protection and Practice*, 1, 100002. <https://doi.org/10.1016/j.chipro.2024.100002>
- Mannor, K. M., & Needham, B. L. (2024). The Study Of Ableism In Population Health: A Critical Review. *Frontiers In Public Health*, 12(1), 1–16. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1383150>

- Mardiansah M., Ramadhan R. A., & Suryani R. (2024). Mengenal Anak Berkebutuhan Khusus dan Klasifikasinya. *Ta'rim: Jurnal Pendidikan Dan Anak Usia Dini*, 5(1), 164–170. <https://doi.org/10.59059/tarim.v5i1.1013>
- Marini, M., di Filippo, G., Bonuomo, M., Torregiani, G., & Livi, S. (2023). Perceiving Oneself to Be Integrated into the Peer Group: A Protective Factor against Victimization in Children with Learning Disabilities. *Brain Sciences*, 13(2), 263. <https://doi.org/10.3390/brainsci13020263>
- Martins, P. C., Matos, C. D., & Sani, A. I. (2023). Parental Stress And Risk Of Child Abuse: The Role Of Socioeconomic Status. *Children and Youth Services Review*, 148, 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106879>
- Marya, A., & Abdillah, J. (2025). The Role of Special Guidance Institutions for Children in Achieving the Rehabilitation Objectives for Juveniles in Conflict with the Law in Pangkalpinang, Bangka Belitung Province. *Journal of Law, Politic and Humanities*, 5, 1940–1947. <https://doi.org/10.38035/jlph.v5i3>
- Maryanti, R., Bayu, A., Nandiyanto, D., Hufad, A., & Sunardi, S. (2021). Indonesian Journal of Community and Special Needs Education. *Indonesian Journal of Community and Special Needs Education*, 1(1), 1–8. <https://doi.org/10.17509/xxxx.vxix>
- Maryanti, R., Nandiyanto, A. B. D., Hufad, A., & Sunardi, S. (2021). Science Education for Students with Special Needs in Indonesia: From Definition, Systematic Review, Education System, to Curriculum. *Indonesian Journal of Community and Special Needs Education*, 1(1), 1–8. <https://doi.org/10.17509/ijcsne.v1i1.32653>
- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The Measurement Of Experienced Burnout. *Journal Of Occupational Behaviour*, 2, 99–113. [https://doi.org/0142-2774/81/020099-15\\$01.00](https://doi.org/0142-2774/81/020099-15$01.00)
- Mathews, B., & Collin-Vézina, D. (2019). Child Sexual Abuse: Toward a Conceptual Model and Definition. *In Trauma, Violence, and Abuse*, 20(2), 131–148. <https://doi.org/10.1177/1524838017738726>
- Mathews, B., & Dube, S. (2025). Childhood Emotional Abuse Is Becoming A Public Health Priority: Evidentiary Support For A Paradigm Change. *Child Protection and Practice*, 4, 100093. <https://doi.org/10.1016/j.chipro.2024.100093>

- Mazurka, R., Harkness, K. L., Hassel, S., Stensson, N., Nogovitsyn, N., Poppenk, J., Foster, J. A., Squires, S. D., Rowe, J., Milev, R. v., Wynne-Edwards, K. E., Turecki, G., Strother, S. C., Arnott, S. R., Lam, R. W., Rotzinger, S., Kennedy, S. H., Frey, B. N., & Mayo, L. M. (2024). Endocannabinoid Concentrations In Major Depression: Effects Of Childhood Maltreatment And Relation To Hippocampal Volume. *Translational Psychiatry*, 14(1), 1-9. <https://doi.org/10.1038/s41398-024-03151-z>
- McAlpine, K., Dennis, R., Mkude, M., & Maro, S. (2024). Practical Tools For Practitioners: Unravelling Power Dynamics As Prelude To Preventing Violence Against Women And Children. *Child Protection and Practice*, 1(1), 100011. <https://doi.org/10.1016/j.chipro.2024.100011>
- McCabe, C., Newbutt, N., Hutchinson, A., & Loetscher, T. (2025). Insights into Sensory and Relaxation Preferences to Inform the Design of Calming Spaces and Sensory Rooms for Autistic Adults. *Autism in Adulthood*, 1-15. <https://doi.org/10.1089/aut.2024.0088>
- McGeough, B. L., & Sterzing, P. R. (2018). A Systematic Review of Family Victimization Experiences Among Sexual Minority Youth. *In Journal of Primary Prevention*, 39(5), 491–528. <https://doi.org/10.1007/s10935-018-0523-x>
- McMinn, L. E., Kloess, J. A., & Stephenson, Z. (2024). Empowering Young People with Special Educational Needs to Recognize and Report Child Sexual Exploitation and Abuse: A Mixed-Methods Review. *Trauma, Violence, and Abuse*, 25(3), 2503–2520. <https://doi.org/10.1177/15248380231217047>
- McTavish, J. R., Chandra, P. S., Stewart, D. E., Herrman, H., & MacMillan, H. L. (2022). Child Maltreatment and Intimate Partner Violence in Mental Health Settings. *In International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(23), 15672. <https://doi.org/10.3390/ijerph192315672>
- Meinck, F., Fry, D., Ginindza, C., Wazny, K., Elizalde, A., Spreckelsen, T. F., Maternowska, M. C., & Dunne, M. P. (2017). Emotional Abuse Of Girls in Swaziland: Prevalence, Perpetrators, Risk and Protective Factors and Health Outcomes. *Journal of Global Health*, 7(1), 1–12. <https://doi.org/10.7189/jogh.07.010410>

- Mengi, A. (2020). Engelli Bireylerin Adalet Eşit Erişilebilirlik Konusunun İncelenmesi: Van İli Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 249–282. <https://doi.org/10.21560/spcd>
- Merdović, B., & Jovanović, B. (2025). The Socio-Ecological Model of Risk and Protective Factors in Violence Against Children. *Kultura Polisa*, 22(1), 47–63. <https://doi.org/10.51738/kpolisa.2025.1r.004>
- Merrick, M. T., Henly, M., Turner, H. A., David-Ferdon, C., Hamby, S., Kacha-Ochana, A., Simon, T. R., & Finkelhor, D. (2018). Beyond Residential Mobility: A Broader Conceptualization Of Instability And Its Impact On Victimization Risk Among Children. *Child Abuse and Neglect*, 79, 485–494. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.01.029>
- Middleton, T. (2025). Justice-Involved Children with Special Educational Needs and Disability: What Are the Implications for Access to Identification and Support Through an Education, Health and Care Plan? A Thought Piece. *Social Sciences*, 14(5). <https://doi.org/10.3390/socsci14050273>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023). *Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği*. Resmî Gazete, 18 Mayıs 2012, Sayı 28296
- Molnar, B. E., Sprang, G., Killian, K. D., Gottfried, R., Emery, V., & Bride, B. E. (2017a). Advancing Science And Practice For Vicarious Traumatization/Secondary Traumatic Stress: A Research Agenda. *Traumatology*, 23(2), 129–142. <https://doi.org/10.1037/trm0000122>
- Mosha, N., Mshana, G., Toska, E., Hertzog, L., Desmond, C., Cluver, L., Kapiga, S., & Stöckl, H. (2022). Intergenerational Education And Violence Effects On Adolescent Education, Early Employment And Adolescent Parenting. *Psychology, Health and Medicine*, 27(1), 167–180. <https://doi.org/10.1080/13548506.2022.2108083>
- Muluneh, M. D., Francis, L., Agho, K., & Stulz, V. (2021). A Systematic Review And Meta-Analysis Of Associated Factors Of Gender-Based Violence Against Women In Sub-Saharan Africa. *In International Journal Of Environmental Research And Public Health*, 18(9), 4407. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094407>
- Murphy, F., Nasa, A., Cullinane, D., Raajakesary, K., Gazzaz, A., Sooknarine, V., Haines, M., Roman, E., Kelly, L., O'Neill, A., Cannon, M., & Roddy, D. W. (2022).

- Childhood Trauma The HPA Axis And Psychiatric Illnesses: A Targeted Literature Synthesis. *Frontiers In Psychiatry*, 13, 1–15. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.748372>
- Myers, A., Halpern-Manners, A., & Mcleod, J. D. (2024). Invisible Disabilities And College Academic Success: New Evidence From A Mediation Analysis. *Social Science Research*, 123, 103058. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2024.103058>
- Narang, S. K., Haney, S., Duhaime, A. C., Martin, J., Binenbaum, G., de Alba Campomanes, A. G., Barth, R., Bertocci, G., Care, M., & McGuone, D. (2025). Abusive Head Trauma in Infants and Children: Technical Report. *Pediatrics*, 155(3), e20200203. <https://doi.org/10.1542/peds.2024-070457>
- Nardello, R., Cordova, G., Spina, C. la, Piro, E., Serra, G., Corsello, G., & Argo, A. (2025). Knowledge And Management Of Münchausen’s Syndrome By Proxy: A Survey Conducted Through The Compilation Of A Questionnaire By Pediatricians Belonging To The Italian Society Of Pediatrics. *Italian Journal of Pediatrics*, 51(1), 1–10. <https://doi.org/10.1186/s13052-025-01878-z>
- Nario-Redmond, M. R., Kemerling, A. A., & Silverman, A. (2019). Hostile, Benevolent, and Ambivalent Ableism: Contemporary Manifestations. *Journal of Social Issues*, 75(3), 726–756. <https://doi.org/10.1111/josi.12337>
- Nascimento, L. de C. N., Souza, T. V. de, Oliveira, I. C. D. S., Moraes, J. R. M. M. de, Aguiar, R. C. B. de, & Silva, L. F. da. (2018). Theoretical saturation in qualitative research: an experience report in interview with schoolchildren. *Revista Brasileira de Enfermagem*, 71(1), 228–233. <https://doi.org/10.1590/0034-7167-2016-0616>
- Nicholls, G., Bailey, T., Grindle, C. F., & Hastings, R. P. (2023). Challenging behaviour and its risk factors in children and young people in a special school setting: A four wave longitudinal study. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 36(2), 366–373. <https://doi.org/10.1111/jar.13066>
- Nickerson, A., & Rajan, S. Rockefeller Institute Government, (2022). *The Effects of Firearm Violence on Children Implications for Its Prevention in Our Schools and Communities*. Regional Gun Violence Research Consortium.
- Njardvik, U., Wergeland, G. J., Riise, E. N., Hannesdottir, D. K., & Öst, L. G. (2025). Psychiatric Comorbidity In Children And Adolescents With ADHD: A

- Systematic Review And Meta-Analysis. *Clinical Psychology Review*, 118(0), 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2025.102571>
- Njelesani, J., Hashemi, G., Cameron, C., Cameron, D., Richard, D., & Parnes, P. (2018). From the day they are born: A qualitative study exploring violence against children with disabilities in West Africa. *BMC Public Health*, 18(1), 153. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5057-x>
- Nnyombi, A., Bukuluki, P., Besigwa, S., Ocaya-Irama, J., Namara, C., & Cislighi, B. (2022). How Social Norms Contribute To Physical Violence Among Ever-Partnered Women In Uganda: A Qualitative Study. *Frontiers in Sociology*, 7, 867024.
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1-13. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Núñez, J. M., Pérez-Marín, M., & Soto-Rubio, A. (2025). Exploring the Link Between Special Educational Needs and Mental Health of Schoolchildren and Their Parents. *Children*, 12(3), 314. <https://doi.org/10.3390/children12030314>
- Oliver, M. (2023). *The Disability Movement and the Professions*. Routledge, 137–140.
- Orhan, G. (2021). Çocuk Koruma Sistemi İçerisinde Jandarmanın İşlevi Ve Mağdur Çocuğa Yaklaşımı. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(3), 53–76. <https://doi.org/10.28956/gbd.1010869>
- Otterman, G., & Haney, S. (2024). How Is Parental Mental Health a Risk for Child Maltreatment? *Pediatrics*, 153(3), e2023063611. <https://doi.org/10.1542/peds.2023-063611>
- Öncü, E., Kurt, A. Ö., Esenay, F. I., & Özer, F. (2012). Orijinal Çalışma Çalışan Çocukların Ailede İstismarı. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 10(3), 128–140. <https://doi.org/10.20518/tjph.173009>
- Özgen H., & Seçer İ. (2024). Öğretmen ve Okul İdarecilerinin Çocuk İstismarı İle İlgili Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi: Bir Olgubilim Çalışması. *Sürekli Eğitim Dergisi*. 1(1), 58-72..
- Özgentürk, İ. (2014). Çocuk İstismarı Ve İhmal. *Journal Of Human Science*, 11(2), 266–278. <https://doi.org/10.14687/ijhs.v11i1.2943>

- Özkan, İ., & Nuri, C., (2023), Özel Eğitim Gerektiren Bireylerde Akran Zorbalığının Öğretmen Görüşlerde Göre Belirlenmesi: KKTC Örneği. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 1064-1086.
- Özmen, D., & Çetinkaya A., (2012). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28(3), 35–49.
- Öztürk, A. B., Albayrak, H., Karataş, K., & Aslan, H. (2024). Cinsel İstismara Karşı Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Verilen Tedbirlere Yönelik Meslek Elemanlarının Değerlendirmeleri. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, (62) 168-188 <https://doi.org/10.30794/pausbed.1413021>
- Özülkü, E., & Bağlama, B. (2022). Öğrenme Güçlüğü Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ailelerde Tükenmişlik ile Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 6(11), 39–57. <https://doi.org/10.31461/ybpd.1114881>
- Özyürek A., Çetin A., & Yıldırım R. (2018). Aile Hekimi ve Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Konusundaki Görüş ve Tutumları. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 436–453. <https://www.childwelfare.gov>.
- Paat, Y. F., Yeager, K. H., Cruz, E. M., Cole, R., & Torres-Hostos, L. R. (2025). Understanding Youth Violence Through a Socio-Ecological Lens. *Social Sciences*, 14(7), 1–21. <https://doi.org/10.3390/socsci14070424>
- Pan, Q., Chen, S., & Qu, Y. (2024). Corporal Punishment And Violent Behavior Spectrum: A Meta-Analytic Review. *Frontiers in Psychology*, 15(2), 1–10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1323784>
- Pan, V., Berman, N., Bauer, S., Bell, M., Borle, K., Carrion, P., Massart, M., Munro, C., & Austin, J. J. (2025). The Case For Integrating Genetic Counselors Into Primary Care: A Paradigm Shift For Our Profession. *Journal of Genetic Counseling*, 34(3), e70051. <https://doi.org/10.1002/jgc4.70051>
- Pantelis Pergantis. (2024). Facilitators And Barriers To The Development Of Giftedness İn Children. *GSC Advanced Research and Reviews*, 18(3), 112–123. <https://doi.org/10.30574/gscarr.2024.18.3.0085>
- Park, G. R., Parikh, M., & Patel, J. (2025). Unequal İmpact Of Housing, Food, And Healthcare Hardships On Depression Among Persons With Disabilities: A

- Quantile Regression Approach. *Disability and Health Journal*, 1, 101932. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2025.101932>
- Parkhomenko, P., & Hretchenko, L. (2024). The concept of introducing specialization of judges in family and children's cases. *Slovo of the National School of Judges of Ukraine*, 4(45), 51–63. [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2023-4\(45\)-4](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2023-4(45)-4)
- Patty, N. J. S., van Meeteren, K. M., Verdonk, M., Ketelaar, M., Schuengel, C., & Willemen, A. M. (2025). Risk and Protective Factors for Burnout Among Parents of Children With Complex Care Needs: Parents' Perspectives. *Child: Care, Health and Development*, 51(4), e70143. <https://doi.org/10.1111/cch.70143>
- Paul, A. R., & Adamo, M. A. (2014). Non-Accidental Trauma In Pediatric Patients: A Review Of Epidemiology, Pathophysiology, Diagnosis And Treatment. *Translational Pediatrics*, 3(3), 195–207. <https://doi.org/10.3978/j.issn.2224-4336.2014.06.01>
- Pavone, V., Vescio, A., Lucenti, L., Amico, M., Caldaci, A., Pappalardo, X. G., Parano, E., & Testa, G. (2022). Diagnostic Tools in the Detection of Physical Child Abuse: A Systematic Review. *In Children*, 9(8), 1257. <https://doi.org/10.3390/children9081257>
- Pazzona, M. (2024). Revisiting the Income Inequality-Crime Puzzle. *World Development*, 176, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106520>
- Pekdoğan, S., Bozgun, K., (2018). Öğretmenlerin Çocuk İhmali Ve İstismarı Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 434–443.
- Pelendecioğlu, B. & Bulut, S. (2009). Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 49–62.
- Pettigrew, J., Golieb, K., & Winokur, M. (2024). Service navigation and concrete supports from a family Perspective: A preventative and community-based approach to child welfare. *Children and Youth Services Review*, 163. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107793>
- Pezzuti, L., Farese, M., Dawe, J., & Lauriola, M. (2025). The Role of Parental Education, Intelligence, and Personality on the Cognitive Abilities of Gifted Children. *Journal of Intelligence*, 13(2), 1–24. <https://doi.org/10.3390/jintelligence13020012>

- Pierce, M. C., Kaczor, K., Lorenz, D. J., Bertocci, G., Fingarson, A. K., Makoroff, K., Berger, R. P., Bennett, B., Magana, J., Staley, S., Ramaiah, V., Fortin, K., Currie, M., Herman, B. E., Herr, S., Hymel, K. P., Jenny, C., Sheehan, K., Zuckerbraun, N., Leventhal, J. M. (2021). Validation of a Clinical Decision Rule to Predict Abuse in Young Children Based on Bruising Characteristics. *JAMA Network Open*, 4(4), 5832. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2021.5832>
- Pinquart, M. (2017). Systematic review: Bullying involvement of children with and without chronic physical illness and/or physical/sensory disability-a meta-analytic comparison with healthy/ nondisabled peers. *In Journal of Pediatric Psychology*, 42(3), 245–259. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsw081>
- Popkin, S. J., Hermans, A., Oneto, A. D., Farrell, L., Connery, M., & Cannington, A. (2022). People With Disabilities Living In The Us Face Urgent Barriers To Housing. *Urban Institute*, 1(1), 1–4. <https://www.americanprogress.org/article/covid-19-likely-resulted-in-1-2-million->
- Pourtaheri, A., Sany, S. B. T., Aghaee, M. A., Ahangari, H., & Peyman, N. (2023). Prevalence and factors associated with child marriage, a systematic review. *BMC Women's Health*, 23(1), 531. <https://doi.org/10.1186/s12905-023-02634-3>
- Pouya, S., Bayramoğlu, E., & Demirel, Ö. (2016). Doğa ile Uyumlu Fiziksel Engelli Çocuk Oyun Alanları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 1(1), 51–60.
- Prior, K., Carvalheiro, M., Lawler, S., Stapinski, L. A., Newton, N. C., Mooney-Somers, J., Basto-Pereira, M., & Barrett, E. (2021). Early Trauma And Associations With Altruistic Attitudes And Behaviours Among Young Adults. *Child Abuse and Neglect*, 117, 105091. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105091>
- Psaki, S. R., Melnikas, A. J., Haque, E., Saul, G., Misunas, C., Patel, S. K., Ngo, T., & Amin, S. (2021). What Are the Drivers of Child Marriage? A Conceptual Framework to Guide Policies and Programs. *Journal of Adolescent Health*, 69(6), 13–22. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2021.09.001>
- Quiroz, H. J., Parreco, J. P., Khosravani, N., Thorson, C., Perez, E. A., Sola, J. E., Rattan, R., & Pizano, L. R. (2021). Identifying Abuse and Neglect in Hospitalized

- Children With Burn Injuries. *Journal of Surgical Research*, 257, 232–238.
<https://doi.org/10.1016/j.jss.2020.07.077>
- Raap, E., Weille, K. L., & Dedding, C. (2024). ‘It is up to me because I gave him this life’ How the awareness of being permanently and unconditionally responsible shapes the experience of chronic sorrow in parents of disabled children. *Psychology and Health*. 1–21 <https://doi.org/10.1080/08870446.2024.2378736>
- Ranta, K., Saarimäki, H., Gummerus, J., Virtanen, J., Peltomäki, S., & Kontu, E. (2025). Psychological Interventions For Parents Of Children With Intellectual Disabilities To Enhance Child Behavioral Outcomes Or Parental Well-Being: A Systematic Review, Content Analysis And Effects. *Journal of Intellectual Disabilities*, 29(2), 500–535. <https://doi.org/10.1177/17446295241302857>
- RCPC. (2020). *Child Protection Evidence Systematic review on Bruising*. 1–30.
- Ren, X., Cai, Y., Wang, J., & Chen, O. (2024). A Systematic Review Of Parental Burnout And Related Factors Among Parents. *BMC Public Health*, 24(1), 1–17.
<https://doi.org/10.1186/s12889-024-17829-y>
- Resch, J. A., Mireles, G., Benz, M. R., Grenwelge, C., Peterson, R., & Zhang, D. (2010). Giving parents a voice: A qualitative study of the challenges experienced by parents of children with disabilities. *Rehabilitation Psychology*, 55(2), 139–150.
<https://doi.org/10.1037/a0019473>
- Robinson, S., Foley, K., Moore, T., Valentine, K., Burton, J., Marshall, A., O’Donnell, M., & Brebner, C. (2023). Prioritising Children and Young People with Disability in Research About Domestic and Family Violence: Methodological, Ethical and Pragmatic Reflections. *Journal of Family Violence*, 38(6), 1191–1204.
<https://doi.org/10.1007/s10896-023-00496-9>
- Rodríguez-Naveiras, E., Verche, E., Hernández-Lastiri, P., Montero, R., & Borges, Á. (2019). Differences In Working Memory Between Gifted Or Talented Students And Community Samples: A Meta-Analysis. *Psicothema*, 31(3), 255–262.
<https://doi.org/10.7334/psicothema2019.18>
- Rose, C. A., Espelage, D. L., Aragon, S. R., & Elliott, J. (2011). Bullying and Victimization among Students in Special Education and General Education Curricula. *Exceptionality Education International*, 21(3).
<https://doi.org/10.5206/eei.v21i3.7679>

- Roskam, I., & Mikolajczak, M. (2023). Parental Burnout in the Context of Special Needs, Adoption, and Single Parenthood. *Children*, 10(7), 1–12. <https://doi.org/10.3390/children10071131>
- Rothenberg, W. A., Ali, S., Rohner, R. P., Lansford, J. E., Britner, P. A., di Giunta, L., Dodge, K. A., Malone, P. S., Oburu, P., Pastorelli, C., Skinner, A. T., Sorbring, E., Steinberg, L., Tapanya, S., Tirado, L. M. U., Yotanyamaneewong, S., Alampay, L. P., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., & Deater-Deckard, K. (2022). Effects of Parental Acceptance-Rejection on Children’s Internalizing and Externalizing Behaviors: A Longitudinal, Multicultural Study. *Journal of Child and Family Studies*, 31(1), 29–47. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-02072-5>
- Rubens, M., Bruenig, D., Adams, J. A. M., Suresh, S. M., Sathyanarayanan, A., Haslam, D., Shenk, C. E., Mathews, B., & Mehta, D. (2023). Childhood maltreatment and DNA methylation: A systematic review. *In Neuroscience and Biobehavioral Reviews* 147(1), 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2023.105079>
- Ručman, A. B., & Šulc, A. (2025). Bullying of Students with Disabilities in Inclusive Educational Settings. *International Journal of Bullying Prevention*. 1–13. <https://doi.org/10.1007/s42380-025-00298-1>
- Sadatsafavi, H., Vanable, L., DeGuzman, P., & Sochor, M. (2023). Sensory-Friendly Emergency Department Visit for Patients with Autism Spectrum Disorder—A Scoping Review. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 10(4), 684–698. <https://doi.org/10.1007/s40489-022-00318-6>
- Sağır, M., & Gözler, A. (2013). Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Görüşleri ve Farkındalık Düzeyleri. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 2146–5177.
- Saleme, P., Seydel, T., Pang, B., Deshpande, S., & Parkinson, J. (2023). An Integrative Literature Review of Interventions to Protect People with Disabilities from Domestic and Family Violence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(3), 1–13. <https://doi.org/10.3390/ijerph20032145>
- Sarı, S. A., Çiçek, A. U., Bütün, C., & Yıldırım, A. (2019). Sivas İlinde Suça Sürüklenen Çocuk Olguların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri. *The Bulletin of Legal Medicine*, 24(3), 177–182. <https://doi.org/10.17986/blm.20192450173>

- Sarıcı, H., Tagay, Ö. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Duygu Düzenlemelerinde Çocukluk Örselenmeleri ve Otomatik Düşüncelerin Rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 46–66. <https://doi.org/10.9779/pauefd>
- Savari, K., Naseri, M., & Savari, Y. (2023). Evaluating the Role of Perceived Stress, Social Support, and Resilience in Predicting the Quality of Life among the Parents of Disabled Children. *International Journal of Disability, Development and Education*, 70(5), 644–658. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2021.1901862>
- Sawrikar, P. (2020). Service Providers’ Understanding Of Cross-Cultural Differences In Belief Of Myths About Child Sexual Abuse: Results From A Program Evaluation Study In Australia. *Children and Youth Services Review*, 118, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105391>
- Schermerhorn, S. M. V., Muensterer, O. J., & Ignacio, R. C. (2024). Identification and Evaluation of Non-Accidental Trauma in the Pediatric Population: A Clinical Review. *In Children*, 11(4), 1–14. <https://doi.org/10.3390/children11040413>
- Schitteck, A., Roskam, I., & Mikolajczak, M. (2023). Parental burnout and borderline personality stand out to predict child maltreatment. *Scientific Reports*, 13(1). <https://doi.org/10.1038/s41598-023-39310-3>
- Schneeberger, A. R., Dietl, M. F., Muenzenmaier, K. H., Huber, C. G., & Lang, U. E. (2014). Stressful Childhood Experiences And Health Outcomes In Sexual Minority Populations: A Systematic Review. *In Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 49(9), 1427–1445. <https://doi.org/10.1007/s00127-014-0854-8>
- Schrodt, P. (2025). Interparental conflict and parent–child triangulation: a meta-analytical review of children feeling caught between parents. *Human Communication Research*, 1–3. <https://doi.org/10.1093/hcr/hqaf018>
- Seidl, A., Pillitteri, A., & Smith, C. (1994). Nurses’ Attitudes Toward Emotional, Sexual, and Physical Abusers of Children with Disabilities. *Rehabilitation Nursing*, 19(4), 214–218. <https://doi.org/10.1002/j.2048-7940.1994.tb00809.x>
- Sentenac, M., Gavin, A., Arnaud, C., Molcho, M., Godeau, E., & Gabhainn, S. N. (2011). Victims of bullying among students with a disability or chronic illness and their peers: A cross-national study between Ireland and France. *Journal of Adolescent Health*, 48(5), 461–466. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.07.031>

- Seven, M., Akyüz, A., Eroğlu, K., Daack-Hirsch, S., & Skirton, H. (2017). Women's Knowledge and Use of Prenatal Screening Tests. *Journal Of Clinical Nursing*, 26(13–14), 1869–1877. <https://doi.org/10.1111/jocn.13588>
- Sevgi, G., & Ayran, G. (2024). Investigating the caregiving burden and stress of mothers with children with special needs. *Journal of Pediatric Nursing*, 77, e538–e545. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2024.05.020>
- Sewell, A. (2022). Understanding and supporting learners with specific learning difficulties from a neurodiversity perspective: A narrative synthesis. *British Journal of Special Education*, 49(4), 539–560. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12422>
- Shahali, S., Tavousi, M., Sadighi, J., Kermani, R. M., & Rostami, R. (2024). Health Challenges Faced By Parents Of Children With Disabilities: A Scoping Review. *BMC Pediatrics*, 24(1), 1–12. <https://doi.org/10.1186/s12887-024-05104-3>
- Sharma, N., Pratap Yadav, V., & Sharma, A. (2021). Attitudes and empathy of youth towards physically disabled persons. *Journal Pre-Proof*, 7(8), 1–21. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e07852>
- Sherry, D. D., Gmuca, S., & Christian, C. W. (2022). Recognizing Medical Child Abuse in Children Presenting With Chronic Pain. *British Journal of Pain*, 16(4), 433–438. <https://doi.org/10.1177/20494637221075186>
- Shunıt Reiter; Diane N. Bryen; Ifat Shachar. (2007). Adolescents with intellectual disabilities as victims of abuse. *Journal of Intellectual Disabilities*, 11(4), 371–387.
- Silva, L. C., Parente, E. A., Azevedo, A. B., Mambreu, B., Ferreira, C. C., Bonatto, D., Ferreira, J., Dias, I. C., & Santos, D. (2024). Violence Against Children And Adolescents: Analysis Of The Training Of Future Generalist Doctors In The Face Of Suspected Cases In The Municipality Of Rio De Janeiro - Rj. *Health & Society*, 4(4), 185–194. <https://doi.org/https://doi.org/10.51249/hs.v4i04.2153>.
- Simard, A. A., Gerstenzang, E., Gerstenzang, S., Brown, J., Cardenas, T., Lakhaney, D., Vasan, A., & Nash, K. A. (2025). Promoting Health Equity for Children With Special Health Care Needs and Child Welfare Involvement. *Hospital Pediatrics*, 15(2), 186–193. <https://doi.org/10.1542/hpeds.2024-008075>

- Singh, K. K. (2022). Resilience in Mothers having Children with Disabilities. *Chettinad Health City Medical Journal*, 11(03), 23–29. <https://doi.org/10.24321/2278.2044.202225>
- Skinner, G. C. M., Bywaters, P. W. B., & Kennedy, E. (2023). A Review Of The Relationship Between Poverty And Child Abuse And Neglect: Insights From Scoping Reviews, Systematic Reviews And Meta-Analyses. *Child Abuse Review*, 32(2), 1–17. <https://doi.org/10.1002/car.2795>
- Soetemans, J., Soetemans, J. K., & Jackson, L. M. (2021a). Published by the Canadian Disability Studies Association Association canadienne d'études sur le handicap. *Canadian Journal of Disability Studies*, 10(1), 185. <https://doi.org/10.1>
- Spann, E., Biggs, E. E., & Ross, M. (2023). Supports and Empowerment for Families of Children with Extensive Support Needs Throughout the COVID-19 Pandemic. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 48(3), 139–156. <https://doi.org/10.1177/15407969231189241>
- Sprang, G., David Craig, C., & Clark, J. J. (2011). Secondary Traumatic Stress and Burnout in Child Welfare Workers: A Comparative Analysis of Occupational Distress Across Professional. *Child welfare*, 90(6), 149-168. <https://www.researchgate.net/publication/224845524>
- Stalker, K., & McArthur, K. (2012). Child abuse, child protection and disabled children: A review of recent research. *In Child Abuse Review*, 21(1), 24–40. <https://doi.org/10.1002/car.1154>
- Starke, M., Larsson, A., & Punzi, E. (2025). People With Intellectual Disability and Their Risk of Exposure to Violence: Identification and Prevention – a Literature Review. *In Journal of Intellectual Disabilities*, 29(3), 760–783. <https://doi.org/10.1177/17446295241252472>
- Stephens, S. (2024). Sexual Exploitation of Children in Travel and Tourism Perpetration: An Expansion of the Ecosystem Model. *Archives of Sexual Behavior*, 53(9), 3347–3363. <https://doi.org/10.1007/s10508-024-02934-1>
- Stevens, E. K., Aziz, S., Wuensch, K. L., & Walcott, C. (2024). Caregivers of Children with Special Healthcare Needs: A Quantitative Examination of Work-Family Culture, Caregiver Burden, and Work-Life Balance. *Journal of Child and Family Studies*, 33(5), 1365–1377. <https://doi.org/10.1007/s10826-024-02822-1>

- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., & Alink, L. R. A. (2013). Cultural–Geographical Differences In The Occurrence Of Child Physical Abuse? A Meta-Analysis Of Global Prevalence. *International Journal of Psychology*, 48(2), 81–94. <https://doi.org/10.1080/00207594.2012.697165>
- Stringari, V. A., Skordilis, E. K., Stavrou, N. A., & Tzonichaki, I. (2019). Job Satisfaction and Burnout among Greek Professionals Providing Services for Children with Disabilities. *Journal of Educational System*, 3(3), 1–11.
- Strom, K. J., & Wire, S. (2024). The Impact of Police Violence on Communities: Unpacking How Fatal Use of Force Influences Resident Calls to 911 and Police Activity. *RTI Press*. <https://doi.org/10.3768/rtipress.2024.rr.0050.2401>
- Subaşı, D. Ö. (2023). Engelli Çocukların İstismarı ve İhmali: Tanılamada Hemşirenin Rolü. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(2), 29–39.
- Şamar, B., & Urhan, B. (2020). Adli Görüşme Odalarında Suç Mağdurları İle Görüşme Yapan Adli Görüşmecilerin Deneyimlerinin İncelenmesi: Eskişehir Adliyesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 931–959.
- Şan, İ., Bekgöz, B., & Ulucan Özkan, E. (2019). 112’de Görev Yapan Sağlık Personelinin Çocuk İhmal Ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyleri: Ankara Örneği. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 13, 90–106.
- T.C. Adalet Bakanlığı. (2004). Türk Ceza Kanunu (5237 sayılı). Resmî Gazete, 12 Ekim 2004, Sayı: 25611. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2006). Engellilerin haklarına ilişkin sözleşme. <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/engellilerin-haklarina-iliskin-sozlesme/sozlesme-surumleri-ve-ek-protokol/normal-surum/>
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2023). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24736&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- T.C. Resmî Gazete. (1930). Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1593 sayılı). Resmî Gazete, 24 Nisan 1930, Sayı: 1489. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1489.pdf>
- T.C. Resmî Gazete. (1983). Sosyal Hizmetler Kanunu (2828 sayılı). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

- T.C. Resmî Gazete. (2005). Çocuk Koruma Kanunu (5395 sayılı). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>
- T.C. Resmî Gazete. (2012). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu (6284 sayılı). <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2019). Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) Yönetmeliği. <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121004-5.htm>
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2025). Sağlık Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılmış genetik hastalıklar değerlendirme merkezleri. <https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/47342/0/ghdmpdf.pdf>
- Tan, Y., Pinder, D., Bayoumi, I., Carter, R., Cole, M., Jackson, L., Watson, A., Knox, B., Chan-Nguyen, S., Ford, M., Davison, C. M., Bartels, S. A., & Purkey, E. (2024). Family And Community Resilience: A Photovoice Study. *International Journal for Equity in Health*, 23(1), 1–13. <https://doi.org/10.1186/s12939-024-02142-2>
- Tasca, I., Guidi, M., Turriziani, P., Mento, G., & Tarantino, V. (2024). Behavioral and Socio-Emotional Disorders in Intellectual Giftedness: A Systematic Review. *Child Psychiatry and Human Development*, 55(3), 768–789. <https://doi.org/10.1007/s10578-022-01420-w>
- Tate, A. R., Fisher-Owens, S. A., Spiller, L., Muhlbauer, J., Lukefahr, J. L., Karp, J. M., Beyer, E. L., Brooks, C., Feldman, L. M., Kimball, C. E., Sokal-Gutierrez, K., Unkel, J. H., Zaborowski, M., Crespin, M., Moursi, A., Beskin, K., Haney, S. B., Laskey, A., Asnes, A., Hudson, J. (2024). Oral and Dental Aspects of Child Abuse and Neglect: Clinical Report. *Pediatrics*, 154(3), 1–7. <https://doi.org/10.1542/peds.2024-068024>
- Tekindal M., Arsu Ş. U., (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı Ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*. 20(1), 153-172.
- Temiz, N., & Yılmaz, B. (2021). Türkiye’de İlk ve Orta Öğretimde Özel Gereksinimli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikalarının İncelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 104–131. <https://doi.org/10.33308/26674874.2021351232>

- Terzioğlu, N. K. (2022). Özel Eğitimde Akran Zorbalığı: Öğretmen Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Çalışma. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice*, 4(2022-V4-I1), 64–90. <https://doi.org/10.37233/trsped.2022.0123>
- The Lancet Regional Health – Southeast Asia. (2025). Violence against children: what can we do? *In The Lancet Regional Health - Southeast Asia*, 33. <https://doi.org/10.1016/j.lansea.2025.100541>
- Thomas, C., Flynn, S., Slayter, E., & Johnson, L. (2023). Disability, Intersectionality, Child Welfare and Child Protection: Research Representations. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 25(1), 45–64. <https://doi.org/10.16993/sjdr.963>
- Thomson, J., Butts, B., Camara, S., Rasnick, E., Brokamp, C., Heyd, C., Steuart, R., Callahan, S., Taylor, S., & Beck, A. F. (2022). Neighborhood Socioeconomic Deprivation and Health Care Utilization of Medically Complex Children. *Pediatrics*, 149(4). <https://doi.org/10.1542/peds.2021-052592>
- Tiryaki E., & Güdücü Tüfekci F. (2023). Türkiye’de Çocuk İstismarı Ve İhmali: Çocuklar Ebeveynler Ve Öğretmenler Boyutuyla. *YOBU Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(3), 328–334.
- Tomoda, A., Nishitani, S., Takiguchi, S., Fujisawa, T. X., Sugiyama, T., & Teicher, M. H. (2024). The Neurobiological Effects Of Childhood Maltreatment On Brain Structure, Function, And Attachment. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 1(1), 1–20. <https://doi.org/10.1007/s00406-024-01779-y>
- Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): A 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 19(6), 349–357. <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzm042>
- Toth, S. L., & Manly, J. T. (2011). Bridging research and practice: Challenges and successes in implementing evidence-based preventive intervention strategies for child maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 35(8), 633–636. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.05.003>
- Toydemir, A., & Efilti, E. (2019). Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 490–519. <https://doi.org/10.26466/opus.518214>

- Tronto, J. C. . (2009b). *Moral Boundaries a Political Argument For an Ethic of Care. Routledge.*
- Tso, W. W. Y., Chan, K. L., Lee, T. M. C., Rao, N., Lee, S. L., Jiang, F., Chan, S. H. S., Wong, W. H. S., Wong, R. S., Tung, K. T. S., Yam, J. C., Liu, A. P. Y., Chua, G. T., Rosa Duque, J. S., Lam, A. L. N., Yip, K. M., Leung, L. K., Wang, Y., Sun, J., & Ip, P. (2022). Mental health & maltreatment risk of children with special educational needs during COVID-19. *Child Abuse and Neglect*, 130(1), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105457>
- Tuhan Boz, R. (2021). Fail- Mağdur Uzlaştırmasında Ayırt Etme Gücüne Sahip Çocuğun Katılım Hakkı ve Kanuni Temsili. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 735–793.
- Turnage, D., & Conner, N. (2022). Quality of life of parents of children with Autism Spectrum Disorder: An integrative literature review. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 27(4). <https://doi.org/10.1111/jspn.12391>
- Turner, H. A., Vanderminden, J., Finkelhor, D., Hamby, S., & Shattuck, A. (2011). Disability and Victimization in a National Sample of Children and Youth. *Child Maltreatment*, 16(4), 275–286. <https://doi.org/10.1177/1077559511427178>
- Turner, K., & Hughes, N. (2022). Supporting young people’s cognition and communication in the courtroom: A scoping review of current practices. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 32(3), 175–196. <https://doi.org/10.1002/cbm.2237>
- Türk, A., Bulut Uğurlu, N., Öztürk Turgut, E., & Karaşahan, H. (2025). Çocuğunda Zihinsel Yetersizlik Bulunan Annelerde Algılanan Sosyal Destek, Bakım Yüğü ve Tükenmişlik. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2), 729–740.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). Çocuk sağlığı ve yoksunluğu, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuk-Sagligi-ve-Yoksunlugu-2024-57934>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). İstatistiklerle çocuk, 2024. <https://data.tuik.gov.tr>

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). Yoksulluk ve yaşam koşulları istatistikleri, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2024-53714>
- Türkiye Şiddet Haritası. (2024). Türkiye şiddet haritası raporu. İstanbul Kültür Üniversitesi, Adalet ve Suç Psikolojisi Laboratuvarı. <https://www.iku.edu.tr/sites/default/files/inline-files/turkiye-siddet-haritasi-raporu.pdf>
- Uğurlu, M., & Eratay, E. (2022). Farklı Yetersizlik Türlerinden Etkilenen Çocuk ve Gençlerin Duygu ve Davranış Bozukluklarının Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(4), 873–891. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.884751>
- UNESCO. (2020). *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education: All means all. Paris*. <https://doi.org/10.54676/JJNK6989>
- UNESCO. (2021). Ensuring inclusion and equity in education: A global perspective. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374163>
- UNFPA. (2021). *Çocuk Yaşta, Erken Ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Temel Bilgiler Rehberi*. <https://turkey.unfpa.org/tr>
- UNICEF(2023). *Disability Inclusive Child Protection Competency Framework For Strengthening The Social Service Workforce*.
- UNICEF. (2021). *Seeb, Counted, Included, Using Data To Shed Light on the well-being of children with disabilities*. 1–175.
- UNICEF. (2022). *Global Report On Children With Developmental Disabilities*.
- UNICEF. (2022). *UNICEF Disability Inclusion Policy and Strategy: 2022-2030*. www.greenink.co.uk
- UNICEF. (2023a). Is an end to child marriage within reach? <https://data.unicef.org/resources/is-an-end-to-child-marriage-within-reach/>
- UNICEF. (2023b). Evidence review: Child marriage interventions and what works to end child marriage. <https://www.unicef.org/media/162796/file/A%20synthesis%20of%20what%20we%20know%20works%20to%20prevent%20and%20respond%20to%20child%20marriage.pdf>

- UNICEF. (2023c). Ending corporal punishment of children: A global progress report.
<https://www.unicef.org>
- UNICEF. (2023d). Inclusive education: Physical accessibility guidelines for schools.
<https://www.unicef.org/education/inclusive-education>
- Unicef For Every Child. (2021). *Engellilik Raporu: Görüldü, Sayıldı, Dahil Edildi Engelli Çocukların Refahını Aydınlatmak İçin Kullanılan Veriler*. UNICEF.
<https://www.unicef.org/press-releases/fact-sheet-worlds-nearly-240-million-children-living-disabilities-are-being-denied>
- UNICEF. (2025). *Disability Inclusive Child Protection Systems Strengthening Resource*.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2022). Disability inclusion policy and strategy (DIPAS) 2022–2030. <https://www.unicef.org>
- United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol. Convention On The Rights Of Persons With Disabilities And Optional Protocol, United Nations Department Of Economic And Social Affairs, Disability Division*
- United Nations. (2006). Convention on the rights of persons with disabilities (CRPD).
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-crpdc.html>
- United Nations. (2014). Committee on the Rights of Persons with Disabilities: General comment No. 2 (2014) on accessibility (Article 9). Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.
<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/crpdc2-general-comment-no-2-2014-accessibility>
- United Nations. (2022b). Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Article 24 – Education. Department of Economic and Social Affairs, Disability Division.
<https://social.desa.un.org/issues/disability/crpd/article-24-education>
- Unwin, K. L., Powell, G., & Jones, C. R. G. (2022). The Use Of Multi-Sensory Environments With Autistic Children: Exploring The Effect Of Having Control Of Sensory Changes. *Autism*, 26(6), 1379–1394.
<https://doi.org/10.1177/13623613211050176>

- Uslu, N. (2019). Çocuğa Yönelik Şiddet ve İNSPIRE Stratejileri. *In Türkiye’de Sosyal Politika ve Dezavantajlı Gruplar*, 1, 7–386. <https://www.researchgate.net/publication/345312529>
- Uslu, N., & Handan Zincir. (2015). Multidisipliner Ekipte Yer Alan Meslek Gruplarının Çocuk İstismar ve İhmaline İlişkin Görüş ve Tutumları. *Adli Tıp Dergisi*, 30(1), 15–28.
- Uzun, M. E., Koşan, Y., & Şirin, H. (2024). Abuse and Neglect of Children With Specific Learning Disorders in Türkiye: A Case–Control Study. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 31(3). <https://doi.org/10.1002/cpp.2986>
- Üstündağ, A. (2022). Sağlık Çalışanlarının Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Farkındalıkları: Sağlıklı Hayat Merkezleri Örneği. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 31(4), 241–253. <https://doi.org/10.17942/sted.1033071>
- Van Breen, J., Rijcken, E., Kantorowicz, J., & Liem, M. (2025). Examining the Meaning of “Violence” Through Machine Learning Techniques. *Journal of Interpersonal Violence*, 40(21–22), 5072–5094. <https://doi.org/10.1177/08862605241301793>
- Van Dijk, R., van der Valk, I. E., Deković, M., & Branje, S. (2020). A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families: Examining mediation using meta-analytic structural equation models. *In Clinical Psychology Review*, 79(1), 101861. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101861>
- Vanderminden, J., Finkelhor, D., Hamby, S., & Turner, H. (2023). Victimization and abuse among children with disabilities: Age adjusted rates in a US national sample. *Child Abuse and Neglect*, 146, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106495>
- Vogindroukas, I., Stankova, M., Chelas, E. N., & Proedrou, A. (2022). Language and Speech Characteristics in Autism. *In Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 18, 2367-2377. <https://doi.org/10.2147/NDT.S33198>
- Walsh, K., Eggins, E., Hine, L., Mathews, B., Kenny, M. C., Howard, S., Ayling, N., Dallaston, E., Pink, E., & Vagenas, D. (2022). Child Protection Training For Professionals To Improve Reporting Of Child Abuse And Neglect. *In Cochrane Database Of Systematic Reviews*, 2022(7). <https://doi.org/10.1002/14651858.CD011775.pub2>

- Ward, K. P., Grogan-Kaylor, A., Ma, J., Pace, G. T., & Lee, S. (2023). Associations Between 11 Parental Discipline Behaviours And Child Outcomes Across 60 Countries. *BMJ Open*, 13(10), 1. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2021-058439>
- Watermeyer, B., & Swartz, L. (2025). Intersectionality And Embodiment: Important Issues For Disability Studies. *Disability and Society*, 40(10), 2922–2927. <https://doi.org/10.1080/09687599.2024.2433575>
- Watts, P., Adams, G., Biswas, S., Davis, P., Leach, P., Christopher Lloyd, I., McPartland, J., & Mulvihill, A. (2024). Abusive Head Trauma And The Eye In Infants And Children-Clinical Guideline Update By The Royal College Of Ophthalmologists And The Royal College Of Paediatrics And Child Health: Executive Summary. *The Royal College Of Ophthalmologists*, 38(1), 1783–1786. <https://doi.org/10.1038/s41433-024>
- Westerman, H. B., Suarez, G. L., Richmond-Rakerd, L. S., Nusslock, R., Klump, K. L., Burt, S. A., & Hyde, L. W. (2024). Exposure To Community Violence As A Mechanism Linking Neighborhood Socioeconomic Disadvantage And Neural Responses To Reward. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 19(1), 1–10. <https://doi.org/10.1093/scan/nsae029>
- White, R., Johnson, E., & Bornman, J. (2021). Investigating Court Accommodations for Persons with Severe Communication Disabilities: Perspectives of International Legal Experts. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 23(1), 224–235. <https://doi.org/10.16993/SJDR.779>
- Whitten, T., Tzoumakis, S., Green, M. J., & Dean, K. (2024). Global Prevalence of Childhood Exposure to Physical Violence within Domestic and Family Relationships in the General Population: A Systematic Review and Proportional Meta-Analysis. *In Trauma, Violence, and Abuse*, 25(2), 1411–1430. <https://doi.org/10.1177/15248380231179133>
- Whittenbury, K., Clark, S. L., Brooks, M., Murphy, T., Turner, M. J., & Fawcett, H. (2025). Strengths for Helping Professionals Exposed to Secondary Trauma: A Scoping Review. *Trauma, Violence, and Abuse*, 26(2), 251–264. <https://doi.org/10.1177/15248380241309371>
- WHO. (2018). *INSPIRE Handbook Action For Implementing The Seven Strategies For Ending Violence Against Children*.

- <https://www.who.int/publications/i/item/inspire-handbook-action-for-implementing-the-seven-strategies-for-ending-violence-against-children>
- WHO. (2020). *Global Status Report On Preventing Violence Against Children 2020*.
- WHO. (2023). *Violence Prevention through Multisectoral Collaboration: An International Version of the Collaboration Multiplier Tool to Prevent Interpersonal Violence Content Background and Purpose of this Document*.
- Wolbring, G., & Nasir, L. (2024). Intersectionality of Disabled People through a Disability Studies, Ability-Based Studies, and Intersectional Pedagogy Lens: A Survey and a Scoping Review. *Societies*, 14(9), 2075–4698. <https://doi.org/10.3390/soc14090176>
- Wondemu, M. Y., Joranger, P., Hermansen, Å., & Brekke, I. (2022). Impact Of Child Disability On Parental Employment And Labour Income: A Quasi-Experimental Study Of Parents Of Children With Disabilities In Norway. *BMC Public Health*, 22(1), 1–11. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14195-5>
- World Health Organization (WHO). (2022). Global report on health equity for persons with disabilities. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240063600>
- World Health Organization (WHO). (2023). Disability and health. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>
- World Health Organization (WHO). (2024). Child maltreatment fact sheet. World Health Organization. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>
- World Health Organization (WHO). (2025, May). Corporal punishment and health: Evidence brief. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/corporal-punishment-and-health>
- Yağar F., & Dökme S. (2018) Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3.
- Yee, R., Sim, S. Y., Chow, W. H., Rajasegaran, K., & Hong, C. H. L. (2024). Munchausen Syndrome By Proxy: A Narrative Review And Update For The Dentist And Other Healthcare Professionals. *In Dental Traumatology*, 40(2), 23-32. <https://doi.org/10.1111/edt.12946>
- Yeşilçınar, İ., Şahin, E., & Tutar, S. O. (2025). Pregnant Individuals' Genetic Literacy And Decisional Conflict About Prenatal Screening Tests: A Cross-Sectional

- Study. *Journal Of Genetic Counseling*, 34(2), e1951.
<https://doi.org/10.1002/jgc4.1951>
- Yıldırım Sarı, H., & Işık Metinyurt, H.A. (2016). Sağlık Çalışanlarının Çocuk İhmali ve İstismarını Tanıma Düzeyleri. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(1), 101–121.
- Yıldırım, İ. & Kızmaz, Z. (2019). Ailede Çocuklara Yönelik Gerçekleşen Fiziksel Şiddetin Sebepleri Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 6(44), 3715–3727.
<https://doi.org/10.26450/jshsr.1578>
- Yıldırım, S., & Terzioğlu, F. (2018). Şiddetin Farklı Bir Yüzü: Flört Şiddeti, Etkileri Ve Etkileyen Faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(21), 285–292.
- Yıldız, İ., & Evcili, F. (2020). Hemşirelik ve Çocuk Gelişimi Bölümü'nün Çocuğa Yönelik Şiddete Karşı Duyarlılıklarının Değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 17(3), 232–237.
<https://doi.org/10.5336/forensic.2020-75365>
- Yılmaz Demirel, Ö., & Yıldırım, B. (2024). Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklar İçin Tehlike İçeren Unsurların Ebeveyn Bağlamında İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 24(62), 111-128. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1298435>
- Yildirim, M. S., Firat, M. Ö., Atay, M. E., Yilmaz, D. A., & Dege, G. (2025). Effects Of Demographic Characteristics On Burnout, Psychological Resilience And Family Functioning İn Parents Of Children With Disabilities. *BMC Psychology*, 13(1).
<https://doi.org/10.1186/s40359-025-03238-2>
- Yoo, S. Y., & Ahn, H. Y. (2023). Correlation Between Parental Hostility and Child Self-Control and Aggression. *Healthcare (Switzerland)*, 11(17), 2433.
<https://doi.org/10.3390/healthcare11172433>
- Yoon, S., Kobulsky, J. M., Shin, S. H., & Cox, K. (2021). The Roles of Child Maltreatment and Fathers in the Development Of Substance Use in an At-Risk Sample of Youth: A Longitudinal Study. *Child Abuse and Neglect*, 118, 1–18.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105130>
- Younas, F., & Gutman, L. M. (2023). Parental Risk and Protective Factors in Child Maltreatment: A Systematic Review of the Evidence. *In Trauma, Violence, and Abuse*, 24(5), 3697-3714. <https://doi.org/10.1177/15248380221134634>

- Yörük, B. N., & Avcı, Ö. (2021). Serebral Palsili Çocukların Annelerinde Bakım Yükü Ve Etkileyen Faktörler. *Göbeklitepe Medical Science Journal*, 4(4), 26–40.
- Yükseker, D., Meinhart, M., Tekin, U., Şahin Taşgın, N., Demirbaş, E., Dasgupta, A., Kaushal, N., & El-Bassel, N. (2024). Manifestations and drivers Of secondary trauma Among service providers working with Syrian refugees: A mixed-methods study from Istanbul, Turkey. *International Social Work*, 67(6), 1347–1361. <https://doi.org/10.1177/00208728241277924>
- Zaman, G., (2023). Okullarda Riskli Öğrencilere Yaklaşım ve Çözüm Önerileri. Yalova: Yalova Rehberlik Araştırma Merkezi.
- Zhang, Y., Coid, J., Liu, X., Zhang, Y., Sun, H., Li, X., Tang, W., Wang, Q., Deng, W., Zhao, L., Ma, X., Meng, Y., Li, M., Wang, H., Chen, T., Lv, Q., Guo, W., & Li, T. (2021). Lasting Effects Of Residential Mobility During Childhood On Psychopathology Among Chinese University Students. *BMC Psychiatry*, 21(1), 1–12. <https://doi.org/10.1186/s12888-020-03018-9>
- Zhāngsūn Brown, L. X., Costa, M., Dembo, R. S., Ellsworth, D., Hall, J. P., Horner-Johnson, W., Hughes, D., McGee, M., Mudrick, N. R., Otstot, E., Parodi, G., Sluzalis, S., & Yee, S. (2025). A Call to Action to Include Disability in Intersectional Health Equity Research and Policy. *School of Social Work Faculty Publications and Presentations*, 49(1), 101199.
- Zhu Meng. (2023). On the Application of the Credibility of Child Victims' Statements in the Crime of Sexual Assault. *Open Journal of Legal Science*, 11(05), 4144–4150. <https://doi.org/10.12677/ojls.2023.115588>
- Zhu, J., Anderson, C. M., Ohashi, K., Khan, A., & Teicher, M. H. (2023). Potential Sensitive Period Effects of Maltreatment on Amygdala, Hippocampal and Cortical Response to Threat. *Molecular Psychiatry*, 28(12), 5128–5139. <https://doi.org/10.1038/s41380-023-02002-5>

EKLER

EK-1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Görüşme No:

1.Cinsiyetiniz

1.Erkek () 2.Kadın ()

2. Medeni Durumunuz

1.Evli () 2.Bekar () 3.Diğer ()

3. Çocuğunuz var mı?

1.Evet () 2.Hayır () Varsa Sayısı.....

4. Yaşınız.....

5. Eğitim Durumunuz :

1.Lise () 2. Önlisans () 3.Lisans () 4.Yükseklisans () 5.Doktora ()

6. Hangi üniversiteden kaç yılında mezun oldunuz?

.....

7. Çalıştığınız Kurum :

8. Mesleğinizdeki çalışma süreniz (ay, yıl.....)

9. Engelli çocuklar ve bakım verenleri ile çalışma deneyim yılınız:

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Ana Soru	Sondaj Sorular	Amaç
1. Özel gereksinimli çocuklarla çalışmak sizin için ne ifade ediyor?	- Bu alanda çalışmaya sizi yönlendiren nedenler nelerdi? - Özel gereksinimli çocuklarla çalışmak size ne hissettiriyor? - Bu çocuklarla çalışmak mesleki bakış açınızı nasıl etkiledi? - Bu alandaki en anlamlı veya en zorlayıcı deneyiminizi paylaşır mısınız?	Katılımcının özel gereksinimli çocuklarla çalışma deneyimine yüklediği anlamı, duygusal ve mesleki yansımalarıyla birlikte ortaya koymak.
2. Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddet denildiğinde aklınıza ne geliyor?	- Sizce özel gereksinimli çocuklar hangi tür şiddetlere daha sık maruz kalıyor? (fiziksel, duygusal, ihmal, cinsel, yapısal vb.) - Bu çocukların şiddet açısından daha fazla risk altında olmasının nedenleri sizce nelerdir? - Şiddetin en sık kimlerden veya hangi ortamlardan kaynaklandığını düşünüyorsunuz? - Özel gereksinimli çocukların şiddeti fark ettirmesi neden zor olabilir?	Katılımcının şiddet kavramına ilişkin algısını, risk faktörlerine ve şiddet türlerine dair farkındalığını belirlemek.
3. Mesleki deneyiminizde özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddetle karşılaştığınız durumlar oldu mu?	- Böyle bir durumla karşılaştığınızda neler hissettiniz? - Bu tür vakalarda nasıl bir yol izlediniz veya izlenmesi gerektiğini düşünüyorsunuz? - Şiddeti fark etmekte veya bildirmekte zorlandığınız durumlar oldu mu? - Bu süreçte kurumunuzdan veya ekip arkadaşlarınızdan ne tür destekler aldınız/alınmak isterdiniz?	Katılımcının gerçek yaşantılarına dayalı deneyimlerini, duygusal tepkilerini ve kurumsal süreçlerdeki güçlükleri anlamak.
4. Şiddeti fark etme ve müdahale süreçlerinde yaşanan zorluklar nelerdir?	- Şiddet şüphesi oluştuğunda sürecin hangi aşaması en zorlayıcı oluyor? - Bildirim yükümlülüğü konusunda kendinizi ne kadar yetkin hissediyorsunuz? - Bu süreçte karşılaştığınız etik ikilemler veya kararsızlıklar oldu mu? - Kurumlar arası iletişim ve iş birliği sizce yeterli mi?	Şiddetin fark edilmesi, bildirilmesi ve müdahale süreçlerinde profesyonellerin yaşadığı sistemsel ve bireysel zorlukları ortaya koymak.
5. Eğitim, farkındalık ve kurumsal işleyiş açısından mevcut durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?	- Kurumunuzda bu konuda düzenli bir eğitim veya bilgilendirme yapılıyor mu? - Hizmet içi eğitimlerin içeriği sizce yeterli mi? - Kurumsal destek ve denetim mekanizmaları ne kadar işlevsel? - Şiddet vakalarında ekip içi dayanışma veya süpervizyon süreçleri mevcut mu?	Katılımcıların eğitim, farkındalık ve kurumsal destek sistemlerine ilişkin değerlendirmelerini ortaya çıkarmak.
6. Özel gereksinimli çocuklara yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin önerileriniz nelerdir?	- Şiddeti önlemek için hangi adımların atılması gerektiğini düşünüyorsunuz? - Kurumlar arası iş birliği nasıl geliştirilebilir? - Ailelerin ve toplumun farkındalığını artırmak için neler yapılabilir? - Profesyonellerin güçlendirilmesi açısından hangi destek mekanizmaları önemlidir?	Profesyonellerin çözüm önerilerini, önleyici stratejilere ilişkin görüşlerini ve sistem düzeyinde geliştirilmesi gereken alanları belirlemek.
Kapanış Sorusu	Bu konuyla ilgili paylaşmak istediğiniz başka bir düşünceniz veya deneyiminiz var mı?	Katılımcının eklemek istediği duygu, deneyim ve önerileri özgürce ifade etmesini sağlamak.

EK-2. ETİK KURUL FORMU

ARAŞTIRMA PROJESİ DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi: 01.11.2023 Çarşamba

Toplantı No:2023/11

Karar No: GO 2023/511

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Çalışmaları Anabilim Dalı Aile Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Arzu TEKELİOĞLU'nun, Doç. Dr. Nevin USLU'nun danışmanlığında yürüteceği *"Meslek Profesyonellerinin Engelli Çocuğa Uygulanan Şiddet ile İlgili Duyarlılıkları, Gözlemleri ve Deneyimleri"* başlıklı proje önerisi araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş olup, çalışmanın fikri, hukuki ve telif hakları bakımından sorumluluğu araştırma ekibine ait olması koşulu ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

EK-3. MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ KURUM İZNİ

MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98057890-605.01-103200832
Konu : Araştırma Uygulama İzni
Arzu TEKELİOĞLU

28.05.2024

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 14/05/2024 tarih ve 393871 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Çalışmaları Ana Bilim Dalı Aile Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Arzu TEKELİOĞLU'nun danışmanı Doç. Dr. Nevin USLU ile birlikte yürütmekte oldukları "Meslek Profesyonellerinin Engelli Çocuğa Uygulanan Şiddet ile İlgili Duyarlılıkları, Gözlemleri ve Deneyimleri" isimli araştırmasını İlimiz resmi tüm Özel Eğitim okulları öğretmenlerine yönelik uygulama isteği ile ilgili yazınız Müdürlüğümüz ARGE Birimi Değerlendirme ve İnceleme Komisyonunca incelenmiş; "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama 2020/2 Genelgesi" gereğince uygun görülmüş olup, Müdürlüğümüzün 23/05/2024 tarih ve 102943710 sayılı onayı ve uygulanacak veri toplama araçları onaylanarak ekte gönderilmiştir.

İlgili genelgenin 28. Maddesi gereğince, sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında (başvuru sahibinin ekte örneği bulunan dilekçe ile) Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi hususunda; Gereğini arz ederim.

Fatma Zeynep ŞERAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EKLER:

- 1- Onay ve ekleri (2 sayfa)
- 2- Dilekçe Örneği (1 sayfa)

Adres : Soğuksu Mah. Hamidiye Cad. No:59
Muratpaşa / Antalya
Telefon No : 0 (242) 238 60 00
E-Posta: projeler07@meh.gov.tr
Kep Adresi : meb@sa01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-cbys>
Bilgi için: Mustafa KÖÇÜKKARA Dahili (132)
Unvan : Teknisyen
İnternet Adresi: antalyaarge.meb.gov.tr
Faks:2422386001

SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ
ASSOCIATION OF SOCIAL WORKERS IN TÜRKİYE

Sayı : 2025/ 25
Konu : Arzu Tekelioğlu'nun
Araştırma İzin Talebi

22/09/2025

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Çalışmaları Ana Bilim Dalı'nda Aile Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Arzu TEKELİOĞLU'nun, Doç. Dr. Nevvin USLU'nun danışmanlığında yürüttüğü "Meslek Profesyonellerinin Engelli Çocukta Uygulanan Şiddet ile İlgili Duyarlılıkları, Gözlemleri ve Deneyimleri" konulu çalışmasına ilişkin araştırma önerisi ve anket soruları incelenmiştir.

Dernegimizin Antalya Şubesine üye olan sosyal hizmet uzmanları ile anket yapılması talebi tarafımızdan uygun görülmüştür.

Bilgilerinize sunarım.

Irem Coşansu Yalazan
Genel Başkan
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
Genel Merkez Yönetim Kurulu adına

SHÜCR-Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

© 2010 2000 18 00 info@shock.org www.shock.org

EK-5. İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ KURUM İZNİ

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Sağlık Müdürlüğü

Sayı : E-98360293-604.01-237630494
Konu : Arzu TEKELİOĞLU(Araştırma İzin Talebi)

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

İlgi : 23.02.2024 tarihli ve E-98360293-604.01-237596846 sayılı yazınız.

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Çalışmaları Ana Bilim Dalı Aile Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Arzu TEKELİOĞLU' nun, Doç. Dr. Nevin USLU danışmanlığında yürüttüğü "Meslek Profesyonellerinin Engelli Çocuğa Uygulanan Şiddet ile İlgili Duyarlılıkları, Gözlemleri ve Deneyimleri" başlıklı araştırmasını Müdürlüğümüzde yapılabilme talebine ilişkin başvuru yapılmıştır. Söz konusu çalışma yapılırken Kişisel Verilerin Korunması Kanununun mahremiyetin korunması ile gizliliğe yönelik ilgili maddeleri dikkate alınarak, iş ve işlemlerin aksatılmaması, enfeksiyon önlemleri, etik kurallar ve bilgi güvenliğine dikkat edilmesi koşulları ile çalışmanın Antalya İl Sağlık Müdürlüğü'nde uygulanabilmesi uygun görülmüş olup,

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Uzm. Dr. Evren EKİNGEN
İl Sağlık Müdürü

Ek: İl Sağlık Müdürlüğü Üst Yazı(Makam Onayı).pdf

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Belge doğrulama kodu: DE7802AE-82A0-4F72-A978-532CDDA24A23

Belge doğrulama adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/saglik-bakanligi-ebys>

EK-6. BARO KURUM İZNİ

T.C.
ANTALYA BAROSU BAŞKANLIĞI
Yönetim Kurulu Sekreteryası

Sayı : E-91130897-622.03-9018
Konu : Arzu Tekelioğlu'nun anket talebi hakkında.

13.05.2025

MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına

İlgi : Arzu Tekelioğlu'nun anket talebi hakkında sunulan 366623 sayılı yazınız..

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Çalışmaları Ana Bilim Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Arzu Tekelioğlu'nun "Çocuğa Uygulanan Şiddet ile İlgili Duyarlılıkları ,Gözlemleri ve Deneyimleri" konulu çalışma kapsamında uygulama yapabilme isteğine ilişkin bilimsel ve eğitim amaçlı çalışması için anket yapma talebinin uygun görülüp görülmediği bilgisi istenilmiş olup,

Yönetim Kurulumuzun 07/05/2025 tarih ve 40/68 sayılı kararı gereği; Baro Başkanlığımızca talep uygun bulunarak gerekli çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir.

Av. Çevik KÖKEN
Genel Sekreter

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 07VH-ZI4M-DUYI

Belge Doğrulama Adresi : antalyadogrulama.barobirlık.com

Telefon No: Faks No:
e-Posta: Internet Adresi: www.antalyabarosu.org.tr
Kep Adresi: antbarob@hs01.kep.tr

Bilgi İçin: İrep Ezgi ÇEKMEN SÖNMEZ
Baro Personeli

Telefon No: 0 242 238 61 55 - 121

EK-7. KOLLUK KUVVETLERİ KURUM İZNİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.03.2024-E.

MAKÜ Kayıt Tarih ve No: 19.03.2024 - 379664

HİZMETE ÖZEL
T.C
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Emniyet Müdürlüğü

Sayı : E-46914323 -63232-2024031517174997758
Konu : Arzu TEKELİOĞLU'nun talebi

19.03.2024

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 15.02.2024 tarihli ve 83427534-302.08.01.01.01-E.366636 sayılı yazı.

Arzu TEKELİOĞLU'nun "Meslek Profesyonellerinin Engelli Çocuğa Uygulanan Şiddet ile İlgili Duyarlılıkları, Gözlemleri ve Deneyimleri" konulu anket çalışması talebi ilgi yazı ile Müdürlüğümüze gönderilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Çocuk Şube Müdürlüğünce yapılan incelemede; çocuklarla ilgili yürütülen işlemlerin gizliliği ve çocukların yüksek yararı gözönünde bulundurulduğunda, talep edilen görüşmenin görüntülü iletişim araçları (zoom üzerinden) yerine, fiziki olarak yüz yüze yapılmasının gizliliğin korunması açısından yerinde olacağı bildirilmiştir. Başvuru sahibine bu doğrultuda bilgi verilmesi hususunu;

Arz ederim.

Serpil ERGENÇ
İl Emniyet Müdürü a.
İl Emniyet Müdür Yardımcısı
2.Sınıf Emniyet Müdürü
E-İMZALI

EK-8. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLURU

Bu çalışma özel gereksinimli çocuk ile çalışan profesyonellerin özel gereksinimli çocuğa yönelik şiddete ilişkin görüşlerini değerlendirmek için planlanmıştır. Nitel özellikteki bu çalışmada özel gereksinimli çocuklara yönelik görüşleriniz tarafınıza yöneltilen açık uçlu sorular aracılığı ile değerlendirilecektir. Görüşme esnasında bilimsel çalışmanın amacı gereği size yöneltilen sorulara olabildiğince ayrıntılı yanıtlar vermeniz beklenmektedir.

Çalışmadan özel gereksinimli çocuğa yönelik şiddet konusundaki yanıtların içerik analizi yapılacaktır. Helsinki Deklarasyonu tarafından ön görülen etik kurallara uygun olarak kurgulanmış olan çalışmamız Enstitümüz Etik Kurulu tarafından onaylanmış olup çalışmamız denetime açıktır.

Bilimsel çalışmanın amacına uygun olarak yapılandırılmış görüşmeye başlamadan önce size sunulan bilgilendirilmiş onam formunu imzalamanız gerekmektedir. Söz konusu bilimsel çalışma herhangi bir risk içermemektedir. Size yöneltilen sorulara vereceğiniz yanıtlar doğru ve yanlış olarak değerlendirilmeyecek olup soruları hür iradenizle ve mesleki deneyimleriniz ışığında yanıtlamanız beklenmektedir. Çalışmaya katkı sağlamak ve sağlamamak hususunda tamamen özgür olup istediğiniz zaman herhangi bir cezalandırıcı yaptırıma maruz kalmaksızın ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız sizin için herhangi bir hak kaybına yol açmayacaktır. Araştırmacı tarafınıza bilgilendirme yaparak ya da bilgilendirme yapmaksızın sorulan sorulara verdiğiniz yanıtların çalışmaya katkı sağlayıp sağlamadığına bakarak sizi araştırmadan çıkarabilir.

Araştırma kapsamı ve konusu ile ilgili katkı sağlama motivasyonunuzu etkileyecek bir değişiklik olması halinde araştırmacı tarafından bilgilendirileceksiniz. Araştırmaya katılacak kişi sayısı 40-50 arasında olması beklenmektedir. Yapılandırılmış görüşmenin 45-60 dk arasında sürmesi beklenmektedir. Çalışma sürecinde elde edilecek her türlü veri çalışmanın amacı doğrultusunda toplu olarak kullanılacak ve kişisel veriler paylaşılmayacaktır.

Teşekkür ederim.

Sosyal Hizmet Uzmanı Arzu TEKELİOĞLU
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Aile Çalışmaları ABD Yüksek Lisans Öğrencisi

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Aşağıda imzası bulunan ben,.....yukarıda açıkça ifade edilen olan bilgileri okudum ve anladım.

Bilimsel araştırma sürecinde elde edilen verilerin çalışmanın amacı doğrultusunda kullanılması esnasında kişisel bilgilerimin korunacağına ve mahremiyetime saygı gösterileceğine inanıyorum. Söz konusu araştırmaya hür irademle herhangi bir baskı ve zorlamaya maruz kalmaksızın rıza gösteriyorum.

Tarih :/...../.....

Adı Soyadı:

İmza

Görüşmeci Adı Soyadı:

İmza

Ek-9. KODLAMA KİTAPÇIĞI

Tema	Alt Tema	Kodlar
1. Sessiz Riskler ve Kör Noktalar	Ailenin Bakım Yorgunluğu	• Bitmeyen Mücadele ve Çaba • Bakım Yükü • Tükenmişlik
	Çocukların Savunmasızlığı	• Kendini İfade Edememe • Fiziksel ve Bilişsel Kırılganlık • Kolay Kandırılabilirlik • Toplumsal Algının Etkisi
	Toplumsal Duyarsızlık, Dışlama ve Ötekileştirme	• Toplumsal Görmezden Gelme ve Ayrımcı Yapılar • Fiziksel çevrede erişim engelleri • İkinci sınıf vatandaş algısı • Toplumsal duyarsızlık • Acıma Duygusu ve Ötekileştirici Bakış • Acıma üzerinden ayırıştırma • Öteki hissettirme • Normalleştirmede yetersizlik • Toplumsal Bilinç Eksikliği ve Eğitim İhtiyacı • Empati eksikliği • Eğitim ve farkındalık ihtiyacı • o Toplumsal bilinç eksikliği
	Adalet Sisteminde Özel Gereksinimli Çocukların Görünmezliği	• Hukuktaki Yetersizlikler • Beyanın İtibarsızlaştırılması • Hukuki Mekanizmaların Normal Çocuklara Göre İşlemesi • İkincil Mağduriyet
	Fiziki Koşulların Yetersizliği	• Adliye ve Kamu Binalarında Erişilebilirlik Eksikliği • Rampa eksikliği • Asansör olmaması • Duruşma salonlarına erişim güçlüğü • Eğitim Kurumlarında Fiziki Engeller • Çok katlı okul yapıları • Asansör eksikliği • Ailenin taşımak zorunda kalması • Ulaşım ve Sosyal Alanlarda Erişimsizlik • Kaldırımlar ve rampaların uygunsuzluğu • Toplu taşımada zorluklar • Sosyal mekanlara erişim güçlüğü • Sağlık Kurumlarına ve Hizmetlere Ulaşım Zorlukları • Hastanelere erişim güçlüğü • Ambulans/araç eksikliği • Uzun mesafelerde ulaşım sorunu • Özel İhtiyaç Alanlarının Eksikliği

		• Sakinleşme odası ihtiyacı • Dinlenme alanı eksikliği • Psikolojik yük
	Tarama ve Tedavi Süreci İle İlgili Yetersizlikler	• Tedavi ve Rehabilitasyon İhtiyaçlarının Karşılanamaması • Fizik tedaviye erişim sorunu • Evde tedavi imkanlarının eksikliği • Yetersiz rehabilitasyon hizmetleri • Tarama Testleri ve Genetik Danışmanlık Eksiklikleri • Tarama testlerinin atlanması • Genetik danışmanlık eksikliği • Akrafa evlilikleri
	Eğitim Süreci İle İlgili Yetersizlikler	• Özel Eğitimde Yetersizlikler ve Seans Sayısının Azlığı • Haftalık seansların yetersizliği • Geçmişte daha fazla seans verilmesi • Eğitimin politikalarla sınırlandırılması • Eğitimde Materyal, Grup Büyüklüğü ve Nitelik Sorunları • Yetersiz materyaller • Kalabalık sınıflar • Birebir eğitim ihtiyacı
	Ataerkil normlar	• Ataerkil normlar
2. Çocukların Çok Katmanlı Şiddet Deneyimleri	Çoklu Şiddet Sarmalı	• Fiziksel Şiddet • Duygusal/psikolojik şiddet • Cinsel şiddet • İhmal • Ekonomik istismar • Akran Zorbalığı
	Şiddetin etkileri	• Savunma refleksi, tetikte olma ve travmatik koşullanma davranışları • Sosyal izolasyon • İçer kapanma • Özgüven eksikliği • Terkedilmişlik ve yetersizlik hissi • Depresyon • Kendini suçlama • Şiddet eğilimi
	Gözü Edilen Mağduriyetler	• Suç Sürüklenme ve Araçsallaştırılma • Suça sürüklenme • Çete tarafından kullanılma • Kriminalleşme • Kardeşlerin Görünmez Yüğü • Kardeş ihmal edilmesi • Okul yaşantısının etkilenmesi
		• Şiddete Karşı Duyarlılık • Şiddete karşı duruş, şiddetin kabul edilemezliği, müdahale

3. Profesyonellerin Koruyucu Rolü ve Etik Sorumlulukları	Sevgi, Sabır ve Mesleki Adanmışlık	• Sabır ve Özveri • Sabır, • Özveri • Gönüllülük • Mesleki doyum • Empati ve Vicdani Yaklaşım • Empati • Vicdan • Hassasiyet • Sevgi ve Özel Bağ • Sevgi • Özel bağ • Aidiyet • Manevi tatmin • Çok Boyutlu Destek ve Yardım Uygulamaları • Maddi yardım (ilaç, mama, bez, kıyafet) • Psikolojik destek (rehberlik, danışmanlık) • Sosyal destek (dernekleşme, ailelerin bir araya gelmesi, akran etkileşimi) • Hukuki destek (haklara erişim, dava süreçlerinde yardım) • Yaşam kalitesi desteği (hastanede tek yatak ayarlama, öz bakım becerileri kazandırma)
	Eğitim ve Farkındalık Eksikliğinde Koruma Mücadelesi	• Bildirim ve İhbar Süreçleri • İhbar • Bildirim • Sonuçsuz süreç • Farkındalık ve Eğitim Eksiklikleri • Farkındalık • Eğitim ihtiyacı • Profesyonel yetersizlik • Kurumsal İşbirliği ve Koordinasyon • Kurumlar arası işbirliği • Tek çatı sistemi • Koordinasyon
	Profesyonellerin Dolaylı Travmatizasyonu	• Duygusal yıpranma • Travmatik deneyimler • Yetersizlik duygusu • Mesleki tükenmişlik
	Şiddete Karşı Duyarlılık ve Koruyucu Empati	• Zorluk • Duygusal yük • Sabır • Özveri • Vicdan • Ailelerle iletişim • Sistemsel yetersizlik

	Aile Dayanıklılığını Güçlendirmeye Yönelik Müdahale Yaklaşımları	• Maddi Destek ve Sosyal Devlet Uygulamaları • Psikolojik ve Psikososyal Destek • Sosyal Katılım ve Dayanışma Ağları • Mola ve Bakım Hizmetleri
4. Şiddetin Dönüştürülmesi: Önleme ve Müdahale Perspektifleri	Aile Rehberliği ve Bilgilendirme Hizmetlerinin Gelişmesi	• Erken eğitim ve süreklilik • Tanı sonrası danışman atanması • Düzenli aile eğitim programları • Bilgilendirme seminerleri • Çocuğun engel türüne uygun eğitim • Bilimsel yöntemlerle davranış yönetimi • Gebelikten itibaren bilgilendirme • Hak ve hizmetler hakkında aydınlatma • Uzman rehberliği (psikolog, sosyal hizmet uzmanı, öğretmen)
	Toplumsal Farkındalığın Ve Sosyal Entegrasyonun Güçlendirilmesi	• Okul Temelli Eğitim ve Farkındalık • Ana sınıftan itibaren farkındalık dersleri • Akran zorbalığını önlemeye yönelik bilinçlendirme • Medya ve Kamuoyu Çalışmaları • Televizyon dizileri, kamu spotları, sosyal medya içerikleri • Toplumun engellilik konusunda bilgilendirilmesi • Sosyal Katılım ve Entegrasyon • Spor ve sanat faaliyetleriyle toplumsallaşma • Down sendromlu kafeler, devlet kadroları gibi kapsayıcı uygulamalar • Mesleki eğitim ve istihdam imkanları • Toplumsal Bakış Açısının Dönüşümü • Acıma temelli yaklaşım yerine eşitlikçi yaklaşım • Etiketleme ve dışlamanın önlenmesi • Empati, sabır ve hoşgörü kazandırma • Sivil Toplumun Rolü • STK'ların farkındalık çalışmalarına katkısı • Gençlerin gönüllü katılımı ve sosyal sorumluluk projeleri
	Devlet Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi	• Ekonomik Destek • Maddi ihtiyaçların karşılanması • Ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri • Profesyonellerle aile arasındaki para ilişkisinin devlet tarafından üstlenilmesi • Denetim ve Koruma

		• Rehabilitasyon merkezlerinin sıkı denetlenmesi • Ev ziyaretleri ve düzenli kontrol mekanizmaları • Çocukların istismar ve ihmalden korunması • Hizmet Sunumu • Gündüz bakım evleri ve mola evlerinin yaygınlaştırılması • Evde bakım ve evde sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi • Çocukların eğitim ve sosyal etkinliklere yönlendirilmesi • Politik Düzenlemeler • Sosyal devlet anlayışının güçlendirilmesi • Özel gereksinimli çocuklara yönelik uzun vadeli politikaların planlanması • Belediyelerin ve yerel kurumların daha etkin rol üstlenmesi
	Hukuki Koruma Mekanizmalarının Güçlendirilmesi	• Hak Temelli Yaklaşım • Hizmetlerin hak olarak görülmesi, lütuf değil • Engelli çocukların eğitim ve sağlık hizmetlerine eşit erişimi • Devlet desteklerinin bağış değil hak olarak sunulması • Adli Süreçlerde Hassasiyet • Çocuğun kendini ifade etmesini kolaylaştıracak düzenlemeler • Yargı mensuplarının özel eğitimden geçirilmesi • Çocukların ikinci kez mağdur edilmemesi • Şiddet ve İstismar Karşısında Koruma • Caydırıcı cezaların uygulanması • Engelli çocuklara özel yönetmeliklerin çıkarılması • Kolluk kuvvetlerinin önyargısız, kararlı tutum sergilemesi • Sistemsel Düzenlemeler ve Denetim • Rehabilitasyon merkezlerinin denetimi • Devlet politikalarının engelli çocuk odaklı hale getirilmesi • Koruma ve bakım tedbirlerinin uygulanabilirliğinin artırılması

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı: Arzu TEKELİOĞLU

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Konya Ticaret Odası Karatay Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Çalışmaları Anabilim Dalı (2022-Halen)

Yabancı Dil ve Düzeyi: İngilizce – Başlangıç

İş Deneyimi: Konya Özel Önem Eğitim Merkezi – Sosyal Hizmet Uzmanı 2018-2019

Konya Özel Sancak Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi – Sosyal Hizmet Uzmanı
2019-2020

Antalya Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü – Muratpaşa Sosyal Hizmet Merkezi –
Sosyal Hizmet Uzmanı 2020-2025

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar: Sensitivity Of Professionals Regarding Violence Towards Disabled Children – Uslu Nevin, Tekelioğlu Arzu, International British Congress on Interdisciplinary Scientific Research & Practices, 27-29 Haziran 2024 Özet Bildiri